

Zala 1921. január 30 – 1921. július 9.

Ősi láng

Írta: Halis István

I. A rongyos malom idillje

Majdnem az egész vármegyén végighúzódik egy fényes folyóvíz. A Sullogó. Tiszta vizében meg lehet látni a suhanó halat, s a fenék-borító kavicsot. Szinte szikrázik a fénytől ahol éri a nap. De ott is ragyog, ahol árnyékban halad. Csupa vidámság árad ki nevető vizéből.

Tavasszal azonban megdagad a Sullogó vize és zavarossá válik. Ilyenkor rendszeren kiszokott csapni medréből, s megnöveszti a Morotvás vizét.

A Morotvás tulajdonképpen egy kis tó, körülbelül húsz négszögkilométer nagyságban, mely tele van kákával meg zsombékkal, s benne ezrivel tanyázik a vízi madár.

A Sullogó egyik oldalát az Őrsi herceg negyvenezer holdas erdeje szegi, míg másikkartján szántóföld váltakozik míveletlen bozóttal.

Messzi-messzi egy malom van a part mellett.

Húsz év előtt még kilenc malom kattogott a Sullogó vizén. De mióta az urodalom gőzmalmot épített, lassankint elhódította az őrlőket, és elsöpörte a vízi molnárokat.

Csupán Musza Mihály nem tért ki a félelmes erejű civilizáció hatalma elől. Hogyne ragaszkodott volna a malomhoz? Hiszen apja is molnár volt, valamint nagyapja, szépapja, meg minden dédöse.

Pedig ugyancsak szorította a megváltozott idő. Az őrlők elmaradásával a pénz kezdett ritka lenni Musza Mihálynál.

Egyik baj követte a másikat. Most olyasmiért is pénzt kellett adni, amit a világ teremtésétől fogva ingyen adtak. Fizetni kellett volna az elejtett vadért, sőt a vízből kifogott halért is.

Fegyveréért szinte adózni kellett volna. De nem fizetett. Ezért kényszerült a puskát eldugott helyen tartani, s alattomban használni.

Persze rajta érték a csendőrök egy hitvány vadnak elejtésén. Ezért „házkutatást” tartottak nála. Ekkor a kamrában megtalálták s mindjárt el is vették a rozsdás szigonyt, azt az ősi halászó eszközt, melyet manapság csak Neptunnak szobrán lehet látni. Az öreg molnárt úgy elfogta a keserőség, hogy nevetett bele miközben mondta:

– No azt elvihetik! Régen volt az az idő, mikor még az én fél kezem elbírta azt a nehéz szerszámot!

Puskáját is természetesen elkobozták. Sőt föl is jelentették az orvvadászt.

Először emberségesen büntette a szolgabíró. Az öreg molnárra „büntetlen előéletére való tekintettel” csupán pénzbírságot rótt.

Musza Mihálynak első dolga volt megint egy öreg flintát szerezni.

Ezentúl jobban vigyázott, hogy meg ne csíphessék a törvény alkalmazottjai.

Csakhogy halászni sem volt szabad. Az első években csupán azt követelte a törvény, hogy halászati kártyát vegyen. Később már a vízért is, a „halászati terület” fizetni kellett volna.

Utoljára pedig egészen tilos lett a Sullogóban való halászás, mert az urodalom bérbeadta az egész folyóbeli halászatot egy részvénytársaságnak. Pedig a Sullogónak a malomparti része sohasem tartozott az urodalomhoz.

Musza Mihály azt hitte, hogy sérelem esett rajta. Úgy tartotta: „vadat halat az Isten ad!”

Aztán nem élhetett anélkül, hogy néha ne lőjjön egy nyulat, vagy ne fogjon néhány halat. Mindenik őse így élt, miért vonják meg tőle az örökidőtől fogva gyakorolt jogot ?

Ezt a magyarázatot azonban nem fogadták el a fináncok. Mert most még a fináncokat is rászabadította az állam a bárca nélküli halászokra meg a vadászokra. Azok is zaklatták, nemcsak a csendőrök.

Ismét megbírságolták Musza Mihályt. Be is csukták volna, hanem szerencsére másik szolgabíró elé került, aki nem nagyon firtatta, hogy már volt-e elítélve ilyesmiért.

De a nagy szerencse mit ért Musza Mihálynak, ha nem tudott fizetni?

Lassan lassan, pusztulni kezdett minden vagyona. A lakóház meghajolt a nagy félszerrel együtt, miként az öreg emberek szoktak meggörnyedni. Maga a malom is korhadásnak indult.

Az öreg molnár nem látta maga körül a pusztulást. Mert nem valószínű, hogy például a dúsan tenyésző zöld moha ragyogó szépsége kedvéért nem javította volna az épületek tetőit. Csak a régi megszokás folytán jónak talált mindent úgy, ahogyan volt.

Azzal se törődött, hogy a környék „rongyos malom” néven kezdi emlegetni az ő híres malmát, őt meg „rongyos molnár”-nak nevezgetik.

Mint aféle világtól elmaradt ember, nem tudta sehogyse mérlegelni az újkori állapotot. Nappal ezután is vad után járkált, éjjel pedig halra vetette ki hálóját a malom oldalán.

Aztán másféle csapás is látogatta. Meghalt a felesége. Utána alig pár évre meghalt egyetlen gyermeke, s hamarjában a másvilágra költözött menyé is. Egész családja egy leány unokából: Ilonából állott. No meg egy régi szolgából, aki éppen olyan rozoga volt, mint a gazdája.

Ilona csodálatos módon beillett ebbe a környezetbe. Alig múlt tíz éves, már ő végezte a gazdaasszony tennivalóját, s ő gondoskodott a két öregről.

A kis leány úgyszólván magától lett gazdasszonnyá. A szükség hajtotta rá. Ő gondoskodott mindenről. S minthogy az örletők mindig fogyatkoztak, sőt utóbbi időben majdnem teljesen elmaradtak, tehát neki kellett előteremtteni az egész szükségletet. Tavasztól fogva liba sereget nevelt. A libákból néha pecsenye került az asztalra, de legtöbbször el kellett adni, hogy az évi adót kifizethessék.

Egyszer olyan esemény adódott elő a kis leány egyforma életében, mely nagy hatással

volt további sorsára.

Az történt ugyanis, hogy a molnár hajlékában keresett oltalmat egy öregúr, mert a hirtelen kerekedett nyári zivatar miatt nem tudott tovább utazni.

A bozontos szemöldökű, vastag bajszú, frissen borotvált piros arcú öregúr mindenben bizalmat gerjesztett. Puha inget, meg csokorba kötött nyakkendőt viselt. Nem volt más

feltűnő rajta, mint az, hogy vitézkötést hordott a kabátján. Elmondta, hogy ő Bán Gábor, s hogy valami járatban a szomszéd faluba igyekszik.

A rongyos molnár szívesen fogadta. A kocsit beállították a pajtába, az öreg urat pedig a szobába hívták.

Beszélgetés közben a vendég egyszerre észrevesz valamit a mestergerendán, melyet az idő erősen megbarnított. Valami különös alakú vésett jegyeket. Meglepődik. Sokáig nézegeti, míg megszólal:

– Mi ez?

A rongyos molnár nem felel. A vendég észreveszi a bámuló tekintetből, hogy nem érti a kérdést. Olyan alacsony a szoba, hogy kézzel könnyen eléri a mestergerendát. Ujjával tehát rámutat a jegyekre és úgy kérdezi:

– Mi az, ami ide a gerendába be van vésve?

Az öreg Musza vállat von:

– Valami cifraság! Én bizony nem tudom mi legyen!

– Különös, nagyon különös! – mondja a vendég, s mivel még mindig tombol a zivatar, hát időtöltés gyanánt a kis leánnyal kezd foglalkozni. Megcirógatja Ilonát, s mesél neki a táltos lóról, mely emberi nyelven beszélget a gazdájával és minden ugrásra hét vármegyét szökik keresztül.

A mesélés alatt Ilona szeme csillogott a gyönyörűségtől, s kérte az öreg urat:

– Még! Mondjon még!

És a vendég mondott másik mesét. Tündér Ilonáról, ki a hold fényében táncol.

A kis leány kacagott, s megint azt mondta:

– Beszéljen még, bácsi!

A vendég addig mesélgetett, míg a zápor meg nem szűnt. Akkor el kellett mennie. Nem mesélhetett, hanem Ilonkának azt ígérte:

– Kicsi lányom, majd küldök én neked mesés könyvet. Lesz abban sok szép mese, meg sok gyönyörű kép. Csak tanulj meg olvasni, hogy megérthesd.

A molnárnak pedig azt mondta:

– Majd ide küldök egy szent atyát. Ő megmondja, mi az a cifraság.

Bán Gábor hazaérkezése után mindjárt elment a barátok kolostorába. Ott az egyik szerzetes foglalkozott minden olyan tudománnyal, mely nem hoz semmitse a konyhára. Pálnak hívták az érdeemes férfiút.

Bán Gábor elmondotta Pál atyának a rongyos malomban tett látogatását, s figyelmeztette a mester gerenda rejtelmes cifrázatára, mely „alighanem valami régi pogány írás”.

A barátot meglepte a tudósítás. Megcsóválta fejét és azt mondta:

– Mindenesetre megnézem mihelyt lesz hozzá időm. Ámbár nem hiszem, hogy szerencsésen járjak.

Aztán elgondolkozva tette hozzá:

– Bizony, különös lenne ha valami ősi írásra bukkannék, amilyent már nem használunk évszázak óta, holott a Szentgyörgyi féle régiséget nem tudom megtalálni, pedig valahol itt előttem kallódik el.

Bán Gábor kétértelműen felelt:

– Megtalálhatja azt is szentatyám. Csak keresse!

A páter nem tulajdonított e szavaknak fontosságot. Bán Gábor pedig nem szólt többet.

Különben ez a megjegyzés arra vonatkozott, hogy a páter már sok év óta keres valami régiséget, melyet Szentgyörgyi mérnök a vármegyének hagyott, de melynek egyszerre nyoma veszett a mérnök halála után.

Bán Gábor tehát dolgot adott Pál atyának, kinél azonban ez nem tett semmi különbséget, mert annyi mindennel foglalkozott, hogy ez az egy dolog már nem számított nála.

Pál atya különben sem volt közönséges ember. A maga szorgalmából megtanulta az orosz, angol, meg a spanyol nyelvet; ezenkívül magyar régiséget gyűjtögetett, és a magyarok történetéhez új adatokat halmozott össze.

Azt suttogták róla, hogy a magyarok eredetét sikerült felvinnie a bibliai első emberig: Ádám ősapánkig.

Ez idő szerint tárogatón tanult játszani. Azzal okolta meg eme profán cselekedetét, hogy „lélek lakik abban a hangszerben!”

A páter hatalmas barna férfi volt, majdnem egész fejjel magasabb a közönséges embernél. Még a formátlan csuha sem tudta elfödni herkulesi izmait. Láttára önkénytelenül arra kellett gondolni, hogy ez a szép szál ember a régi időkben kiváló vitéz lehetett volna.

– Most pedig átadok szentatyám egy mesés könyvet. Vigye el a molnár unokájának ajándékba! – mondta Bán Gábor.

A barát átvette a könyvet, s egyelőre abban maradt a dolog. Mintha nem törődött volna vele a páter.

Eltelt pár hónap. A vendégről el is feledkeztek volna a rongyos malomban, ha Ilona

nem faggatja az öregapját, hogy tanítsa meg olvasni. Az öreg molnár alig győzte mondogatni:

– Majd máskor! Ráérünk még!

Néhány hónap múlva azonban egy franciskánus barát állított be a rongyos malomba.

Pál atya volt. Végre akadt ráérő ideje és rászánta magát a furcsa vésés megtekintésére.

A barát megmondta, hogy az az öregúr küldötte ide, kinek a zivatarkor menedéket adtak. Úgy kezdte a dolgát a páter, hogy Ilona kezébe adta a mesés könyvet. Az Ezeregyéj egyik régi kiadását, melyet néhány rikítóan kifestett kép díszített.

– Ezt a könyvet a múltkori mesélő bácsi küldi ajándékba!

A kis leány alig tudott hova lenni örömében. Mindjárt elosont, hogy a kapott kincsben háborítatlanul gyönyörködjék.

Ezután a páter Musza Mihályhoz fordult és arra kérte, hogy a mester-gerendára vésett cifraságot engedje megnézni.

A rongyos molnár nem értette ugyan, hogy mi nézni való van azon a haszontalanságon, de azért szívesen mondta:

– Csak tessék tisztelendő úr! Vizsgálgassa ameddig akarja!

A barát él az engedelemmel. Nézegeti a vésést. Majd hanyatt esik a bámulat miatt. Igazán ősi, magyar írás az!

Nem tud ellenállani a kísértésnek, hogy megtudja az írásnak mi az értelme. Próbálja betűzni. De hiába minden törekvése. Semmire se megy vele. Azért előveszi a jegyzőkönyvét és nagy figyelmesen lemásolja.

Mikor elkészült a rajzolással, azt mondta a gazdának:

– Erre a gerendára ősi betűk vannak vésve! Musza bácsi tudja-e, mit jelentenek?

Az öreg molnár vidáman mondja:

– Hadd legyenek ősi betűk! Csak más baj ne érjen bennünket. Én bizony csak annyit tudok mondani, hogy egyik dédapám építette ezt a házat. Az vésette a gerendába azt a cifraságot.

A páter még beszélgetett az öreggel, s búcsúzáskor azt mondta neki:

– Vigyázzon a gerendára! Ritka emlék az. Most pedig fogadja el tőlem ezt a Szentírást! E könyvnek olvasgatásából erőt nyer az élet küzdelmére.

Musza Mihály megköszönte a könyvet. A Szentírás öreg betűi éppen az ő öreg szeméhez valók voltak. Ünnepnapokon szorgalmasan szokta forgatni a könyv lapjait.

A pogány írás jelentősége iránt pedig Bán Gábor vagy félesztendő múlva megszólította Pál atyát. Mert feltűnő volt, hogy a szentatya elhallgatott vele.

– Nem mondaná meg szentatyám, hogy a rongyos malomban levő írásnak mi az értelme?

És a minden tudományhoz értő Pál atyának szégyenszemre be kellett vallania:

– Még nem tudom megmagyarázni! Pedig kétségen kívül magyar írás az!

– Ejnye, hát olyan nehéz elolvasni?

– Nem a betűk olvasása nehéz, hanem azt megtalálni, mi az értelmük! Majdnem legyőzhetetlen akadály, hogy a betűk között csupán egyetlenegy magánhangzó van. Ezért azt kell hinnem, hogy minden betű egy-egy fogalmat jelent. Ebben az esetben pedig majdnem lehetetlen lesz azt megmagyarázni.

– Hm. Különös.

– No, azért én bízom. Talán sikerül. Néha annyit töröm a fejemet, hogy nem is alszom miatta.

– Annyira nem érdemes foglalkozni vele. De ha eredményes lenne a fáradozása, hát majd mondja meg!

Mikor elváltak, a szentatya mindjárt belemerült gondolataiba. Bizonyosan a pogány magyarok jutottak megint eszébe.

A rongyos molnár unokájának ajándékozott könyv pedig csodát mívelt. A magában élő kicsiny leányt annyira izgatták az Ezeregyéj képei, hogy részint öregapjától, nagyobb rész pedig a ritkán jövő öröktető emberektől folyton kérdezgette a mesés könyv képelt: „Ez a madár mit csinál?” „Hát ez kicsoda, aki aluszik a fa alatt?”

A kérdés alól semmiképp se lehetett kitérni, mert a kis leány nem tágított. Nem volt mit tenni: kézbe kellett venni a könyvet és elolvasni a mesét, ezután pedig elmagyarázni a tündérmesét a gyerekek együgyű módján. Szebben, mint ahogy a könyvben van megírva.

A kis leánynak legjobban tetszett a georgiai hercegnő története, ki kutyafejű népek közé került.

A szörnyű emberek a hercegnőt kriptába zárják, hogy ott pusztuljon. Csakhogy a sírboltnak vannak hosszú folyosói, melyekben kétségbeesetten jár a hercegnő, míg egyszer csak szembetalálkozik a gyönyörűséges királyfival, kit szintén a sírboltba tettek a kutyafejű emberek. Persze kiszabadulnak a rettenetes helyről. Még pedig roppant egyszerű módon. Kellő időben rátalálnak a fehér kőlapra, melyre rá van írva az utasítás: „Ha a királyfi meg a georgiai hercegnő itt összetalálkoznak, emeljék fel a követ, menjenek le a kő alatt levő lépcsőn, és rátalálnak a Napra!”

Ilona álmélkodva hallgatta a csodálatos történeteket, s a mesélőktől mindenféle furcsaságot kérdezgetett. Például:

– Honnan tudja, hogy a hercegnő georgiai?

Ilyenkor tökéletes felvilágosítást nyert:

– Nézd, ide van a könyvbe nyomtatva, ez a ge, ez meg az or, aztán gi, végén pedig a. Ez mind összetéve: georgia.

A kis leány addig betűzgetett a mesés könyvben, míg egyszerre csak nyitva állott előtte az olvasás tudományának kapuja. Vasárnaponként ezentúl ő olvasta fel öregapjának a bibliai történeteket.

Mikor pedig magában volt, az Ezeregyéj káprázatos meséit olvasta újra meg újra. Azok elvitték őt másik világba. A tündér országba.

És úgy járt a kis majorságban, mint valami elbűvölt királyleány.

Lába alig érintette a föld göröngyét, szeme folyton a távolba nézett, s nem látta a közellevő tárgy kopottságát: érezte, hogy az idő teljességével eljön érte a lovag, aki nem más, mint a mesebeli király fia.

Egész bizonyosan egymásra fognak találni ő meg a királyfi. Éppen úgy, mint az Ezeregyéjben van megírva!

És így teltek az esztendőök félig tündéralomban. Ilonának nem parancsolt soha senki.

Egyébként úgy cseperedett fel észrevétlenül, mint a fűszál az eső után. Tegnap még semmi som látszott, s ma már pompázik.

Akármit tehetett: szabad volt. A királyi gyerekek ifjúsága csak sajnálni való volt az övéhez képest. Óra számra fürödhetett a Sullogó vizében, mert úgy úszott, mint valami vízitündér. Vagy pedig a gyepen heverészhett a nap sugarában. Ha pedig eszébe jutott, hát horgászott, vagy éppen fára mászkált madárfészekért. Az öregapja régi csónakján már akkor csinált vízi utazást, mikor az evezőt alig tudta föl-emelni.

A szabad életmód szinte idő előtt kifejlesztette. Alig lépett a serdülő korba, már teljesen érett nő volt. Ruganyos termete ringott ha megmozdult. A sok fürdözéstől fényes arcát a nap bevonta barnapiros egészséges színnel, mely az érett barackra emlékeztetett. Keblének gyönyörű gömbölyűségét sejteni lehetett a hivalkodás nélkül való ruházat alól is. Félelmet nem ismert, és gond nem volt homlokán soha.

Pedig eleget dolgozott attól fogva, hogy fölcseperedett. Csakhogy a dolgot senki se parancsolta, s ő játék gyanánt végezte. A főzéshez útbaigazítást kapott a ritkán oda vetődő asszonyoktól, s azontúl valóságos gyönyörűséget okozott neki, hogy gondoskodhatott a két nagy gyerekről. Az öregapjáról meg a szolgáról.

Volt egy tehenük is, melyet a szolga gondozott úgy ahogy, és a tejet a kis leány a háztartásra használta.

Aztán volt olyan gyönyörűsége is, amelyen nem adódik közönséges gyerekek.

Ez volt Misu. Egy csoda állat Egy szelíd vidra, mely kutya módra engedelmeskedett Ilonának. Akkora volt, mint valami patkány, mikor négy év előtt az öreg Musza kifogta hálóval a Sullogó vizéből. Ilona elkeresztelte a vízi csodát Misunak, és kijelentette, hogy felneveli. Az öreg molnár mosolyogva bölintott rá. Bizonyosnak tartotta a kis állat elpusztulását.

Hanem Misu megnőtt, és megszelídült olyan rövid idő alatt, hogy alig vették észre.

Ilona pedig örökké Misuval foglalatostkodott, s ennek folytán összebarátkoztak egészen. Ha nem aludt Misu, akkor mindjárt felkereste a játszó pajtását, Ilonát, ki gondosan távol tartotta a víztől nehogy elszökjék.

Csakhogy Misu a maga módján megmutatta, hogy bízni lehet benne. Egyik hajnalban fickándozó halat hozott a szájában, és odakínálta Ilonának. A halat kint fogta a Sullogóban. Ragyogó apró szeme mintha csak mondta volna: „Látod, elszökhetném, de nem teszem!”

Ettől a naptól fogva Misu a szabadok rendjébe emeltetett. Mehetett amerre kedve tartotta.

Csakhogy Misu nagyon figyelmes állat volt. Mindig gazdasszonya közelében tartózkodott. Legfeljebb éjszaka szökött el néhány órára, akkor is előbb meggyőződést szerzett, hogy Ilona alszik-e. Ilyenkor az ajtó kilincsét lenyomta, és óvatosan, nesz nélkül surrant ki. Mert Misu a bizalom folytán most már abban a szobában hált, melyben a többiek, és melyben az ajtó sohasem volt bezárva. Szegény embernek nincs félteni valója.

Nappal együtt fürödtek a Sullogóban. Ilona vízgyöngyöket csapkodott Misu szeme közé, Misu pedig prűszkölt örömeiben. Majd együtt gyönyörködtek a

georgiai hercegnő történetében. Ilona olvasta a tündérmesét, Misu pedig figyelmesen szunyókált mellette, mert éjjel nem aludta ki magát.

Néha azonban megesett, hogy Misu nemcsak éjjel, hanem egész nap is távol maradt.

Ilyenkor Ilona a vízparton aggodalmasan járkált, és Misu nevét kiáltozta.

Mikor aztán Misu kiugrott a vízből, s a rossz lelkiismeret miatt félve ment Ilona elébe, akkor a leány szemrehányást tett neki:

– Te rossz vagy Misu! Merre jártál? Mit csináltál?

Misu pedig bűnbánóan állott előtte, megértetni akarván, hogy ő nem tehet róla, de neki el kellett utazni, hogy el is mondaná merre járt, ha ez nem volna családi titok.

És folyton erősebb lőn Ilonának szeretete Misu iránt.

Hanem Misut mégis kiütötték a nyeregből. Megjött a királyfi!

II. A tündérmese hőse

Ne mondjátok, hogy ma már nincsen romantika!

Örök életű az. Míg a réten virág illatozik, míg a bokor között szellő suttog, és a fák lombja egymásra borul, míg szerelem terem az ifjú szívben: addig a számító ész fölött mindig a romantika fog diadalmaskodni!

A szárföldi szolgabíró kérésére az uradalom a Kerek-erdő szélén levő hatalmas bükkóriásra lépcsőt csináltatott. így könnyen lehetett a fa tetejébe fölmenni, s élvezni a magas kilátást. Ez volt a Látó fa. Mikor a székvárosba utaztában idáig ért a szolgabíró, akkor mindig megállította fogatát, és odaadott a kocsisának egy csomó újság papirost, azt parancsolván:

– Vidd fel a Látó-fára!

Az a fa-tetőre tűzött papír azt jelentette valakinek: „Ma délután!”

Az a valaki észre is vette a jelet, pedig a Sullogó másik partján jó messzire lakott. S mikor a szolgabíró négyes fogata a városból visszatérőben a Kerek-erdő e pontján megállott, akkorra már az a valaki ott várta.

Az a valaki volt a rongyos molnár leánya.

A kocsis a fa alá heveredett, a lovak ropogtatták az erdei füvet, napsugár szikrázott a falomb között, s fenséges béke volt a természetben.

A szolgabíró pedig Musza Ilonával járkált az őspompával borított erdőben.

Néha kijöttek a fák közül oda, hol a Sullogó vize csillogott; mosolyogva gyönyörködtek az Istentől mindenfelé széthintett ragyogó szépségben, és elragadtatva mélyedtek bele egymás szemébe.

Majd leheveredtek a félezeréves tölgyek alá, s gügyögtek értelmetlen semmiséget. Virágba borulva látták az egész mindenséget.

De hát hogyan történt mindez?

Egyszerűen: eljött a tündérmese hőse!

Négy lovon érkezett. A lovakon csengett-bongott a csöngettyű-füzér. A bakon olyan paszomántos huszár ült, milyen cifrát csak a királyok fiai tarthatnak. A

lovag leugrott a bricskáról. Mintha a fű se hajolt volna meg lépése alatt, olyan könnyedén lépkedett Ilona felé. Selymes bajuszának, meg a rövid szakállának ragyogó sárgás színe ellenállhatatlanul vonzotta a szemet. Napsugár táncolt nevető arcán, égő szemét rávetette Ilonára, és azt mondta;

– Jó napot Tündér Ilona!

Valamit még beszélt, olyanfélét, hogy ő a szárföldi szolgabíró Soóghor Gyuri, s hogy hivatalosan kellett ide jönnie.

Musza Ilonától ugyan beszélhetett. A leány előtt egyszeriben fényesre változott minden. Ismeretlen, szédületes gyönyörűség fogta el, mintha a magasból leszállott égbe tekintett volna be. A szavakat nem értette meg, csupán a beszéd zengését hallotta, mégis tudta egész bizonyosan, hogy ez a királyfi, ki érte küldetett. Most majd rátalálnak a Napra!

Nem is látta, hogy a kocsiról még egy szállt le. Jobb is, hogy nem vette észre, mert ennek az embernek ijesztő hivatala van: közigazgatási végrehajtó. S bizony nem fogja senkinek se elhinni a georgiai hercegnő, hogy a deli királyfi meg a kísérője azért jöttek, mert behajtani akarnak többrendbeli bírságot, melyet orvvadászat címén reáróttak Musza Mihályra, ki „behajthatatlanság esetén tíz napi fogházzal sujtatik!”

Hanem az is igaz, hogy a királyfi se szólt semmiféle végrehajtásról, mihelyt megtudta, hogy Musza Mihály unokája az a leány, kinek szemébe nézett. Olyan bizonyosan tudta mit kell tennie, mintha csakugyan megtalálta volna a fehér kőbe vésett utasítást.

A szolgabíró jókedvűen kiáltotta a rongyos molnárnak:

– Mihály bátyám! Megbüntették ugyan a nyulakért, de azért ne búsuljon semmit se! Majd rendbehozzuk a dolgát!

Hogyne keltett volna bizalmat ez a magaviselet Musza Mihályban? Szinte hihetetlen, hogy egy úr ennyire megértse a szegény ember dolgát, s mindjárt segítsen is rajta! Ilyen kedves embert csak nem fog elereszteni ozsonna nélkül!

A rongyos molnárt kissé aggasztotta, hátha nem tud valami jó ennivalót adni? Hanem Ilona elűzte öregapja gondját. Olyan ízletes friss halat sütött, hogy a vendégek alig győzték dicsérgetni.

Sőt még két üveg bor is került elő valami rejtekből. Évek előtt fedezte fel Ilona a két üveget a zöldséges homokban, s azóta őrizte, hogy valami nagy ünnepség alkalmával örömet okozzon vele. Már pedig hoz-e nagyobb ünnepet az élet, mint a mostani?

A szolgabíró vidáman beszélgetett, s igyekezett mindenkinek kedvében járni. Kedveskedve fölemlítette:

– Az én apám is molnár volt! Úgy bizony, Mihály bátyám! Látom a szeméből, hogy nem hiszi! Furcsa, hogy senkise hiszi el, ha igazat mondok!

Pedig az egyszer csalódott a szolgabíró. A rongyos molnárnak eszébe se jutott arra gondolni, hogy ez a hatalmas úr ne lehetne molnár fia. Ilona előtt pedig akár koldusgyereknek is mondhatta magát; a leány tudta, hogy ő az igazi, a várva-várt királyfi. Egyébbel nem törődött.

Különben a királyfi meg a georgiai hercegnő alig váltott pár szót. Hanem a szemük pillantása mindig találkozott.

Hiába jött be Misu, és hasztalan akarta úrnője figyelmét magára vonni! Ilona rá se nézett, pedig Misu oda is dörgölőzködött a ruhájához.

Elutazás előtt a vendégeknek persze meg kellett ígémiök, hogy soha el nem kerülnek Musza Mihály hajlékát.

A végrehajtó ugyan megkísérelte előhozakodni jövetelük tulajdonképpeni céljával, de a szolgabíró oly mérgesen súgta fülébe: „Hallgass!” hogy nem merte megismételni a merényletet.

Búcsúzáskor a fiatalok megfogták egymás kezét, s a gyönyörtől remegő hercegnő pillanatra hozzásimult a királyfi melléhez.

A szolgabíró aztán elment néha-néha a rongyos malomba. És mindig vidámságot vitt oda. Már nem keltett aggodalmat, hogy mit adjanak enni-inni, mert attól az időtől fogva, mikor a szolgabíró először járt Musza Mihálynál, ismét mentek örülők a régen elfelejtett malomba, s hozták a jövedelmet.

Ennek pedig az volt az oka, hogy a szárföldi szolgabíró minden emberrel megígértette, aki csak hozzáfordult hivatalos ügyben, hogy örletnivalóját a rongyos malomba viszi. Az ügyes-bajos emberek persze szívesen eleget tettek a szolgabíró óhajlásának, csakhogy ügyük kedvezően intéződjék el.

Sőt a szolgabíró utasítására mindjárt az első héten két ács köszöntött be a rongyos malomba, és új víz kereket csinált, mert a réginek a fogai szerfölött hiányosak voltak.

Musza Mihály néha megtörölte szemét, nem káprázat-e az egész? A régi világ csakugyan visszatért: szekerek várnak napokszámra, míg az örlés sora rájuk kerül?

A Musza Mihály bírságotlására vonatkozó iratcsomó pedig elveszett, s a bírságpénzt soha nem keresték.

A szárföldi szolgabíró ezután ritkán ment a rongyos malomba, hanem előre megállapított jeladás folytán az erdőben találkozott Ilonával. Nem akart gyakori megjelenésével feltűnést kelteni.

Azt a félig vad leányt csodásan átalakította a szerelem hatalma. Szelíd, odaadó teremtés lett. A természetnek megfigyelése sok olyant megértetett vele, amilyent más nő sohasem tanul meg. Mintha megszűnt volna a maga külön élete. Beleolvadt egészen a szeretett férfi gondolkozásmódjába.

Tanulékonyága pedig szinte meseszerű volt. Olyan tapintatosan viselte magát, hogy Soóghor Gyuri bámulatát is felköltötte.

Néha megtörtént, hogy Soóghor Gyuri éjszakának idején jött el.

Ilyenkor Ilona már várta. A Morotvásba állította csónakjukat, hogy a víz sodra el ne vigye.

Mindketten a csónakba húzódtak, és boldogan hallgatták a Szelkiáltó madárnak a magasból hallatszó szavát.

Borult éjszakán óraszámra nézegették a vaksötétben meg-megcsillanó folyóvizet. Világos nyári éjszakán pedig, mikor túlvilági fényességgel vont be a sugárzó

hold az egész környezetet, egy bokor mellé kötötték csónakjukat, hogy kíváncsi emberszemtől védve legyenek. Ők pedig merengve, egymás karjába borulva, szótlanul gyönyörködtek az éjszaka ragyogásában.

Néha Misu is a csónak után úszott. Csakhogy hiába kérte maga számára a figyelmet! Észre se vették; s ha föl-föl vetette magát a vízből, ez ok volt rá, hogy a két szerelmes szorosabban simuljon egymáshoz.

Szegény Misunak befellegzett! Hiába dörzsölte orrát Ilona ruhájához, ami Vidraországban olyasmit jelent: „Itt vagyok! Játsszani hívlak!” Ilona alig vette észre. Nem törődött vele.

És most mi is elhagyunk Misu, sok időre! Tudod, nálunk embereknél az a törvény, hogy csupán a szerencsésnek legyen barátja. A szerencsétlent pedig magára hagyjuk!

III. Szegény ember dolga csupa komédia

Elnézünk másfelé. A megye székvárosába.

A sors csodálatos intézkedése szerint Ilona életébe ez a város is beleszövődött.

Az a nyúlánk, barna legény, aki most belépett az árvaszék helyiségébe, bizonyosan a husároktól jött haza mostanában.

Ámbár gatyá van rajta, mégis elárulja előbbi huszár mivoltát a sarkantyús csizma, sárgaszínű atilla, piros sipka, meg a kipödrött bajusz, valamint a himbáló járás. Aztán erre vall a csizmaszárba dugott nádpálca is. Mindez a gyöngy-életből maradt meg.

Alig múlt nyolc óra, tehát csupán az iktató van a hivatalban. Ez elé járul a volt huszár, s összeütvén csizmája sarkát, azt mondja:

Tekintetes uram, jelentkezőm! Szabó János vagyok, kiszolgáltam az időmet!

Az iktató rátekint. Nyersen kérdi:

– Nem várhat? Mit akar?

– Hát kiveszem az örökségemet az árwapénztárból! Mert a tekintetes szolgabíró úr azt mondta, hogy csak hozzam ide ezt a levelet, meg a körösztlőmet, mingyárt kiadják a jussomat!

– Érthetetlen dolog! – morog az iktató, – no hát adja ide azt a levelet !

A legény átad egy kis levelet, melyet ez a címzés díszít: „A tekintetes Árvaszéknek”.

Az iktató fejét csóválva szól: „Furcsa, nagyon furcsa!” Fölbontja a borítékot. Ezt a névjegyet találja benne:

ZSEBEHÁZY SOÓGHOR GYURI

szolgabíró

SZÁRFÖLDÖN

A névjegy hátsó lapján ez a néhány szó van: „Intézzék el ennek a legénynek az ügyét! Jót állok a fizetségéért!”

– Ezt már értem ! – kiált jókedvűen az iktató. Tetszik neki a dolog, mert azok a kliensek legalább tíz forint mellékjövedelmet hoznak, kiket az arany gyerek

szokott küldeni. Aranygyereknek a szárföldi szolgabíró hívták az egész megyében. Mosolyogva mondja:

– Igaza van a szolgabíró úrnak, barátom! Csakhogy az nem úgy megy ám! Az árvaszékkal nem lehet másképp beszélni, csak írásban!

– Írásban kell beszélni? – bámul Szabó János.

– Aztán hogyan cselekedjem ezt tekintetes uram?

– Magának folyamodást kell csináltatni. Azt benyújtja ide hozzám! Innen kiadatik az előadónak, onnan a számvevőnek. Majd ülést tart az árvaszék és végzést hoz. A véghatározatot az irodába adják, ahol leírják. Végül a kiadó elküldi a feleknek az írást. Legvégül a nyilvántartó bejelenti a jogerőre emelkedést, s ezek után szabályszerű nyugtára kifizetik az örökséget.

A volt huszárgyerek megrökönyödik a hivatalos magyarázaton. Könyörögni kezd:

– Írja meg tekintetes úr, mert én nem értem a dolgot! Megfizetek emberségesen, mikor kezemre adják a pénzemet!

Az iktató nyájasan mondja:

– No majd elvégezzük, barátom! Üljön le arra a székre és adja meg a szükséges adatokat!

A legény leül. Az iktató pedig kérdezi az adatokat. Kiderül, hogy a volt huszár Szárföldről való, hol apja anyja korán elhalt; hogy szülei után háza meg szőleje maradt de mindent eladtak, s a vételért az árvapénztárba tették; hogy pásztorgyerek gyanánt cseperedett fel anyai nagybátyjánál: Lélek Péternél, míg onnan el nem vitték katonának. Örökségéből mindekkorig nem vett ki egyetlen fillért sem.

Az iktató úgy érzi, hogy ma érdemes volt korán jönni a hivatalba. Jó keresetre van kilátás. Jegyzőkönyvet vesz fel, a legénnyel aláírattja, s rendkívül szívesen mondja:

– Legyen nyugodt Szabó barátom! Csak hagyja itt a születési bizonyítványát; maga pedig menjen szépen haza, s majd egy hét múlva jöjjön be! Akkorra rendbe hozom a dolgát! A szolgabíró urat pedig tisztetem!

– Áldja meg az Isten a tekintetes urat addig is! (Már tudniillik ameddig megfizethet a fáradságáért.) Az örökségemre megházasodom, s majd akkor meghívom a vendégségre! –hálálkodik Szabó János. És megrázzván az iktató barátságosan nyújtott kezét, nyugodtan hazamegy.

A hét elmúltá után Szabó János pontosan beállít megint az árvaszékhez. Vidáman köszönt és az iktató felé nyújtja kezét.

– Szerencsés jó reggelt, tekintetes uram! Meggyüttem!

Az iktató végignézi Szabó Jánost, mintha most látná először az életben. Majd azt kérdi édeskés hangon :

– Mit akar jó ember?

Szabó János meghökken. A hangot gyanúsak találja, s a kézfogás elmaradása aggasztja. Bátoratlanul mondja:

– Hát én vagyok a Szabó János! Az örökségemért gyüttem!

– Csak forduljon vissza barátom és menjen másfelé!

– Hova, tekintetes uram? – kérdezi Szabó János némileg aggódva, hogy több utat kell még tennie.

– A pokolba! Ott majd kiadják az örökségét!

Szabó János bizonyosra veszi, hogy valami hiányosság történt az iktató úr fejében levő kerek között. Azért inkább kíváncsian, mint rosszat sejtve, kérdezi:

– Ejnye, aztán miért küld a pokolba tekintetes uram?

– Mert maga csaló! Mert az árvapénztárban nincs egy fillér öröksége sem! Itt a keresztelője, aztán lóduljon!

– Micsoda? Nincs örökségem? Nekem?

– Persze magának! Nem is volt!

– Hogyne volna?

– Nincs bizony! Én keresem, mint a bolond, hogy miféle tétel alatt van nyilván tartva a szárföldi Szabó János Öröksége és nem találom. Hívom a számvevőt, később aztán hozzánk jön a közgyám is. Keressük mind a hárman. Megnézünk minden könyvet: nincs sehhol a kérdéses örökség! Hiába dolgoztunk!

Az iktató mérges beszéltét úgy kell érteni, hogy nincs mellékes jövedelem.

Szabó János nagyot bámul. Nem tudja mit csináljon. Végre megszólal:

– Nohát majd fogadok én fiskálist! Ha pedig az se tudja kikeresni, hát fölmegyek a király udvarába!

E nagy mondás után Szabó János kemény lépésekkel ment ki a hivatalból.

Hanem a fenyegető magatartás rögtön megszűnt, amint kiért a városból. Alakja mintha összeesett volna. Fáradtan ballagott még vagy félóraig, míg elérte a Sullogót.

A vízparton megállott,

Végigtekintett a folyón. A víz fénylett, s ha Szabó János ráhallgat, hát vigasztalódik, mert a partsúrolás zaja mintha azt mondogatta volna neki: „Oda se neki János barátom!”

Csakhogy Szabó János nem is látta a barátságos vizet, bár szeme előtt csillogott.

Szomorúan felnézett a napsütötte égre, ahová a szerencsétlenek mindig fel szoktak nézni és azt mondta fönnhangon: (a sorsüldözöttek örök időtől fogva magukban szoktak beszélni) „Hejnye! Engemet agyonütöttek!”

Aztán leült a padra és gondolkozott. Vége mindennek! Már meg se házasodhatik! Hiszen ilyen csapás után csak annyit érne el, hogy egy koldusból kettő lenne.

Néhány órát töltött el Szabó János erős gondolkozásban, míg megemberelte magát. Eh! Mégis próbálkozik! Fiskálist fogad!

Fölkelt, és újra bement a székvárosba. Ügyvéd után nézett. Mindegyik örömet fogadta. De mikor elmondta, hogy pénzét akarja visszatéríttetni, mely az árvapénztárból elveszett, az a hallatlan eset adta elő magát, hogy mindenik ügyvéd azt felelte:

– Hm! Nem fogadhatom el az ügyét barátom! Nagyon bajos lenne az örökséget kikeresni, ha nincs már a gyámi pénztárban! Aztán nem akarok kellemetlenkedni a hivatalos emberekkel!

Már most mit csináljon?

Úgyis bent volt a kujtorgatásban, hát elment az árvaszéki elnökhöz, ki látva az ember kétségbeesését, reményen felül megvigasztalta, bár maga is előre tudta bevéde hiábavalóságát. Azt mondta:

– No nincs baj! A közgyám az örökségért felelős!

(Akkor még közgyám volt a hivatalos neve a községi gyámnak)

– Csakhogy már meghalt! – szólt közbe Szabó János, t

– Majd megtérítik a hagyatékából.

– De én tudom, hogy a gyámom nem csalt meg ! – erősködik Szabó János.

– Ha nem sikkasztotta volna el az örökséget, akkor itt volna a pénz a gyámi pénztárban!

Ez igaznak látszott. Csakhogy Szabó János a közgyámot ismerte, s becsületességéről meg volt győződve, lehat tudta, hogy pénze annak a kezén nem veszett el.

Nagy lelki gyötrődés között érkezet haza. Nem tudta, mihez fogjon. Kiment a szolgabíróhoz és elpanaszolta hogyan járt.

A szolgabíró hallgatott egy darabig, végül azt mondta:

– Szabó barátom, én megmondom egyenest, hogy ne keressen soha semmiféle örökséget! Mert ha az árvaszék azt mondja, nincs örökség, akkor hasztalanul járunk utána! Maga katona volt, legyen hát annyi ereje, hogy tudjon megnyugodni a sorsban!

– Köszönöm tekintetes uram! Megpróbálom! – ígérte Szabó János.

Csakugyan ezt könnyű volt mondani, de az esze sehogy se akarta elfogadni azt a rideg valóságot, hogy elveszett az öröksége.

Szabó János ismét a királyra gondolt nagy bajában. Roppant együgyű istanciát írt saját maga a királyhoz. Persze a királytól leküldötték a különös kérvényt jelentés céljából az árvaszékhez. A hivatalos jelentés aztán olyanformán szólt, hogy Szabó János kérelmének semmi alapja nincsen, mert az árvatárban nem volt öröksége, s a felségfolyamodást nem is lehet komolyan venni, „mert e tekintetben a nevezett egyén be nem számítható.”

Ez után várhatta Szabó János a királyi igazságot! Sohasem kapott egy betűnyi értesítést sem.

Néha elunta a várakozást. Újra elment az árvaszékre Megint könyörgött az elnöknek, ki csupán azért, hogy lerázza az alkalmatlankodót, azt mondta:

– Tudja mit, Szabó barátom, bizonyítsa be okirattal, hogy ennyi meg ennyi öröksége volt, akkor megtérítetük!

Szabó János nem értette ugyan teljesen a bibliai hangzású szavat: megtérítetük, nem tudta, hogy ki téríti meg, hanem azért ez a szó mégis talpra állította egy időre. Járkált újra egyik hivatalból a másikba. Kezdett mulatságos alakká válni. Az volt a legderebb hivatalnok, aki legmesszebb el tudta küldeni. A falujában meg új nevet adtak neki: a juskereső Szabó.

Mikor legutóbb elment az árvaszékre, azzal fogadta az egyik írnök, egy barátságos úri ember:

– Már rendben van a dolga, Szabó barátom! Csak még azt kellene igazolni, hogy a maga örökségét képezett ház meg a szőlő micsoda dülőben, melyik helyrajzi

szám alatt fekszik. Menjen el a telekkönyvi hivatalba, s hozza el a birtoknak a telekkönyvi másolatát!

Szabó János szépen elment a telekkönyvi hivatalba, ahol a telekkönyv-mutogató szintén igen barátságosan fogadta. Kikérdezte minden baját meg az atyafiságát. Végül kezét fogott vele és azt mondta:

– Jöjjön be mához egy hétre, akkor megállapítjuk az örökségét, mert most másféle sürgős dolgom van!

Így ment be még hat egymás után való héten a telekkönyvi hivatalba Szabó János, mely idő alatt ellátta jóféle pálinkával a barátságos urat. Végre a barátságos úr megállapította, hogy a ház meg a szőlő kié, hol fekszik és mi a helyrajzi száma. Aztán átadta neki a másolatokat és szíves kézszorítás mellett bocsátotta útjára: „Itt az igazság!”

Az írást Szabó János késedelem nélkül elvitte az árvaszékhez. Az iktató felkiáltott örömeiben:

– Nincsen semmi baj! Csak nézzen be ide úgy két hónap múlva, ha erre visz az útja! Akkorra készen leszünk!

Két hónap múlva az iktató helyén másik úr ült, ki azzal fogadta:

– Ismerem az ügyét! Rendben van! Csupán a királyi adóhivatalnak értesítésére van szükség, hogy a gyám által eladott ingatlanok árát odafizették e vagy nem?

Szabó János ezt már maga is fölöslegesnek tartotta s bosszúsan felelt:

– Ne csináljanak az urak bolondot belőlem, hiszen tudják, hogy nem fizették az adóhivatalba!

– Tökéletesen igaza van barátom, ezt mi is tudjuk! Csakhogy erről írásnak kell lenni!

– No ha kell, meghozom azt is!

Szabó János sietett az adóhivatalba. Ott már várták. Az árvaszéktől az alatt átizentek telefonon az adóhivatalba: „Most megy ama bizonyos Szabó János, kinek ügyét becses figyelmükbe ajánltuk!”

Mikor aztán belépett Szabó János az adóhivatalba, szívesen fogadták és nagyon megörvendeztették azt mondván:

– Éppen jókor jött! Itt a királyi főinspektor! Most jelentkezhettek nála, ha baj van!

– Hol van? Mingyárt bemegyek hozzá! – szólt Szabó János, – ki könnyen elhitte, hogy civileknél is van, mint a katonáknál, olyanféle főember, ki elfogadja mindenki panaszát.

– Persze mintha az csak úgy menne! Először be kell jelenteni ő excellenciájának! – akadékoskodik a hivatalszolga.

Végre tíz percnyi várakozás után Szabót bevezették a hátulsó szobába. Ott ült ő kegyelmessége egy rozoga széken. Néhány hivatalnok állott körülötte, tiszteletteljesen hallgatva. A főinspektor a fején tartotta a zsinóros sapkát, zsebéből pedig vastag arany lánc csüngött. Mind a lánc, mind a sapka a hivatalszolgáé volt, mint-hogy a kegyelmes úr tulajdonképpen egy éhenkórász napidíjas, ki ezt a fölséges tréfát kieszelte az árvaszéki diurnistákkal.

Szabó János bátran oda lépett a nagy férfiú elé és kalapot levéve katonásan szalutált.

– Jelentem, alásan ekszelenc főinspektor úrnak, hogy a szüleim után maradt kis örökségemet nem adja ki az árvaszék! Azt kérem megvizsgálni!

A nagyúr barátságosan ráveregetett Szabó János vállára:

– Nagyon jól van! Majd teszünk róla! Hát hová való?

– Szárföldre.

– Nagyon jól van! – mondta ismét a nagyúr és nyájasan tovább kérdezősködött:

– Szép menyecskék vannak-e Szárföldön?

– Én bizony nem igen nézegetem a másét, mert dolog után kell járnom! – válaszolt Szabó János.

– Nagyon jól van! Hát a jegyzőné szereti-e az urát?

– Szabó János tudta, hogy bogaras szokott lenni minden nagy marha, azért nem igen ütközött meg a bolond kérdéseken.

Miután tisztességtudóan felelgetett az ilyenekre: Szánkázik-e a falu bírása? Mit fog csinálni a pénzével, ha lesz? Megissza-e a kántoruk a bort? S miután minden válasza elégedetten mondta ő kegyelmessége: „Nagyon jól van!” utoljára megvizsgáltta, azt mondván:

– Legyen nyugodt barátom! Ha egy esztendeig meg nem kapja az örökséget, csak jöjjön hozzám újra, majd megrendelem én rögtön! És egy barátságos kezle-gyintés mellett elbocsájtotta Szabó Jánost, mert nem tudta magát tovább türtöz-tetni a rettentő nevetési inger miatt.

Alig húzta ki a lábat Szabó János, máris olyan kacagást vittek véghez a rideg hivatalszobában, hogy a padlón kellett henteregniük.

Eltelt vagy félóra, mikor telefonon kérdezték az árvaszéktől:

– Mi történt Szabó Jánossal?

Sikerült! Bruhahá! ha ha ha, hü-hü-hü! Válaszolt az adóhivatali szolgálja és úgy elővette ismét a kacagás, hogy semmiképp sem tudott a telefonba érthetően be-szélni.

Talán sohasem volt ilyen vidám napja az adóhivatali segédszemélyzetnek Még az utcán is annyira kacagtak, hogy az emberek megütődve néztek rájuk! „Talán megbolondultak? Mert lehetetlen, hogy józaneszű adószedők ilyen jókedvűek le-gyenek!”

Hogyne kellett volna nevetniük? Hiszen nincs kacagtatóbb dolog a föld hátán, mint amikor egyik koldus lóvá teszi a másikat!

Szabó János pedig megnyugodott. Még egy esztendő nem a világ!

Azonban elmúlt az esztendő, s azután több is anélkül, hogy Szabó János köze-lebb jutott volna az örökségéhez.

Néha sóhajtott egyet és csupán annyit mondott:

– Az Isten tudja mit csinál!

Igazad van Szabó János! Várj sorodra! Ki tudja, mire tartogat téged az Isten keze?

IV. A tudós ember

Szabó János magába vonult, szótlán emberré lőn. Sehogy se tudta a nagy csapást kiheverni, mely nemcsak vagyonától fosztotta meg, hanem minden reményétől is.

Nem tudott gondolni egyébre, mint a rettenetes igazságtalanságra, mely koldussá tette. Félelmes, legyőzhetetlen erővel újra meg újra csupán az az egyetlen gondolat uralkodott agyában. És érezte az örület közeledését.

A szünet nélkül való gyötrődés megfosztotta az álom vigaszától is. Aludni sem tudott.

Végre észrevette, hogy az utcai gyerekek sem tartják épeszű embernek. Akkor elhatározta, hogy máshova megy; elhagyja szülőföldjét.

Néha már előbb is gondolt egy emberre, kinek csodálatos hatalmáról kapálgatás közben halkán szoktak beszélgetni. „Tudós ember” név alatt emlegették.

Ő talán segít! Számtalan eset híre ment szájról szájra, melynek mindegyikében megtalálta a tudós ember az igazság útját.

Szabó János ennek a tudós embernek a segítségéhez akart folyamodni. Csakhogy addig is miből fog élni, míg rendet csinál a tudós ember?

Elmehetne ugyan régi helyére, anyai nagybátyjához és ott megint lehetne kánászbojtár; de érezte, hogy ott soha sem találna megnyugvást, s lehet, hogy ott is bolondnak néznék.

Nem marad más hátra, be kell menni a székvárosba. Valahogyan csak meg fog élni! Napszámosnak hazája az egész világ!

Pár nap múlva elköltözött falujából. Búcsúzkodni nem kellett semmiféle ember-től, hanem csupán egykori házuktól, meg a faluvégi bokroktól. Szüleinek sírjáról csupán sejtette, hogy valahol ott vannak a jeltelen sírok között; s mivel mégis el akart búcsúzni a porladó hamvaktól, tehát megállt a temető szélén és annyit mondott:

– Apám, anyám! Fényeskedjék nektek az örök világosság!

A hurcolkodás pedig még könnyebben ment, mint a búcsúzás; egyszerűen a tarisznyáját a nyakába vette és begyalogolt vele a városba.

Csak egy zugot keresett, ahol éjjelre meghúzhatja magát. Aztán mindjárt felkereste a tudós embert.

Tudós asszony még elég van nálunk. T. i. a javasasszonyt hívják így; mióta pedig a javasasszonyokat a törvény kíméletlen szigora megritkította, azóta a bábákra kezdik ráruházni ezt a nevet. Hanem tudós ember csupán egy van Magyarországon. És ez az egy nem valami pásztor-féle nép, hanem úri ember, ki régi nemesi családból származott: a neve Bán Gábor.

Ő volt az, kit bevett a vihar a rongyos malomba, és aki Pál atyát is odaküldte a pogány írásért.

Bán Gábor valamikor két ízben is csendbiztos volt a vármegyénél. Bűn-nyomozás alkalmával néha sikeresen használta föl a nép babonáját.

És csodálatos mese terjedt el róla. Tudták, hogy éjnek évadján természetfölötti erőnek parancsol, s híre időjártával otthonos volt minden gunyhóban, ahol emlegetik az ilyen rejtelmes tudományt.

Bán Gábor azután tudta meg, hogy milyen rendkívüli hatalom van birtokában, mikor a tisztújításon kidobták a hivatalából.

A vármegyénél semmit se tesznek indokolás nélkül, tehát a kidobást is megokolta a főispán imígyen:

– Bán elvonta a büntetés elől a gyújtogatókat, ha honvédek voltak!

A választás után, azaz a megnem-választás után, vagyis birtokon kívül, Bán teljesen másképpen adta elő az okot. Azt mondta:

Ellenkezőleg van a dolog! Megvédelmeztem az ártatlant a főispán ellen, azért csaptak el!

Különben pedig az esetet így beszélte el részletesen:

– A főispán egyszer magához rendelt és börtönbe csukatni parancsolta pajtagazdáját, kit gyújtogatással vádolt. Én bizony nem csuktam be azt az embert, kit különben is becsületes embernek ismertem! És pedig nem azért, mert velem volt honvéd negyvennyolcban, hanem mert nyomozásom kiderítette, miképp nem-hogy gyújtogatott volna, hanem inkább ő fojtotta el a tüzet, mely rejtelmes módon keletkezett a sok asztag között; sőt ily módon megmentette a főispán néhány asztag silány gabonáját. Miért csapta el mégis a főispán és miért akarta becsukatni? Mert a gabona biztosítva volt, s a tűzkár összeg többre rúgott volna a gabona értékénél!

Az ilyen dolgot nem szokás bolygatni. Még pedig azért, mert a főispán keze messze elér! Aztán akármiképp történt, a következmény megmaradt: Bán Gábornak nem volt keresete.

A hivatalvesztés után Bánra küzdelmes idő jött. Szerencsére volt egy kis háza, utolsó darabja az ősi vagyonnak, melyet kölcsönnel megterhelhetett. És szerencsére a takarékpénztár szívesen kölcsönzött rá.

Csakhogy ez pillanatnyi segítség volt. Nem tudott sehonnan se valamit fordítani. Nem kapott munkát, melyhez értett volna.

Az első félévi kamattal csak azért nem maradt hátralékban, mert azt a takarékpénztárnál előre lehúzták.

A harmadik félesztendőben még kevésbé tudta törleszteni az adósságot. Természetes, hogy a házat alig két év múlva a bíróság elárvereztette és a takarékpénztár vásárolta meg.

Már most hová menjen?

Feleségével behurcolkodott valami düledezett ház egyszobás lakásába, s keserűen vigasztalta feleségét:

– Ne félj asszony, ha semmink sem lesz, elmegyek kubikosnak! Oda bevesznek, mert amennyit dolgozom, annyiért fizetnek! Aztán megélünk pompásan!

Persze sírva fakadt az asszony az ilyen vigasztalásra.

Lassankint el kellett adogatni minden ingóságát. Még így is sokszor koplalni kényszerítette a titkolt szegénység. Szó nélkül túrt.

De az éhezés átalakítja az embert. Bán lelkében ismeretlen rossz érzelem vert tanyát. Keserűség töltötte el. Először magában lázongott. Végre is megszakadt a türelem fonala és ilyen szóra fakadt: „No Isten! Még most som volt elég a látogatásodból? Hiszen egészen letelepedtél nálam!”

Isten, aki azért felsőbb lény, mert a tudatlan embernek ilyen átkozódó beszédét is igazságos módon mérlegeli, éppen most határozta el, hogy megszünteti Bán nyomorúságát. Ugyanis láthatatlan módon parancsolatot küldött Bán feleségéhez, hogy azonnal induljon valahova. Hogy hova kell mennie, azt nem tudta az asszony.

Olyan kényszerítő nyomást érzett a fejében Bánné, hogy nem tudott ellenállani. Késlekedés nélkül fölkelt és keresztül sietett az utcákon, míg a vármegyeházához ért. Ott bement az alispánhoz, kinek zokogva mondta el szerencsétlenségét.

Igaz, hogy az asszony valami bonyolódott módon sógorságban volt a vicispánnal; de akárhogyan történt is a dolog, alig pár hét múltán a vármegye évi száznyolcvan forint kegydíjat szavazott meg az egykori csendbiztosnak. A kegydíj fedezése könnyen ment. Egyszerűen beszüntették egyik útkaparói állást. Annak éppen havi tizenöt forint volt a fizetése. A vármegyei utak úgysem érzik meg, hogy kevesebb lett egy útkaparóval.

Isten bizonyosan tudta, hogy ebből a havi tizenöt forintból sem lehet megélni, mert atyai kezét még nem vonta meg Bántól. Másképp hogyan lehetne megmagyarázni, hogy pár nappal a kegydíj első részletének felvétele előtt, emberek állítottak be Bánhoz és egy szépen megnőtt borjút vezettek udvarába? Nagyon alázatos hangon arra kérték Bánt:

– Fogadja el ezt a kis állatot! Becsülettel hozzuk!

Bán Gábor nagyot bámult. Persze fogalma sem volt arról, hogy Isten keze működik ebben a furcsa dologban, s mivel tudta, hogy ilyesmit nem adnak ingyen, tehát megkérdezte az emberektől:

– Aztán mivel kell megszolgálnom?

A becsületes emberek kissé tétováztak, de végre kirukkoltak mit akarnak; azt mondták:

– Kösse meg a megyénket az úr!

Bán Gábor nem érlelte meg őket mindjárt. Kérdezősködött hát bajuk után.

Az emberek elbeszélték, hogy a szomszédjukkal állandó viszálykodásban vannak a határ miatt. Most azonban megegyeztek. Mivel pedig a szomszéd izgága ember, s attól félnek, hogy nem tartja meg az egyezséget, azért szeretnék, ha megállapított új határt megerősítenék kötéssel.

Ahá! Most már tisztában volt Bán a tennivalóval! Babonaságot kell csinálni, melyről elhiszik, hogy meghal az aki megsérti!

Az a közmondás, hogy „szegénység a legjobb mester”, most is bevált. A szegénység csinált Bánból tudós embert. Minden gondolkodás nélkül megígérte: „Majd teszünk róla!” Öntudatlanul már többes számban beszél, miként a régi mágusok.

Az eredmény az lőn, hogy Bán elment az emberekkel.

A helyszínen Bán odahívatta a viszálykodó szomszédot.

A két megyés közös megegyezése szerint újra megállapította a határvonalat, melyet cövekkel jelöltek meg. Eközben beesteledett, mire Bán megkezdte a tulajdonképpeni működését. „Persze este kell csinálni!” suttogták a jelenvoltak és bólíngattak hozzá.

Bán Gábor levette kalapját. A hold felé valami kanyarítást csinált vele. Aztán a bámuló emberek szeme láttára végig lépkedte ünnepélyes lassú járással az újonnan megállapított határt. Néhol megállott és valami ráolvasást mormogott, mit gyerek korában dajkamesében hallott:

„Kötést ki megbontja,
Verje meg az Ige,
Ukkom megszagassa,
Földanya kivesse!”

Mikor a dolog elvégződött, akkor szokás szerint áldomást ittak. Bán Gábornak gondja volt rá, hogy ismét bámulatba ejtse a megbékült szomszédokat. Az első pohár bort kezében tartva, szó nélkül felkelt az asztaltól, kiment az udvarra és érthetetlen szavak mondása közben a bort az új megyére loccsantotta. Most merje valaki megsérteni a megyét!

Mindjárt akadt az emberek között, aki rámondta: „Ezt így kell csinálni! Emlékszem rá, hogy gyerekkoromban így emlegette az öreganyám!”

Az eredmény igazán rendkívüli volt: alig pár nap múlva megint eljöttek a tudós emberért.

Konyhájába letettek egy zsák lánglisztet, négy darab sonkával, meg a megfelelő disznóorrjával együtt. Arra kérték, hogy rögtön jöjjön, mert baj van. Az ajándékot szó nélkül hagyták ott, mert másképp nincs fogatja.

Az történt ugyanis, hogy a szomszéd kutyába se vette az egész hókusz-pókuszt, hanem még abban az éjszakában, mikor Bán a babonaságot csinálta, kiásta a jelző cöveket és a megyét odább vitte.

Hanem megjárta; másnap feldült a kocsijával és eltörte a lábát, ő küldött a tudós emberért.

És Bán elmegy késlekedés nélkül.

A megyerontó szomszéd ágyában fekszik s rimánkodik:

– Vegye le rólam a rontást! Soha sem bántom a megyét!

Alighanem Isten keze működött ebben a dologban is, Bán azonban vak-esetnek mondta az egészet, melyet csak a babona tarthat rejtelmes erő következményének.

De hát ne legyen-e babonás valaki, kibe az ördög belebújik, és mindaddig nem akar kijönni, míg a megyét odább nem helyezi? Aztán az ember mindjárt eltöri a lábát!

Bán megint megkötötte a megyét. Aztán készítettett egy pohár forralt bort, melybe bűvös szavak mondása közben három szem szentelt bárkát dobott és ezt a furcsa italt megitta a törött lábú emberrel.

Ennek következtében rendbe jött minden. A szomszédok többé sohasem tolták máshová a megyét. Csakugyan megkötötte őket a titokzatos ceremónia. Félték az Ismeretlen bosszújától.

Ettől az időtől fogva Bán Gábor nevét félelmes tisztelettel emlegették a vármegyében. Seregestől kereste föl a bajos ember. Néha a szomszédos megyéből is érkezett hozzá egy-egy ember tanácsot kérni.

Bán különben nagyon jószívű ember volt, tehát segített, ahol csak tudott. Vagy legalább megvigasztalta a szerencsétlent. Tudta, hogy sok baja van a népnek, de sokféleképpen is segített rajta. Olykor kibékített perben álló embereket. Sőt néha betegeket is gyógyított, ha felismerte a baj minőségét. De a betegnek házához való hozását nem engedte meg. Nem akart kuruzslásért pörbe kerülni.

A szegény nép bizalmát még fokozta, hogy hiába fordult hozzá olyan ember, ki nem járt igaz úton. S hogy nem fogadott el mást, mint önkéntes jutalmazást.

Népszerűsége akkora lett, hogy faluhelyen nem akadt lakodalom, melyre ő hivatalos ne lett volna. Sőt akárhányszor elhalasztották a vendégséget, csakhogy ott lehessen. Neki kellett mondani a házaspárra az ősi áldomást: „Jöjjön hat a Földnek zsírja, Szálljon az Ég harmatja!” Másképp nem lett volna áldás az új frigyén.

Annál szívesebben vitték multságba, mert Bán jókedvű, tréfa-szerető ember volt. Olykor egész héten nem mehetett haza; vitték egyik faluból a másikba.

Némi misztikusságot azonban sohasem feledett el alkalmazni, ahol célszerűnek tartotta. Bölcsen tudta, hogy a népre így lehet tartósan hatni.

Lelkét az előbb álélt nyomorúság fogékonyá tette a szenvedés iránt, azért ahol csak lehetett, minden szerencsétlen emberen segíteni igyekezett.

Lassankint annyira növekedett jövedelme, hogy már fölösleges kiadást is megengedhetett magának. Annyi bevétele volt, hogy két fiskálisnak is elég lett volna.

Ekkor a takarékpénztártól visszavette házat. A takarékpénztár is megkönyörül az emberen, ha kellő mennyiségű kamatot tud fizetni.

Azután a jómód magával hozta, hogy eljárogatott délelőtt a sörházba, délután a kávéházba.

Azt szokta mondani:

– Nincs akinek takarékoskodjam! A fináncnak pedig nem hagyom elvinni az én uratlan hagyatékomat!

Végül pedig az országgyűlési képviselőt is úgyszólván egyedül ő választotta. A népszerűség magához vonzotta a hatalmat is. Bán inkább a főispán bosszantása végett, mintsem meggyőződésből, vette föl először a harcot. Zászlót csináltatott zöld selyemből, azt elnevezte Próféta zászlajának és a választáskor maga előtt vitette. A nép ezrenként tódult nyomában és szavazott Bán akarata szerint. Az történt, hogy óriási többséggel győzött.

Ettől fogva nem adta ki kezéből a hatalmat Bán Gábor. Népével rászavaztatott mindenféle jelöltre Persze sohasem kormánypartira. Mindig a másik párton állott, mint ahol a főispán volt. A bukott kormánypartí jelöltek azután elhíresztelték, hogy a próféta zászlaja ellen hiába minden küzdelem!

Bán hatalmát ez a híresztelés is gyarapította.

A próféta zászlaja pedig nevezetességgé lőn és győzhetetlenség híre tapadt hozzá.

– Pedig könnyen győzhetne a kormánypárt! – mondta egy alkalommal Bán. – Egyszerű a dolog! Csak a főispán álljon ellenzéki jelölt mellé, akkor bizonyosan kormánypárti képviselőt fogunk megválasztani! Mert akkor én kormánypárti leszek!

Ez a kijelentés tréfa volt, de azért mindenki tudta, hogy igazán úgy lenne.

Ehhez az emberhez ment Szabó János.

– Mi jót hoztál fiam! – kérdezte barátságosan a tudós ember.

Szabó János kissé akadozva elbeszélte örökségének történetét és kérte Bánt, hogy keresse ki pénzét.

A tudós ember sokáig hallgatott. Már el akarta küldeni azzal, hogy ilyen dologban ő nem tehet semmit, mikor belenézett Szabó János aggódó arcába és nem tudta elbocsátani vigasztalás nélkül.

– Hadd lássam a kezedet! – szólt hozzá.

Szabó János oda tartotta kezét. A tudós ember figyelmesen megvizsgálta minden oldalról a munkától megkérgesedett tenyerét és azt jósolta:

– Bizzál fiam! Bár az elveszett pénz visszaszerzése nagyon nehéz, mégis úgy látom a kezed restriktáin, hogy nem maradsz ilyen szegénynek, hanem öregkorodban gazdag leszel! Vagyis megtérül az örökség. Tehát várj békességben! Lesz gondom az ügyedre.

Szabó János bizony nem értette, hogy mi az a restriktá, arra sem ügyelt, hogy a jóslat kissé dodonai szerű, hanem megkönnyebbült a lelke az irgalmas szóra. Alig tudta megindultsága miatt tisztességesen megköszönni a szívességet. Izgalmában illő jutalmat kezdett emlegetni, de a tudós ember rászólt:

– Fiam! Ne beszélj olyanról! Eredj haza nyugodtan és várj!

És Szabó János elment ruganyos lépéssel. És füttyörészve! Ilyen szilárdan nem lépegetett már sok év óta; a füttyörészést pedig valóságos csoda, hogy el nem felejtette, olyan régen nem szottyant rá kedve.

Egyszerre eszébe jutott, hogy huszár volt valamikor, s halkán dúdolgatni kezdte a régi huszár nótát:

„Uccu peng a sarkantyúm,

Csekély gondom, semmi búm ...

Csak úgy vigadok!... „,

A tudós ember pedig nem nevetett az együgyű legényen, hanem komolyan foglalkozott az ügyével.

Ahányszor Szárföld környékén megfordult, vagy valahol összeakadt a vármegyének egy-egy tisztviselőjével, sohasem felejtett el adatot gyűjteni Szabó János örökségi ügyéhez, oly módon, hogy az ember nem is tudta, hogy miért kérdezi ezt vagy amazt.

Mivel pedig ily módon nem jutott semmiféle adathoz, tehát magához hívatta Szabó Jánost és kikérdezgette rokonairól, hogy azok nyilatkozatából megállapíthassa a történeteket.

Így tudta meg, hogy Szabó Jánosnak anyai ági rokonsága Vejszló-majorban lakik.

A felvilágosítás után Bán Gábor néhány nap múlva kocsira ült és Szabó Jánost maga mellé vevén, elment a Vejszló majorba, hogy megkeresse Lélek Pétert, kinél Szabó János bojtár volt valamikor és kikérdezzesse Lélek Andorást, ki dédapja Szabó Jánosnak és még mindig él erőben egészségben.

Vejszlón egyszeriben ráakadtak az öreg Lélek Andorásra. Ott pipálgatott a cselédház pitvarában. Lélek Péter a csürhe mellett „szolgálatban volt.”

Akinek érzéke van ilyesmihez, annak figyelmét az öreg Lélek rögtön lekötötte. Minden azt mutatta, hogy nem közönséges ember. Szikár, erős alakját csak kissé hajlította meg a sok esztendő, s mozdulata elég hajlékony volt most is. Hosszú haját viselt, mely két oldalt szépen befonva volt, s hátul ecsellővel (fésűvel) leszorítva. Beszéde hangos, mint általában a pászternépé.

Ekkora elmaradottság csak ilyen Isten háta mögött lakó embernél volt lehetséges!

– Adjon Isten, bátya! Nem dob ki bennünket? – köszöntötte Bán Gábor s kezet fogott az öreggel.

– Fogadj Isten! Tisztességes embert mindig szívesen látunk! – szólt az öreg, ki bizonyosan tudta, hogy kijelentése csupán hitvány emberre lehet sértő.

Most előfurakodott Szabó János. A nagy darab ember megfogván az öreg kezét, megcsókolta és csak azután szólalt meg:

– Jó napot adjon Isten dédapám!

Lélek Andorásnak még tiszta volt a látása. Azonnal megismerte Szabó Jánost és úgy fogadta a kézcsókot, mint valami megdukáló tisztességet. Vígán kiáltotta:

– Ejnye, Jancsi, azt gondoltam, hogy már meg sem látogatsz bennünket! Aztán csak a Mennyek országában találkozom majd veled!

Az öreg barátságosan betessékelte vendégeit a szobába, honnan előbb egész sereg gyereket kellett kizavarni. Mindannyian az öregnek voltak dédunokái, meg szép-unokái. Mert ha egyéb jószága nincsen a szegény embernek, de gyerekek bőviben van.

Aztán egy pint bort helyezett az asztalra, és közben Szabó Jánostól mindenféle apróság felől kérdezősködött.

Java beszélgetés között végre Bán rátért a dologra. Mivel félt, hogy az öreg Lélekre rossz hatása lesz, egész óvatosan mondta el Szabó János örökségének elveszését. Az öreg azonban egykedvűen vette az esetet. Nem is mondott egyebet, mint azt:

– Hát ez így szokott lenni! Hanem azért ne búsulj Jancsi, majd valahogy csak megélünk!

E nyilatkozat után könnyen ment a kérdezősködés. Bán hozzá is fogott rögtön az adatgyűjtéshez. Először is azt kérdezte:

– Emlékszik-e bátyó, Szabó János szüleire?

Az öreg elmosolyodott a kérdésre. Szelíd tekintete végig cirógatta dédunokáját, mi alatt felelt:

– Hogyne emlékezнем! Apja volt Szárföldről való Szabó József, az anyja Lélek Örzse, az én unokám!

– Volt-e ezeknek valami vagyona?

– Volt bizony! Szabó Józsefnek volt háza, Örzének meg én vásároltam szőlőbirtokot. Csakhogy mindkét jószágot eladta a gyám, mikor a szülék meghaltak és Jancsit idehoztuk nevelésbe hozzánk.

Bán előtt egyszerre felvetődött Szabó János igazsága. Tiszta dolog ez! Azt hitte, most már könnyen rendbe fogja hozni a dolgot.

Az öreg Lélektől még sokféle apró körülményre nézve szerzett Bán felvilágosítást. Közben elvégezték a kikerülhetetlen evést-ivást. Aztán alkonyattájban visszaindultak a Vejszlómajorból hazafelé.

Bán Gábor másnap elutazott Szárföldre. Ott megerősítést nyert Lélek Andorás minden állítása. Szabó József házának egykori vevője még élt és meg tudta mondani, hogy a vételárat huszonnégy év előtt fizette le az akkori körgyám kezére.

„Rendben van! Ezt nyélbe ütjük hamarjában!” – gondolta Bán és elment a község házára, hogy a régi számadásból kiböngéssze a vételárat.

Csakhogy ott nem tudtak előadni semmiféle számadást.

És ekkor megakadt az ügy. Hiába volt minden kutatása. Pedig a vármegyénél is próbálkozott. Nem tudta kideríteni, hogy a két ingatlannak vételára hová lett.

„Különös ügy is volt Szabó Jánosé. Minden azt mutatta, hogy igaza van, s mégsem lehetett azt a pontot megtalálni, honnan az igazat ki lehetett volna emelni.

Végre belátta Bán, hogy nem tehet semmit. Legjobb lesz fiskális kézre adni az ügyet! Próbálkozott is. Beszélt néhány ügyvéddel, de éppen úgy járt, mint ezelőtt Szabó János: nem vállalta el senki az örökség titkának tisztázását.

Ezalatt pedig Szabó János napszámoskodott. Volt már reménysége, tehát könnyűvé vált a legnehezebb munka is.

Aztán segítettek is rajta. Ha éppen nem akadt munkája, akkor véletlenül mindig elhívták Bánhoz, kinél ő teljesített borfejtést, favágást, udvartisztogatást, meg mindenféle külsőbelső tennivalót. Persze Bán felesége a napi vásárlás közben megfigyelte, hogy nyolc óráig nem hívták-e el napszámba Szabó Jánost, s férje meghagyása folytán mindig elhívta, ha meglátta a piacon tétlenül állani.

Bán rendes napibért fizetett, bár Szabó János szívesen dolgozott volna jótévedőnek ingyen. Eleinte vissza is utasította a munkadíjat. Csakhogy Bán elejét vette az ilyen lázongásnak azzal a kijelentéssel: „Fiam János! Akkor elmehetsz tőlem az ügyeddel együtt! Nekem nem fogsz ingyen dolgozni!”

Mivel pedig Bán tudta, milyen szerencsétlen a magára hagyott ember, tehát gondoskodott arról, hogy Szabó Jánosnak mulatságban is legyen része. Este néha magához rendelte és elvitte a Vidám Veterán-ba. Ott ő bement a vendégszobába, Szabót pedig beküldötte az ivóba és szigorúan ráparancsolt:

– Megvársz engem, mert egyedül félek hazamenni! Addig pedig meg kell innod két liter bort!

Ez ellen nem volt fellebbezés. A tudós ember kontójára tehát ivott Szabó János és késő éjjel szépen haza kísérte. Ámbár megesett, hogy neki magának inkább szüksége lett volna kíséretre.

V. Magyarok ünnepe

Míg ilyen jó reménységben élt Szabó János, aközben elmúlt a tavasz, sőt a nyár is végét járta már.

Megjött Lajos nap estéje.

A fogalommá vált öreg ember (Kossuth Lajos) megint megérte torinói magányában egyik neve napját, mely az ország óhajtása ellenére megváltoztathatatlanul utolsónak volt kijelölve. A Mennyek ura akár Szegedre, akár pedig másfelé, például Alibánfa község felé tekintett le, mindenütt örömet látott a sokat bűnhődött nemzet fiainak arcán.

A Vidám Veterán is ünnep-tartására készülődött.

Ez a Vidám Veterán valóságos rejtelem volt a maga nemében.

A város többi korcsmája kongott az ürességtől, a Vidám Veteránban pedig alig tudtak a vendégeknek helyet szorítani.

Talán kényelem és finom kiszolgálás vonzotta ide a vendégeket?

Szó sincs róla! A Vidám Veteránban még a jó vendégekre se voltak tekintettel. Hacsak annyiban nem, hogy a jó vendéget – ha garázdálkodott – maga a korcsmáros dobta ki a vendéglőből, míg a közönséges népséget szolgakéz lakoltatta ki.

És mégis ide járt az egész város. A katonatisztikar is mindennap pontosan megjelent az ezredestől lefelé a kadétig és együtt iddogált a polgári elemmel. Össze nem különböztek volna a világért sem, holott egyetlen felköszöntőt sem mondtak „a polgári és katonai elem közt fennálló kölcsönös jó viszonyra.” Csupán olyan nemzeti ünnepen, minő a mai, kellett a tiszteknek a menázsiban maradni „az ezredes kívánságára”. A menázsiban az ezredes az első pohár bort Andocs főhadnagy távollevő testvérének egészségére ürítette, kinek szintén holnap lesz a neve napja; mire akkora hurrázást vittek véghez a tiszték, milyen példátlanul áll a közös hadsereg történetében.

– Az emberek meg vannak bolondulva! – sóhajtozott a többi korcsmáros. – Józan ésszel nem járnának abba a rongyos butikba!

Bizony semmi különöset sem lehetett találni a Vidám Veteránban. Legfőlebb olcsóságot, no meg zsíros magyar konyhát. Meg olyan bort, melyet semmiféle tudomány nem tett finomabbá.

Még borraivalót se fogadtak el a Veteránban, ami pedig a hátramaradottságnak eltagadhatatlan bizonyítéka. Es a vendégek mégis törtek magukat utána.

Ide szokott járni Bán Gábor is. A mai nagy napra pedig a vendéglőbe hozatta a próféta zászlaját is Szabó Jánossal, kinek megparancsolta, hogy ma különös kötelességének tartsa minél több liternek megívását.

Ez este annyi vendég szorongott az étteremben meg az ivóban, hogy soknak hely sem jutott, hanem az udvarban telepedett le. Sőt egy része ott is. állani

kényszerült, mert nem volt elegendő szék. És a finnyás vendégnek még se jutott eszébe máshová menni.

A mai napon megvolt ennek a maga oka. Mert ezen az estén okvetlenül a Vidám Veteránból kellett elküldeni Kollenyóba azt a táviratot, mely a kilencvenhárom éves aggastyánt „biztosította a város polgárságának hazafiúi szeretetéről”.

Ma tehát még sokkal többen jöttek, mint máskor.

A vendégek között egy franciskánust is lehetett látni. Pál atya volt ez, ki el nem maradhatott egyetlen hazafias ünnepről sem, s kit emiatt közönségesen magyar páternek hívtak. Azt mondta: „Hogyne jönnék én is ünnepelni Apánk neve napján? Ha barátsuhát viselek is, azért magyar vagyok!”

A baráttal eljött a kántor is. Csatlós Imre, kit azzal csalt el az ünnepre, hogy a költséget fizeti helyette. Egy kántor pedig hogyne menne el mindenüvé, hol inni lehet?

A Veteránban az idén rendkívül módon ünnepelték az Ország Nevenapját. Mindenki értékesítette tudományát a rendezésben.

Az ivószoba falát Kossuth Lajos arcképe díszítette, melyet egy hentes hozott ide a mai estére. Egy másik, ki a polgári életben mint ács kereste meg a mindennapi kenyerét, tizenhárom gyertyát illesztett az arckép körül a falba. Senki se ütődött meg a tizenháromas számon, mert tudták mit jelent az emlékeztető gyertyaláng. Tallér János pedig, a jómódú bádogos, kit az egész világ Jóhán Fetternek hívott, nemzeti zászló sokaságával tette színessé a helyiséget.

Az étterem díszítése egyszerűbb. Az arckép szintén ott függ a falon. Fölötte a próféta zöldselyem zászlója. Ennyi az egész.

Csak hogy ez a zászló örök reménységet kelt fel a szívekben, s áhítatosan néznek rá a névnap vendégek! Tudják, hogy a misztikus zászlót csupán akkor szabad kibontani, mikor ünnep van a magyar világon!

Az ivószoba meg az étterem közt levő ajtót kiemelték sarkából, hogy ennyivel is nagyobb tér legyen. Ott az ajtó között a cigánybanda foglalt helyet.

Az ünnepen persze egymást érte a felköszöntő.

Először szókokoltak a negyvennyolcas félistenek, azután a honmentő rendes szókokok, meg a tüzes hazafiak. Ez utóbbiak közül kitűnt Pál barát szókoklata, ki rendkívüli elragadtatásban ilyen fogadalmat tett: „Bár az én rendemet, a Szent László király nevét viselő magyar szerzetesrendet, nem tanították fegyvert forogni, de azért esküszöm, hogy ha a hazának szüksége lesz fiaira, hát mink mégis el fogunk menni oda, hová mindnyájunknak el kell menni!”

Szűnni nem akaró rivalgta támadt a szókoklat után.

Már nagyon emelkedett volt a magyarság kedve, mikor egy fiatalember kezdett szólani. Csengő hangú, erővel teljes, barna gyerek volt, kinek rövid bajusza birkaszarvához hasonlatosan kunkorodott fölfelé.

Az ifjú szókok megindultan emlékezett meg egy bizonyos távol élő remetéről; később keményen odamondogatott a német sógornak, utoljára pedig a magyarokat tűzbe hívta, hogy a sok szófia után tegyünk is valamit!

Nagy éljenzés riadt fel utána.

Persze a felköszöntőket nemcsak az étteremben, hanem az ivóban is hallgatták. Még pedig igen áhítatosan. A legutóbbi szónoklatnak pedig váratlan eredménye tőn. Tallér János, a bádogosmester, igazan tűzbe jött. Vállára vette a legnagyobb zászlót, intett a körötte levőknek, hogy szintén ragadjanak zászlót és azt kiáltotta:

– A dicsőségét! Majd csinálók én mindjárt olyant, ami nem szófia! Gyertek utánam! Cigány előre! Húzd a Kossuth marsot!

Persze a vendégsereg, Bán Gáborral együtt, az étteremből kitódult Tallér Johán után az utcára, hogy a szokatlan cselekedetet megláthassa.

Tallér bátya szépen elvezette a zajongó közönséget a templom előtti térségre. Ott megállította az ünneplő magyarokat. A cigánybandát leintette: „Ácsi more!” Aztán a kalapját leemelte a fejéről és szónokolni kezdett. Szívből jövő könyörgést menesztett az ég urához, hogy hazánk nagy fiának odakünt sokáig növesse szakállát; ezután a retorika szabályainak semmibe vevésével teljesen más tárgyra csapott és a csillagos égre föl-föl tekintve, azok biztató ragyogása, meg az odavetődő két rendőr jelenléte mellett megátkozta a hazaáruló kormányt.

Csak az Isten őrizte, hogy nem detronizálta Ferenc Jóskát és ki nem kiáltotta Lajos Apánkat Magyarország örökös királyának!

Ekkor valaki azt kiáltotta: „Abcug kormány!”

A harangzúgáshoz hasonlatos hangban mindenki ráismert Pál barát szavára. A magyarok persze utána dörögtek az abcugot és ezzel a szokásos módon be is fejezték volna az ünnepélyt.

Csakhogy az esemény bevégzése előtt a két rendőr sorompóba lépett az osztrák magyar birodalom megmentése érdekében. Néhányat a lázadó népség közül elfogni igyekvének, hogy börtönbe helyezték.

Bán csak akkor vette észre, hogy Szabó János szintén ott lengeti a próféta zászlóját, mikor már a zászlós bekísérésével bajlódtak a rendőrök.

– Hohó! – kiáltott Bán Gábor. – Magyarok! Meg akarják szentségteleníteni a próféta zászlóját! Védjétek meg!

E vészkiáltásra a népség egy pillanat alatt elkergette a rendőröket. E műveletben Szabó János sem maradt hátra, hanem megfordította a próféta zászlót, s boldogabb végével néhány alkalmas ütést mért az egyik rendőrré. Így kívánta a zászló becsülete.

Miután a rendőri beavatkozás megadta az egész ünnepnek a hazafias jellegét, a népség meglegedve tódult hazafelé.

Ekkor azt kiáltotta valaki:

– Halljuk Pál atyát!

A népnek sem kellett egyéb. Utána zúgta:

– Halljuk a magyar páttert! Halljuk!

Pál barát megrettent. Most csak az kellene, hogy a verekedés után szónokoljon! Menekülni kell mindenáron! Egy közeli házról tudta, hogy kapuja nyitva van. Fejét lehúzta a nyaka közé, odaosont a házhoz és behúzódott.

A lelkes nép elől megmenekült Pál barát, de nem a rendőrség zaklatásától.

Már másnap a városi kapitányságra idézték. Emiatt a provinciális a szokott szelíd modorában megpirongatta a szentatyát imigyen:

– Máskor jobban óvakodjék fiam, a világi dolgoktól! Nem illenek azok egyházi személyhez!

De mások is beleestek a csávába, mert az egyik rendőrnek a karját is eltörték a nagy buzgalomban.

E hazafias cselekedettel a rendőrség egy ismeretlent gyanúsított, ki a zászlónyéllel verekedett, és akinek holléte után a különböző korcsmai helyiségekben egész éjjel kutatott.

Szabó Jánosnak persze megsúgták hamarjában, hogy a rendőrség milyen szorgalmasan kérdezősködik utána, s azért nem ment haza, hanem Bán udvarában egy rózsabokor tövében aludta át az éjszakát.

Reggel pedig töredelmesen elmondta új baját Bánnak, ki némi gondolkozás után a pincébe küldötte, hogy fejtse üvegekbe az egyik kis hordó bort. Figyelmeztette azonban, hogy ne igen mutatkozzék idefönt a napvilágosságon.

Alig húzódott a pincébe Szabó János, mikor egy hajdú jött, s „különbeni elővezetés terhe alatt” a rendőrség által kiállított idézést hozott Bánnak.

Az írásban nem volt kitüntetve, hogy miért hívatják, tehát azonnal elment a rendőrkapitányhoz, és ott megtudta, hogy valóra vált, amit sejtett. Csakugyan az éjszakai lázadásért idézik több jelenvolt magyarral együtt.

Bánt rögtöni cselekvésre indította a rendőrség munkássága. „Ezek a hivatalos verekedők szépen be akarnak mártani bennünket! Hiszen lázításnak semmiféle agyafúrt logikával sem lehet minősíteni a dolgot!” – gondolta Bán, s késelem nélkül felkereste Tallér bátyánkat, meg a többi vádlottat, a tettere hívó fiatalemberrel együtt. Meghívta őket titkos tanácskozásra a Vidám Veteránba.

– Nem kell félni! – bátorította őket az ismeretlen fiatalember, akiről most megtudták, hogy neve Abár József, s rövid idő óta ügyvédjelölt egyik helybeli fiskálisnál.

– Hát bízzuk meg a védelemmel ezt a fiatalembert! – indítványozta Bán. – Húzzon ki a kátyúból ha belevitt!

Az indítvány elfogadták. Valamennyi gyanúsított aláírta a meghatalmazó levelet. Azzal búcsúztak el az ügyvédjelölttől:

– Aztán majd a rendőrségnél is szónokoljon úgy, mint a Vidám Veteránban!

Abár József derék, legénynek bizonyult. Csakugyan kitett magáért! Az ügy tárgyalásánál nemcsak a németnek, hanem a rendőrkapitánynak is odamondogatott, ahogy dukál. Többi közt kijelentette; „Szolgalelkek, meg talpnyalók mindazok, kik mindjárt lázítás vagy fölségsértés cím alatt vádolják be a magyart, ha szívből jött szavai nem túlságos lojálisak!”

A lázítás vádját a megrémített rendőrkapitány azonnal elejtette, a verekedésben való részesedést pedig senki se vállalta magára. Így az eredmény várakozáson felül fényes lőn. Fölmentették valamennyi vádlottat, Tallér János kivételével, kit négy korona büntetésre ítélték, mert az éjjeli zenét a rendőrségnél nem jelentette

be. Az ismeretlen tettes ellen pedig köröző levelet adtak ki, hogy a verekedést mégis megtorolni lehessen.

Taller fetter apellálni akart az égbekiáltó igazságtalan ítélet miatt. Bán csak azzal tudta az öreget megfélemlíteni: „örülhet, hogy sáncmunkára nem ítélték!” Mire Fetter visszavonta a fellebbezést, lefizette a négy koronát, s az ünnep hivatalosan is „végbefejezést nyert.”

VI. Hogyan szerzik a diplomát?

A fölmentés után ősi szokás szerint áldomást ittak a Vidám Veteránban.

Mindenik vádlott eljött. Persze Abár József is ott volt. Sőt a kántor sem maradt el, mert inni lehetett.

Abár Józseftől mindenekelőtt megkérdezték, hogy mit fizessenek a sikerült védelemért?

– Semmit! Ilyen hazafias dologért nem fogadhat el fizetést magyar ember! Aztán magam is félig-meddig vádlott voltam, szerénykedett Abár József.

– Niksz nuc! Nem szabad elfogadnunk ingyen munkát! – kiabált Tallér fetter.

– Nem is lesz ingyen! Majd egyszer valamit dolgozik számomra János bácsi! – szólt a fiatal ügyvédjelölt.

János bácsi! Ezt még sohasem mondták a fetternek! Hallatára jóleső melegség járta át keblét. Egy darabig szótlanul várakozott, aztán fölkel és ünnepélyesen kijelentette, hogy a városból nem fogja elereszteni ezt a derék gyereket. „Itt fogsz irodát nyitni, punktum!” – parancsolta az ügyvédjelöltnek.

Abár József nem sértődött meg az öreg rögtönös tegeződése miatt, hanem csupán azt jegyezte meg:

– Szegény ember vagyok én ahhoz, hogy egyhamar ügyvédi irodát nyissak!

Tallér fetter erre tűzbe jött, s még jobban erősítette, hogy nem engedi máshova telepedni.

Bán Gábor eközben elgondolkozott. Úgy érezte, hogy megjött a régen várt alkalmas ember, aki Szabó János elvesztett örökségét visszaszerezheti. Tehát azt mondta:

– Igaza van Tallér fetter! No engedjük elmenni! Nálunk is elkél egy tisztességes fiskális! Hanem ez csupán mitőlünk függ! Hisz viszonzás gyanánt úgy is kell tennünk valamit, amiért bennünket oly sikeresen megvédelmezett!

Tallér fetter lelkes éljenzésbe fogott. De fogadkozott a többi magyar is, kit Abár József mentett meg a börtön rémes torkából: „Mindent megtesszük!”

– Így már jól van! Most csak azt kérdezem Abár József öcsémtől, hogy hány vizsgálata van még hátra?

– Semmi más, csak az ügyvédi vizsga! – felelte Abár József.

– Mikorra szerezheti meg az ügyvédi oklevelet?

– Tudja Isten! Pár év minden esetre beletelik, míg annyi pénzt megtakarítok, amennyi szükséges a vizsgálat letételéhez.

– És ha volna pénze?

– Akkor leteszem félesztendő alatt! Ez a félév is csak azért szükséges, mert az utolsó szigorlat után még egy évi gyakorlatot kell igazolni, s abból hiányzik félesztendő. Különben már nagyrészt készen állok a vizsgára!

– Na hát akkor megegyezünk a félesztendőben, mert mi majd gondoskodunk minden szükségesről! – szólta Bán Gábor oly nyugodtan, mint aki tudja, hogy most egy megneváltoztatható határozatot mond.

– Csakhogy én nem fogadom el! – szólalt meg Abár József.

– Miért? – kérdezik a bámuló emberek.

– Mert ingyen semmi se kell! Igaz, hogy elvégeztem Angliában a teológiát protestáns alapítványi pénzen, de ezt is vissza fogom fizetni, ha az Isten éltet!

Bán Gábornak tetszett a nyakas gyerek.

– Hohó barátom! Hát ki mondta, hogy mi ingyen akarunk adni valamit? Szó sincs róla! Keményen meg kell szolgálni érte! Csupán kölcsön adjuk mindazt, amire szüksége lesz az oklevél megszerzéséig!

– Így már el lehet fogadni! – szólta az ügyvéd csemete.

Bán Gábor most rátért a dolog velejére. Azt mondta az egybegyűlteknél:

– Majd addig lakásról meg kosztról gondoskodunk, míg a tanulás ideje tart. Mert ez alatt az idő alatt a fiúnak nem lehet az irodába járni!

Tallér bátyánk erre kirukkolt:

– Majd én adok lakást! Két szobám úgyis üres. Átadom öcsémuramnak! Majd megfizeti, ha jól megy az iroda. Enni meg ad ez a csárdás!

A vendéglős éppen nem jött zavarba a hirtelen támadásra. Minden késedelem nélkül bizonyítgatta, hogy szívesen hitelez kosztot két esztendeig is.

– Nohát csak fogjon hozzá, a tanulóhoz öcsém! A vizsgapénzről majd annak idején szintén gondoskodunk! – fejezte be Bán a megállapodást.

– Ha így adják az urak, akkor elfogadom a szerződést! – egyezett bele komolyan Abár József.

Aztán másról beszélgettek. Bán megkérdezte, hogy Szabó Jánost, az ismeretlen tettet, mi módon lehetne megmenteni a rendőrségtől?

– El kell küldeni egy esztendőre erről a vidékről, az alatt elévül a dolog! – tanácsolta Abár József.

Bán még azt is megkérdezte diskurálás közben Abár Józseftől, hogy miért nem lett pap, ha teológiát végzett?

– Mert nagyobb szüksége van a népnek olyan emberre, ki ezer bajában segítségére lesz, mint az én prédikációmra! – felelte a gyerek.

Bán meglegedve mondogatta: „Ez lesz az én emberem! Úgyis az Isten küldte hozzánk!”

Ezután vidáman iddögáltak. Különösen a kántor kifogyhatatlan volt az ivásra való ok feltalálásában. Néha azt kiáltotta: „Igyunk egyet szegény hazánkért!” Majd pedig ilyent mondott: „Igyunk! A szegény embernél úgyis egyszer a van nincs, máskor a nincs van!” Majd pedig azt kiáltotta: „Urak, igyunk egyet arra, hogy vesszen Schwarcz Bertold dicsősége! Mert ő előtte már fel volt találva puska-
kapor!”

A kántor rendszeresen gyűjtötte olyanok nevét, kik történeti hírukra méltatlanok: S leszólta őket minden alkalommal.

Szóval az egész társaság jó későig ott felejtkezett a vendéglőben.

Hazamenet Bán magával vitte egy darabig Abár Józsefet:

– Jöjjön csak velem öcsém, valami mondani valóm lesz!

Az utcán Bán rövidesen elmondta Szabó János örökségi ügyét. Kérte a leendő ügyvédet, hogy majd vegye a kezébe a dolog rendbe hozását.

Abár József lelkesen ígérte:

– Örülök, hogy tehetek valamit jó embereimért, s viszonzhatom szívességüket! Fogadom becsületedre, hogy minden igyekezetemet az ügy földelésére fordítom!

– Akkor rendben van a dolog! – felelte Bán. Az ígélet megnyugtatta. Megelégedve tért haza.

Taller fetter egyedül bandukolt hazafelé. Az egész úton hangosan mondogatta:

– Ez derék ember! Azt mondta nekem: „János bácsi!” No jól van! Majd megmutatom mit tud a János bácsi!

Másnap aztán már korán reggel várta új lakóját Taller fetter.

De elmúlt dél, s Abár József még mindig nem jelentkezett. Taller fetter nem várhatott tovább! Elküldte inasát Abár Józsefhez azzal a parancsolattal, hogy: „azonnal tessék behurcolkodni a lakásba!”

Abár József nevetett és ebéd után hamarjában áthurcolkodott a türelmetlen háziúrhoz.

Alig volt valamije a fiskális növendéknek, tehát nem sok fáradságába került a hurcolkodás.

Bán Gábor pedig mindjárt másnap gondoskodott Szabó János biztonságáról. Levelet adott János kezébe., s azt parancsolta neki:

Itt egy részlet hiányzik a szövegből!!

Délelőttönként benézett az ablakon és látván a szorgalmas tanulót, elégedetten bölintott: „Derék gyerek!” Sőt a rétre is kiment utána, s meggyőződve, hogy nem svindliz, ott is bölintgatott: „Igazán derék gyerek!”

Alig néhány hét elmúltával azonban Taller fetter unta meg az örökös tanulást. Felszólította Abár Józsefet, hogy kicsit hagyja abba a dolgot. Hiszen bele talál betegedni a szüntelen tanulásba! Inkább jöjjön és segítsen meginni pár pohár bort!

Csakhogy Abár József nem engedett. Köszöni az emberiséget, de az ivás kizökenti a tanulmányából.

– Derék gyerek! – mondta Taller fetter és vidáman nevetett. – Hanem azért nem engedjük szomjazni szegényt!

Másnap aztán Taller fetter a Pásztorrétre magával vitt a zsebében két üveg bort, s Abár József mellé a gyepre telepedve, iszogatásra nógatta.

De a csábításra azt mondta a „fiskálisunk”, hogy nem iszik, mert az nincs bent a szerződésben!

Legalább így mesélte el aznap este Taller fether a Vidám Veteránban, s dicséző beszédét azzal végezte: „Meglássátok, nagy ember lesz a mi fiskálisunkból!”

A sors azonban gondoskodott, hogy az egyhangú tanulást némi kaland is tarkítsa.

A város csordája ott szokott legelni mindennap a Pásztor rét mellett. Így aztán látásból nemcsak a csordás lón Abár József ismerőse, hanem az egész csorda is.

Ugyancsak a Pásztor réten a kettős fasorban, ugyanott, ahol Abár József tanulgatott, mások is szoktak sétálgatni. Így a többi közt ott sétált délutánoként egy már nem fiatal kisasszony a tanítványával, egy eleven süldőleánnyal. A leány már lehetett tizenhárom-tizennégy éves, de azért cselekedetével néha kétségbe ejtette a mádmázelt. Majd leült a fűbe, máskor elszaladgált pille után, sőt még fára mászni is próbálkozott.

Ez illetlenkedésekre a mádmázelt kiabált, különösen, mikor Abár József ott volt a közelben. A kisleány ilyenkor szótlanul nézett Abár József felé, de szeme mintha azt mondta volna: „Úgy e nevetséges dolog?”

Egyik délután szintén ott sétált a guvernáns, meg a tanítvány. A csorda nyugodtan legelgetett. A nap fényözönnel öntötte el a tájéket.

Abár József valami kis neszre feltekintett könyvéből és a csorda bikáján akadt meg a szeme. A bika megszegve tartotta nyakát, a földet szurkálta szarvával, majd pedig mereven előre nézett, néha pedig bömbölt egyet-egyet.

Abár József alföldi ember lévén, tudta, hogy a bika miért cselekszi ezt a furcsaságot. „Öklelni készül! Bántja valami!” – gondolta magában. Kutatva nézett szét. Kereste az állat haragjának okát.

Hát a bika szemének irányában a kis leányt fedezi föl! Divatos, irgalmatlan nagy, piros ernyőt forgat a kezében! A guvernáns pedig mellette jár anélkül, hogy sejtene valami veszedelmet. Abár József tudja, hogy a bika rohanása csupán pillanat kérdése. Nem kiabál, mert úgyis tudja, hogy céltalan lenne, hanem fölugrik és rohanni kezd a két hölgy felé, amint lába bírja.

A futás zajára a kis leány arra fordult. Meglepetve nézi a szaladó alakot. De még nagyobbat bámul, mikor az alak erőszakosan kirántja kezéből a napernyőt és elhajítja, aztán őt magát karjába ragadja, a közeli fához rohan vele és ott, nem is valami gyöngéden, a gyöpre helyezi. Aztán pedig késedelem nélkül visszanyargal a mádmázeltelhez, őt is felmarkolja és hozza magával. „Szent Isteni Ez az ember eszét vesztette!”

– A fa mellé húzódjanak! – kiáltott Abár József a rémült hölgyekre, kik hirtelesen csakugyan azt hitték, hogy örültsel van dolguk.

Ezalatt a megvadult bika előre szökött. Hallani lehetett, hogyan dobog a föld a féktelen rohamtól. Az Isten irgalmazzon annak, akit elér!

És mégis megmenekültek mindnyájan, mert az állat figyelmét elvonta a földre dobott napernyő. A bika dühösen a piros napernyőhöz futott, s azt kezdte dobálni szarvával, míg össze nem rongyolta. A csordás végre nagy nehezen visszaterelte a nekivadult állatot.

A megzavart hölgyek rettegve nézték a fenevad dühöngését. Csak a végén jutottak tudatára, hogy milyen veszedelemtől szabadította meg a fiatalember. A

mádmázel még most is félig ájult volt. Köszönetet hebegett franciául, s oly meghatottan szorongatta Abár József kezét, hogy csak a vak nem látta, miképp a hölgy mindenét feláldozná megmentőjének.

A kis leány alighanem érezte, hogy egy kicsit hibás a dologban, mert dacoskodott. Nem is akart Abár Józseffel szóba állani. Csupán mikor a mádmázel rászólt, akkor mondott köszönetet ekképpen:

– Köszönöm, hogy megmentette a kisasszonyt, és hogy úgy megmarkolta az én derekamat, akár csak a bika döfködte volna meg! A tönkretett napernyőmet pedig fizesse meg!

Abár József a helyzet komolysága dacára elkacagta magát. Vidáman felelte:

– Kis leány! Maga még nem tudja, hogy az élet külön dolog a napernyőnél!

A leány vérpiros lett. Lehet, hogy a szokatlan rendreutasítástól. Az is lehet, hogy a kisleány szó miatt. Vagy talán az oktató beszéd nem tetszett neki. Abár József azt gondolta magában: „Nini ellenségem lett ez a kis fruska, mert elkaptam a bika elől!”

A két hölgynek csak később jutott eszébe, hogy mit szólnak majd otthon a regényes eseményhez. Jót semmi esetre sem! A kisleány szepegett, sőt a mádmázel is félt kissé. Megkérték hát Abár Józsefet, hogy a kalandról ne szóljon senkinek se. Persze a lovag megígérte.

A megmentett kisleány Ér Sámuel megyei ügyésznek volt egyetlen gyermeke.

Abár József azonban nem törődött az esettel többet.

Újra elővette a könyvét és folytatta tanulmányát ott, ahol elhagyta: a törvényes zálogjognál.

Hanem az esetnek váratlan következménye lőn. A mádmázel ezután mindennap a Pásztor-réten sétált növendékével. És sohasem mulasztotta el üdvözölni Abár Józsefet, ki mindig magyarul válaszolt: „Jó napot kívánok!” – s magában áldotta az Istent, hogy nem tud a hálás hölgy nyelvén beszélni.

A növendék is köszöntötte Abár Józsefet, mégpedig magyarul. De rendesen valami csipkedést csatolt az üdvözléshez. Például: „Üdvözli a megmentett kisleány! Vagy: „Jó napot mentő bácsi!” Ha pedig a csorda a közelben legelt, hát ilyenfélét mondott: „Nyugodt lehet lovag úr, nincs piros napernyők!” Sőt egyszer halkán, – talán, hogy a guvernáns meg ne hallja, – bár nem valószínű, hogy megértette volna, azt mondta: „Úgy-e jó lenne megint megmenteni a mádmázelt?”

Abár József kezdetben kissé bosszankodott. Magában azt gondolta: „No ennek a jövendő férjére is elmondhatjuk: „Szegény tatár!” De aztán jobbizúen vette a dolgot. Sőt néha vissza is szólt egyet mást. Egyszer ezt: „Jó napot kíván a napernyő pusztító!” Máskor ezt: „Duzzogó kisleány, üdvözlöm!”

A mádmázletről pedig ne beszéljünk. Még most is olyan olvadó pillantással simogatta megmentőjét, hogy Abár József hátán mindig hideg futott végig.

Ez a kis idill mégis a világ szájára került. Isten tudja, honnan terjedt szét híre az emberek között. Lehet, hogy a csordás beszélte el. Ablakon keresztül egyszer azt kiáltotta Abár Józsefnek: „Jó reggelt! Gratulálok! A leánynak lesz mit aprítani a

tejbe! Csak okosan kell a dolgot csinálni!” Es mellé olyan hamisan hunyorgatott a szemével, hogy sehogy se lehetett érte megharagudni.

Abár József ekkor gondolt arra először, hogy a kisleány maholnap eladó lesz. Úgy akarta a további megszólalás elejét venni, hogy ritkábban ment a Pásztor-rétre.

Csakhogy hiába volt ez a kísérlet. Ez is, amaz is gratulált neki. Sőt akadott olyan is, aki az aggszűzzel vekszálta, azt kérdezvén: „Igaz-e, hogy a mádmázel olyan szíves hölgy?”

Maga a kisleány is megszólta az egyik találkozásnál: „Ejnye, a bátor mentő, úgy látszik azoktól fél, akiket megmentett?” Máskor pedig egy bokréta vadvirágot nyújtott át a leány Abár Józsefnek, azt mondván: „Hálás szívvel a bátor lovagnak!”

Szinte kapóra jött a tél, mely véget vetett a barátkozásnak Már igazán nem tudta Abár József, hogyan viselkedjék.

Aztán egyszerre csak elkövetkezett az ügyvédi vizsgálat napja. Mindjárt megmondhatjuk, hogy a vizsgálat szerencsésen sikerült.

Abár József, mihelyt kezébe kapta az ügyvédi oklevelet; kötelességtudóan bemutatatta mecénásainak és haladék nélkül hozzálátott az iroda megnyitásához.

De nem kerülhetett el egy lakomát, melyet az ügyvédi oklevél megszerzésének öröme adtak neki jó emberei a Vidám Veteránban. Nemcsak Bán Gábor, meg Taller fetter, hanem Pál barát, meg a tőle elválhatatlan kántor is részt vettek az áldomásban. Sőt úgy látszott, hogy ők jobban örülnek a diplomának, mint maga a tulajdonos. A felköszöntőkben annyi jót előlegeztek Abár Józsefnek, hogy maga is megsokallta. Bort is többet kellett innia, mint szeretett volna, de ennek a kántor volt az oka, ki rendes szokása szerint, minden szünetet felhasznált, hogy poharat ragadjon és felkiáltson: „Urak igyunk egyet! Ez kell nekünk, nem a dolog!” Vagy pedig azt mondta: „Igyunk! mert a szegény embernél egyszer a van nincs, máskor meg a nincs van!”

Rózsás volt a kedve valamennyinek, mikor hazaért.

Bán mindjárt másnap elment az új ügyvédhez és átadta Szabó János örökségi ügyét. A fiskálisnak különösen lelkére kötötte, hogy vigye dűlőre az ügyet, még akkor is, ha az árva nem fizethetne érte. Abár József szívesen újra megígérte:

– Csak tessék nyugodtan lenni, hiszen már megígértem! Addig kutatok, míg ki nem csikarom az igazságot!

VII. Dolgozik az új ügyvéd

Abár József nagyon szerencsésen nyitotta meg irodáját.

Jó emberei mindenfelé széthordták hírét. Az új fiskális ismert nevű emberré lön hamarjában. A nép kezdett hozzá özönleni annál is inkább, mert híre terjedt, hogy néhány pert nem fogadott el, hanem kerülgetés nélkül megmondta: „A per nem igazságos! Nem vállalom el, mert én olyan ember perét nem viszem, kinek nincsen igaza!”

Hát ez a fiatalember csakugyan komolyan meg akart birkózni a Szabó János-féle örökség nehézségével.

Hanem bármilyen szerencse járt is az új fiskális nyomán, ezzel az ügygel nem tudott semmire se menni. Igaz, hogy rendszerint három nemzedékig eltart az ilyen ügy befejezése. S az eredmény akkor is az, hogy a Szabó Jánosok semmit se kapnak.

Első beadványára értesítette az árvaszék a fiatal ügyvédet, hogy olyan örökség nincsen árvatári kezelés alatt. Erre Abár József kérte, hogy ez ügyben a levéltárban kutatást végezhesen. Nem engedték meg, „miután úgylis céltalan és fölösleges volna”.

Az egész hajszával elért annyit, hogy eleinte inkább tréfából utasították vissza beadványát, most pedig komolyan megharagudtak, amiért Szabó János ügyével mindenáron kompromittálni akarja az árvaszéket. Mit lábatlankodik ilyen bolondsággal?

Egyszer aztán az történt, hogy a csintalan Ér Rózsa ily módon tett neki szemrehányást: „Most már ránk se néz, mert olyan híres ember lett belőle?”

A leány szemrehányása teljesen jogos volt, mert Abár József a két hölgygel nem foglalkozott ügyvédi irodája megnyitása óta. Minden erejét pereinek szentelte. Néha éjjel jutott eszébe valami ügyben a tennivalója. Késlekedés nélkül felkelt ágyából, gyertyát gyújtott, s följegyezte, amit szükségesnek talált.

Hanem iparkodásának volt is látszatja. Alig néhány hónap alatt kifizette házbérhátralékát, a koszt-pénzt, meg a kölcsön kapott vizsgálati díjat. Egyszerre arra ébredt, hogy semmi adóssága sincs. Még az angol ösztöndíjat is visszatérítette.

Az adóssága rendezése után édes anyjának egyre nagyobb összegben küldte a pénzt. Végre is az anyja megsokallotta és azt írta vissza: „Édes fiam, nem volt nekem sohasem ennyi pénzem, nem is tudok mit csinálni vele, azért ne küldözgess, mert attól félek, hogy ebben a rossz világban valaki meggyilkol érte!”

Elégedett lehetett volna Abár József, ha folyton az nem bántotta volna, hogy Szabó János örökségének rejtelmét nem tudta kikutatni. Pedig nemcsak Bán Gábor adatait próbálta felhasználni, hanem maga is elutazott Szárföldre, Szabó János egykori lakóhelyére és töviről hegyire kikérdezett újra meg újra. Fölkereste a még életben levő tanukat és így akarta tisztába hozni, hogy miféle kézen ment keresztül az örökség.

A Szabó-ügyben Abár József elment a szárföldi szolgabírói hivatalhoz is. A főszolgabíró előtt bemutatta magát és a hivatalos iratok megtekintését kérte, hogy a községi régi gyámi számadások beadási idejét megállapíthassa. Ekkor a szomszédos íróasztal mellől egy nevelő képű úr rohant Abár Józsefre és azt kiabálta:

– Dsau, csau, Szepi!

Az ügyvéd meglepődött, mert valamikor őt hívták e díszes néven önkéntes társai. Egyszerre felkiáltott:

– Sógor Gyuri! Hogyan kerülsz te ide?

– Ejnye hát fiskális létedre nem tudod, hogy én vagyok a szárföldi szolgabíró? – kérdezte a fiatalember.

Most lőn csak igazán meglepetve Abár József. Akadozva mondogatta:

– Te... te volnál az a híres aranygyerek? Hogyan gondolhattam volna, hiszen azt beszélnek, hogy a szárföldi szolgabíró a megye első gavallérja, ki mindig négy lovas fogaton jár!

– Hát azt hiszed, hogy én nem tarthatok négy honvéd-lovat? – nevetett a szolgabíró.

– No de gyere a lakásomba, mert a hivatalban nem beszélgethetünk!

– Bocsáss meg, előbb elvégzem a dolgomat! – szólta Abár József. Mire azt felelte a szolgabíró:

– Rád ismerek! Még mindig a régi konok ember vagy, ki nagyon komolyan veszed az életet! Hát csak eredj az írnochoz, majd útbaigazít.

Hanem mikor a fiskális elmondta, hogy húsz éves ügyet akar keresni, az írno a szeme közé nevetett, s ezzel az egyetlen kérdéssel tisztázta az ügy állapotát:

– Ugyan kérem, hogyan lehelne azt most megtalálni, mikor azóta négyszer hurcolkodott más más házba a szolgabírói hivatal?

Nem is találtak iratot, s a kutatás sikertelen maradt volna, ha Sógor Gyuri segítségére nem jön. Az ő útbaigazítása folytán Abár József mégis adatot talált a régi iktató könyvben, hogy a szárföldi községi gyám minden esztendőről beterjesztette a számadását, mert a szolgabíróságnál a számadásokat évenként beiktatták. Az iktatókönyvek szélső rubrikájában pedig megjegyezve volt, hogy a számadásokat a szolgabírói hivatal ekkor meg ekkor fölterjesztette a vármegyéhez.

Az adatokat pontosan feljegyezte a fiskális, kit csak a munka bevégezése után tudott megfogni vendégnek a szolgabíró.

Az aranygyerek lakásán a két régi pajtás beszélt az önkéntes év viszontagságairól összevissza mindenfélét, ami eszükbe jutott. Persze aközben iszogattak. Az aranygyerek fölséges bort adott az asztalra.

A szolgabíró a maga sorsát a legtréfásabb hangon beszélte el. Azzal kezdte:

– Nevem nem Sógor György többé, hanem zsebeházi Soóghor György.

– Ejnye! Nem tudtam, hogy nemesi előneved van? – csodálkozik Abár József.

– Van bizony, Szepi! – mondta jókedvűen a szolgabíró. – Úgy szereztem, mint a király a várát. Különben te is emlékezhetsz rá, mert onnan származik, hogy önkéntes társunkat Gráf Mátyást én elneveztem „Semmiházi”-nak, ő pedig nekem, üres zsebemre való tekintettel, „Zsebeházi” előnevet adományozott. Senki sem mondhatja, hogy nyertem adományban a predikátumot!

– De hiszen ez csalás ! – szólta Abár József.

– Micsoda csalás van abban, ha a világ azt hiszi, hogy valami nagy família sarjadéka vagyok? Hadd higgye! Azért hiszi, mert ellenkezőjét állítom! Azt szoktam mondani, hogy nekem nincs se vagyonom, se előkelő rokonom! Ez igaz is. Az az én erősségem, hogy meg szoktam mondani az igazságot. Persze, soha sem hisznek nekem. Tréfának veszik az egészet Azt állítják, ugratom az embereket. Mert ki volna olyan együgyű manapság, hogy igazság szerint beszéljen? Magam is megpróbáltam az igazság útját követni. Lótottam, futottam, folyamodtam valami kis alkalmazásért. Hiába!

– Mégis elég jól fölvitte az Isten a sorsodat! – szólt közbe Abár József.

– Igen ám! De milyen úton! Mikor már sehol semmi reménységem se volt, meghalt az apám is, egyetlen támaszom. Csupán néhány száz forint örökségem maradt, a többit elvertem, amíg a jogot végeztem. Ezzel a csekély összeggel kellett megállapítanom a jövőmet. És mégis sikerült!

– Hogyan?

– Vettem egy homokfutót, fölfogadtam egy kocsist, béreltem két lovat a honvédségtől, a Gráftól kapott előnevet rányomattam a vizitkártyámra, s megtoldottam pár betűvel a nevemet. Az egyszerű Sógorból Soóghor lett, s ezzel én is egy csapással úrrá lettem! Ide jöttem a harmadik vármegyébe, tisztelegtem a főispánnál, meg az alispánnál, följánlítottam nekik szolgálatomat és egy-kettőre megválasztottak szolgabírónak. Aztán írnokom neve alatt még két lovat szereztem a honvédségtől. Most négy lovon járok, de van is tekintélyem?

– De hát nem furdal miatta a lelkiismereted? – kérdezte Abár József.

– Hiszen senkinek se ártok vele! Aztán másképp nem boldogulhattam volna az életben! Ajánlom neked is, hogy ne írd a nevedet egyszerűen Abárnak, mert akkor semmibe se vesznek. Majd meglátod, ha Abárnak írod magadat, mennyire respektál mindenki! Ma pedig elébe teszed például „csíkmontornyai” nevet, hát akkor olyan ember lesz belőled, hogy a főispán is ellátogat hozzád.

A szolgabíró nevetett, de Abár sokkal nehézkesebb ember volt, hogy sem komoly ne maradt volna. Kissé megbotránkozva mondta:

– Azért mégis svihákság ez, akármit mondasz, Gyuri!

– De ha így szép az élet! – szólt a szolgabíró.

– Hát a gavallérság, a négy ló tartása bizonyosan nem futja a szolgabírói fizetésből? Honnan szerzed a pénzt?

– Megfizeti a vármegye! Te nem értesz ilyenhez, Szepi! Kiszámol hivatalos pénzt az ember, s majd akkor fizeti meg, ha gazdagon nőszül!

– Hisz ez sikkasztás! – hüledezik Abár József.

– Sikkasztás az ördögöt! Egyszerűen előreszámítás az egész hitelművelet. Ilyen beszélgetés mellett iszogattak.

Szabó János öröksége is szóba került. Erre azt jegyezte meg a szolgabíró:

– Jól ismerem az ügyet, mert valamikor én írtam az örökség kiadásáért az árvaszékhez. Csakhogy ma már nincs örökség! Te pedig számár vagy, ha olyant keresel, amire kimondta az árvaszék, hogy nincsen!

– Éppen azért keresem! – válaszolta Abár József. És kitisztázom az ügyet, ha mindenki ellenem támad is!

Soóghor György ismét nevetett.

– Adod te még olcsóbban is, Szepi! Majd megtudod, hogy bölcsőnktől a sírig két géniusz vezet: egyik a származás, másik a protekció!

– Javíthatatlan cinikus vagy te Gyuri! Igazán semmit se tartasz komoly dolognak!

Pedig dehogy nem! A vendéglátást komolyan vette a szolgabíró. Abár Józseffel annyi mindenféle szeszt itatott, s aközben maga is annyit bevételezett, hogy egész komolyan becsíptek mind a ketten.

Az ismerkedésnek csak reggel szakadt vége, még pedig olyan eredményesen, hogy Abár József csupán a kocsis segítségével tudott felszállani a négyesre, melyet a szolgabíró szívesen rendelkezésére bocsátott.

Másnap macska-nyöször kínozza Abár Józsefet. De harmadnapra már az árvaszéki elnöknél járt. Fölsorolta, hogy melyik évben, melyik napon küldötték ide a megyei árvaszékhez a volt szárföldi gyám számadását. Azt a számadást óhajtotta megtekinteni.

Az elnök elutasította.

– Itt nincsen arra az ügyre vonatkozó irat! Ne zaklassa vele a hivatalt!

A fiskális dühbe jött. Azonnal írt egy mérges hangú följelentést a miniszterhez. A följelentés lejött az árvaszékhez, s onnan azzal a jelentéssel küldték vissza, hogy ez annak a bolond embernek a képzelt örökségi ügye, ki már öfelségét is zaklatta. Ezt a minisztériumban tudomásul vették és ezután akárhogy zavargott Abár József, az ügy tovább is aludt. Utoljára a fiskális igazán bolondja lett ennek az ügynek. Fogcsikorgatva fogadta meg, hogy mégis végére jár a dolognak!

VIII. Aki kevesebbért cseréli el a többet

Egyik alkonyatkor váratlan látogatást kapott Bán Gábor. Egy piros-pozsgás ember lépett be hozzá, ki jó estét kívánt, aztán elhallgatott.

– Mivel szolgálhatok? kérdi az ismeretlen alaktól.

A jövevény kicsit ümgetett, mintha a beszéd nehezeire esnék. Végül azonban kivágta:

– Hát elgyüttem, tekintetes uram!

Bán csak most ismerte meg Szabó Jánost. Fölkiáltott:

– Ejnye, hát visszaküldött Rozgonyi? No lám, egész úr lett belőled János fiam!

– Nem küldött vissza, hanem csak úgy elléptem búcsú nélküli – vallotta be Szabó János.

– Vagyis elszöktél! Aztán miféle baj adta elő magát?

– Kérem alássan, nem lehetett kibírni, ahogyan a főerdész úr engemet tartott. Az egész esztendőben mindig kellett enni, inni, dolgozni pedig nem volt szabad soha! Kutyának való élet az, meg úrnak! Bocsásson meg tekintetes uram! Én igazán szerencsétlen ember vagyok!

Szabó János szerencsétlensége úgy meghatotta Bánt, hogy csakúgy fojtogatta a nevetés belül. De azért komoly arcot mutatott. Megvigasztalta a szökevényt:

– No jól van János fiam! Ne búsulj, megbocsátok! Hanem hogyan élsz ezután!

Szabó János annyira megörült a bocsánatnak, hogy a többivel nem igen törődött. Vidáman mondta:

– Majd csak eltengődöm valahogyan! Aztán az Isten megsegít!

Meg is segítette.

Bán Gábor mindjárt aznap este a Vidám Veteránban tanakodott néhány jó emberével Szabó János alkalmaztatása fölött. Abban mindnyájan egyetértettek, hogy nem járhat többé napszámba. Hiszen szinte úr lett belőle. És megoldották a kérdést. Persze szegényesen, de jószívuén Abár Józsefnél lesz Szabó János felügyelő, aki rendben tartja Abár József ruháját, ügyel a mosónéra, takarítónőre, meg mindenre. Ezért jár neki lakás, meg koszt, sőt némi javadalmazás is.

– Ez a Szabó éppen kapóra jött, úgyis kellett volna felfogadnom valakit! – mondotta Abár József, nehogy azt higgyék róla, hogy ő most valami áldozatot hozott.

Szabó János alig tudott hová lenni örömeiben, mikor megtudta, hogy milyen fényes állást szereztek neki.

A fiskálisnál mindjárt másnap elfoglalta hivatalát.

Olyan felügyelő nincs több az országban, mint milyen lón Szabó János! Rendben tartja még az írkokokat is! Talán a huszároknál sem olyan szigorú az ügyelet, mint aminőt ő gyakorol. Abár József minden nap jobban szereti.

Éppen a szeretete juttatta minduntalan az eszébe a Szabó féle rejtelmes örökségi ügyet. Csak ezt lehetne valahogyan dűlőre vinni!

Eközben történt, hogy a megyei árvaszék egyik ülnöke meghalt. Készült a vármegye a megüresedett állás betöltésére. Már szétküldték a meghívót a rendkívüli gyűlésre, melyen a választás megtörténik.

A főispánnak egy tönkrement atyafia lépett föl ülnöknek. Ez így szokott lenni, s mint valami természetes dologgal senki sem törődött. Még kevésbé gondolt valaki arra, hogy az állásra pályázzék.

Egyszer aztán Bán Gábor összetalálkozván Abár Józseffel, azt kérdezte tőle tréfásan:

– Kedves fiskálisunk! Nem cserélné föl az árvaszéki ülnöki állással az ügyvédséget? Szívesen megválasztanánk!

A fiskális e kijelentésre úgy felkapta a fejét, mintha beleütötte volna valamibe. Megfontolva, halkán válaszolta:

– Mond valamit kedves bátyám! Majd meggondolom a dolgot!

Bán jót nevetett az eseten és másnapra elfelejtette. Abár József pedig napokon keresztül gyötörte magát. Még az utcán is elmélyedve járt, s csupán akkor zökkent ki gondolataiból, ha egyik-másik ismerősével összeütdött.

– Alighanem baja van a fiskálisunknak! Valószínűleg szerelmes és házasodni készül! – mondogatta Taller fetter a Vidám Veteránban.

– No ebbe nem hal bele az ember! Az egész csak annyi, mintha a gyerekek fogannól! – vélte a többi vendég.

Pár nap múlva Abár József váratlanul beállított Bánhoz. Azt mondta:

– Bátyám hathatós közbenjárásáért jöttem! Meggondoltam a dolgot. Föllépek árvaszéki ülnöknek!

Bánt megijesztette ez a nyilatkozat. Csudálkozva mondja:

– Hiszen én nem értettem a dolgot komolyan! Ne tegye azt öcsém! Az ügyvédi iroda legalább ötször annyit jövedelmez, mint az ülnökség. Már pedig bolond, aki kevesebbért cseréli el a többet!

– Már én ilyen bolond leszek, bátyám! – szolt az ügyvéd. – A pénz soha sem ad meglegedést és engem sohasem fog magához láncolni! Ezt a lépést meg kell tennem az ülnökség elnyeréséért, mert ki kell keresnem a Szabó János igazát, akinek tulajdonképpen azért is hálával tartozom, mert ő általa nyertem az ügyvédi irodámat!

Hát ebben volt némi igazság.

És hasztalan volt minden ellentmondás. Bán Gábor nem tudta az ügyvédet eltántorítani szándékától. Végre is Bán adta meg magát:

– Jól van öcsém! Ha már addig van, hát oda állok melléd! Pedig úgy hiszem, neked is kárt okozok vele, mert az ilyen lelket, aminő a tiéd, könnyen mártíromságba hajt az emberi gonoszság.

– Köszönöm a szívességedet, kedves Gábor bátyám! Számítok a segítségedre! – szolt Abár József. Sem ő maga, se pedig Bán nem vette észre, hogy már tegeznek egymást. Két tiszta lélek talált egymásra, s a szavakat az érzés irányította.

Befejezésül még azt mondta Bán:

– Tudod öcsém, én tulajdonképpen szeretem az ilyen keményfejű embert! Aztán az élet megtanított engem arra, hogy az arany után való szakadatlan rohanás a legnagyobb örültség. A Szabó-féle ügyben elfoglalt állásodat is méltánylom. S ezért küzdeni fogok melletted teljes erőmmel. Csakhogy egészen rám kell bíznod a dolgot, mert másképp még reménység sincs a győzelemre! Ne szólj senkinek se, mert kinevet a főispán meg az ő lelketlen gárdája!

A választási hadjárat aztán ily módon történt: Bán magához hívatta Szabó Jánost, meg Taller bátyót. Mindegyikre ráparancsolt, hogy a dolgról semmiféle teremtett léleknek ne szóljanak semmit. Aztán haladéktalanul munkához fogtak.

Először egybeállították a vármegyei paraszt szavazókat. Aztán mindhárman: Bán, Taller meg Szabó János föltűnés nélkül bejárták azokat a községeket, melyek távol voltak a székvárostól. A paraszt képviselőket kitanították, hogy senkinek sem szólva, a választás napján menjenek föl a vármegyére, hol már várni fogják és útbaigazítják őket. A vasúti költséget, vagy fuvardíjat megkapták előleg gyanánt. Erre Taller fetter meg Bán Gábor összeadtak kétszáz forintot. Hiába manapság már a Krisztus koporsóját sem őrzik ingyen!

De még valaki buzgólkodott Abár József mellett. Pál barát.

Egyik nap ugyanis már korán reggel bekopogtatott Bán Gáborhoz a szentatya. Megtalálta a rongyos malom fölírásának értelmét, s ezt a nagy fölfedezést el akarta magyarázni késedelem nélkül.

Csakhogy Bán Gábor leintette a páttert, azt mondván:

– Szentatyám! Hagyjuk most az írást! Sokkal fontosabb tennivalónk van!

Pál barát maga igazától fölhevülten kiáltotta:

– Ennél fontosabb dolog nincsen! Hiszen világra szóló esemény lenne belőle egyszeriben, ha valamely nagy nemzet ősrása volna. De a magyar nem törődik vele!

A volt csendbiztos legyintett a kezével:

– Hagyjuk! Mi az egy restaurációhoz képest? Most választásra készülünk!

- Pál atya mit lehetett mást, mint elnevette magát nagy mérgiben és azt mondta:
- Már csak ilyen a magyar!

Aztán ő maga is érdeklődni kezdett az alkotmányos küzdelem iránt Megkérdezte:

- Hát miféle választásról is van szó?

Mikor aztán elmondatta Bán Gábor, hogy Abár Józsefet akarják megválasztatni ülnöknek, hát maga is örömet vállalkozott a közreműködésre.

Mindjárt másnap el is utazott a vidékre. Föltűnés nélkül járt a falukban és titokban gyűjtötte a szavazókat.

Abár József emberei mindannyian nagy reménység között vártak a választást.

A választás napjára a községi jegyzők nagy részét valamelyik ismerőssel vagy távoli atyafival lefoglaltatták. Egyik családnál valami osztályozást kellett csinálni, másoknak a sógora éppen aznapra tűzte ki a leánya lakodalmát s a jegyző urat násznagynak hívta meg. Más községekben pedig a jegyzőnek a választás napján szerződést kellett készíteni. Mindezek a mi embereink utasítása folytán történtek, hogy a hivatalos szavazatok visszatartassanak.

Taller bátyánk már a választás előtti napon magánkívül volt az izgatottságtól. És mikor egy hajdú kereste azzal, hogy holnapra a városházára hívatják, hát ijedtében azt mondta: „Nem lehet, mert Galambokra kell mennem kereszt fölállításra! Azt hitte, hogy a választás miatt idézik, pedig csak a városgazda hívatta, mert csatorna javítást akart eszközölni.

És Taller fetter csupa következetességből másnap elutazott Galambokra.

Bán hiába tartóztatta. Elment, „nehogy ártson az ügynek”. De azért két legényét oda állította a vasúthoz, hogy fogadják a jövőket és helyezték el őket a szem elől. A sok ember másképp föltűnést keltene.

A csel sikerült. A jegyzői kar, tehát a hivatalos szavazatok jó része majdnem teljesen távol maradt a választás napján. Megtehették, mert a központból semmiféle figyelmeztetést nem kaptak a megjelenésre. Hisz aggodalomra semmi ok nem volt, a főispán nyugodtan nézhetett a választás elébe.

A választás reggele egy kis meglepetést okozott az oszlopos embereknél. A pályázati hirdetés szerint kötelesek a pályázók kérvényüket az alispáni hivatalhoz beadni, vagy pedig a választás napján személyesen jelentkezni. Most aztán az ülnöki állásra Abár József is jelentkezett személyesen és bemutatta oklevelét.

Kezdetben kissé meghökkentek a hivatalos jelölt intéző emberei. Hátha valami matador keze működik?

Azonban konstatálták, hogy a teremben összejött képviselők közül mintegy húsz falusi emberen kívül, kinek szavazata bizonytalan, van legalább ötven bizonyos szavazat. Ez megnyugtatta őket és egyértelműen megállapodtak abban, hogy: „Ez az Abár József egyszerűen egy ostoba idealista, kit nem kell komolyan venni!”.

Megkezdtek a gyűlést aggodás nélkül.

Mindenekelőtt megválasztották a kandidáló bizottságot: A bizottsági tagok egybeállítása ellen nem szólalt föl senki, tehát emberi számítás szerint a győzelem bizonyos.

Most a kandidáló bizottság tanácskozni ment a kisterembe. Ott jóféle szilvórium meg ropogós kifli várta őket, mely mellett sokkal engedékenyebben lehet intézni a közügyet.

Beszélgés közben az egyik óvatos tag azt ajánlotta, hogy „ne kandidálják Abár Józsefet, s ily módon teljesen biztosítsák a főispáni jelölt győzelmét. Mert az ördög nem alszik!”

Csak hogy az ajánlatot a bizottság többi tagja nem fogadta el. „Már úgylis sokat ordított az újság az ilyen elejtések miatt, hát most miért tennénk megint ilyent szükségtelenül?”

A bizottság tehát kandidálta mind a két pályázót.

Mikor kihirdették, hogy mindkét embert jelölték, abban a pillanatban a főispáni jelölt nevét kezdték kiabálni és a főispán régi gyakorlat szerint éppen megválasztottnak akarta kijelenteni az ő emberét, mikor az egyik paraszt választó egy ív papirost nyújtott föl a főispánnak, mely íven húsz képviselő névszerinti szavazást kért. Megállapították, hogy e húsz jelen is van.

A főispán körülnézett, s miután úgy látta, hogy semmi baj sem történik, azt mondta: „Tartsuk be a szabályt! Majd odasúgta a szomszédjának: „Csúffá tesszük ezt az alkalmatlankodó fiskálist! Hadd szavazzon rá az a tizenöt-húsz ember!”

Elrendelte tehát a nevenként való szavazást. Ekkor a vármegyeház termének egyik ablakához vonult az egyik paraszt és zsebkendőjét kihúzta dolmánya zsebéből.

Kint az utcán régóta vártak erre a jeladásra, s pár perc alatt félszáznál több szavazó érkezett a terembe.

Előbb a Taller-féle háznál voltak elhelyezve, anélkül, hogy valaki tudott volna róluk. Mire a megszorodást észrevették, akkor más késő volt!

A szavazás eredménye megdöbbenette a főispán intéző embereit. Abár József tizenhat szavazattal többet kapott, mint a hivatalos jelölt. Az ülnöki tisztség tehát Abár Józsefé lön.

Ha valakit csúffá tett ez a gyűlés, hát az a valaki a főispán volt.

– Írjátok ki azokat a falusi bírókat, kik ellenünk szavaztak! Majd megbőszüljük rajtuk! – kiáltotta mérges hangon Ér Sámuel, a tiszt ügyész.

– Nem kell! Legyintett kezével a főispán. Hagyjátok el! Hátha a megválasztottnak magának sem fog tetszeni a tisztség?

A bennfentesek nevettek.

– Persze! Hiszen könnyű lesz kiszekálni az új tisztviselőt. Hál Isten nincsen szolgálati pragmatika!

Hanem az alispán közbeszólt:

– Kutyaügyerek ez mégis, akármit beszéltek! Nem engedem, hogy valamit tegyetek ellene, míg én nem próbálkozom vele! Hátha beválik?

Így történt Abár József tisztviselővé választása.

A váratlan győzelem után a szavazók csöndesen elvonultak. Látszólag semmi sem történt.

De a győzelem híre gyorsan szétterjedt a vidéken. A falusi képviselők még aznap szétvitték a váratlan újságot. És az istenadta nép lelkesedése nem ismert határt.

A választás napján Taller bátyánk a Galambokiak új fakeresztjével bajmólódott. Ellátta bádogból készült csillogó Krisztussal meg a hét fájdalmú szűzanyával, ki- nek a feje fölé picinyke csengettyűkkel megrakott bádogsátort készített.

Már éppen a munka befejezése táján volt. De még sem végezte be, mert akkor jött az izenet a választás eredményétől: Abár József győzött! E hírre Taller fetter még hármat ütött a kalapáccsal és minden ütésnél azt ordította: „Éljen Abár József! Éljen Abár József! Aztán félbehagyta a munkát, miután azt a fölséges kinyilatkozást tette: „Nem, ilyen nagy ünnepen nem dolgozunk!”

A kereszt mellett álldogáló népek ugyancsak bámulának a furcsa műveleten. Talán rendelet jött, hogy ilyenkor azt az urat kell éltetni? – sugdosták egymás között.

A kisbíró sem tudta megmagyarázni a dolgot, azért nem maradt más hátra, mint magát a bádogos mestert megkérdezni, hogy „miért kell azt a nevet kiabálni?”

Taller fetter a lelkesedéstől magánkívül volt, mikor felelte:

– Ezt az Abár Józsefet azért kell éltetni, mert egy derék gyerek! A szegény emberek Istene! Most választották meg árvabírónak! Ezután bátran mehetnek hozzá atyámfiai, mindenkinek szerez ő igazságot ingyen!

Majd még néhányszor éltetvén Abár Józsefet, azt mondta:

– Most pedig jöjjenek velem a korcsmába valamennyien, mert áldomást akarok inni! .Én fizetek mindent! Aki kedvemben akar járni, az iszik rogyásig!

Szerencse, hogy ezt az indítványt tette, mert mar azt hitték az atyafiak, hogy Johán fetter eszében valami kavarodás támadt.

Mindjárt elmentek hát a csárdába, hol Taller mester elfizetett többet, mint amennyiért még egy keresztet föl lehetett volna állítani. S az áldomás alatt oly ragyogó dicsérettel beszélgetett Abár Józsefről, arról a derék gyerekről, hogy az egész községi előljárásság elhatározta, miképp mindjárt másnap bemegy tisztelni Abár Józsefhez a székvárosba. Meg kell látniuk azt a híres embert! Azt a derék gyereket!

Az előljárásság el is ment Abár Józsefhez s szabályszerűen parolázott vele. Aztán meglepődve tért vissza falujába.

Ilyen nagy várakozás mellett foglalta el Abár József a hivatalát. S ugyancsak kellett iparkodnia, hogy a nagy várakozásnak megfelelhessen. Mindenki hozzá járt tanácsért, az ügyes-bajosok neki panaszolták el bajaikat, s százanként kérték, hogy különféle ügyüket intézze el.

Ő pedig nem utasított el senkit sem. Dolgozott későig a hivatalban. Sőt gyakran éjjel a lakásán is. Mert igaz ugyan, hogy szám szerint ő sem kapott az elnöktől több ügyet, mint tisztviselő társai, csakhogy a régi nehéz akták mind ő hozzá kerültek. S ezekből egynek a feldolgozása több munkával járt, mint ötven másik ügy elintézése. Az elnök mosolyogva mondta az alispánnak: „A rossz lovat hiába ütjük! Azzal próbálkozzunk hát, aki húz!”

Abár József ernyedetlenül dolgozott, bár sokszor bosszankodhatott volna, mert aprólékos dologgal sok volt a baja. Például: a hivatalos szobájából, mielőtt állását

elfoglalta, a jó bútort elvitték a főispán kedvében járó emberek. Ellenben odahordtak minden rozzant darabot. Nevetésre fakasztotta az embert, ha látta, milyen csodálatos a szobája berendezése. Az íróasztal össze-vissza volt faragva, s a lábai inogtak, mint a jókedvű emberé. Dívánt egyáltalán nem adtak. A szekrény állandóan szellőzött, mert az oldalából hiányoztak az egyes darabok. A minden dísz nélkülöző pár szék olyan volt, amilyent kertekben szoktak használni.

Csakhogy Abár József ilyen csekélységen túltette magát. Sőt még arra sem szólt, hogy hivatalos helyiségül egy szűk kamrafélét adtak neki.

Látszólag fel sem vette az ilyen bosszantást Abár József. Csupán Bán Gábor előtt fakadt ki egyszer, tréfásán azt mondván:

– Úgy látszik bolha lett a vármegyéből, mert nem tud mást, mint alattomban csipkedni!

Mire azonban komolyan felelte Bán:

– Vigyázz! Mert a vármegye rúgni is tud, akár egy vérbeli paripa!

Óriási elfoglaltsága ellenére Abár József egy pillanatra sem felejtette el Szabó János ügyét. Bármiféle iratot keresett a levéltárban, mindig végig nézett egy-egy, régi betűsorost. Hátha ráakad a Szabó-ügyre? De hiába volt minden igyekezete. Egyelőre semmi eredmény sem mutatkozott.

Abár József különben jól viselkedett. A vármegyei urakkal szemben különösen figyelmes volt. Néha velük tartott egy-egy mulatságban is.

Ugy látszott, hogy a vármegye is belenyugszik a dologba. Mind többen mondogatták:

Hisz derék gyerek ez az Abár ! Három helyett is dolgozik!

Csupán egy esemény látszott némileg nyugtalanítónak. Az, hogy a főispán pár hónap múlva hivatal-vizsgálatot tátott. Az új ülnök akkor is az irattárban böngészett. Onnan hívatta fel a főispán, ki a főjegyzővel jött az ülnök szobájába.

Abár Józsefnél a főjegyző ugyancsak tüzetes vizsgálat alá vett mindent, s azt a hihetetlen esetet találta, hogy az új ülnöknek semmi hátraléka sincs. Abár József bizalommal várta a munkásságáért a „hivatalos elismerést”. Meg is kapta némi módosítással.

A főispán mielőtt eltávozott volna, hivatalos kimért hangon azt mondta:

– Meg kell dorgálnom ülnök urat, amiért annyit járkál más hivatalban ! Tessék a saját hivatalos szobájában tartózkodni! Aztán nehezményeznem kell, hogy az asztalán nagy rendetlenségben tartja papírjait!

Ez a megrovási kaland annyira esetlen volt, hogy Abár József csak alig tudta türtőztetni magát addig, míg a távozó főispán előtt illedelmesen meghajolva azt mondhatta: „Aláz szolgálja!” Mihelyt betette az ajtót a vizsgáló bizottság után, kitört belőle a visszafojtott kacagás. És nevetett, míg a szeme könnybe borult.

– No hát nem megyek ki a szobából! – fogadta meg. És ezentúl a szükséges adatért csakugyan nem járt az irattárba, közgyámhoz, kiadóba, hanem minden egyes hivatalnok által rájegyezettette az adatot az ügydarabra.

A következő évnek mindjárt az elején megint hivatalvizsgálatot vezetett a főispán.

– Mi ütött a főispánba, hogy ilyen szorgalmas? – kérdezték egymástól a régi tisztviselők. – Máskor minden hat évben szokott hivatalt vizsgálni!

Abár Józsefet a hivatalos szobájában találta a bizottság. Hátraléka most sem volt.

Csakhogy a főispán azért első emberi a vármegyének, hogy ott is találjon valamit, ahol semmi sincs.

Abár Józsefet nem dicsérhette meg, ellenben a vizsgálat végén szigorú hangon ismét leszólta, azt mondván:

– Meg kell önt rónom, amiért nem szerzi be maga a szükséges adatokat, hanem mindig itt ül a hivatalos szobájában és a többi hivatalnok urakat fárasztja az adatok beszerzéséért!

Az ámuló Abár József egy darabig töprenkedett a furcsa eseten, de aztán csakúgy nevetett fölötte, miként az első ízben. Sőt hamar meg is vigasztalódott: „Hisz ez jól van! Legalább szabadon kutathatok megint!”

S ettől fogva újra hozzáfogott Szabó János ügyének földerítéséhez. Folyton talált Szabó családra vonatkozó ügyet, lassankint száznál is többet, melyet lelkiismeretesen végig tanulmányozott, s a végén mindig rájött, hogy semmiféle összefüggésben sincs a szárföldi Szabó János örökségével. Hanem azért a sok sikertelenség sem tudta megbénítani akaratát. Lesz még egyszer ünnep a világon!

IX. Eltűnt régiség

Persze megint közbejött valami, amely következményében kihatott mind Abár Józsefre, mind pedig Szabó János sorsára.

Búcsut tartottak a barátok. Szokás szerint a vendégsereg egészen megtöltötte a refektóriumot.

Az arany-gyerek is a vendégek között volt, s Pál atyának ajándékba hozott egy darab kovát. Az értéktelen tárgyat ezzel a megjegyzéssel igyekezett értékessé tenni: „Valami magyar vezéré lehetett ez a tűzszerszám!”

Pál barát tréfának vette a dolgot. Sokszor dévajkodtak vele ilyesmivel. Mégis megkérdezte:

– Honnan szerezte?

Erre a szolgabíró azt mesélte:

– A szárföldi határban szőlőültetéskor rábukkantak egy régi sírra. Háromféle csont volt benne: egy lóé, egy kutyáé, meg egy emberé. A csontok mellett találták ezt a tűzkövet. Lehet, hogy acél is volt hozzá, de azt már megette a rozsdá!

Ez az értesítés felkeltette a magyar páter érdeklődését.

– Ejnye, hiszen akkor igazán valami pogány vezér sírja lehetett, kivel eltemették kedves lovát, meg a kutyáját! Aztán hol vannak a csontok?

A szolgabíró nevetett, miközben azt mondta:

– Biz azok alighanem elhányolódtak, mert senki sem törődött velük!

– Milyen kár! – sajnálkozott Pál atya.

– Esetleg fontos dolgot lehetett megállapítani a leletből!

– Most az egyszer igaza lehet szentatyám, mert még a vincellér is rájött nézegetés közben valamire. Arra tudniillik, hogy miféle kutya volt a sírban. Azt mondta: „Ni ez a kutya olyan komondor volt, mint a számadó Sajó kutyája! Éppen olyan hosszúkás koponyaacsontja van. Meg éppen akkora!” Csakhogy én kinevettem a vincellér tudákos kijelentését!

Pál atya a fejét csóválta.

– Kár volt! Abból a sírból meg lehetett volna állapítani, hogy a pogány ősök kedves kutyája a fehér komondor volt, melynek egyik fajtát az orosz nép máig is tenyészt. Az is lehet, hogy a halott éppen fejedelem volt, kinek emlékére Szárföldnek nevezték el a helyet!

Ezt az utóbbi mondást nem értették meg, de azért senki sem kérdezte mit jelent.

A szolgabíró pedig majdnem zavarba jött a szemrehányásra; de segítségére sietett az ősz provinciális, ki azt mondta:

– Nem érdemes ilyenén a fejét törni az embernek. Jól mondja a szentírás: „Mindem semmi!”

– Hát azért nincs egészen úgy, ha a szentírás mondja is! – dohogott a magyar páter.

– Bizony úgy van fiam! – korholja szelíden a provinciális. – A szentírás isteni útmutatás! Úgy-e roppant sok régiséget gyűjtött össze Szentgyörgyi mérnök és ma már senkise beszél róla?

Pál atya elhallgatott, mert az elevenére tapintottak. Hanem most a szolgabíró fűzte tovább a szót, azt kérdi:

– Aztán hol az a gyűjtemény? Sohasem hallottam róla?

– Hát azt nem tudja senki sem! Szentgyörgyi a vármegyének ajándékozta összes régiség gyűjteményét. És teljesen elveszett. Pál atya már sok év óta kutat utána, de még egyetlen darabot sem talált meg belőle!

A szolgabíró azt mondja:

– Hisz ez lehetetlen! A régiségnek meg kell lenni a vármegyén. Csak utána kell kérdezősködni! Jót állok, hogy én már régen megtaláltam volna! Addig járnék a vármegye minden emberéhez, míg valaki útba nem igazítana!

Pál atya bólintott; a szolgabíró beszéde új eszmét adott neki:

– No majd megteszem azt én is!

A szolgabíró szavát nem felejtette el. Mindjárt másnap elment a vármegye házába kutatni a régiség után.

A rengeteg épületben egy darabig tétován járkált, végre pedig bebotlott a napi-díjasok szobájába. A díjnok urak nagy örömmel fogadták a szentatyát. Azt ugyan nem tudták megmondani, hol a gyűjtemény, hanem néhány szivar erejéig megpumpolták.

Mikor a magyar páter ismét a folyosóra jutott, imígy elmélkedett: „Eh, miért forduljak a lábhoz, hisz mehetek a fejhez is!” És egyenest a főispánnál jelentkezett.

A főispán előtt udvariasan meghajolt, azt mondván:

– Jó napot kívánok méltóságos főispán úr! Szíves engedelmet kérem a vármegyei múzeum megtekintésére!

A főispán egy miniszteri titkos rendelet olvasásába volt elmerülve, érthető tehát, hogy az ilyen időben benyitó barátot végignézte. Máskor mosolygó arca egyszerűen szigorúvá lett és azt kérdezte:

– Van-e valami igazolványa?

– Nem hinném, hogy arra szükség volna múzeum megtekintéséhez?

– Tökéletesen igaza van! Igazolvány nem szükséges, de múzeum az már kell!

A főispánnak láthatóan jól esett, mikor észrevette, mily hosszú arcot vágott a barát erre a válaszra.

– Bocsánatot kérek, nem értem a dolgot!

A főispán vállat vont:

– Hát nincs múzeumunk!

Erre kiderül Pál arca:

– Ohó! Tréfálni méltóztatik! Bizonyosan tudom, hogy van!

– Ha bizonyosan tudja, nézze meg!

– Köszönöm az engedélyt! Még csak útbaigazítást kérek arra nézve, hol fekszik a múzeum helyisége?

– Azt én meg nem mondhatom!

– Kérem alássan, talán ne méltóztatnék rébuszokban beszélni! – mondja kissé ingerülten Pál atya.

Most már igazán haragra gerjed a főispán. Csakhogy a barátot is előnti a szent Antal tüze. És a két férfiú a következő kiabálást eszközli:

– A tisztelendő urnák pedig ne méltóztatnék ilyen ostobasággal az időnket rabolni!

– Ha szegény barát vagyok is, de azért nem vagyok kutya! Kikérem magamnak, hogy velem gorombáskodjék! Olyan kényúri hangon beszél velem, mintha despota volna, pedig csak podesta!

– Ez mégis sok egy koldus baráttól! – véli a főispán. Már-már csengő után nyúl, hogy behívja a szolgát és kivezettesse az alkalmatlankodót. Mégis mást gondol. Miért csináljon skandalumot? Gúnyolódva fenyegeti meg a szerzetest, azt mondva:

– Ajánlom a tisztelendő úrnak, hogy másutt próbálkozzék a nyelvbéli tudományával, mert valami váratlan esemény következtében könnyen künn tarthatja magát!

A magyar páter kiegyenesedett egész óriási alakjában, s azt dörögte:

– Hát van-e annyi hajdúja a vármegyének, amennyi kidobhatna engem? Különböben pedig ajánlom annak a miniszteri utasításnak megtartását, mely az emberrel való udvarias bánásmódra a tisztviselőket utasítja!

Ilyen hangon még nem beszéltek a főispánnal! Éppen ezért elbámult a méltóságos úr a szokatlan dolgon. Aztán eszébe jutott valami: nem szabad megkockáztatni azt a csúfságot, hogy esetleg csakugyan ne tudjon kidobni a vármegye házából egy rongyos barátot! Azért jókedvet mutatott s azt felelte:

– Ejnye, páterkám! Azt hiszi, hogy privilégiuma van a tisztviselők szekálására? Pál atya mérge alább hagy. Csendesebben mondja:

– Mégis furcsa, hogy még felvilágosítást sem kaphat az ember!

– Dehogyan nem kaphat! Én azonban nem tudom érthetőbben megmondani, hogy nincs múzeumunk! Különben megjegyezheti magának szentatyám, hogy amikor a főispán azt mondja valamire: nincsen, akkor az nem létezik, még ha a szemével látná is azt a valamit!

Pálnak imponál ez a határozott beszéd. Tűnődni kezd és haragja elmúlik! Azt kérdi:

Hogyan lehet ez? Talán Szentgyörgyi-múzeum név alatt lenne ismeretes az a régiséggyűjtemény, amelyei keresek?

Most már nevetett a főispán. Azt kérdezte?

– Ki az a Szentgyörgyi?

E kérdésével aztán tökéletesen sikerült zavarba hozni Pált, ki habozva feleli:

– Valami földmérő volt Szentgyörgyi, kiről bizonyosan tudom, hogy a megyének hagyta gazdag múzeumát.

– Lehetetlen! Megtréfálták önt kedves tisztelendő uram! – szól a főispán jóízű kacagás közben.

Pál gondolkozott egy keveset. Majd fordított egyet a köpenyegen, s azt felelte:

– Úgy gondolom, hogy valami félreértés lesz a dologban. Talán akad valaki a tisztviselők közül, aki felvilágosítást tud adni erről?

– Nem valószínű, mert hiszen nekem is tudnom kellene róla! – mondja a főispán.

– Azonban megkísérelhetjük. Van egy régi tisztviselőm, majd őt megkérdezzük! Csönget. A benyitó huszárnak parancsolja:

– Küldje hozzám rögtön a főjegyző urat!

Csakhamar betipeg egy öreg magyar: a megye főjegyzője.

– Laci bátyám! Hallotta hírét Szentgyörgyinek? – Kérdi a főispán.

– A bolond inzsellérnek? Hogyne hallottam volna! Földmérő volt az ötvenes években.

Ez némileg rácáfolt a főispánra, s e miatt kedvetlenül mondja:

– Ez a tisztelendő úr azt állítja, hogy Szentgyörgyi a megyének múzeumot hagyományozott.

– Erről semmit sem tudok, mert Olaszországban katona voltam, amikor Szentgyörgyi meghalt. Hanem arra emlékszem, hogy sok limlomot összegyűjtött, s azért adták neki a bolond inzsellér nevet. De hát hol von ez a múzeum?

– Mink is épen azt szeretnők tudni! – szól közbe a főispán, örülve, hogy nincsen múzeum, s így nem csorbul a tekintély.

– Hm, hm! Ezt csak Bán Gábor tudna megmondani! – mondja a főjegyző.

Pál atya ennek hallatára azt mondta:

– Köszönöm a szíves felvilágosítást, magamat ajánlom! És rögtön eljött a vármegeyházából.

Ugyanis most ötlött eszébe Bán Gábor múltkori beszéde, hogy a régiséget meg lehetne találni, csak keresni kell. Egyúttal az is eszébe jutott, hogy Bánnál eddig

is tudakozódhatott volna, hisz ő tud legtöbbet a vármegye minden dolgáról. S mivel Pál atya azzal is tisztában volt, hogyha nem faluz valahol, legkönnyebben megtalálja a Vidám Veteránban, tehát még aznap este elment a híres vendéglőbe. Bán csakugyan ott volt.

A vendégereg nagy ovációval fogadta a magyar pátert. Dicsőően ivott a tisztele-tére. Pál azonban hamarjában rátért a saját dolgára, s megkérdezte Bántól:

– Szentgyörgyiről nem tudna-e valami adatot bátyám?

– Tudok biz én! Sőt az arcképét is megmutathatom, mert az öreg Szentgyörgyi egy szép nyári napon udvarára rakatta kedves régiségeit, s magával együtt lefo-tografáltatta.

Pál barát kicsit mélázott, mintha valamin töprenkednék. Végre megszólalt:

– Csodálatos, hogy teljesen elveszett Szentgyörgyi múzeuma.

– Veszett az ördögöt! – szólta bele Bán Gábor. – Megvan az a régi épségben.

E váratlan kijelentésre nagyon izgatott lón Pál atya. Alig tudott összefüggőleg beszélni.

– Igazán? Nem tréfál urambátyám? Talán a gazdaasszonynál van?

– Dehogyan. A gazdaasszony már régen kidobálta volna ócskaság gyanánt az egészet. Nem ott van az, hanem egy középületben.

– Lehetetlen, hisz akkor tudna róla a hatóság.

Bán gúnyosan nézett Pálra, azt felelte:

– Naiv gyerek maga szentatya.

Pál nem értette el a gúnyt, hanem fölhevülve mohón kérdezte:

– Az Isten szerelméért, szóljon hát, hol van az a múzeum, ki ügyel rá, mi az oka, hogy senki sem tud róla?

– Egyszerre annyi sokat kérdez, hogy én most meg nem felelhetek. Hanem azért megeshetik, hogy fölvilágosítom a dolog mibenállásáról, csak előbb azt mondja meg, mit akar a gyűjteménnyel?

– Hát megvizsgálám, aztán pedig felküldeném a Nemzeti Múzeumnak.

– Akkor nem fogom megmutatni – szólta Bán nyomatékosan.

Pál elnevette magát. Azt hitte tréfál az öreg.

– Hát majd megnézem magam.

– Csakhogy nem találja meg ecsém! – felelte Bán foghegyről.

– Ugyan miért nem találná meg, hiszen maga mondta, hogy a régiség valame-lyik középületben van?

– Keresheti azt pincében, szobában, földben, vízben meg levegőben: jótállok, hogy egyetlen darabot sem lát belőle!

Pál észrevette, hogy az öreg komolyan beszél s olyan előzmény után, minővel a múzeum kutatása eddig járt, el is hitte, hogy nem talál rá a régiségre.

Könyörögve fogta tehát a dolgot. Hiába! Majd a hasznot emlegette:

– A közönségnek is haszna lesz abból, ha olyant értékesít, mely semmi hasznot sem hajt!

– Ez igaz.

– No látja igazam van! – örvendezett Pál. – Hát miért ne mutatná meg?

– Mert ennek a régiségnek meg kell maradni, míg nálunk olyan nemzedék nő, ki megbecsüli!

Eredmény nélkül diskuráltak sokáig. Új könyörgésre azt mondta végre Bán Gábor:

– Ha megfogadja szavára, hogy senkinek se szól egy szót se a régiség hollétéről, akkor megmutatom.

Pál még egy darabig próbálkozott kibújni a szóadás alól, de hiába. Utoljára némi tusakodás után lekötötte szavát. Alig várta, hogy meglássa a titokba burkolt régiséget.

– Hát most ide hallgasson, elmesélem az egész dolgot! – mondja Bán. – Úgy volt az, hogy 1861-ben a Schmerling-korszak bekövetkezésekor, lemondott a vármegye egész tisztviselőkara, közte én is, ki akkor voltam első ízben csendbiztos. A beamterek orra elől elrejtettünk mindent, amit lehetett. Éppen akkoriban hagyományozta múzeumát Szentgyörgyi a vármegyének s a zavaros időben senki sem törődött a haszontalan régiséggel. A városi, meg a megyei tisztviselőknek fájt a fejük, s bizony senki se törődött a limlom megmentésével. Ekkor én gondoskodtam róla, mert félig magam is régész vagyok, s tudtam, hogy Szentgyörgyi gyűjteményében sokat érő darabok vannak.

– Mit csinált hát? Beszéljen már bátyám! – sürgeti a türelmetlen hallgató.

Bán odahajolt a baráthoz és sűgva mondta:

– Pandúrjaimmal fölhordattam a Szentgyörgyi-gyűjtemény minden darabját a régi megyeház padlására. Ez volt utolsó hivatalos munkám!

– Aztán hova lett a múzeum?

– Tudhatja, hogy a vármegyénél semminek se szabad elveszni! Tehát a kincs most is ott hever, ahová én tettem!

– Most már látom, hogy bátyám csak tréfál!

– Eszem ágában sincs tréfálni! Mindez igaz! Ha Szentgyörgyi pénzt hagyott volna, akkor nem mondom, hogy gazdája nem akad. Arra azonban felteszem a fejemet, hogy a sok régiség most is ott van a padláson!

– Furcsa eset, ha igaz! Aztán megláthatnám a régiség-gyűjteményt?

– Hogyne! Akár holnap mindjárt elmegyek és magam mutatom meg az egész gyűjteményt.

– Akkor örök lekötelezettje leszek, bátyám! – szól Pál, ki most is teljesen bevált jó cimborának. Tréfálkozott, ivott, bort hozatott s pompásan mulattatta a társaságot.

Már meglehetősen ingadozó állapotban távoztak el a Vidám Veteránból valami kávéházba, hol Pál, mint afféle szakértő ember hozatott kakaót, maraszkinót, s több ilyen fölséges habarékot. A nagy élvezet következménye gyanánt úgy kellett hazakísérni a zárdába, mert attól féltek, hogy valami baj éri az úton.

Pedig Pál atya nagyobb zivatart is keresztülélt már.

A következő nap reggelén arra ébredt Pál atya, hogy a provinciális megdorgálta a főispánnal szemben tanúsított illetlen magaviselete miatt, mely sehogy se egyeztethető össze a szerzetesi alázatossággal.

Pál csak annyit mondott: „Ejnye, de sietett beárujni a főispán! Majd piros nadrágot kap!” Egyébként hallgatva tűrte a szóbeli büntetést, s minthogy ez eszébe juttatta a múzeum különös dolgát, tehát azonnal felkereste Bán Gábort. Mindjárt ráterelte a beszédet a múzeumra.

– Igazán megnézhetjük?

– Ha mondom!

– Különös eset, szeretnék már túl lenni rajta!

– Nem tartóztatom szentatyám, mert látom, mennyire türelmetlen! Menjünk hát a megyeházba!

Útközben két darab gyertyát vásárolt Bán. Azt mondotta:

– Világosságra lesz szükség odafent!

Megérkeztek a vármegyeházhoz. Korán van, s így a tisztviselők még nem jöttek hivatalba. De azért a tágas kapuban találtak valakit: egy délceg megyei huszárt, zsinóros cifra egyenruhában, bajusza olyan hegyesre volt kipödörve, hogy fehérnépnek hozzá közel menni valóságos életveszedelemmel járna. Amint meglátja az urakat, szabályszerűen szalutál.

– András, hol vannak a padláskulcsok? – kérdezi Bán a huszártól.

– A Horvát Jánosnál, kérem alássan! – válaszol az udvarias gyalog-huszárról.

– Hívjad ide Horváthot!

A huszár távozása után félénken tolmácsolja Pál barát:

– Talán az alispán urat kellene megkérni?

Bán egyet legyintett a kezével.

– Csak hagyjuk a dolgot Horváth Jánosra! Ha ő el nem végzi, akkor az alispán is kevés hozzá!

Megjött Horváth János, aki öreg legény volt már, s Bán perzekutorsága idejében mint pandúr szolgálata a vármegyét. Megörült, hogy régi főnökének szolgálatára lehet.

Mikor megértette, hogy a tisztelendő úr a régi megyeház padlását kívánja megnézni, azt mondta:

– Ez a legkevesebb, ha csak ennyit akar, ámbár bajos lesz felnyitni az ajtót, mert amióta eszemet tudom, senki sem járt a régi ház padlásán!

E kijelentés után Horváth János visszaballagott a lakásába, kikereste a kérdéses kulcsot. Azután átvezette az urakat a megye régi házához.

Az öreg azonban hasztalanul erőlködött az ajtó kinyitásán, s végre abbahagyta a munkát azt mondván:

– No ezt az ajtót sem nyitja ki senki emberfia!

– Majd én megpróbálom! – szól Pál atya.

– Csak tessék! Úgyis hiába lesz! – mondta Horváth.

Pál aztán megmarkolta a kulcsot, egy darabig dolgozott megfeszített izmokkal, de a zár nem fordult. Horváth János mosolygott: amit ő megmondott, az szentírás.

Ekkor Bán adott egy tanácsot. Azt mondotta:

– Rázza meg tisztelendő úr a závárt, hátha kinyílik!

– Félek, hogy eltörik – szól Pál atya. Mire Horváth megnyugtatta:

– Az nem lesz baj, legalább mindjárt új závárt csináltatunk rá, amit használni lehet!

Erre Pál a falhoz feszítve tértét, megrántotta a kulcsot és az ajtó nyitva állott. A rozsdáette szegek az ajtószárfából kijöttek és eleresztették a zárt.

Az ajtó kinyitása után mind a hárman felmentek az ódon épület padlására. Bán meggyújtotta a magával hozott gyertyákat s egyiket Pálnak adta kezébe.

– Vigye, mert sötét van a padláson!

A padláson ujjnyi porréteg fődött mindent, mely az emberek lépésére felkavarodott. Hangos beszédükre pedig felriadt néhány szárnyas egér!

Micsoda különböző tárgyak heverték szerteszét!

Bán mindenről tudott magyarázatot adni és mindent ismert.

– Ezek az inzurgens korbelt kardok, amott a vármegyei huszárok régi öltözkéknek darabjai: csákó, cifra tarsoly, sarkantyú, kantár, heveder, nyereg.

– Ez meg bizonyosan ágyúkerék volt! – mondja Pál, rámutatva egy nagy kerékre.

– Nem ágyúkerék, hisz akkor párja is lenne! A vármegye hóhérának szerszáma ez, mellyel a kerékbe törést végezte. Amodább majd találunk másféle eszközt is.

– Nini! Ezek a rettentő hosszú kardok bizonyosan a Szentgyörgyi-múzeumból valók!

– Dehogy! Két darab hóhér-pallos az! Mind a kettő a Vármegyéé. Amott van két darab hóhérszék is. Ha leveri róluk a port, meglátja, hogy vörösre vannak festve, mert a vérnek nem volt szabad rajtuk meglátszani, ezekhez kötötte a hóhér a lenyakazandókat.

– Hagyjuk el ezt a borzasztót, menjünk a régiséghez!

– Azok a déli oldalon vannak. Gyerünk hát arrafelé.

Csakugyan ott hevert halomba döntve roppant mennyiségű régiség: urna, korsó, borostyánkő-ékszer, csörtető, fibula, szobordarab, bronzüst, fülbevaló, madárféjes karika, csat, gyűrű, csengő, karperec, gyöngy, sokféle amulett, csodálatos épségű agyagedény, kőkorbelt mindenféle eszköz, fegyver meg házi szerszám.

Különösen kitűnt egy malomkerék nagyságú, teljes épségben megkövesedett őscsigahéj, meg egy ősvilági másik állat rettenetes nagyságú fejének megkövesedett agyagba nyomódott negatív formája.

Pál olya folytonosan kiabált meglepetésében, miközben a régiséget vizsgálgatta:

– Milyen ritkaság! Be szép! Ez aztán csodálatos példány! Milyen pompás darab! Igazán nagyszerű!

Valóban gyönyörű gyűjtemény volt az. Szentgyörgyi Mihály, talán maga som tudta, hogy mily nagy értékű ritka régiséget hordott össze. Akkor még jobban hátra voltunk a régészet terén, mint most vagyunk.

A történet előtti ember összes foglalkozását magában foglalta ez a gyűjtemény, mely meglepő gazdag adatot szolgáltat Pannónia kiveszett népeinek szokásáról, lakásáról, iparáról, meg a temetkezéséről.

Ott volt a kőkorbelt ősemler földalatti lakásának teljes felszerelése, valamint a későbbi kor emberének vasból kalapácsolt minden eszköze. Végül pedig

nagyszámú szobordarab hevert szerteszét, mely a legyőzhetetlen római uralom idejéből maradt fenn.

Pál hirtelenében áttekintette a régiséget és nagyjábani számítással harminc negyvenezer koronára becsülte az egészet.

Amint az első meglepetésen átesett, megkérte a megyehuszárt, hogy engedje a régiséget közelebből megvizsgálni.

– Csak nézegesse tisztelendő úr egész bátran: akár el is viheti, ha annyira tetszik!
– mondja szívesen Horváth János.

A szerzetes mosolygott a huszár nagylelkűségén és magában azt gondolta:

– Ha valakinek ezt elmesélem, hát a szemembe kacag. Hihetetlen, milyen könnyen el lehetne lopni az egész múzeumot és mégse lehet egy darabot se elvinni belőle. Aztán az is különös, hogy sok éven keresztül nem tudtam reá találni arra, ami úgyszólván az orrom előtt volt.

Páé atya figyelmes vizsgálat alá vette a régiséggyűjtemény minden darabját. Cseppet se törődött csuhájával, mely piszkos lett hamarjában.

Bán pedig másféle tárgyakat vizsgálathatott, melyek nem látszottak olyan régieknek.

Különösen sokáig nézegetett egy megfakult zöld rongyot, mely rámába foglalva. Üveg alatt volt. A piszkot letörülhette az üvegről, miközben ilyenfélét beszélt:

– Ez egy zászlódarab a forradalomból. Világosnál vagdalták össze a honvédtisztek és felosztották egymás között. Szentgyörgyi is kapott belőle, meg az apám is. Csakhogy apám a sírba vitte magával. Különben nekem is van, csakhogy az enyém fehér színű.

Pál kivette az ereklyét Bán kezéből. Hosszú ideig nézte s aztán a zsebébe csúsztatván, azt mondta:

– Ezt az egyet nem adom vissza, hanem elviszem, akármit csinál Gábor bátyám.
– Hát csak vigye szentatyám, úgyis tudom, hogy meg fogja becsülni.
– Köszönöm. Holtig magammal hordozom, – fogadta Pál és tovább vizsgálódott. Megnézte az edények, urnák belsejét, sőt a szobordarabok ruházatának redőit is figyelmesen kikutatta.

– Mi a manót keres ez a barát a sok szemét között, – tűnődött a huszár, kinek rettentő unatkozását csupán a Bántól kapott szivarok füstölése tette tűrhetővé.

Egy arasznyi nagyságú elefántcsontszobor nézegetése közben Bán Gábor azt mondja:

– Ennek párja egy idevaló tanárhoz került, ki hatezer koronáért adta el egy külföldi amatőrnek.

Pál sóhajtott egyet és tovább nézegette a töredezett régiségthalmot.

Végre abbahagyta. A gyűjtemény minden darabját megvizsgálta már. Keze, arca, ruházata csupa piszok volt. Igyekezett magáról levetni a port, de nagyon csekély eredménnyel. Végre azt mondta:

– Most már mehetünk.

A lépcsőnél Bán egyszerre megállt.

– Majd elfelejtettem valamit. Jöjjön csak, nézzük meg szentatyám.

Visszamentek a padlásra, hol a nyugati sarokban az utolsó szarufát Bán figyelmesen vizsgálgatja. Majd egy csomag régi írást húz ki a gerenda alól és leveri róla a port.

– Hála Isten, megvan még. Nézze csak páterkám, ebben nevezetes eset foglaltatik. A megyénkben száz év előtt élt vezér-férfiak meg akarták dönteni francia segítséggel a Habsburg uralmat, azoknak nevét és tervét rejti ez az írás. Martinovics elfogatásakor ide rejtették az iratot, hogy a bécsi kéz meg ne találja.

Aztán merengve hozzátette:

– Éppen száz esztendeje. Az én szépapám is köztük volt és a herceg csőszének kunyhójában húzta meg magát, míg a rettentő bosszúállás első vihara elvonult. Sőt a vicispán is bujdosott négy hónapig.

Pál azt mondja:

– Menjünk már. Ilyen dolog nem érdekel.

Bán szeretette lapozgatta az iratsomót és megszellőztette. Aztán gondosan ismét odarejtette a szarufa alá.

– Csak maradj itt, biztosabb helyen sem lehetnél.

A huszár meg a barát szótlanul állnak mellette, míg elvégzi kegyeletes dolgát. Horváth János nem érti az urak dolgát, a szerzetes előtt pedig az ilyenféle kész felségsértés az Isten kegyelméből uralkodó király ellen.

Visszaindulnak. Mikor az inzurgensek fölszerelése előtt járnak, Pál atya tréfásan odaszól a huszárhoz:

– János bácsi, adjon egyet emlékül ezekből a tarsolyokból!

Az öreg huszár szembe fordult a baráttal, és mérgesen dörögte:

Köszönje az úr, hogy régi komiszárusom vendége, mert másképp rögtön följelentém!

Pál ijedten csitította az öreget:

– Kedves János bácsi, ne haragudjék, hiszen eszem ágában sem volt bűnre csábítani! Csak tréfáltam!

Kint az utcán azt mondta Bánnak a szentatya:

– Ez a huszár tulajdonképpen becsületesen gondolkozik, amikor a haszontalan régiséggel nem törődik, de a vármegye címerével díszített cifra tarsolyt nem enged.

X. Szemét eladás

Pál atya a gyűjtemény megtekintése után elkísérte Bán Gábort a lakásáig.

Aztán pedig a kolostor felé ballagott gondolatokba merülten. Nem hitte, hogy ilyen bolond esemény megtörténhessék, mint amilyen vele megesett. Még az ebédről is teljesen elfelejtkezett.

A cinteremben egy ember álldogált. Olyanféle alak, kit a falusi humor Aligúr néven szokott emlegetni. Egy foltos sárga arcú kopasz ember, kit a túl merészen görbült orr, meg a hosszú vékony bajusz kiemelt a közönséges emberek sorából,

s kinek ruházata csak akkor lehetett volna kopottabb, ha még jobban takarékoskodhatott volna vele.

Pál az átélt rendkívüliség hatása alatt volt és mindaddig nem vette észre az embert, míg az ismeretlen azt nem mondta barátságosan:

– Jó idő van!

Pál atya mosolyogva bólintott:

– Az ám!

Ekkor az Aligúr rögtön rátért a személyes ügyekre, s azt kérdezte:

– Mit gondol a tisztelendő úr, ér-e valamit az az ócskaság a megyeház padlásán?

Pál páter esze még mindig valahol a régiség mellett kalandozott s azért majdnem öntudatlanul válaszolta:

– Bizony lehetne néhány darab ezrest érte kapni.

A kopasz ember jóízűen felkacagott:

– Hehe! Tréfálni méltóztatik. Hol találkozónék olyan barom, ki annyi pénzt ki-dobna semmiségért?

Pál atya hirtelen észre tért. Elszólta magát, pedig megfogadta, hogy senkinek sem tesz említést a régiségről. Aztán bántotta az embernek ostoba fecsegése, kinek fogalma sincs a gyűjtemény nagy értékéről. Kissé ingerülten szólt:

– Talán a londoni Rotschild, vagy valamelyik amerikai pénzkirály mégis ki-dobna érte pár ezer koronát.

Az idegen szabadkozott:

– Ké-kérem alássan, ne tessék haragudni. Elöttem nagyon furcsának tetszik, hogy valamelyik milliomos ilyenbe fektetné a pénzét, de azért elhiszem.

A páter bosszús volt. Épen valami gorombaságot akart mondani, mikor szerencsére a kopott ember leemelte kalapját, jó napot kívánt és visszagyalogolt a városba. Egyenest Ér Sámuelhez tért be.

Ér Sámuel valamikor, nem is olyan régen még szegény ügyvéd volt. Ma pedig a vármegye leghatalmasabb embere és gazdag férfi.

Magas szikár alak, kellemetlen merev arcvonásokkal.

Rossz lelkét elárulta az a szokás, hogy sohase nézett a vele beszélő szeme közé. Összefüggő két mondatot nem tudott elmondani, s mégis félelmes ügyvéddé küzdötte fel magát.

A vármegyében csak hóhér néven emlegették. Hír szerint az alispán mondta egyszer: „A vármegyében csak két ember rendelkezik óriási kézzel: Ér és a hóhér.” (Akkor még élt a vármegye régi hóhéra.) S ezért hívták volna hóhérnak.

Akárhogy történt, de a név találó volt és azért közhasználatnak örvendett.

Minden tervéhez törhetetlenül ragaszkodott. Az alperesről lehúzta az inget, s maga mégis ócska ruhában járt mindig.

A legkisebb alkalmat sem mulasztotta el, hogy befolyását ne gyarapítsa. Akaratát rendkívül szívósan vitte keresztül a vármegyénél. Ha valaki akadályt mert gör-díteni terve elé, tíz év múlva is bosszút állott rajta. Félték tőle, mint valami dögleletes állattól.

Irgalmat nem ismerő évtizedes munkája meghozta gyümölcsét. Gazdag emberré lőn.

Természetes, hogy ekkor a főispán kinevezte tiszti ügyésszé. Az igaz, hogy az egész vármegye utálta, de azért a főispán jobb keze volt és az aljamunkához alkalmasabb se találhatott volna. Az új tisztségben szinte oly bámulatos munkásságot lejtett ki az árvák vagyonának megkaparintásában, mint ahogyan előbb a peres felekét elharácsolta.

Hihetetlen dolgokat meséltek róla az egész megyében.

Például: egy anyát tönkretett, ki a magánál levő kiskorú gyermekének tartozott apai örökség fejében százharminc koronával. Az örökség rá volt kebelezve az anya házára. Az ügyész azon a címen, hogy „zsúpos ház nem képez kellő fedezetet”, megperelte s ellene tizenötször tüzetett ki árverést és ugyanannyiszor fizetett árverési költséget. Emiatt nemcsak az anya lett koldus, hanem a kiskorú gyerek öröksége is elveszett.

A zárkózott természetű fiskálist csupán egyetlen leánya szeretete melegítette fel némileg. Ez volt Rózsa, akivel Abár Józsefnek volt az életmentési kalandja.

Tehát ehhez az ügyészhez tért be a cinteremből jövő ember, ki nem volt más, mint az ügyvéd írnoke: Fogel Mátyás.

Fogel Mátyás a törvénybe ütköző műveleteiért már két ízben szenvedett börtönt. A legfurfangosabb ügyekért, melyet Ér Sámuel megvalósított, mindig Fogel Mátyás ülte le az értük járó büntetést.

A vizsla szimatja vezette Fogel Mátyást a vármegyei házhoz, hol meglátta, mikor Bán Gábor, meg a páter kijött. A János szolga kísérte ki őket. Vajon mit csinálhattak ott bent?

Fogel Mátyás rögtön az öreg szolgálóhoz szegődött és tudakolta tőle, mit kerestek a vármegye házában azok az urak?

– Hát a padláson volt nekik dolguk! Összevissza nézegették a sok szemetet! – válaszolt Horváth János.

– Miféle szemetet? – kérdi Fogel Mátyás, és ártatlan képet vágott hozzá.

– Azt, ami ott főtt van a régi padláson. Lehet néhány kocsi. – adja meg a felvilágosítást a becsületes Horváth János.

– Aztán mit csináltak a szeméttel?

– Semmit se.

– Hát akkor miért bujkáltak a padláson?

– Azt mondták, hogy az a sok szemét tulajdonképpen régiség s azért vizsgálták.

Fogel Mátyás görbe orra megérezte valamit. Régiség! Talán valami nagy értéke van! Bővebben akart valamit megtudni a dolog felől, azért Bán háza mellett leskelődött mindaddig, míg a páter visszajött a háztól és a kolostorba indult. Ő is utána osont. Kint a cinteremben megtudta, amire szüksége volt. Most pedig otthon főnökének referál az esetről azzal a szándékkal, hogy valami hasznot húzzanak belőle.

Ér Sámuel egész éjjel törte az eszét azon, hogyan használhatja ki Fogel Mátyás fölfedezését.

Másnap reggel elkészült a tervével. Már kilenc órakor benézett a vármegyei számvevő hivatalos szobájába.

– Szervusz, számvevő öcsém! – mondta nyájasan.

– Jó reggelt, bátyám, mi jóban jársz? – fogadta a számvevő

– Semmi különös dolgom nincsen, hanem erre volt dolgom, hát beszólok, mert hallom, hogy tisztaság dolgában rongyul áll a vármegye!

A számvevő kérdőleg néz az ügyészre. Nem tudta, hová akar ütni ez a sanda mészáros?

– Úgy bizony. Annyi szemét gyűlt össze a vármegye régi házában, hogy ma holnap leszakasztja a padlást! Nem is volna csoda, mert legalább száz esztendő óta nem volt ott tisztogatás! – pattogott Ér Sámuel.

Ez valószínűen hangzott, de azért a számvevő azt a megjegyzést bátorkodott kockáztatni:

– Mi köze van ahhoz a számvevőnek?

No még ez kellett! Ér Sámuel redőkbe vonja a homlokát és kiabál:

– Persze a vármegye emberénél a legfőbb a semmittevés! Kényelmesebb, ha azt mondja, mi közöm hozzá és nem törődik semmivel! Azért van piszok a megyeház padlásán és elégedetlenség a népben!

A számvevő jól ismerte ezt a hangot. Tudta, hogy Ér Sámuel irgalmatlanul tör célja felé, s még azt is megteszi, hogy a hitvány dolgot felfújva a vármegye gyűlésén előhossa. Csak azt nem tudta, hogy ezúttal mit akar elérni a hóhér. Félig megszeppenve mondja:

– Ugyan, édes bátyám, szólj, mit csináljak? Tudod, hogy mindent megteszek a kedvedért!

– No, nem az én kedvemért kívánom, hanem a vármegye tisztaságáért, hogy fogd meg a tollat és tégy jelentést az alispán úrhoz a szemét elhordása, illetőleg eladása iránt! – szólt az ügyész egyszerre szelídebbre válva.

A számvevő még mindig nem tudta, hogy mit akar Ér Sámuel. Megkérte hát, hogy diktálja le a jelentést. És az ügyész mondatolása után a számvevő megírta a következőket:

Tekintetes Alispán úr!

Amidőn tisztelettel jelentem, hogy a vármegye régi épületének padlásán nagy mennyiségű kő, csont, meg rozsdás vas, valamint egyéb törmelék gyűlt össze, mely az épület biztosságát veszélyezteti, egyúttal van szerencsém véleményezni, miképp ennek a szemétnek eladására nyilvános árverést kitűzni, annak idejét a szokásos módon kihirdettetni, s az árverés teljesítésével alulírottat megbízni sziveskedjék.

Móger László,
számvevő.

Mikor a jelentéssel elkészültek, Ér Sámuel azt mondta; „Na, szervusz, öcsém!” és átment az alispán szobájába. S miután ott újfent összeszidta a vármegyét, rátért

a szemét-ügyre. Az alispán, hogy az ügyészt elhallgattassa, azonnal behozatta a számvevő jelentését, az árverésen való eladásra, határozatot hozott és elrendelte a hirdetésménynek kifüggesztését a fekete táblára. Örült, hogy ily könnyűszerrel megmenekedett Ér Sámuel hajszájától, esetleg a főispán szekálásától.

A szabályszerűen kifüggesztett árverési hirdetést persze az ördög se olvasta. Értendő tehát, hogy az árverésen csupán Ér Sámuel jelent meg írnokával, Fogel Mátyással. Ezek sem ígértek semmit sem.

A számvevő ránézett az ügyészre, s azt mondta:

– Látod Samu bátyám? Nem tudunk semmit se tenni! Nem lehet az árverést megtartani!

Ér Sámuel úgy mutatta, mintha haragudnék. Kiabálni kezdett:

– Hát persze a munka nem való a törvényhatósághoz! A szemét csak maradjon a vármegyénél, mert elhordása pénzbe kerülne!

Szegény számvevő megijedt. Csitította az ügyészt.

– Mit csináljak hát, bátyám?

Aztán az ügyész jóakarata folytán nyélbe ütötték a dolgot. Az ő útmutatása szerint a számvevőnek még meg kellett ígérnie, hogy az ócska holminak a padlásról való lehordásához a vármegye adja a napszámosokat. Ezzel a föltétellel, mely a jegyzőkönyvbe is beíratott, Ér Sámuel az árverésen megvette az összes régiséget három forintért oly formán, hogy vevő gyanánt Fogel Mátyás nevét íratta a jegyzőkönyvbe.

Az árverés után a hóhér barátságosan megveregette a számvevő vállát és azt mondta:

– Öcsém! Ezt az áldozatot azért hoztam, hogy a vármegyét megszabadítsam a szeméttől!

Ér Sámuel várt még tizenöt napig, hogy jogerős legyen az árverés, aztán elszállította a megvett régiséget a házához.

Három napig tartott, míg a napszámosok lehordták a padlásról a temérdek ócskaságot s az a meglepetés érte a számvevőt, hogy napszám fejében tizenkét forintot kellett kifizetni. Eszerint a megye ráfizetett ugyan az üzletre, de az a haszna volt, hogy Ér Sámuel megdicsérte az alispánt:

– No, sok régi piszoktól megtisztítottad a vármegyét!

Ezután pedig Ér Sámuel nem vesztegette az időt. A régiség értékesítéséhez azonnal hozzáfogott. Levelet írt (persze németül) a londoni Rotschild Ferdinándnak s megvételtre ajánlott egy rendkívüli régiséggyűjteményt, minő nincsen az egész világon.

Úgy intézte a dolgot, hogy esetleg Bán Gáborral találkozott, s tőle megkérdezte:

– Kedves urambátyám! Nem tudná megmondani véletlenül, hogy ki a világon a leghíresebb ritkasággyűjtő? Fogadtam rá!

Bán Gábor nem jött zavarba a hirtelen kérdésre, s bár nem tudta mit akar a hóhér, tréfásan kikerülte az egyenes választ, Azt felelte:

– Hogyne tudnám! Valami amerikai tröszt-király; de a nevével nem szolgálhatok!

Hanem Ér Sámuelnak ez mégis új eszmét adott:

– Keressünk tröszt-királyokat!

Rögtön alázatos kérvényt írt Örsi herceghez, ki örökké Angliában tartózkodott. Arra kérte, hogy a gazdag angol főuraknak meg az amerikai tröszt-királyoknak figyelmét felhívni méltóztassék Ér Sámuel gyönyörű múzeumának megvásárlására.

Az igazat megvallva, maga Ér Sámuel sem hitte, hogy a herceg tegyen Valamit. De néha elsül a kapanyél is.

XI. Drága üzlet

Körülbelül két hónap múlva egy köcsögkalapos ember tudakozódott Ér Sámuel udvarában a cselédektől, hogy itthon van-e az ügyvéd úr?

Ér éppen kinézegetett az ablakon.

– Ugyan mit keres itt ez a kondignációs fejű ember? – kérdi írnökától.

Fogel Mátyás szintén kitekintett az ablakon, és vállat vont. Nem tudja.

Eközben bejön az idegen és megszólal magyarul:

– Ér Sámuel úrhoz jöttem!

– Jó helyen jár. Én vagyok! – biztatja Ér.

– A Rotschild cég megbízásából jöttem valami híres régiség gyűjtemény megtekintésére! Ajánlották egyik főnökünknek, Rotschild Ferdinándnak. Én különben Erdősi Mór vagyok! – mondja az idegen.

– Ah! Örvendek! Méltóztassék helyet foglalni! Azonnal intézkedem! – udvariaskodott meglepetésében Ér Sámuel. Már majdnem elfelejtette a Szentgyörgyi-féle haszontalanságot.

Az idegen mentegetőzött.

– Kérem ne tessék megzavartatni magát. Az idő pénz! Csupán egy szolgát kérek kíséretül. Majd hamarjában végezőnk.

– Hát csak tessék ezzel az úrral menni, majd ő megmutat mindent! – szól az ügyvéd.

Aztán írnökához fordult és utasította hivatalos stílusban:

– Fogel tegye meg a szükséges intézkedést!

Fogel Mátyás kivezette az idegent az udvar hátsó felén levő pajtába, hol halomba hanyva hevert a vármegyházából elhordott sokféle törmelék. Az idegen kissé csodálkozott, hogy az értékesnek mondott régiség ilyen kezelés alatt van.

Azt hitte, hogy efféle tárgyak pazarul épített nagy termekben vannak elhelyezve. Hanem azért figyelmesen nézegette az egyes darabokat. Fogel Mátyás pedig valami pompás üzletet sejtván, szünet nélkül dicsérgette a régiség darabjait, melynek minőségéről fogalma sem volt.

Később a kocsist is odahívta segítségül, kivel a törmeléket úgy-ahogy, szétszedgette, hogy jobban megvizsgálható legyen. Az idegen mintegy félórai vizsgálás után a régiség árát kérdezte.

Az írnok ötölt-hatolt. Újra dicsérgette az állítólagos rendkívüli ritkaságot. Végre kimondta nagy nehezen:

– Az ár, százezer korona.

Ér Sámuel utasította írnokát, hogy ilyen túlságos árt kérjen. Aztán majd alkusz-
nak.

Fogel Mátyás azt hitte, hogy a vevő megijed a nagy összeg hallatára. De az ide-
gen csupán elmosolyodott kissé és annyit mondott:

– Majd visszajövök valami szakértővel. Addig is állványokra kellene rakni min-
den egyes tárgyat, hogy tanulmányozhassa az ember.

Fogel Mátyás jó reménysége egyszerre megsemmisült. Bizalmatlanul fogadta a
visszajövről tett ígéretet is. Talán azt gondolta, hogy valahogyan az idegen nya-
kába sózhatja a régiséget, azért megkérdezte:

– Hát mégis, mennyit ígér a gyűjteményért?

Erdősi Mór azonban nem állt kötélnek. Azt felelte:

– Most nem szólhatok semmit, majd ha visszajövök.

– Mikor lesz ismét szerencsénk?

– Néhány hét múlva megint ide jövök, miután cégemtől utasítást fogok kapni az
ügy mikénti elintézésére. Azalatt Magyarországon leszek. Én tudniillik dunántúli
magyar ember vagyok és ezzel az üzlettel kapcsolatban két hónapi szabadságidőt
kaptam. Ha majd szétrakták a régiséget, akkor írjanak Sárszegre Erdősi Mór cim
alatt, s talán rendbe tudjuk hozni az ügyet. Bizalmasan előre figyelmeztetem, hogy
nem szabad a régiségért ilyen borzasztó nagy árt kérni. Hisz nevetségessé teszik
az egész üzletet!

Az ámuló Fogel Mátyással barátságosan kezét szorított Erdősi Mór és elment.

Fogel Mátyás beszámolt az eredményről Ér Sámuelnek, s egyúttal ajánlotta áll-
ványok készítését, mert a sok lim-lom mindjárt mutat valamit, ha rendbe rakják.

Az ügyész meg volt elégedve. Lám az egyik levelére már megjött a válasz! Talán
majd a másakra is hoznak feleletet! Azt mondta Fogelnek:

– No hát csináljatok valamit a kocsissal!

Az írnok aztán el is végezte az egész dolgot a kocsis segítségével. A pajta falába
nagy faszegeket vertek, ezekre deszkákat helyeztek, és a régiségeket úgy-ahogy
szétrakták.

Most látták csak, milyen rengeteg sok darabból áll a gyűjtemény. Nem csak a
pajta, hanem az üstökálja, sőt az egész hátsó udvar tele lett törmelékkel.

Most aztán írtak Sárszegre, de Erdősi Mór nem akart megjönni. Ér Sámuel várt
egy hetet, aztán kettőt, majd három is eltelt. Ekkor már méregbe jött és azt mondta
írnokának;

– Ha nem jön vevő, hát kihordatom azt a szemetet a trágyadombra, mert széna-
berakáshoz kell a pajta!

Vagy egy hónap múlva egyszerre két egyén állított be Ér Sámuelhez. Angolok-
nak kellett lenniük, mert szakállukat megnövesztették, bajszuk ellenben le volt
borotválva. Az egyik magyarul mondta; Jó napot! Míg a másik, mintegy negyven

éves, erős nézésű, merev tartású, közepes nagyságú férfiú, azt mormogta: Good day! (Jó napot!)

A magyarul beszélő gentleman elmondta jövetelük célját:

– Én Chester Frank Dyer vagyok, az Egyesült Államok budapesti konzulja, társam pedig Morier James amerikai régiségtudós. Az eladatni szándékolt múzeumot óhajtjuk megtekinteni.

Ér Sámuel Örült a szerencsének, kezét szorította az urakkal és Fogel Mátyásnak a szokott módon kiadta a parancsot a múzeum bemutatására.

Ekkor Ér Sámuelnek ravasz eszméje támadt: a mostani vevőket, meg a Rotschild-cég ügynökét ki kell játszani egymás ellen!

Telegráfozott Sárszegre Erdősi Mór nevére: „Erdősi úr rögtön jöjjön! Nagy üzletet csinálhatunk!”

Ezt a sürgönyt maga adta fel Ér Sámuel.

Az írrok pedig ezalatt annyira dicsérgette a tárgyak ritkaságát, amennyire csak tudta. De a két idegen egyetlen egy szót sem szólt a magasztalásra. A konzul csak állt és nézegette, hogy társa milyen figyelmesen vizsgálgatja az egyes darabokat.

Beletelt pár óra, míg végre néhány szót váltott a két idegen egymás közt. Ezalatt Ér Sámuel hazajött és halkán mondta írrokának:

– Sürgönyt küldtem Sárszegre. Azért az eladást hagyjuk holnapra.

Fogel Mátyás megértette miről van szó. Mikor aztán a gyűjtemény árát kérdezték, azt felelte:

– Tessék csak beszólni a gazdával.

Az idegenek bementek Ér Sámuelhez. Tudakolták, hogy mennyiért adja el a régiséget

Ér Sámuel azt mondta:

– Uraim! Kevés türelmet kérek! Most még nem nyilatkozhatom, mert valakinek elővételi jogot adtam. Tehát köt az adott szavam. Holnapig azonban tisztázom az ügyet, s akkor megalkuszunk

– Jól van. Eljövünk holnap. – egyezett bele a konzul. Ér Sámuel kezdett neki tetszeni. Hisz ez nagyon becsületes ember, ki nem játszik a szavával!

Mire másnap megérkeztek az amerikaiak, már ott volt a Rotschild-cég megbízottja is.

Erdősi Mórnak nem igen volt vevő szándéka olyan nagy áron. Inkább kíváncsi volt, hogy mit szólnak az amerikaiak százezer korona árhoz.

Különben Ér Sámuel négy szemközt arra kérte az ügynököt:

– Nagyon szépen kérem kedves Erdősi urat, ne szóljon semmit se közbe, amíg én az idegenekkel beszélek a régiség eladásáról. Ugye, megteszi?

Az ügynök azt válaszolta a furcsa kérésre:

– Megígérem, ha károm nem lesz belőle!

– Szó sincs róla, hogy kára lehessen! Köszönöm a szíves ígéretét!

Az amerikaiakkal kiment Ér Sámuel meg az ügynök a pajtába a régiségek közé. Ott azt mondta az ügyész:

– A Rotschild cégnek százezer koronán elővételi joga van a gyűjteményhez. De aki többet ígér, azé lesz a kincs!

Az amerikaiak egymás között beszélgettek valamit, s egyszerre azt mondta a konzul:

– Jól van! Tehát árveréssel fogjuk a csomót megoldani! Legyen azé a gyűjtemény, aki többet ad érte!

Erdősi nem szólt egy szót sem. Ígéret kötötte. Mindnyájan hallgattak pár pillanattig. Végre a konzul azt mondta:

– A gyűjteményért beígérek kétszázezer koronát.

A váratlan ígéretre úgy elfogta a bámulat az ügynököt is, meg Ér Sámuel is, hogy nem tudtak szólni.

Némi várakozás után a konzul azt- kérdezte:

Kifizethetjük az árát, minthogy senki se ígér többet?

Ér Sámuel fejével igent bólintott. Felelni nehezebbre esett, mert hátha az első szóra leszállítják az árát.

Hanem az idegenek nem teketóriáztak. A jenki elővett pénztárcájából egy csekket, kitöltötte kétszázezer koronáról és átadta Ér Sámuelnek. Chester Frank Dyer pedig azt mondta:

– Tessék itt van az ára, a pécsi városi bankhoz kiállított csekkben. A gyűjtemény elszállítását azonnal megkezdjük!

Ér meghökkent. Alighanem csalás lesz a dologban!

– Hát aztán ki áll jól érte, hogy ezt a csekket beváltják?

A konzul elnevette magát:

– Barátom, a csekk Pierpont Morgan tröszt-király által van kiállítva és kifizetik, bárha százmillióról szól is!

– Tehát a tröszt-király a tulajdonképpeni vevő?

– Igen.

Ér eltette a csekket, de beváltása végett még aznap elutazott Pécsre. Hohó! Ér Sámuel nem engedi becsapni magát!

A Rothschild-cég ügynöke pedig elutazott. Fogel Mátyásnak azt mondta:

– Ilyen bolond história sem esett meg rajtam.

Az írrok meg nem állhatta, hogy ne dicsekedjék. Egészen el volt ragadtatva, mikor mondta:

– Az én főnököm mégis nagy gazember, úgy-e? Talán nincs is párja az ügyvédek között!

Alighanem ilyenformát gondolt Erdősi Mór is.

Az Ér Sámuel által bemutatott csekket a bank szó nélkül beváltotta. Az egész összeget kifizették ropogós ezres bankókban. A fiskális a kétszázezer koronát azonnal betette az Első Hazai takarékpénztárba. Hadd kamatozzék!

Másnap a takarékpénztári könyvecskét hóna alatt szorongatva jókedvűen tért haza Ér Sámuel. Kezét dörzsölgette s azt mondta Fogel Mátyásnak:

– Ezeket hát becsaptuk, mi?

– No, ez igazán sikerült! – felelt az írrok.

Az amerikaiak megjöttek a házhoz. A konzul azt kérdezte:

– Lakik-e errefelé olyan egyén, ki angolul beszél?

Ér egy pillanatig gondolkozott, s azt felelte:

– Egyet ismerek. Az árvaszéki ülnököt. Azaz még valaki tud angolul, Pál atya!

– Óhajtanánk tisztelegni náluk, s azért szeretnénk tudni, hol laknak?

– Majd elvezetem hozzájuk magam az urakat – ajánlkozott szolgálatkészségesen Ér, kivel madarat lehetett volna fogatni.

Mivel pedig Abár Józsefet nem találták lakásán, hát utána mentek a hivatalba. Ott aztán megismerkedtek egymással. Az udvarias konzul Érrel beszélgetett magyarul, Abár József pedig szórakoztatta a másikat angol nyelven, s minél többet diskurálgatott, annál jobban érezte magát a sokat utazott széles látókörrel bíró tapasztalt ember társaságában.

A két jenki végre arra kérte Abár Józsefet, hogy szíveskedjék őket megtisztelni látogatásával. A vármegyei vendéglőben vannak szállva.

Ugyanígy történt Pál atya meglátogatása. Őt is meghívták a vendéglőbe. Másnap aztán visszaadták a látogatást. Pál atya is meg az ülnök is elment a vendéglőbe. S ekkor Abár Józsefet, meg Pál atyát arra kérték az amerikaiak, hogy töltsék velük szabad idejüket, mert a néhány napig, ameddig itt kell maradniuk, szeretnének szórakozni.

A magyarok szívesen megígérték. Maguk is örültek, hogy a rég nem gyakorolt angol nyelven beszélhettek.

Különben pedig az amerikaiak nem szóltak többé a vételről, s így Abár Józsefnek, ki úgysem ismerte a Szentgyörgyi-féle gyűjteményt, sejtelve sem volt a régiség mivoltáról.

Hanem Pál atya rögtön megismerte a tárgyakat. Arra a kérdésre, hogyan került ide a régiség, megállta a páter esze. Egész napi töprengés után végre Bán Gábornak elmondta a felfedezést.

Bán Gábor meghökkent, azt felelte:

– Lehetetlen, hogy azok a tárgyak a Szentgyörgyi-féle régiségből valók! Különben majd kikutatom hamarjában!

Egyenest Horváth Jánoshoz ment. Attól aztán megtudta, hogy mi történt a Szentgyörgyi gyűjteménnyel.

Bán Gábor a fejét ingatta a lehetetlen történet hallásakor. Majd azt kérdezte Horváthtól:

– Talán elvitték azt az írást is, amelyik a szarufa alatt volt?

– Nem, azt nem vitték el! – válaszolt Horváth.

– Hála Istennek!

Bán Gábor lelke megkönnyebbült. Kezdetben dohogott kissé. Jól összeszidta az egész vármegyét főispánostól, de különben nem csinált kázust belőle. Sőt utóbb, mikor már teljesen elmúlt bosszúsága, némi elismeréssel mondogatta:

– Ki hitte volna, hogy ezt is elsinkófálják? Aztán minő agyafúrtan csinálták!

Mikor pedig megtudta az eladás mikéntjét, hát akkor szívből nevetett Bán Gábor. Megbékítette, hogy a hóhér túljárt nemcsak a vármegye eszén, hanem Rothschildén is, meg a dollár- királyén is.

Még öt napig tartott a konzul tartózkodása a városban. Ez idő alatt állandóan dolgozott Ér udvarában három asztalos legény, meg egész csapat napszámos. Szabó Jánost mint felvigyázót alkalmazták Abár József kérése folytán. A régiség minden darabjához deszka burkolatot készítettek, hogy a drága darabok a hosszú úton össze ne törjenek.

A két jenki állandóan figyelt a munkásokra, ez okból nappalra odahívatta a barátot is, meg Abár Józsefet is Ér Sámuel pajtájába. Esténként pedig a vendéglőben szoktak összejönni.

Ér Sámuelnél a hölgyek is észrevették Abár József jelenlétét, s a háládatos mádmázél meg a megmentett kisleány egy nap sem felejtette el a pajtában felkeresni. Csakhogy sohasem jöttek mind a ketten egy időben, hanem először a mádmázél maga, s azután a kisleány szintén egyedül. Úgy látszik, rejtegeti a nevelőnő előtt, hogy ő is elmegy mindennap a megmentőt üdvözölni. Az amerikaiak pedig közönyösen szemlélték a háládatosság ilyen gyakorlását. Legalább nem szóltak egyetlen szót se róla.

Ekkor hihetetlen dolog történt. Ér Sámuel, aki híres volt fősvényességéről, nagy vacsorát rendezett a két jenki tiszteletére. Ez az esemény megmagyarázhatatlan volt az ismerősök előtt. A lakomához Pál páter is, meg Abár József is hivatalos volt.

Ér Rózsa ez alkalomkor kapott először hosszú ruhát, s bár a szép öltözék derekát egy széles legényfogó ékesítettek, mindennek dacára a két jenki nem dicsérte meg. Talán észre se vette. A vacsora alatt különben látni lehetett a vevőkön, hogy nem valami meghatottan hallgatják a gazda felköszöntőjét. Ennél jobban látszott őket érdekelni, hogy a gazda leánya úgy viselkedett, mintha most látná először Abár Józsefet.

Erre a fölfedezésre a konzul súgott valamit Moriernek, ki szemével hunyorgatott és eközben mosolygott: „Titkuk van ezeknek!”

Pedig csupán annyi volt az, egész, hogy Abár Józsefnek kötelessége volt a szerencsés kimenetelű futásról hallgatni, s így leplezni kellett a régebbi ismeretséget.

Vacsora közben a tröszt-király titkára meglepetést szerzett a magyaroknak. Azt a kijelentést tette, hogy ő még itt szándékozik maradni huzamosabb ideig, mert régészeti nyomozást akar eszközölni.

– Csak ásatni kell a vidékünkön! Talál nálunk mindenféle régi időből maradt emléket! – mondja Abár József.

– Aztán majd segítségére is leszünk egyben-másban! – ajánlkozik Ér Sámuel, mikor megtudja, hogy mi a jenki szándéka.

– Köszönöm a szívességét! Csakhogy én magyar emléket, népviseletet, meg régi népszokást fogok keresni.

Rábámultak az amerikai emberre, nemigen értették meg.

Csak Ér Sámuel eresztett meg némi dicséretet a vállalkozásra:

– Mégis praktikusak ezek az amerikaiak!

Persze ez a dicséret is inkább gúnyszámba ment.

Hanem a magyar páter megragadta Morier kezét és azt kiáltotta:

– Isten hozta közénk! Majd meglátja, hogy itt maradása nem lesz haszon nélkül való! Az olyan kutatásnak rendkívül gazdag talaja vart nálunk!

Másnap aztán Abár József előtt megint meglepő kijelentést tett a jenki. Megkérte, hogy tanítsa meg a magyar nyelvre.

Az ülnök azt mondta:

– Szívesen rendelkezésére állok én csekély tudományommal. De nekem sok a hivatalos dolgom. Pál atya Inkább ráér, meg az angol nyelvet is jobban beszéli, mint én, tehát őt jobban ajánlanám nyelvtanárnak!

Morier James maga is gondolt a páterre. Megköszönte hát a tanácsot és a zárdába ment, hol Pál atya előtt megismételte kérelmét.

A páter örömet vállalkozott rá. Legalább ő is gyakorolja az angol nyelvet.

Ekkor a jenki elárulta, hogy valamit már tud magyarul. Tanult a grammatikából. Inkább csak a szó kiejtésben, meg a hangsúly megtanulásában kell magát tökéletesíteni.

Mindjárt be is mutatta tudományát. Szótagonként mondta:

– Jou nap-pot! Beszellenk magy-gyar! Hagygy van en

Pál barát mosolyogva mondta:

– Egészen jól beszél! Csak megérteni nehéz. Ez különben azt mutatja, hogy a mi nyelvünket nem tehet grammatikából megtanulni, mert ősnyelv!

A jenki megörült a dicséretnek. Jókedvűen mondta:

– Annál inkább szükségem lesz tanításra, mert én csak könyvből tanultam! Aztán mit fizetek a tanításért?

Pál atya hirtelen meg se értette a kérdést. Úri emberek az ilyent barátságból szokták tenni nálunk. Halkan válaszolta:

– Semmit!

Jól van! – mondja Morier James. – Akkor nem fogok tanulni magyarul! Aztán feszesebbre húzta magát, ami kétségtelenül haragot árult el.

A páter gondolkozott. Hírből ismerte a jenki szokásokat, s ki akarta békíteni azal a kijelentésével:

– Majd a végén megalkuszunk a díjazás iránt!

– Jól van! – egyezett bele Morier és kezét nyújtott. Ezzel az alku megkötötték. Pál atya igazán örült, hogy a derék férfiút sikerült kibékíteni.

A következő napon Pál atya párszor megnézte az amerikaiakat Ér Sámuel házában. Abár József pedig mihelyt kijött a hivatalából, mindjárt az amerikaiakhoz csatlakozott. Beszélgetett velük és nézegette a munkások sürgését Ér Sámuel pajtájában.

Az asztalos legények meg a felfogadott napszámosok végre elkészültek a drágán vásárolt törmelék csomagolásával. Az összes régiséget a vevők szünet nélkül való ügyelete alatt a vasútra szállították.

Az elszállítás alkalmával a konzul visszautazott Budapestre. Ekkor a vasúti állomáshoz kísérték Ért Sámuel is a leányával. Pál barát valami hivatalos elfoglaltsága miatt nem jöhetett ki, ellenben Abár Józsefet már ott találták a két jenkivel beszélgetve. Embereink udvariaskodtak egymással, s Chester Frank Dyer már a vagonba akart szállani, mikor valami manó csiklandozására Ért Sámuel odahajolt a konzulhoz és azt súgta a fülébe:

– Uram, a régiséggyűjteményt akkor is odaadtam volna, ha nem kétszáz ezer koronát, hanem csupán huszadrészt ajánlottak volna érte!

Chester Frank Dyer homlokán kis redő mutatkozott, Hunyorított egyet s azt kérdezte Értől, ugyancsak halkán:

– Emlékszik Ön arra a két darab kőre, melyek egymásba illeltek?

Ért Sámuel nem emlékezett. A konzul folytatta:

– Tudja, a kettő együtt valamivel hosszabb lehet két méternél? Bizonyosan emlékszik, hiszen ön kérdezte, hogy azt a két darabot miért csomagoljuk be olyan feltűnő vigyázattal?

– Igen, most már emlékszem! Olyan hosszúkas horpadás volt rajtuk, felelt kissé vontatottan Ért Sámuel.

– De azt nem tudja, hogy a horpadás mit ábrázol?

– Ugyan mit! – szólt foghegyről Ért Sámuel.

– Egy vízözön előtti óriás hüllő bóbítás fejének homorú megkövesülését. Tudja mi az a bóbítás hüllő?

– Bánom is én, akármi! – szólt az ügyvéd némileg bosszúsan, mert érezte, hogy valami kellemetlenség pattan ki a sok kérdezősködésből.

– Pedig aligha meg nem bánja, mert az egy ősvilági sárkány fejének tökéletes formáját őrizte meg. Ehhez foghaló régiség nincsen a föld kerekén! Sárkánynak megkövesedett csontvázára akadtak már másutt is, de külső alakjára nézve most is a mesére, meg a képzelődésre vagyunk utalva, mert a puha testű állat külsejű nem maradt reánk, hanem elmállódott. Tudja mit jelent ez?

Ért Sámuel szó nélkül nézett a konzulra, ki még jobban meghalkított hangon mondta:

– Azt jelenti, hogy a gyűjteménynek csupán ezt a két darabját megvettük volna Pierpont Morgan részére, ha kétszáz ezer korona helyett két milliót kért volna érte!

Ezzel Chester Frank Dyer barátságosan intett egyet, s mosolyogva beszállt a vasúti kocsiba. A vonat pedig füttyentett és elindult.

Morier James meg Abár József integetettek utána. Hanem Ért Sámuel előtt elsötétült a világ; egyet fordult maga körül és elvágódott.

Megütötte a guta.

Csak az esés zajára fordultak feléje a többiek és vették észre a szerencsétlenséget. A leány sikoltva borult a szederjessé vált arc fölé. A Jenki rémülten nézte az eseményt. Abár József azonban nem vesztette el a fejét, hirtelen kigombolta Ért Sámuel mellényét és felszakította ingét.

A fiskális tátogatott néhányat, de szemlátomást tűnt belőle az élet.

Ekkor Abár Józsefnek eszébe jutott valami. Kivette zsebéből tollkését és mély szúrást csinált Ér Sámuel felső karján. Nem jött vér!

Egy pillanat sem volt veszteni való. Még egyet vágott bele a karba és az élettelen testet nyomkodni kezdte.

Egyszerre kiszökkent a vér nagy sugárban és befecskendezte mindnyájukat.

– Él még! kiáltotta Abár József.

Rövid idő múlva Ér Sámuel csakugyan felnyitotta a szemét és lélegzetet vett.

Az ülnök feszülten vigyázott. Mikor már elégnek vélte a vér kibocsájtását, szűksége volt valamire, mivel az eret elkösse.

– Kisasszony – adjon valami ruhafélét, amivel a kart elszoríthatom, hogy a vérezést elállíthassam! – szólt Ér Rózsához.

Csakhogy a leánynak az esze som volt a helyén Nem értette meg. Tehetetlenül állott Morier Jamessel együtt.

Az orvosi tudományban kontárkodó Abár József rémulten gondolt rá, hogy a beteg elvérzik a keze alatt. Hirtelen végignézett magán, aztán társain: van-e olyan ruhadarabjuk, mivel az eret elköthetné?

Egyszerre megakadt a szeme a leány ruháján, melyen ott lengett a hosszú legényfogó. Felindultan kiált a jenkire angolul:

– Tépje le rögtön a pántlikát a leány szoknyájáról!

Morier James megértette a veszedelmet. Késlekedés nélkül leszakította Ér Rózsa ruhájáról a hosszú szalagokat, melyeket felhasznált Abár József a kar elkötésére. A művészi legényfogót véres pecséttek tették tönkre.

A műtétel után kocsit hozatott Abár József és haza szállította Ér Sámuel. A hirtelen érvágás megmentette ugyan a haláltól, azonban teljes mozdulatlanságban maradt a teste, s ha a szemét ki nem nyitja, halottnak lehetett volna tartani.

XII. A bogaras ember

Chester Frank Dyer elutazása után másnap kora reggel már a páter cellájában volt a jenki. Késedelem nélkül meg akarta kezdeni a magyar leckéket.

Pál atya szívesen fogadta. Mindjárt nekifogtak a magyar nyelvnek. Sőt ha Pál atyának néha el kellett valahová menni, az amerikai akkor sem maradt el, hanem vele ment. A menet való pár percet is fölhasználta tanulásra.

És ez így ment nap nap után.

Egyik délután Morier James egy levelet vett ki tárcájából és a páternek átnyújtván, azt kérdezte:

– Ismeri-e azt az urat, kinek a levél szól?

Pál atya nézegette a címzést. Meglepetten mondja:

– Hogyne ismerném? Ő az uradalmi kormányzó. Hogyan került a levél önhöz? Miért nem mutatta már előbb?

– Dolgom elvégzése előtt nem akartam senkinek terhére lenni. Hogyan kaptam e levelet, annak külön története van.

– Kíváncsivá tesz a levél históriája. Mondja el kérem.

A Jenki beszélni kezdett:

– Mint Pierpont Morgan titkára megismerkedtem Londonban Őrsi nevű dzsentlemennel. Ezt az urat Ér Sámuel megkérte levélben, hogy valami nagy múzeum eladására hívja fel gazdag emberek figyelmét. Egyszer aztán a klubban beszélgetés közben Őrsi úr nekem megemlítette a dolgot, minthogy tudta, hogy tanulmányaim közben régiséget kutatok Pierpont Morgan részére.

– S így került ön hozzánk Magyarországra?

– Igen. Az első beszélgetésre azonnal kijelentettem Őrsi úrnak, hogy elmegyek és megvizsgálom a múzeumot.

– És szerencsésen meg is vásárolta?

– Ohó! Előbb más is történt. Többször beszélgettem Őrsi úrral Magyarországról, melynek létezéséről csupán pár év előtt olvastam először. Sok érdekes dolgot tudtam meg Őrsi úrtól, ki Magyarországon valami peeri (pír) rangot visel.

– Olyanfélét. Hitbizomány ura és emellett még herceg is! Erősítette a páter.

– Hát én előttem érthetetlen volt ez a nagy méltóság; kivált mikor elmondta, hogy már huszonhét év óta állandóan Angliában lakik.

– Úgy van! – szólt Pál atya. – Sohasem jön haza. Láthatatlan, mint az Isten. Csak a jövedelmet viszi el. Emiatt nálunk Láthatatlan néven emlegetik az emberek. De nem kérdezte, hogy miért nem látogat el hazájába?

– Hiszen megkérdeztem. Azt mondta, hogy az okot nem tudja megmagyarázni, mert megértésére nem bír megfelelő szavakat találni az angol nyelvben. Arra a kérdésemre, hogy talán odahaza nincsen alkalmas lakása? – elnevette magát, s azt felelte: „Az éppen volna, talán nagyobb is, mint amekkorában lakom itt Londonban!” Körülbelül olyanfélét sejtetett, hogy hazájában igen nagy úrnak kellene lennie, azért kényszerül Angliában élni szegényesen.

– Igazat mondott! – szólt a páter

– No, én az ellenkezőjét gondoltam. Őrsi megsejtette a gondolatomat, mert védekezett...

Morier James minduntalan abbahagyta a beszédet. Pál atyát pedig érdekelte a dolog és azért folyton kérdezgetett, s majdnem fogóval szedte ki a Jenki szájából a szavakat.

– Aztán mivel védekezett a láthatatlan herceg?

– Állítása szerint régi előkelő nemzetség sarja, s az ősapja Atilla király egyik vezére Urs volt. Éppen ezért nem engedi a családi tradíció, hogy otthon koldus gyanánt éljen.

– Úgy van! – bólintott a páter.

– Dehogyan van! Hiszen nem volt szegény! Megkérdeztem, mennyi fizetése van, s azt felelte, hogy az ő személyére évenként két millió korona van rendelkezésére, melyből Angliában eléldegél, de hazájában nem elég szolgál-fizetésre. Családjának többi tagja évenként csupán százezer koronát húz fejenként. Abbéli kérdésemre, hogy hányan vannak, azt felelte: huszonketten.

– Úgy van! – mondta megint Pál atya.

A Jenki ránézett s azt felelte:

– Nem tudom, hogyan van, de nagyon olyan formán beszélnek, mintha bolondot akarnának csinálni az idegenből!

– Pedig mégis úgy van uram! Az Örsi hercegség hitbizománya szekvesztrum alatt áll, s annyi járadékot húznak a családtagok! – jelentette ki Pál atya.

– Most értem! Bérbe adták a birtokukat! – kiáltotta Morier James.

– Szó sincs róla! Teljesen az övék a birtok, de azért csak sok év múlva kapják a kezükre. Előbb vagy százhusz millió korona adósságot kell kifizetni a jövedelemből!

A Jenki felugrott:

– Hisz ezek fejedelmek!

– Koldusok, kik fejedelmek voltak és majd fejedelmek lesznek!

Mindketten hallgatásba merültek. Végül a páter ismét felvetette a kérdést:

– Miért kapta tehát a levelet a Láthatatlan hercegtől, ha nem használta föl a régiség megvásárlásánál?

– Mert nem azért kértem a levelet, hogy a múzeumot olcsóbban megvehessem. Pierpont Morgannak nincsen szüksége protekcióra! Hanem, mert a magyarok közé akartam jönni, kik különös magukra hagyatottságuknál fogva, meg az ismeretlen nyelvük miatt felkeltették figyelmemet. De mivel abban a hírben vannak a külföld előtt, hogy veszekedő népség, hát Örsi úr támogatását azért kértem!

– Bizony a külföld nem ismer bennünket!

– Úgy van! Pár év előtt még magam is csak annyit tudtam a magyarokról, hogy az ő királyuk volt Mátyás, kinek gyönyörű aranytálát megvettem Pierpont Morgan részére Aztán valami Rumi-féle híres magyar bilikomot is sikerült megszereznem. Ekkor ötlött először eszembe, hogy meg kellene ismerkedni azzal a néppel, melynek ilyen remek tárgyai vannak. Mikor aztán Örsi úrral találkoztam, ő annyi érdekeset beszélt nemzete szokásáról, hogy megint kedvem kerekedett a különös néppel megismerkedni. Csak ekkor tudtam meg, hogy a magyar nép egészen más nyelvet beszél, mint a német. Vettem hát magyar grammatikát, s hozzáfogtam a magyar nyelv tanulásához.

Most Pál atya vette át a beszéd fonalát.

– Igazán örvendek, hogy akadt idegen ember, aki törődik velünk! Biztosítom, hogy sokkal több érdekességre akad nálunk, mint gondolná! Ez állításom okadatolására el kell mondanom, hogy én foglalkozom többi között a Babilonban felásott emlékek megfejtésével is. Ott a múlt homályából felmerült egy titokzatos ős-nép, mely szumir és még több más néven fordul elő, s mely eltűnt a később jövő méd, asszír, kaldi és egyéb nép forgatagában. E nép nyelvének egybeállítása közben a világ tudósai meglepő felfedezésre jutottak: arra, hogy az ős-nép nyelve az élő nyelvek közül a magyarhoz hasonlít.

– Micsoda? – ámult a Jenki.

De a páter nem vette figyelembe a kérdést, hanem folytatta:

– A magyar nyelv szerkezete hasonló a szumirhoz. Tehát összehasonlító tanulmányt csupán a magyar nyelvben tehetünk. Már pedig úgy hiszem, mindenkit

izgat az a gondolat, hogy élhetnek olyan emberek, kik az első emberek nyelvét beszélik!

A furcsa beszédre a jenki azt felelte:

– Ez a beszéd engem meglep! Mert én magam is foglalkoztam a csudálatos szumir néppel. Az igaz, hogy én inkább a külső dolgukat: az ős-nép építési módszerét, az emlékek stílusát meg a följegyzések megmagyarázását tanultam. Talán azért nem vettem észre a nyelvi rokonságot!

– Értem! Naivitásnak tartja mondásomat! Ehhez hozzá vagyok szokva, mert saját népem sem hisz annak valóságában! Meg kell azonban jegyezni, hogy én nemcsak a magyar népet tartom Ádámtól származottnak, hanem a régi nemzetek nagy részét. Sőt ilyenek nemcsak az eltűnt népek, hanem az élők közül a szuomi (finn), meg a török is. Aztán a Magor nép Indiában. S talán az orosz népek egy része is! – magyarázta Pál atya.

– Így nagyobb a valószínűség benne. De az a különös, hogy éppen a napokban hallottam Abár úrtól, miképp társtalanul van a magyar a világ népe között. Pedig eszerint mennyi rokona van! Máskor majd beszélgetünk még az érdekes dologról. Most nézzük meg a kormányzót! – mondá a jenki.

A barát megértette, hogy a jenki nem veszi komolyan az állítását. Kissé megsértődött. Abbahagyta az érdekes magyarázatot és azt felelte:

– Rendben van a dolog. Még ma átadjuk a levelet a kormányzó úrnak.

Elmentek a kormányzóhoz, ki amikor elolvasta a levelet, rábámult a jenkire. Volt ok a csudálkozásra, mert a Láthatatlan herceg még soha sem parancsolta, hogy valakinek minden kívánságát teljesítsék, mint a jenki javára megtette ebben a levélben. Ez volt a tartalma:

„Kormányzó Úr!

Levelem átadóját, Morier James urat, amerikai tudós régészt, fogadja szívesen. Míg Magyarországon fog tartózkodni, addig az uradalom vendége lesz és a vendéglátás a költségvetésben számolandó el. Minden óhaját teljesítsék, sőt a régi kincstárt, meg a családi levéltárt is bocsássák rendelkezésére, ha tanulmányozni akarja.”

A levél elolvasása után rendkívül barátságosan beszélgetett vendégeivel a kormányzó, azaz hogy csak Pál atyával, kit külön megkért:

– Kedves szentatyám! Ön beszél angolul. Minthogy pedig ez az úr hercegünk vendége, azért jól kell magát nálunk éreznie, tehát nagy örömet szerezne nekünk, ha minden szabad óráját vele töltené és az idegen urat szórakoztatná.

– Pál megígérte. Anélkül se hagyta volna el – tanítványát.

Az uradalom késedelem nélkül gondoskodott vendégéről.

Morier James minden ingóságát, mely tulajdonképp alig állott másból, mint egy láda könyvből, rögtön elhozták a vendéglőből, s elhelyezték a kastély legszebb termében. A jenkinek hat szobát bocsátottak rendelkezésére. Akkora kényelem vette körül, hogy lépten-nyomon beleütközött valami hajdúba, vagy inasba, kiket az ő szolgálatára rendeltek.

Az uradalmi cselédség annyira igyekezett eltalálni Morier kívánságát, hogy amikor egy ízben kurta pipájára rá akarván gyújtani, azt mondta Gyuri huszárnak: „Mécs!” (matsch=gyújtó), hát a huszár késedelem nélkül odahozta az istállóbeli mécset. Morier pompásan rágyújthatott a füstölgő lángnál.

A kormányzó kiadta parancsban: „Kedvét kell keresni az amerikai úrnak! Mert arra volt eset, hogy az Őrsi hercegek milliókat kidobtak semmiért, de az még soha sem történt, hogy a családi kincstárt, meg a levéltárt valakinek a rendelkezésére bocsátották volna!”

Ennek következménye volt, hogy a kormányzónál olyan lakomát kellett Morier Jamesnek s vele együtt Pál páternek, mint elmaradhatatlan vendégnek, végigenni minden délben meg este, hogy mihamarabbi elpatkolástól lehetett tartani.

A páteren kívül a kormányzó meghívta Abár Józsefet is vendégnek, hogy több ember legyen, kivel a jenki beszélgetni tud. Különben vacsorára ritkán jöhetett el Pál barát, mert az esti kimaradáshoz engedélyt kellett kérni a provinciálistól. A lakomára mindig hivatalos volt néhány úr, ki a kártyapárti kiegészítéséhez volt szükséges.

A jenki nem kártyázott, pedig az ő tiszteletére játszottak. Hanem hogy mégis figyelt a játékokra, kitűnt abból, hogy pár nap múlva ámulatba ejtette Pál atyát azzal a mondással:

– Fogadjunk tíz fontba, hogy az a kopasz ember fog legelőször káromkodni a kártya rosszasa miatt!

A páter mosolyogva jegyezte meg:

– Sohase fogadok!

Hanem az evést azt győzte a jenki. Csakhogy utoljára mégis megsokallta. Azt mondta Pál atyának:

– Szíveskedjék megkérni a kormányzó urat, hogy ne adjon mindennap lakomát! Hiszen a végén ki sem tudom fizetni a számlát!

– Ez már így szokás nálunk. Fizetést meg úgy sem fogadunk el érte – szólta el magát a páter.

– Micsoda? Akkor itt valami visszaélés történik! Visszamegyek a vendéglőbe! – szólott indulatosan Morier James és Gyuri után kiabálva, intézkedett könyveinek elszállítása iránt.

Pál atya rögtön elmondta a kormányzónak a rendkívüli dolgot. A derék úr nem akarta elhinni, hogy ilyen megtörténhetik, mire a páter elmondta saját esetét a tanítási díjról. A kormányzó gondolkozott, s végül azt mondta:

– Kérem, világosítsa föl Morier urat, hogy nyugton maradhat, mindent fel fogunk számítani. Persze az uradalmi számadásban. Hiszen nem engedhetem elmenni a herceg vendégét!

Csak így lehetett a jenkit maradásra bírni.

Mikor az élelmezés bőségét szintén előhozta a páter, hát arra a kormányzó azt felelte:

– No már abból nem engedek! Még csak az kellene, hogy az uradalom vendége ne laknék jól! Majd akkor beszéljen Morier úr, ha még a hátralévő kilencven uradalmat is végigette!

Hanem a jenki nem mutatott hajlandóságot, hogy a környékről eltávozzék és megnézzé a többi uradalmat. Ellenben igazi vasakarattal tanulta a magyar nyelvet. Pál atya naponkint feladott neki egy csomó magyar szót. Morier James kísétált a városon kívül és fennhangon magolt, amerre csak járt. Az emberek megálltak és mosolyogtak rajta: „Hiányzik egy kereke!”

Ha valami ismeretlen megkérdezte, hogy miféle furcsa szerzet légyen az a magában beszélő alak, azt mondták:

– A bogaras ember!

Morier James azonban rá se hederített senkire. Rendületlenül haladt kitűzött célja felé.

Lankadatlan szorgalmával elérte, hogy rövid idő alatt beszélni tudott magyarul. Nem csoda, hisz első naptól fogva törte a magyar beszédet.

Pál utasítása folytán egyik zsebében szótárt, másikban jegyzőkönyvet hordozott. A szótárban minduntalan megnézte a hallott szónak jelentőségét. Amit pedig nem értett meg, beírta a jegyzőkönyvbe.

Pál atyának hozzátartozott a tanítási módszeréhez, hogy magyar könyvet olvasatott a jenkivel. Különösen olyan könnyebbfajta ifjúsági iratot. Ezenkívül utasította, hogy igyekezzék mindenkivel a napi dologról beszélgetni.

És a szorgalmas tanítvány szóba ereszkedett mindenféle emberrel, kit útjába talált. Persze nem értette meg a közönséges szójárást, se pedig a könyvek nehezebb kifejezését, de ez csak fokozta buzgóságát. Tapasztalta, hogy Pál atyának igaza van: „A magyar nyelvet nem lehet hamar elsajátítani!”

Különösen eleinte minden második szóra fölvilágosítást kért a pátértől.

Kezdetben persze a fölvilágosítást ilyenforma kifejezésekre kérte:

Mit jelent ez: „a fűzfán füttyölő rézangyalát?” Vagy, mi az értelme ennek a mondatnak: „azt a kegyelmes sujjantását?”

Az elsőt még csak megmagyarázta Pál atya, hogy az nem más, mint hivatkozás a rézből való égi lényre, ki szájának időnkénti összecsucsorításával fűzfán gyakorolja zenei tudását.

De a másik káromkodással sehogy se tudott megbirkózni, bár a veríték is kiverte az igyekezet miatt.

A jenki meglegedve bólintott s azt mondta:

– Jól van! Így kell lenni! Majd megértem utóbb, ha tökéletesen megtanulok magyarul!

Később már nyelvtani furcsaságot szokott kérdezgetni Morier James. Például ezt:

– Miért mondjuk: Rákóczi piros csizmájának nyomát a szél puha hóval borítja? s miért nem kell úgy mondani: pirosnak csizmájának nyomát a szél hóval borítja?

Pál atya megfelelt:

– Mert a magyar ősi nyelv, mely a melléknevet nem ragozza, hanem csupán a főnevet.

Különös előszeretettel beszélgetett Morier James a szabadban dolgozó minden munkással. Gatyásnak hívta őket. Es amikor a páter azt állította róluk, hogy ruhájuk azonos a világ legrégebbi népének öltözetével, akkor a jenki bólintott, azt mondván:

– Alighanem igaza van!

Néha figyelmeztették a jenkit, hogy kóborlása közben agyonüthetik, mire nyugodtan felelte:

– A gatyás nép közt olyan biztosságban vagyok, mint az apámnál! A nadrágosokkal szemben pedig vigyázok magamra! S megelégedetten nézegette kemény öklét.

Egy alkalommal, kint a szabadban Fogel Mátyással találkozott. Rövid beszélgetés után Fogel kitapasztalta, hogy a jenkinek olyan társra volna szüksége, ki vele csatangolna mindenfelé.

Ezt írnok felhasználta mellékes jövedelem szerzésére. Fölajánlotta szolgálatát illő díjazás mellett. Könnyen tehetett, mert amióta Ér Sámuelet a guta megütötte, attól fogva az irodában annyit dolgozott, amennyit akart. Senki se parancsolt neki.

Morier James az ajánlatra azt mondta:

– Rendben van! Elfogadom!

Ettől az időtől fogva Fogel Mátyással járta a vidéket. Figyelt mindenre. És kérdezett össze-vissza mindenféle tücsköt-bogarat. Egyszer ezzel a különös kijelentéssel állott elő:

– A magyarok hibásan mondják: „tíz, húsz, harminc”.

– Miért? – kérdi Fogel Mátyás.

– Mert a van és ven annyi mint tíz, tehát így kellene mondani: egyven a tíz helyett, kettőven a húsz helyett, háromvan a harminc helyett! Aminthogy a többit jól is mondjuk, így: negyven, ötven, hatvan stb.

Fogel Mátyás ráhagyta:

– Persze! Magától értetődik!

A következő tanórán a jenki megemlítette a számolási furcsaságot. Pál atya gondolkodás nélkül megadta rá a magyarázatot:

– Tudja-e, miért számolnak így a magyarban? Mert a magyar az ősidőben hetes számrendszert használt, s csak később vette át a tízes számítást. És ez bizonyíték arra, hogy a hetes szám szent lehetett a magyaroknál!

– Biz ez valószínű! – felelte a jenki. Mire a páter még merészebb állítást kockáztatott meg:

– Keleten máig is élnek sok ezer év előttről megmaradt szekták, melyeknél szent a hetes szám és semmiféle szertartást nem teljesítenek hét tag jelenléte nélkül.

– Úgy van! – erősíti a jenki.

– S tudja e miért van ez meg a magyarnál?

Morier James nem tudta.

Pál atya tehát kénytelen volt tovább magyarázni:

– Mert a magyar nyelv jórészben megmaradt a mai napig ősi formájában, s a hetes számrendszernek azért van meg a nyoma!

– De hát van-e még valami a számoláson kívül, ami megerősíti azt, hogy a hetes szám a magyaroknál alkalmaztatott? – kérdi a Jenki.

No hiszen jótól kérdezte! A páter gondolkodás nélkül egész rakás dologgal állt elő:

– A hetes szám fontossága történetünkben igen sokszor feltalálható. Mikor mostani hazánkba, a hét víz országába érkeztek őseink, akkor krónikáink szerint hét nemzetségből állott a magyar nemzet, s azért hét vezérük volt. Sőt a rokon besenyő meg a kun népnek is szintén hét vezére volt. De a későbbi időben is előfordul a hetes szám különös ereje. Az eskü súlyosabb voltára nézve említi a kuruc ének a hétszeres hitre letett esküt. A hízelkedő emberre máig is azt mondjuk: hétrét görbül. Sőt más is bizonyítja, hogy a hetes számnak valami különös jelentőséget tulajdonítottak a régi magyarok. Mert a honfoglaláskor Munkács várának elfoglalása után első cselekedetük az volt a krónika szerint, hogy még építettek hat várat. Vagyis hét várra volt szükségük. Szeren (Pusztaszeren) hét dombot emeltek a hét vezér tiszteletére. Mindez csak megerősíti, hogy a magyar a világ legrégebbi népe.

A Jenki hallgatott.

– Hát azt tudja e, — folytatta Pál atya — hogy a legrégebbi népnek nyelve az a szent nyelv, melyből a későbbi jövő összes népek átvették az Isten neveket, a varázsszavakat, meg a hetes szám misztikus szentségét?

A Jenki bólintott:

– Lehet, hogy úgy van!

Egyik délután azzal rontott be Pál atya cellájába a Jenki:

– Mit jelent: „Isten jó nap?”

– Nem nap az, hanem nap – mondja a páter.

– Hát legyen nap! És mit jelent?

Pál atya készségesen megmagyarázta a kifejezést.

– Isten jó nap, ez a nép köszöntési formája. Ehelyett mondja; Adjon Isten jó napot! Különben pedig mind a három szó Isten neve, kit az ősök Istennek, Jónak, Napnak neveztek!

A Jenki mosolyogva helybenhagyta:

– Az bizony meglehet!

Minthogy pedig Fogel Mátyás napról-napra szemtelenebbül használta ki a Jenki gavallérságát, azért gondoskodni kellett az eltávolításáról. Mert már ilyenforma számlákat mutatott be Morier Jamesnél kifizetés végett:

Számla Morier James úr részére folyó hó 22 napjáról:

Járkálás a szőlőmunkások között 6 K

Ugyanakkor értekezés a magyar számrendszerről 6 K

Szabó Jánost ajánlották tehát neki új kísérőnek. Ez legalább megbízható, tisztességtudó ember. Morier James azt mondta, hogy nehezére esik elbocsátani az

egyetlen magyart, ki pénzt fogad el szolgálataért. Mégis fölfogadta Szabó Jánost, ki ezáltal könnyű és jól díjazott napi foglalkozáshoz jutott.

Ezentúl tehát Szabó Jánossal kóborolt a jenki szerte szét a vidéken. Mindenütt akadt valamire, amit fontosunk talált.

Kiment pásztorok közé. És pompás eszközöket szerzett azoktól.

Persze majdnem ajándékba kapta az érdekes tárgyukat, mert legfeljebb dohányt fogadtak el értük.

Egyiktől kapott fából való olyan gyújtó kátulát, melynek oldalára huszár van vésve, ki annyira vágat, hogy mentéjének ujjá csak úgy röpül utána és aki meztelen kardot tart a jobb kezében. Mindenki tudja, hogy mit jelent az a faragvány, mert alá van vésve; „Meggyün Kossuth Lajos!”

Másiktól cifrázott bőrből dohánytartót kapott, melynek csodálatos módon seholy se volt varrása.

Harmadiktól bika szarvából faragott művészi sőtartót szerzett.

Sőt szert tett olyan ostornyélre is, melynek cifrázata szikvizes üveg ólmával volt beöntve.

Negyediktől kapott ősi tűzgerjesztő szerszámot: acélt, kovát, meg taplót.

És még számtalan tárgyat szedett össze könnyűszerrel a jenki, amelyek közül egyik érdekesebb volt, mint a másik.

Mindezeket a fősleges tárgyakat azután gondosan elhelyezte szobáiban.

Egyszer Pál atya elvitte Leányegyházára búcsúra a jenkit, meg a kísérőjét Szabó Jánost.

Pál atya elvégezte a miészét, s együtt kóboroltak mind a hárman.

Mikor a bábos sátorok között járkáltak, Morier James egy különös alakú botot látott meg valami pásztor féle ember kezében. Figyelmesen nézegette:

– Miféle bot lehet az? – kérdi.

Szabó János odanéz és egyszeriben felvilágosítja:

– Az nem más, mint cifra-bot. Pásztorok szokták készíteni. Majd szólok a gazdájának, hogy mutassa meg!

Szabó kérésére a legény szívesen odanyújtotta botját:

– Tessék csak, nézzék meg! Aztán büszkén hozzáteszi: a magam faragása.

A boton kígyó tekeredik végig, melynek feje a fogantyúnál van és almát tart a szájában. Az egész egy darab fából van kifaragva. Morier nézegeti, majd felkiált:

– A paradicsombeli kígyó! Milyen mesteri munka! Megvásárlom! Mi az ára?

Pál barát elmondja a jenki vevő szándékát.

Csakhogy a bot gazdája azt feleli:

– Nem eladó!

Morier szomorkodik. Nagyon szeretné a szép tárgyat. Ezt látván Szabó János, újra beszédbe ereszkedik a legénnyel. Kéri:

– Adja el a botját, hiszen faraghat másikat. Ez a messze földről való úr igen megbecsüli, és az árát megfizeti.

– Nohát oda adom ingyen! – mondja a legény és odanyújtja a botot.

Csakhogy az ajándékozás ellen meg a jenki tiltakozik.

– Nem fogadhatok el ingyen ilyen gyönyörű munkát!

– Hát adjon érte az úr amennyit akar! – egyezik bele a bot tulajdonosa.

Most van ám megakadva a jenki Nem tudja mennyit adjon. Habozva sűgja Szabó Jánoshoz: „Mit gondol, elég lesz négyszáz korona? Mire Szabó azt feleli: „Ezt a dolgot majd én elvégzem veled.”

Szabó pár szó után kiegyezett hat korona árban.

– Adja át a pénzt és fogjon vele kezét, mert ez így szokás minálunk! – mondja a jenkinek.

Morier kifizeti a bot árát és boldogan nyújtja kezét. Az eladó nagy csattanással belevág a tenyérbe és megszorítja, azt mondván: „Hát csak hordozza az úr jó egészséggel! Most pedig igyuk meg az áldomást!”

– Hát persze! Áldomás dukál a vételhez! Miután ezt a lényeges adás-vevési kelletet Pál atya megmagyarázta Moriernek, mindannyian beültek a csárdába: és fecerunt magnum Aldomás.

Ezzel a vásárlás szabályszerűen el volt intézve. Morier elvitte a botot.

Az áldomás után egy kicsit báméskodtak a korcsma udvarában. A kocsiszínbén cigányok húzták a talp alá valót. A környék legénysége pedig táncolt és duhajkodott.

Mikor aztán megtörtént, hogy az egyik legény kivette a másik kezéből a táncosnőjét, hát Szabó János tisztába volt azzal, hogy itt rögtönös elégtétel-adás lesz. Azért azt mondta:

– Menjünk innen!

– Miért mennénk? – kérdi a jenki, rábámulva Szabó Jánosra.

– Mert itt baj lesz mindjárt! – hangzott a rejtelmes válasz.

Csakugyan! Még mielőtt bővebb felvilágosítást nyert volna a jenki, a kocsiszínből kiabálás hallatszott:

– Megszúrt! Fogjátok meg!

A lefőzött legény tudniillik megkéselte a másikat és aztán elillant a táncosok közül.

Persze nagy kavarodás történt. A megkéselt legényből bugyogott a vér, míg a sebet összevarrta a jegyzőtől előhívott körorvos, kit a rendes lakóhelyéről az előrelátó jegyző iderendelte a búcsú napjára. Ne mondhassák, hogy rossz a közizgazgatás!

Az orvosi műtétel után a legényt hazaszállították. Útközben azt kiáltozta:

– Megállj sógor! Téged még lepedőben visznek haza, akkor is, ha mind a hét Isten téged segít!

Pál atya szeme ragyogott, mikor azt kiáltotta:

– Hallottátok? A hét Istent emlegette! Íme, az ősi származás eltagadhatatlan bizonyítéka! Hisz Erek meg Ur városában kiásott minden szentély a hét Istennek tiszteletére épült!

A jenki szótlan maradt. Később azonban azt kérdezte:

– Vajon mi okból mondák sógornak a késelő legényt ?

Erre Szabó János felelt meg:

– Mert a bicskázó suhanc sváb volt! Nálunk németet hívják sógornak!

Szóval Morier James úton-útfélen gyarapította ismeretét.

Sőt külseje is átalakult. Egyszer azt mondta: „Külsőnk is legyen olyan, mint a magyaroké!” És megnövesztette bajszát. A soká borotvált helyen olyan bajuszszálak meredeztek, hogy láttukra a tüskés borz is elbújhatott volna szégyenletben.

A jenki bizonyos népszerűsége telt szert. Persze nem az urak között, hanem a közönséges népnél.

A dolgos emberek mindegyike szívesen elegyedett szóba vele: Becsületes ember, csak bogaras kicsit! – dicsérgették a háta mögött – és vidáman füstölték a tőle ajándékba kapott dohányt, szivart.

A jenki szinte állandóan vidéken kujtorgott, s az uradalomnak nem sokat alkalmatlankodott.

Pedig a kormányzó minden találkozáskor megkérdezte, hogy nincs-e valami kívánni valója?

Morier James utóbb csak a fejét rázta. Nehezebb esett kimondani mindig azt az egy szót: „nincs!”

Így teltek hetek meg hónapok különféle tapasztalatban.

Most már azt is megtette Morier James, hogy hálni sem járt haza, mert olyan messzire kalandozott Szabó Jánossal.

Lassan int az intelligens emberek is meggyőződtek arról, hogy Morier Jamesszel nincsen minden rendben. Maguk között nem is hívták másként, mint ahogyan a köznép elnevezte:

– A bogaras ember.

XIII. Ér Sámuel feltámadása

Sok hónap múlt el a jenki tanulása közben. És az egész idő alatt Ér Sámuel ágyban feküdt. A gutaütés minden tagját megbénította. Csupán szempilláját tudta mozdítani.

A szerencsétlenség fölött napok számra siránkozott Ér Rózsa. Egyedül ő volt, aki igazi szeretettel vonzódott a rideg emberhez. Az is igaz, hogy az ügyvéd kérelmelhetetlen volt ugyan mindenki iránt, de egyetlen leányától sohase tagadott meg semmit se.

A szélütött ügyvéd irodája részére gondnokot rendeltek, s vagyonát összeírták.

A leltározó bizottságot nagy meglepetés érte: az összeolvasásnál a pénzes szekrényben néhány értékpapír meg kisebb-nagyobb összegű betétkönyv között olyan takarékpénztári könyvre akadtak, melyre kétszázezer korona volt betéve. Az eladott régiség ára. Az ügyvédet általában gazdag embernek tartották, de azért ilyen vagyonosnak senki se hitte. Megállapodtak abban, hogy a szívtelen emberek hamar gazdagodnak.

A betétkönyvet hatósági őrizet alá vették, s aztán lassankint megszűnt beszéd tárgya lenni Ér Sámuel sorsa. Kezdetben meglátogatta néhány oszlopos ember, ki

félt tőle. De lassankint elmaradoztak. Látták, hogy tehetetlen az egykori irgalmatlan ember, tehát magára hagyta mindenki.

Sőt egyszer eljött Abár József is. S e látogatáskor érezte meg, hogy szereti Ér Rózsát, mert ottléte alatt alig tudott közönséges dolgokról beszélni megindultsága miatt. Persze a világot se nyilatkozott volna, mert még azt hihetnék, hogy pénzért akarja elvenni a gazdag leányt. Többet nem is merészelte meglátogatni, mert attól félt, hogy kompromittálja Rózsát.

De mégis akadt valaki, aki nem hagyta el.

Senki se találná el, hogy ez az egy férfiú Soóghor Gyuri volt.

Az arany gyerek akárhányszor bement a székvárosba, sohasem mulasztotta el fölkeresni Ér Sámuel. Odaült a mozdulatlan ember mellé s vidám történetekkel mulattatta. Szívességét a leány szokta megköszönni apja helyett.

Néha megesett, hogy Ér Rózsa éppen sétáját végezte a kertben, mikor Soóghor Gyuri megjött. Ilyenkor az arany gyerek először a kertbe ment, ott kettesben elbeszélgetett Rózsával, s csak azután ment föl a leánnyal együtt Ér Sámuelhez, mikor már a sétának vége lett. Megtette azt is az ő szemtelen szeretetreméltóságával, hogy az apának azt mondta Rózsa jelenlétében: „Nem csoda, ha valami húz ehhez a házhoz; mert itt van a vármegye legszebb lánya, ki amellet a legvagyonosabb is!”

Eleinte nem tudták, hogy kellene bánni a szélütött emberrel. Később azonban fölhasználták a szempilla mozgathatóságát a megértés eszközéül; a beteghez szóltak valamit, – rendszeren kérdés alakjában, s ha kétszer mozdította meg szempilláját, az igent jelentett, a szem lehunyása pedig a nem jele volt.

A jel-beszéd által némi rendességbe jöhetett a beteg ápolása meg a szórakoztatása.

Rózsa a nap nagy részében az ágy mellett ült. Mindenféléről beszélt apjának. Naponkint megkérdezte azt is: „Apám megmondjam, hogy mit főzünk ebédre?” És Ér Sámuel igen pillantására aprólékos gazdaasszonyi dolog elbeszélésével szórakoztatta apját. Mikor pedig meghozták a napi hírlapot, akkor azt kérdezte: „Ugye, felolvashatom az újságot apám?” És az igen pillantásra felolvasta neki a napi hírlapot.

Aztán azokon a napokon, melyeken nem kujtorgott valahol, bejött Fogel Mátyás, az írnok. Ő mindenféle hivatalos ügyről tartott előadást.

A perekre nézve nem adhatott az ügyvéd utasítást, de legalább tájékozódott egyik-másik ügy mibenlétéről és gondolkozhatott róluk.

Ezenkívül a mádmázél is mindennap odaült egy órácskára a beteg mellé. És beszélt. Beszélt mindenféle tarka dolgot szédítő összevisszaságban. A mozdulatlan ember multság gyanánt vette ezt is, mert megértették vele, hogy ezalatt Rózsának egészségi okból a kertben kell járkalni friss levegő szívása végett.

Éjjelenkint pedig egy fogadott ápolónő szunyókált a beteg mellett lévő szobában, hogy szükség esetén rendelkezessék.

Ér Rózsa előtt mindjárt bezáródott a külső világ, amint nagylánnyá lett.

Azonban a váratlan csapás okozta fájdalom lassanként csillapodott, de e helyett valami ismeretlen vágyakozás ütött sátozt szívében.

Az arany gyerek mindig vidámságot hozott Rózsának. Sőt egyébként is gondoskodott szórakoztatásáról. Olvasnivaló könyvvel látta el a leányt, ki ekkor ismerkedőit meg Jókai hatalmas hőseivel, meg a költők szerelmes lovagjaival.

Naponkénti magányos sétáján Rózsa kutatva nézegetett szét a kert bokrai között. Mintha várt volna valamire; maga sem tudta mire.

A szomorúság komolyabb kifejezést adott arcának, természetét nyúlánkabbá tette, s általában emelte ifjúi szépségét. Az a híre keletkezett, hogy legszebb leány a vármegye területén. Persze a sok pénznek is része volt ebben a híresztelésben.

A környék összes orvosa mind kipróbálta tudományát, hogy a szélütött gazdag embert lábra állítsa. De nem tudott segíteni. Néhány orvos pedig őszintén kijelentette, hogy a gyógyulás egyedül Istentől várható. Ez a nyilatkozat nem sok reménnyel biztatott, már csak azért sem, mert az ügyvéd sohasem állott valami jó lábbon az Istennel.

Már az egész család beletörődött a változtathatatlanba.

Tíz hosszú hónap múlt el így egyformaságban.

A tizenegyedik hónap egyik délutánján az történt, hogy Ér Sámuel néhány tagolatlan hangot hallatott, s ugyanakkor mintha nagy erőltetéssel megmozdította volna egyik lábát. Egyszerre csak felült ágyában és azt kérdezte a mellette locsogó mádmázeltől:

– Hol van Fogel Mátyás?

A mádmázelt annyira megrémült, hogy hirtelen becsukta folyton kerepelő száját és kiszökött az ajtón.

Rózsa éppen rendes napi sétáját végezte a kertben, mikor a mádmázelt hozzárohant s azt kiáltotta: „Jeszus Mária!”

Nagy nehezen megértvén Rózsa a csodálatos eseményt, rögtön futott édes apjához.

Ér Sámuel még mindig ült az ágyban. Lánya örvendetes kabálását mintha nem is hallaná, újra azt mondta:

– Fogel Mátyás hol van? Küldjétek ide!

Addig, míg előkerítették az írnot, Ér Sámuel fel akart kelni az ágyból azért, hogy felöltözködjék és dolga után lászson.

Csakhogy nem tudott egyetlen lépést sem tenni. Tizenegy hónap alatt elszokott a járástól s most újra kell megtanulnia.

Mihelyt megjött Fogel Mátyás, azt kérdezte a főnök az írnotától:

- Ugye, a maga nevére vettük meg a régiséget?

- Igen.

- Siessen tehát, és azonnal vegye ki az árverési jegyzőkönyvet hiteles másolatban!

– Ma már nem lehet, mert félóra múlva vége a hivatalos órának.

– Nincs lehetetlenség! – kiáltotta Ér Sámuel ingerülten. – Rögtön fusson az iratárnokhoz, és írassa le hivatalos órán kívül a jegyzőkönyvet! Fizessen a

lemásolásért négy koronát és azután külön fizesse meg a hitelesítéshez szükséges bélyegeket. Akármilyen későn végez, jöjjön be hozzám.

Fogel Mátyás eljárt a dologban és folyton azon tépelődött, hogy az ő fukar princípálisa miért lett egyszerre ilyen adakozó?

Már este volt, mikor meghozta az iratot. És akkor Ér Sámuel megint kérdezett valami különöset az írnoctól:

– Hogyan tudhatnánk meg a vevőnek, Pierpont Morgannak a rendes lakását?

Fogel Mátyás furcsa arcán mosoly nyoma mutatkozott, mikor azt felelte:

– Hiszen misem könnyebb ennél! A milliomosnak titkárja, ki eljárt az adás-vevésben, máig som utazott el, hanem néprajzi kutatással bajmóldik itt minálunk! Ettől megtudhatjuk!

Ér Sámuel betegségének hosszú ideje alatt szünet nélkül egy tárgyról gondolkozott: „hogyan lehetne Pierpont Morgant arra kényszeríteni, hogy a régiség árát két millió koronára fölemelje?”

Ilyen fogas kérdés erős fejtörést okoz még olyan furfangos embernek is, mint amilyen Ér Sámuel volt.

Tíz hónapon keresztül hiába hányt-vetett meg minden elképzelhető módot. Egyik sem biztatott sikerrel.

Most végre rátalált a dolog nyitjára, és abban a pillanatban oly erősen felindult, hogy önkénytelen erőfeszítéssel fölkelte az ágyból, és megszólalt. Egyik izgalom megbénította, a másik talpra állította.

Szándéka megvalósításához mindenekelőtt szükséges volt megtudni, hogy hol lakik Pierpont Morgan vevő fél. – Pert fog ellene indítani.

Magában már úgymint elhatározta, hogy felgyógyulása után nagy lakomát fog csapni. Most a multság éppen jó alkalom lesz, hogy megtudja a jenkitől a tröszt király pontos lakását. Addig pedig magát fölmenteti a gondnokság alól, és a bétékönyveket visszaadja.

Haladék nélkül hozzáfogott a szándéka megvalósításához.

Behívatta leányát, és szokatlan parancsot adott neki:

– Pár hét múlva multságot adok fölgyógyulásom örömeire. Addig megerősödöm. Meghívjuk a vármegye minden nevezetes emberét, s főképp el ne felejtjük meghívni Morier Jamest?

Rózsza bámult. Azt kérdezte:

– Miért adunk multságot, édes apám?

Ér Sámuel megölelte leányát. Máskor nem szokott ilyent cselekedni. Majd tréfásan felelt:

– Hadd tudja meg a vármegye, hogy te eladó leány lettél!

Rózsát zavarba ejtette az apja beszéde. Többet nem kérdezősködött, hanem hozzálatott a multságra való előkészülethez.

A lakoma napján Ér Sámuel szobái tele voltak vendéggel. Soóghor Gyuri is megjelent, bár kissé megkésve érkezett. Egy bokréta rózsát hozott a házi kisasszonynak: „Rózsát a Rózsának!” – bókolt a leány előtt, s odavetőleg megjegyezte: „Az egyik lovam kidőlt a város végén, mert a mai napra kitűzött közigazgatási bejárást

olyan későn végeztük be, hogy ugyancsak vágtatni kellett! De, azért mégis megérkeztem kellő időre!”

Különben a vendégsereg egy részét a kíváncsiság hozta oda, hogy a fukar ügyvéd vendéglátásának rendkívüliségét élvezze.

A vendéglátó gazda különös figyelemmel foglalkozott a jenkivel. Szívesen beszélgetett vele s nagy kerülővel óvatosan megkérdezte tőle:

– Ugyan hol is van Pierpont Morgannak a lakása?

Felelet helyett kiment a jenki a szobából.

Sámuel azt hitte, hogy ez az ördögös jenki belelátott a kártyájába. Pedig Morior James csupán a másik szobában hagyott felsőkabátját kereste meg, abból kivette tárcáját és Ér Sámuelnak egy névjegyet nyújtott át és azt mondván:

– Erre rá van nyomva Pierpont Morgan lakása. Legalább nem felejt el.

Az ügyvéd a névjegyet nagyon megköszönte és azt mondta:

– Csak tessék hozzám fordulni, bármi tekintetben szívesen teszek vizontszolgálatot.

A jenki helyeslőleg intett a fejével és azt válaszolta:

– Köszönöm az ígéretet. Mindjárt használatba is veszem. Arra kérem, hogy a leányát adja férjhez Abár Józsefhez.

Ér Sámuel majdnem megint baj érte annyira meglepődött. Gúnyolódva kérdezte?

– Igazán? Mit gondol? Jó lenne? Úgy tudom, a kérőnek nincs vagyona?

Morier James komolyan vette a dolgot.

– Éppen egymásnak valók. A leánynak van elég vagyona, a férfi pedig becsületes és iparkodó ember, kinek szép jövője van. E házasság boldog lesz. Különben én nem vagyok kérő, de az a fiatalember gyámoltalanabb szerelmes, hogysen feleségül merje kérni az ön leányát, hát csupán barátságból teszem.

– No majd meggondoljuk, hogy mit csináljunk – szolt Ér Sámuel és többet nem beszéltek a házasságról.

Egyébként a lakoma a szokásos módon folyt volna le, ha a Dél-Vidék törekvő szerkesztője kitűnni nem akart volna Ér Rózsika előtt és szavalni nem kezdi: „Egy gondolat bánt engemet!”

Az evés meg a borozás nagyban való élvezetétől hangos vendégsereg éljenzése, vagy más okozta e, de annyira megzavarta az az egy gondolat a szerkesztőt, hogy három ízben is visszatért arra a helyre: „Ott essem el én...”

Bizonyosan el is esett volna az általános derültség között, ha a házi kisasszony tapsolni nem kezd.

Ez volt Ér Rózsi első szereplése a nyilvánosság előtt. Kissé belepirult, mert arra gondolt, hátha nem cselekedett illendően, azonban csakhamar látta, hogy az ő kezdésére, mint valami jeladásra mindenki tapsol és éljenez. – A vidám zajban aztán a szavalás nagyon szépen elmaradt.

Csakhogy ezzel a vendégek figyelve művészi élvezetre irányult s most már a házi kisasszonyt kezdték ostromolni, hogy zongorázzon valamit. Ér Rózsa kérdőleg nézett atyjára, kinek intésére azonnal zongorához ült és magyar nótát játszott.

Egyszerre kiáltás hallatszik: Haljuk Abár Józsefet. Haljuk Balog Ádám nótáját. Énekeljen Abár József.

Soóghor Gyuri kiabált. Csupán ő tudja, hogy Balog Ádám nótáját szokta valamikor énekelgetni önkéntes korában Abár József.

A többi vendégek is halljukolni kezdtek s mindannyian zajongva követelték a kurucnóta éneklését.

Az ülnök nem sokat kérette magát, hanem odaállt Rózsa mellé és a zongora kíséret mellett férfias kellemes hangon énekelte:

Fakó lovam a Murza,
Lajta vizét megússza,
Bécs várába futtatom,
A császárt megugratom.

A végén valaki azt kiáltotta: (később úgy rémlett Abár Gyula előtt, mintha főnöke, az árvaszék elnök lett volna), – „Újra! halljuk azt még egyszer!”

Mire Abár József ismét elénekelte Balogh Ádám nótáját és utána még kivágott egy másik csúfokodó kurucnótát. Ezt:

Oh te csodálatos német.
Hogyan fössem le a képed,
Rozsdás tobákos orroddal,
Pofoncsapott kalapoddal?
Huncut német,
Selma német!

Egy kis jelenet is történt Rózsa meg Abár József között. Ugyanis amíg az ének után az arany-gyerek harsányan kiáltozta: „Fölséges volt! Éljen a két művész!” Rózsa azalatt halkán azt mondta az ülnöknek:

– Már azt hittem, hogy egész este talán ide sem jön énmellém!

Abár József zavartan elpirult, Rózsa pedig folytatta:

– Persze magától ilyen figyelmesség nem telik ki. Lássá, példát vehetne a szolgabírótól, ki agyon hajtotta egyik lovát, hogy kellő időben itt lehessen a virággal.

– Elég lelketlenség! – Szólta el magát Abár József. Mire Rózsa durcásan magára is hagyta az udvariatlan lovagot.

Különben pedig a rebellis nótát rettenetes éljenzés követte. Ilyenfélét kiabáltak: Micsoda, hisz ez nagyszerű magyar! Érdemes volt megválasztani. Összevissza ölelték az ülnököt és cokipoharat ittak vele.

Az eredmény az lett, hogy Abár József meglehetősen becsípott állapotban indult útnak Soóghor Gyurival reggel tájban.

Csakhogy nem tért haza, az aranygyereknek nem akaródzott lefeküdni és jókedvű kurjongatások között bevonult Abár Józseffel a kávéházba.

Az éjszakai füsttől szagos kávéházban pajtásra is találtak.

Az egyik billiárd asztalon feküdt valaki, kit persze rögtön fölkeltek és akiben a kántort ismerték föl, Csatlós Imrét.

Az örök szomjúságtól gyötört férfiú fölnyitotta a szemeit és elhaló hangon azt rebegte: Adjon knikebájnt!

Azonban a kávé s rákiáltott:

– Ilyen ember ne parancsoljon, mint maga! Nálam: Geld spricht!

A kántor meglapult a rendreutasításra, hanem az arany-ember úgy fölháborodott a kávé s durvaságán, hogy ráförmedt: rögtön hozzon tizenkét knikebájnt, mert úgy fölrúgom, hogy meg sem áll a hetedik mennyországig. Mire a kávé s szaladva hozta meg a kívánt italt és futás közben valami ilyenfélét mondott: „Ez már beszéd. Hiába, mindjárt meglátni azt, hogy ki az igazi úr!”

A jókedvű gyerekek iddogáltak a gyalázatos italból és számtalanszor eldanolták a kuruc nótát.

Ilyen fölséges hangulatba miért ne billiárdoztak volna. Tekéztek bizony. És olyan lyukat hasítottak a zöld posztóba, hogy gyönyörűség volt látni.

Közben vidáman hadonásztak és amint ilyenkor szokásos: a dákótól bezúzódtott egyik ablak-üveg. Maguk se tudták ki ütötte be tulajdonképpen. A kávé s-nak szíve repesett örömeben: Ezek aztán úriemberek!

Szóval mulattak az ifjak. Abár József talán sohasem volt ilyen csúcsos kedvében. A társai célszerűnek láttak hazakísérni világos reggel, mert az ülnök úr nagyon cifrázta a lépést és mikor az ágyba feküdt még akkor is dúdolgatta a Murza fakó dicséretit.

Másnap olyan rettenetes fejfájásra ébredt föl Abár József, hogy nem tudott hivatalba menni. Pedig éppen most hozott valami hivatalos írást a vármegye egyik szolgálja, ki látván a gyötrődő beteget, minden szó nélkül az iratot az asztalra helyezte.

Ér Sámuelnek pedig másnap az első dolga volt a leányának megmondani:

– Kérőd akadt Rózsi! Egészen újfajta kérőd, ki őszintén tudtomra adta, hogy családalapítás végett szüksége van a te hozományodra. Még pedig nagy összegű hozományodra.

Rózsa elpirult kissé. Izgatta az első megkéretés. A hozományra való figyelmeztetésből kitalálta, hogy ez a kérő nem tesz az igazi és tréfásan azt kérdezte:

– Aztán ki volna az a híres gavallér?

Ér Sámuel rekedten krárogott, mely nála a nevetést pótolta. Művészi szünet után ráfelelte:

– Az a gavallér Abár József. Az életmentő követeli a jutalmat! Engem életre hozott, megköveteli tehát, hogy keservesen szerzett vagyonom az övé legyen. No, a leányomat is elveszi – ráadásnak!

Rózsa elhalványodott a rettentő beszédre. Szótlanul kiment. Ennyi romlottságot nem gondolt a férfiakról. Arról az egyről pedig sohasem hitte volna, hogy ilyen rossz legyen!

Vagyis Ér Róza elveszítette ugyan az illúzióját, de az apja pedig megszerezte a szükséges címet.

XIV. Bevezetés a gavallérságba

Csak harmadnapra gyógyult meg annyira Abár József, hogy dolgát végezhetette. Akkor is úgy érezte magát, mintha minden csontja össze lenne törve.

Mindenekelőtt a hivatalos szolgálat által nála hagyott idézésnek telt eleget.

Az árvaszéki elnök „mint a közigazgatási bizottság kiküldöttje” idézte kihallgatásra. Abár József mindjárt reggel jelentkezett az elnöknél, ki barátságos fogadtatás mellett értesítette, hogy ellene közcsendháborítás és felségsértés miatt följelentés érkezett. A főispán rettentő gyorsan intézkedett ebben az ügyben, mert még ugyanazon a napon megbízta a széleskörű nyomozással az elnököt.

A szörnyű vád hallatára Abár József elképedt, de az elnök bátorította: „Azért ne féljen semmit” – mondá barátságosan.

Az elnök e bánásmóddal teljesen megnyerte Abár József bizodalma. A hozzá intézett kérdésre őszintén megvallotta, hogy ő be volt csípve s nem igen emlékszik arra, mi történt, de nem hiszi, hogy a Murza fakó úsztatásának nótában való dicsőítésén kívül bármit cselekedett volna, ami hasonlít a felségsértéshez. A billiárdposztó felrepszését, meg az ablaküveg eltörését pedig nem lehet közcsendháborításnak minősíteni. Különben sem ő tette, hanem valamelyik mulató pajtása.

Az elnök nevetett.

– No hiszen nem lesz semmi baj, csak írja alá a jegyzőkönyvet. Várjon majd előbb én felolvasom.

Abár József azt mondta: „Fölösleges fölolvasni” és alákarátította a nevét a jegyzőkönyv alá.

Aztán kezét szorították egymással, miközben az elnök tanácsot adott neki:

– Hogyha netán még nem jött volna a gyomra helyre, akkor csak igyék két pohár jó nyersbort Majd meglátja, hogy milyen csudás hatása lesz.

Az elnök megköszönte az irányában tanúsított jóindulatot és meglegedetten lépkedett hazafelé.

Ma szerencsés napja volt.

Éppen szembe találkozott Ér Rózsával, kit jókedvűen üdvözölt.

– Jó napot kívánok szép kisasszony! Alászolgája!

Hanem a leány részéről furcsa fogadtatásban részesült. Ér Rózsa csúfolkodva, sőt ingerülten válaszolta:

Jó napot lovag úr! Persze a hozományának szól ez a szíves üdvözlés, nem pedig a leánynak.

A csípős szavak után elsietett Abár József elől, ki töprenkedett a megmagyarázhatatlan dolog oka fölött. Csakhogy hiába igyekezett olyanra visszaemlékezni, mi összefüggésben állhatna Ér Rózsa beszédével.

Délután pedig névjegyet hozott be az elnök hivatalos szobájába a megyei huszár. Zsebeházi Soóghor György névjegye volt ily tartalommal:

„Cimbora! Szerelj le, azaz csapd pokolba az aktákat, és jöjj hozzám rögtön a kataszteri fölszólamlási bizottság szobájába. Sürgős dolgunk van!”

Az elnök megkérdezte a huszártól:

– Hol ülésez a bizottság?
– A földszinti teremben kérem alássan!
– Jól van, megyek! – szólt Abár József, és lesietett a terembe.
– Szervusz Szevikém! – kiáltotta a belépő Abár Józsefhez Soóghor György, – s miután kedvére megölelgette, – bemutatta cimboráját a bizottságnak, melynek dolga volt a földek magas osztályba vétele ellen beadott panaszok elintézése. E felszólamlási bizottság a vármegye befolyásos embereiből állott.

Abár József örült a szerencsének, kezet fogott az urakkal, és beszélgetni akart. Soóghor Gyuri azonban félbeszakította:

– Majd beszélgetünk közbe-közbe, most fontosabb tennivalónk van. Ülj közénk Pipa, és tarts velünk!

Leülni kényszerítette Abár Józsefet. A bizottság egyik tagja tíz krajcárost helyezett a zöld asztalra, másik pedig kártyát osztott mindenkinek.

Abár József persze fölismerte, hogy itt nemzeti színjátékot művelnek, azaz ferbliznek. Szabadkozott, hogy ő nem szokott játszani.

Hanem Soóghor Gyuri rárivallt:

– Ne okoskodj! Azelőtt egész éjszakánként ferbliztünk a strózsákon, hát most is kitarthatsz egy óráig!

Miután a bizottság minden embere unszolta Abár Józsefet, mit csinálhatott volna ennyi szíves marasztalással szemben? Annak kijelentésével, hogy csupán kötött ferblit játszanak kicsinyben, elszegődött a nemzeti színjáték lovagjává, és gusztált a többivel. Hisz egy óra nem a világ!

De bizony két óra lett az egyből, mikor fölkel az asztal mellől, és menni készült azzal a kijelentéssel:

– Itt úgy sem maradhatunk, most már vége a hivatalos órának és becsukják a termet!

– Csakhogy mi dolgozni szoktunk ám hivatalos órán túl is! – szólnának a bizottság buzgó emberei, és helyére visszaülni kényszerítették Abár Józsefet.

Tehát tovább játszottak.

Hót órakor a helyiségbe lépett egy pincér, és Soóghor György fülébe súgott valamit. Erre a szolgabíró zavarni kezdte a buzgó ferblizőket.

– Uraim! Gyerünk már! Várnak. Szepi téged is meghívlak egy szerény vacsorára. Születésem napját ünneplem.

Abár József szabadkozott De letorkolták a bizottsági tagok, azt mondván:

– Persze, a pénzünket szeretné elvinni! Szép is volna!

Igazuk volt. Abár József disznóban volt. Nyert vagy húsz forintot. Belátta maga is, hogyha dzsentlemen akar maradni, nem vonulhat vissza. Ment hát ő is a többivel.

A vármegyei vendéglőbe mentek. Míg kiértek a kapun, Abár József azt kérdezte a Soóghortól:

– Aztán mikor dolgozik a bizottság?

– Mindig. Csakhogy egyszerűen dolgozik. Megmondják a jegyzőkönyvvezetőnek, hogy ki melyik számú földnél van érdekelve, aztán a kérdéses földet a jegyző

két-három osztállyal hátrább helyezi, a többi föld osztályozása megmarad változatlanul. Mindezt naponkint félóra alatt elvégzi a jegyző, tehát a bizottsági urak kénytelenek ferblivel szórakozni, ha azt nem akarják, hogy unalmukban a guta megüsse őket Jobban már nem lehet egyszerűsíteni a közigazgatást!

– De, te Gyuri, hogyan kerülsz a bizottságba?

– Tulajdonképpen nem vagyok tagja. A főispán mára magához hivatott, hogy felakasztat. Meg is szidott emberül. Aztán ide jöttem vigasztalódni a víg cimborák közé.

Soóghor György hangosan beszélt, hogy mindenki hallotta. És mindnyájan nevettek. Tudták, hogy az akasztás arra vonatkozik, mert Soóghor Gyurit már két év előtt följelentették a miniszternél valami kavicspénz miatt, melyet a szolgabíró elszámolt ugyan, de máig sem fizetett ki a fuvarosoknak. S két év előtt is meg tavaly is a miniszter előtt megújított panasz elintéztetett a közigazgatási bizottságnak egy hivatalos jelentésével, mely szerint „az ügy rendezésére szigorú intézkedések tétettek.”

Soóghor Gyuri jókedvűen mesélte el Abár Józsefnek, hogy mik voltak azok a szigorú intézkedések. Tudniillik a főispán magához hívatta Soóghor Gyurit, és megkorholta ilyenformán:

– Kedves öcsém, valamivel tömjétek be már a kavicsfuvarosok száját, mert nekem is kellemetlen, hogy a miniszter folyvást ide firkál! Arra meg nem igen számíthatunk, hogy mostanában megbukik a belügyminiszter, és másik jön a helyére!

A vendéglő egyik hátsó szobájában volt fölterítve a szerény vacsora, mely tizenegy óráig tartott. Pedig siettek az urak, és a felköszöntőkkel letorkolták azt mondván: „Vár a csikó!”

Különben pedig volt ott minden, ami jó meg drága. Pezsgőt is ittak, melyre Abár József megjegyezte: „Micsoda fölösleges pazarlás ez!” Soóghor Gyuri azonban vidáman válaszolta: „Megfizeti a vármegye!”

Vacsora közben a vendéglátó gazda két pintesüveget helyezett vendégei elé. Azt mondta:

– Ezt az egyik jelenlévő vendég ajándékozta. A két üvegben száz esztendő bádacsonyi bor van.

De már erre Abár Józsefben is megmozdult a vér, és ilyen forma felköszöntőt mondott:

– Uraim! Olvasztott arany ez a bor, mely még a napnak ama sugarait szívta magába, melyek körülhúzódtak költönket, Kisfaludy Sándort, meg szép szerelmesét, a magtalanságra kárhoztatott Szegedy Rózát.

– Hol a csikó? Vár a csikó! – kiabált közbe a többi vendég. A lármában Abár József csak alig tudta befejezni köszöntőjét

– Áhítattal gondoljunk költőnkre s kívánjuk az ő szavának megvalósulását: „Adja Isten, hogy a magyart a félvilág uralja!”

Beszélhetett a magyaroknak! Azok siettek ferblivé alakulni, Egyikük „kihelyezett” egy hatost vízi gyanánt, azonban az általános zúgolódás folytán koronával kellett a hatost kicserélni. Leszólták: „Mit? Hatosra nem játszunk! Hiszen csupán

azért veretett koronás pénzt Wekerle, hogy célszerű vizi gyanánt használhassa a magyar!”

Abár József megint húzódott a ferblitől, de azt mondták neki: „Ilyen fejedelmi bor mellett nem szabad filléreskedni! Ön pedig elégtétellel tartozik nekünk, mert délután elnyerte a pénzünket!

Abár József tehát megint ferblizett. Még pedig jóval drágábban, mint előbb. A szolgabíró pedig a kártyázás elején szépen összehajtogatott egy darab papiros forintot és göböt kötvén rája, az asztalra dobta vizi gyanánt: „Itt a csikói!”

Ez volt az a csikó, melyet előbb annyit emlegettek.

Most értette meg Abár József annak a kiabálásnak értelmét: „Vár a csikó! Hol a csikó?”

A csikó-forintos majd az egyikhez, majd a másikhoz került s ha a vizi-adás a csikó tulajdonosára került, akkor a csikót kellett betenni vizi gyanánt. Ilyenkor fölemelt ár mellett, dupla téttel játszottak. Hiába! Csak a dzsentry tudja eredetiséggel fűszerezni a mulatságot!

A ferblit hetesben játszották, még pedig mindig több-több pénzben. Hús koronás hívás kezdett gyakrabban előfordulni.

Abár József nyert eleinte, míg kisebb összegben játszottak. Később azonban elhagyta szerencséje s elveszítette előbbi nyereségét, sőt a saját pénzét is. A szolgabíró kölcsönzött neki száz koronát. Azt is elvesztette hamarjában.

Éppen föl akart kölni, mikor Soóghor Gyuri, ki nagy mázlival játszott, ismét egy csomó bankót csúsztatott Abár csészéje alá s halkán azt mondta: „Egy kis szerencsepénz! Majd visszanyered vele a pénzedet s aztán megadhatod, Szepi!”

A badacsonyi tüze, meg a játék ingere nem engedték kárba veszni a szolgabíró szíves előzékenységét. Abár elfogadta azt a kölcsönt is, sőt később még négyszáz koronát. Veszekedett „pech”-hel játszott.

No, egyszer beütött neki mégis a kártya! Abár József volt az első. Kártyájába tekint s azt mondja:

– Négy korona a vak.

Megadták mind a heten.

A szolgabíró volt az osztó. Végig kóstoltatott minden kártyát.

– Szepi, a te kártyád kóstál nyolc koronát. Nem is sok! – tréfálkozott az aranygyerek.

Az ülnök két vörös figurát szorongatott kezében. Hozzá megkapta a piros kilenccet, meg a hetest. Ezt úgy hívják, hogy „Banda”. Négy darab egy színből. Persze megadta a kóstát.

– Ez pedig tizenhat koronát kóstál bátyám! Majd behozza az aratás! – mondja a következő játékosnak a szolgabíró.

Abár József nem maradhatott hátra: megadott mindent. Olyan nagy kártyát nem lehet eldobni!

Pedig a szolgabíró ugyancsak szorította. „Ez harminckét koronát. Az hatvannégy koronát. Aztán százhuszonnyolc koronát” kóstáltatott a szolgabíró. Hárman adták, a többi elvetette a kártyát. Abár József hívott hús koronát, Soóghor Gyuri,

mint utolsó, visszahívott kétszázötvenhat koronát, és azt az elvi kijelentést tette: „Kártyázásban nincs barátság!”

Abár József megadta, a többi elszaladt.

Az ülnök nagylelkű volt; nem vágott vissza, hanem fölkérte a kártyát:

– Mi van?

– Bunda. Hát ott?

– itt is.

– Téli?

– Harminchatos! – mondja az ülnök.

– No az csak nyári bunda, hanem az enyém téli: negyvenes! – felelt hetykén a szolgabíró, és kimutatván négy sárga figurát, behúzza a pénzcsumót.

Úgy dobálóztak a pénzzel, mintha ezekkel rendelkeznének.

Abár József teljesen megégve kelt föl hajnali harangszókor az asztal mellől. Addig tartott a multság. Elég drágába került: elvesztette minden pénzét, és hozott Soóghor Gyurinak ezer koronát.

Másnap az ülnök rosszkedvűen ment be hivatalába.

Alig kezdte meg a munkát, már Soóghor Gyuri lépett be hozzá. Éppen a szobában volt valami hivatalos ügyben a közgyám is. Soóghor Gyuri vidáman kiáltotta:

– Cimbora ne búsulj! Nem kell ám sietni a hozom visszafizetésével! Sőt el is engedem, ha te beleegyezel, hogy feleségül kérjem Rózsát.

A tréfás beszédre Abár Józsefet valami fölindulás fogta el. Lehet, hogy a tegnapi találkozásnál Rózsa által mondott gúnyos beszéd jutott eszébe. Hirtelen olyan mérges lett, melyre később se talált magyarázatot. Rákiáltott Soóghorra:

– Nekem senkim az a kérdéses hölgy, hanem azért kikérem magamnak az emberi tisztesség nevében az ilyen gyalázatos ajánlatot!

Az arany-gyerek még mindig nem tartotta elég komolynak az esetet. Tréfásan berzenkedett:

– No, no Szepi! Tudjuk ám, hogy réges-régen udvarolsz annak a kérdéses hölgynek! Azért akarom respektálni előbb szerzett jogaidat!

Hanem rögtön elmúlt a tréfálkozó kedve, mikor Abár József ingerülten azt kiáltotta:

– Gazember, ki ilyen mer állítani!

Soóghor Gyuri haragosan Összehúzta a szemöldökét, aztán csendesesen felelte:

– Ha így áll a dolog, akkor nekem nem lesz más tennivalóm, mint két segédet küldeni.

Ezzel elment, miután a közgyámnak még odaszólt: „Isten vele bátyám!”

A közgyám mindjárt tudta, hogy mi lesz a tennivaló. Az ülnöknek azonnal utasítással szolgált a gavalléroságból. Bizalmasan figyelmeztette, s egyúttal készségesen följánlotta segítségét:

– Kedves ülnök úr, azonnal hozasson a boltból egy váltót, majd én leszek az egyik forgató, másiknak pedig megkérjük valamelyik tisztviselőtársat, aztán rögtön vegyen fel a takarékpénztárból annyi pénzt, amennyivel Soóghornak tartozik, és fizesse ki. Mert az ellenfelének nem szabad adósa maradni!

Abár József belátta i ennek igazságát, s egész délelőttje abban telt el, hogy az ezer koronát váltóra fölvette. Aztán a pénzt elküldte Soóghor Gyurinak. Még pedig postautalványon. Mert a felek közt a közvetlen érintkezést tiltja a lovagiasság szabálya.

Délután pedig a nála megjelent kartellvivőknek bejelentette a segédeit. Másnap már kora hajnalban megverekedett Soóghor Gyurival, s egy jókora vágást kapott a karjára. Ez volt az elégtétel. Az ügy szabályszerű elintézését nyert.

A lovagias ügy híre szétterjedt a városban. Persze oly módon, ahogyan a tűz szokott szétterjedni. Ahova egy sziporka esik, ott mindjárt kicsap a láng.

Ér Rózsai annyit tudott meg, hogy az ő nevének tisztaságát védelmezte a szolgabíró. Gondolatban hálával adózott neki. Annál inkább el volt keseredve Abár József iránt.

Az eredmény nem soká késett.

Mikor pár hét múlva Soóghor Gyuri kérő gyanánt állított be Ér Rózsához, a leány igent mondott a loagnak, ki életét kockáztatta érte.

Talán Ér Rózsa maga sem tudott volna érzelméről számot adni.

Bizonyos, hogy az aranygyereket szívesen látta maga körül. De még bizonyosabb, hogy Abár Józsefhez inkább vonzódott. Csakhogy haragra gerjesztette a szerencsétlen megkéretés. A haragot erősebbé tette a párviadal. Már pedig a harag minden indultnál erősebb. Aztán meg a lányok fölött nem az ész szokott uralkodni, hanem az indulat. Ez teszi érthetővé, hogy Soóghor Gyurinak ígérte oda a kezét.

Ér Sámuel sem ellenkezett. Azt mondta:

– Jól van szolgabíró öcsém, elveheted a lányomat, de nem kapsz vele hozományt!

Soóghor Gyuri jókedvűen felelte:

– Helyesen van!

Azt hitte, hogy Ér Sámuel tréfál.

Három hét múlva megtartották a lakodalmat. A közvélemény teljesen az új pár mellé szegődött, s az esküvő alkalmával a vőlegény meg a menyasszony füle hallatára zengte: „Szép pár! Megérdemlik egymást! Legyenek mindig ilyen boldogok!”

Soóghor Gyuri csakugyan nem kapott pénzt, de hamarjában emelkedett a tisztességében.

Az történt ugyanis, hogy az egyik főszolgabírónál váratlanul vizsgálatot tartottak, és többrendbeli hiányt találtak. Ez nem lett volna nagy baj, hanem azt is ki-sütötték róla, hogy antiszemita.

Ez éppen nem volt ráfogás, de van-e az országban szolgabíró, ki nem volna mérsékelt módon antiszemita? Csakhogy erre a főszolgabíróra annyian rátörtek a főispán vezetése mellett a vármegye oszlopos emberei, hogy állásáról kényszerült volt lemondani, amiért szította a vallási viszálykodást. Csupán lemondással tudta megmenteni nyugdíját.

Az üresedésbe jött állásra Soóghor Gyurit választották meg, házassága után negyedévre. Ipa befolyása emelte előre. Ezt az egész megyében természetesnek találták, s azt jegyezték meg rá: „Szerencsés ez az aranygyerek!”

Abár József pedig ez idő alatt annyit dolgozott a hivatalban, mintha meg akarná magát szakasztani.

XV. Hiábavaló diadal

Bántó gondolataitól keresett menekülést Abár József a munkában.

Nem akarta beismerni, hogy a régi érdeklődés Ér Rózsa iránt nem volt más, mint szerelem. De hiába volt minden erőlködése! Végre is be kellett vallania maga előtt az igazat, hogy minden gondolata Rózsáért való vágyódás.

Most már azt is beismerte, hogy mindent meg kellett volna tennie a leány kezének elnyerésére, s a helyett úgy viselkedett, mint valami szégyenlős diák.

A helyre nem hozható mulasztáson kár tépelődni. Ezt belátta Abár József is. Azért dolgozott, kutatott, keresett mindennap, míg teljesen ki nem fáradt, hogy meneküljön a lelki szemrehányástól.

Most újra elővette Szabó János ügyét. Hátha földerítheti az örökségnek rejtelmét?

Titkos kutatásáról nem szólt senkinek sem. Megtanulta, hogy hallgatni kell, ha sikert akar felmutatni. Úgy tett, mintha a napi hivatalos munkához szükséges adatot keresné az irattárban.

Nem sajnált semmi fáradságot. Izgatta az ügy, s elvonta gondolatát Rózsától. Az se vette el kedvét, hogy ruhájára meg a kezére vastagon rátelepedett a régi iratcsomó pora.

A hivatalban nem törődött vele senki. Hadd szakassza meg magát a munkában, majd harangszóval megjutalmazták érte – holta után!

Néha felvilágosítást kért az irattárostól, hogy egyik vagy másik község gyámjának régi számadása merre van. Az iratos nevetve válaszolt:

– A Jézus tudja. A túlsó szobában levő két hombárban vannak valami régi akták, meg a pince sarkában is varr néhány szekérre való. Talán közöttük van az is, amit keres az ülnök úr. Csakhogy nem lehet megtalálni ennyi szemét között.

Bizony igaza volt. Emberi számítás szerint el van veszve, ami ezekben az elszórt iratokban foglaltatik.

Abár Józsefet azonban nem olyan anyagból gyúrták, hogy lehetetlennek találjon valamit.

Napok számra, hetek számra neki ült az összehányt iratoknak, és tanulmányozott. Folyton turkált közöttük. S mikor piszkosan kilépett az irattár helyiségéből, miért ne nevette volna ki az irattáros? S a kacagásban miért ne segítettek volna a napidíjasok, sőt még a hivatalszolgák is? Hiszen ilyen nevetséges dolgot nem láttak soha. Az a tisztviselő a legkacagtatóbb figura, ki dolga végeztével kimehetne a nap fényes világba, s ehelyett beletemetkezik dohos iratcsomók közé!

És az ülnök munkájának váratlan sikere lett. Ráakadt az összehányt iratok között a szárföldi régi számadásra. Lázasan tanulmányozta végig minden egyes tételét.

S megtalálta Szabó János örökségének nyitját.

Szabó Jánosnak igaza volt. Örökségét a szárföldi gyám befizette a középponti árvatárba. Bent volt a számadásban 46. tétele alatt: „kiskorú Szabó János ingatlan örökségének vételára 1880 korona.”

A felfedezés örömeiben ujjongott az ülnök lelke.

Milyen óriási diadal! Mennyi dicsőséget fog aratni felfedezésével!

Ragyogott az arca, mikor eltávozott hivatalából.

Csak otthon jutott eszébe a fődolog: Szabó János hogyan fogja visszanyerni örökségét?

És ekkor előre nem látott sok nehézség bukkant föl előtte.

Megnézte a vármegye gyámi pénztárának régi könyveit. Bizonyosan kihagyták azt a tételt! Azonban nagy bámulatára rendben találta. Csakugyan bevételezte Szabó János vagyonát az árvaszék.

De hát akkor hová lett az örökség?

További nyomozás kiderítette, hogy az egész örökséget ugyancsak Szabó Jánosnak tizenöt év előtt kifizették.

No emellett meg kell bolondulni! Felvette az örökséget Szabó János, és még sem kapta meg a pénzét Szabó János.

Bizonyosan hamis nyugtával manipuláltak!

Abár József nem kímélte fáradságát. Előkereste a pénztárak számadását, és kikereste Szabó János nyugtáját. Teljesen szabályos nyugta volt: két tanú bizonyosságán kívül még a községi bíró a neve mellé illesztett hivatalos pecséttel igazolta, hogy csakugyan Szabó János írta alá a nyugtát és vette föl a pénzt.

Az ülnöknek megállott az esze a nem várt felfedezésre. Hiába nézegette a nyugtán levő aláírásokat, nem volt az egy sem hamisítva.

Tehetetlenül bámult az iratra. Nem akart hinni a szemének. Hiszen jól tudta, hogy nincs rendben a dolog, és még sem lehetett megtalálni a hibát!

A körülmények egybeállításából arra a meggyőződésre jutott, hogy az örökséget talán a pénztáros illetéktelen személynek fizette ki. Akkor pedig a pénztáros felel a pénzért, vagy előállítja az ál Szabót.

Igen ám, de mi fog történni, ha a pénztárost följelenti? Ki hiszi el, hogy a becsületesnek ismert ember tévedett, vagy mondjuk ki, hogy csalt? Hát tehet ő arról, hogy nem az igazi örökös vette föl a pénzt? Hiszen szabályos nyugtára fizetett, s ezzel bátorságban is van. Bajosan fogna találni egyetlen bírót is, ki az elsinkófált örökség visszafizetésére ítélné.

Hetek teltek el a felfedezés óta, s még nem tett semmit sem Abár József. Nem akarta a sikert kockáztatni valami korai föllépéssel. Egész éjszakákon tépelődött a titok megfejtésén. Nem tudta, hol kell megfogni a dolgot.

Végül az összes adatokat kijegyezte magának és Bálinthoz ment utcaigazító tanácsért.

Bán Gábort a szabályos elintézés nem hozta zavarba. Azt mondta:

– Itt valami hamisság lappang! Csakhogy oly ügyesen van csinálva, hogy teljesen rávall a szakértői kézre. Majd utána nézek, talán rájövök, hogy hol van a hiba a kréta körül!

Próbálkozott is az ügy megoldásával. Megint elment a kiinduló pontba, Szárföldbe és a nyugtán lövő névalíráások embereit kereste. Kitűnt, hogy olyan nevű bírāja sohasem volt Szárföldnek s a tanúk nevei is teljesen ismeretlenek.

– Most már megvan! – kiáltott Bán Gábor s olyan arccal kereste föl Abár Józsefet, mintha már a kezében tartaná az egész örökséget.

– Hamis nyugta alapján fizették ki az örökséget! Nem kell mást cselekedni, mint a miniszterhez följelentést írni, majd kitisztázódik egyszerre az ügy!

Úgy is tettek. Részletesen megállapították a följelentés szövegét. A hozzá csatolandó okmányokat az ülnök lemásoltatta szóról-szóra.

Abban állapodtak meg, hogy a följelentésben rendkívüli vizsgáló biztos kirendelését fogják kérni.

Ezalatt bekövetkezett a tisztújítás. A följelentéssel célszerűnek látlak várni, míg a választás megtörténik.

Csakhogy keresztülhúzták Abár József számadását.

Ugyanis a választás előtt három nappal fölfüggesztették állásától és ellene fegyelmet indítottak: felségsértésért, közcsendháborításért, meg illetlen magaviselet miatt. A rövid három nap alatt magának a miniszternek esetleges közbelépésére sem lehetett volna a fegyelmi ügyet befejezni.

A választáskor tehát mint fegyelmi vizsgálat alatt levőt nem jelölte a kandidáló bizottság Abár Józsefet. Oly szabályosan megbukott, hogy egy hang sem kifogáshozhatott.

Még sem bolha a vármegye! Ha mást nem, de buktatni tud!

A bukás után lefeküdt Abár József. Kábult volt. Mintha csak összetörték volna.

Bán állította újra talpra. „Hát a saját szerencsétlenségünk talán jogot ad, hogy másnak az igazát ne keressük? Annál inkább kell támogatnunk minden becsületes embert, mennél több gázságot látunk elkövetni!” – biztatta a csüggedt embert.

És Abár József visszanyerte lelki rugalmasságát.

Hozzáfogott a munkához. Megnyitotta megint az ügyvédi irodát. Aztán mindjárt kezébe vette Szabó János ügyét.

Hamarjában egybeállította az örökség eltűnésére vonatkozó összes adatokat, részletesen leírta az egész manipulációt és a följelentést elküldte a miniszterhez.

Most már olyan gyorsan ment minden, mint a karikacsapás.

Az erélyes miniszter azonnal intézkedett. „Kiküldött” egy tanácsost meg egy számvizsgálót azzal a szigorú utasítással, hogy késedelem nélkül az ügyet, valamint a gyámi pénztárt vizsgálják meg. Esetleg pedig Szabó Jánost is hallgassák ki.

Abár József boldogan mosolygott, mikor megkapta a miniszteri rendeletet. „Kezdődik a füstölés!”

Azonban közbejött valami előre nem látott esemény.

A miniszteri biztos megérkezése előtt való éjjel tűz ütött ki a városban. A tűzoltók kürtölése közben ijedten adták egymásnak a hírt az emberek: „A vármegyeház ég!”

Ebben a formában szerencsére nem volt igaz a hír. Csupán egy kis szobatóz volt a közgyámi helyiségben.

Kárt úgyszólván semmit sem okozott a tűz. Másnap reggel, amikor megérkeztek a miniszter küldöttjei, éppen akkor közölte a Vármegyei Hírlap az alispán hivatalos nyilatkozatát:

„A közgyám hivatalos helyiségében véletlenül tűz keletkezett a tegnapi éjjeli órákban, mely valószínűleg gondatlanság folytán támadt. Anyagi kár nem esett, mert csupán néhány értéktelen régi könyv és iratcsomó hamvadt el. Egyébként a tűz okának megállapítása céljából szigorú vizsgálatot indítottam.”

A valóságban ugyan semmi sem történt a tűz okának kiderítésére, de hiszen ez teljesen mellékes. A fődolog az, hogy a hírlapi nyilatkozat mindenkit megnyugtatott, már pedig a jó közigazgatásnak a megnyugtatás a feladata.

Az emberek örvendezve mondogatták: „Hála Isten, nincs baj!”

Szabó Jánosnak azonban pechje volt ezúttal is. Véletlenül éppen az a két könyv égett el, melyben Szabó János öröksége előfordult. A régi iratokat pedig összevissza hányták s emiatt éppen azt a csomagot, melyhez a Szabó-féle örökség felvételére vonatkozó nyugta volt csatolva, sehogy se tudták megtalálni. Mentés közben pedig a pincében heverő számadásokat, vagyis a szárföldi számadást is, úgy eldobták, hogy halandó ember nem fog közöttük semmiféle iratot megtalálni.

A miniszteri kiküldött hamar végére járt a dolognak. Már gyakorlata volt ilyenben.

Először is A bevádolt pénztárnokot hallgatta meg, ki nevetve mondta:

– Hiszen egy szó sem igaz az egészből! A följelentőt kidobtak hivatalából s így akart bosszút állani. Szabó János pedig egy örült ember, kinek rögeszméje, hogy örökségét ellopták!

A tisztviselő nyilatkozata megerősítést nyert. A miniszteri biztos szigorú kutatás után jó lelkiismerettel jelenthette, hogy semmiféle pénzkezelési szabálytalanságot, vagy olyan adatot, mi a panaszt megerősítené, nem talált; s hogy Abár József valószínűleg bosszúból tette a följelentést, mert kibuktatták a választáskor.

Azt hiszik, hogy Abár József megnyugodott? Dehogy! Azt állította, hogy hivatalos hazugsággal ütötték el Szabó Jánost az örökségtől! Sőt azt merte mondani, hogy a hivatalban előre tudtak a biztos jöveteléről s azért égették el az áruló könyveket.

Szabó Jánosnak különben elég jó sora volt. Hanem azért az évek tünésével mind gyakrabban jött rá egy-egy rossz óra, mikor azon töprengett: „Nincs az életemnek tartalma! Miért is élek én a világon?”

XVI. Hogyan vagyunk a fejr cárral?

Hova visznek az ősi nyomok?

Az új kudarc megint megrázta Abár József lelkét. Ideges lett. Bántotta minden csekélység.

Nem akart hallani semmiről, és nem is foglalkozott perein kívül semmivel.

A Jenki is terhére volt már. Különben is az ÉR Rózsa férjhez menetelére emlékezett.

Nem csoda, ha igyekezett magától távol tartani.

A Jenki semmit sem vett észre, annyira belemerült kutatásaiba,

Egyik találkozásnál a kormányzó megint megkérdezte a Jenkitől:

– Nem parancsol-e valamit?

Most azonban a kormányzó nagy meglepetésére ez egyszer azt mondta a Jenki:

– De igen! Van kérni valóm! Valami régi magyar ünnepet szeretnék látni!

– Meglesz! – Ígérte a kormányzó mosolyogva. – Mi sem könnyebb ennél! Különben is a herceg megparancsolta, hogy vendége óhajításának eleget tegyünk!

Csak hogy a megvalósításnál, nem várt akadály merült fel.

Először is a kormányzó nem tudta milyen legyen az a régi ünnep. Hiába törte a fejét, nem tudott semmit se kisütni.

Nem maradt más tennivalója, mint tárgyalni ez ügyben az uradalmi ügyésszel. Persze eredmény nélkül. Az ügyész tudományával se ment semmire. Nem megy ez olyan könnyen, mint licitálni az alperesnél.

Aztán beszélt a gazdatisztekkel. Szintén hiába.

Végül pedig teljes ülést hívott egybe. Ott aztán az uradalom összes alkalmazottja összehordott tücsköt-bogarat, de egy se tudott elfogadható programot adni.

Micsoda nehéz dolgot okoz nekem ez a szamárság! – méltatlankodott a kormányzó. S minthogy okosabbat úgysem tehetett, hát Abár Józsefhez fordult útbaigazításért.

Abár József, most már, ha lehetett elkerülte a találkozást a Jenkivel. Neheztelt rá az ÉR leány megbízás nélküli megkérése miatt.

Azt mondta a kormányzónak:

– Forduljanak Bán Gáborhoz! Ha ő sem tud ilyen ünnepet rendezni, akkor úgy is hiába minden igyekezet!

Így történt aztán, hogy kénytelen volt a kormányzó még tovább foglalkozni a rendkívüli kívánsággal s Bán Gábort magához hívni.

– Segítségét kell igénybe vennem kedves barátom! Valami ünnepet kell csinálnunk, akármennyibe kerül. Majd megfizeti az uradalom. Nem szeretnék kudarcot vallani vendégünk előtt! – mondta a kormányzó, miután elmagyarázta a Jenki kívánságát.

Bánnak kissé visszatetszett a kormányzó fitymáló kijelentése a fizetésre nézve s emiatt kedve jött megtagadni a kérést. Hanem a másik pillanatban eszébe jutott, hogy ez nemzeti becsület kérdése s ez okból nem szabad visszalépni.

Elfogadta hát a megbízást.

Vagy egy heti gondolkozás után azon vette észre magát Bán, hogy ez neki nagyobb fejtörést okoz, mintsem hitte volna. Nem jött semmiféle elfogadható terv eszébe.

Már arra gondolt, hogy paraszt lakodalmat mutat be. Majd akad ott elég látnivalója egy idegen embernek.

Töprengés közben ötlött agyába, hogy valakitől nem nyerhetne e régi szokásokról olyan útbaigazítást, melynek hasznát vehetné?

Így jutott eszébe a rongyos molnár meg az öreg Lélek Andorás.

Ezekhez kell fordulni! Különben maga a rongyos malom felirata is érdekelnifogja a jenkit. Olyant bizonyosan nem látott.

A dolog kiviteléhez szüksége volt Pál atya segítségére. Ellátogatott tehát hozzá a kolostorba s könnyen megnyerte őt a részvevéshez.

Abban egyeztek meg, hogy mind a ketten elmennek és kikérdezzetik a régi világból való két embert.

A Jenki persze szintén velük akart menni. Mindjárt vállalkozott az utazásra mihelyt megtudta, hogy miről van szó.

Netáni akadály elkerülése végett írtak Soóghor Gyurinak, hogy a látogatásról értesítse a rongyos molnárt.

Így esett meg aztán, hogy egyik napon vendégek érkeztek a rongyos malomba Bán Gábor Pál atyával, meg a jenkivel.

Soóghor Gyurit ott találták. A szolgabíró tudniillik a jó alkalmat fölhasználta, hogy elmehessen Ilonához.

Mikor a kocsirol leszálltak, a szolgabíró már messziről kiáltotta:

– Mihály bácsi! Egy kedves amerikai vendége jött! – s azzal szabályszerűen bemutatatta az embereket egymásnak: „Morier James úr, ez meg Mihály bátyám!”

Az öreg Musza oly barátságosan fogadta a bemutatott vendégeket, mintha naponként csupa diplomatával lenne dolga. Megszorította a Jenki kezét és azt mondta; „Hála Isten, csakhogy egyszer megnézik a magyar embert is!” Aztán üdvözölte Bán Gábort meg a szent atyát.

Majd a ház felé fordult, mely mintegy ötvenméternyire állt a malomtól és azt mondá vendégeinek: „Tessék békerülni!”

Ekkor hozzájuk jött Ilona is. Boldogság ragyogott szeméből, telt szépségének látása is gyönyörűségbe ringatta az embert.

Bán Gábor ránézett a leányra és vidáman mondta:

– Ejnye kislány de megnőtt! Emlékszik-e még a mesélő bácsira? Tetszett-e az Ezeregy éj tündér népe?

Ilona hoggyne emlékezett volna? Örült a régi vendégnek s elmondta, hogy az a meséskönyv volt gyermekkorának legnagyobb öröme.

De bármit beszélt Ilona és akármilyen szép volt is, a Jenki nem látta a leányt. Szeme a roskatag házra szegeződött, melynek teteje előre hajolva, a csúfalkodó emberek szerint „imarcunkra akar borulni”. A kelet felé néző padlásnak háromszögre vágott ablakán piros paprika van kiakasztva, – azt bámulja. Hosszas szemlélés után, a paprika felé mutatva, azt kérdi:

– Mi ez?

– Paprika-füzér – mondják neki készségesen. Kissé sajnálják, hogy még azt se tudja.

A jenki bólint.

– Az is föltűnő, mert az európai másik ős-nép – a baszk, – szintén paprikát használ s ugyanígy füzérben akasztja a napra. De nem ezt kérdezem! Hanem mondják meg nekem, hogy miért van a ház homloka kelet felé és miért vágták a nyílást háromszögre?

A magyarok zavartan néznek egymásra. Nem igen értik a kérdést. A rongyos molnár azt mondja:

– Úgy gondolom, azért építették így, hogy a malomra lehessen látni!

A szolgabíró pedig imígy iparkodik rá megfelelni:

– Ez nálunk régi szokás, de most már eltűnik. Azért volt, hogy rásüssön a nap a paprikára. De az új sarjadék már nem függeszt paprikát a házra, sőt másképpen is építkezik.

A jenki megint bólint:

– Nem úgy van! A háznak így kelet felé fordítása volt ősi építési módszer s a háromszög a Napisten legrégebb jele!

A szolgabíró feltalálta magát. („Az amerikainak ez is egyik bogara!”) Vígán mondja:

– Akkor hát sebaj! Menjünk csak be a házba!

Ezzel sikerült a figyelmet elvonni a jenki furcsa állításáról. Csupán Pál atya jegyezte meg:

– Erre nem is gondoltam! Milyen érdekes!

Bementek a szobába. Ilona azonnal az asztalról gondoskodott. Morier James, mikor evéssel kínálták, kissé szabadkozott, hogy délelőtt nem szokott lakmározni, Mégis engedett, mikor a szolgabíró fölvilágosította, hogy, ha nem fogadja el a kínálást, akkor megsérti vendéglátó gazdájukat. Tehát ennie kellett.

Morier figyelt minden különös dologra. Most már megnézte a leányt is. Csakhamar meglátta a leálynak meg a szolgabírónak találkozó pillantásait. Azonnal tisztában volt a simogató tekintet jelentőségével, s jó hangosan azt kérdezte a szolgabírótól:

– Úgy-e ezt a leányt kellett volna magának feleségül vennie?

Ki gondolta volna, hogy ennek az elröppenő néhány szónak teremtő ereje van? Hogy ez olyan szó, mire azt mondja a magyar ember: „megfogamzik!”

A jenki különös kérdésére nagy zavarodás keletkezett.

Ilona elpirosodva kisietett a szobából, a szolgabíró arca halvány lett. Az öreg molnár pedig megsértődött. Azt mondta:

– Az én unokámra nagy gazdaság nem vár, hanem azért nem dobjuk oda akárki-nek!

A készülő harag azonban elsimult, mert a jenki a gazda beszédére helybenhagyólag bólintott és azt felelte nagy komolyan:

– Úgy van! Ez a derék leány méltó lenne rá, hogy kezéért előkelők versenyezzenek!

Míg a vendégek ettek-ittak, azalatt Ilona szorgalmaszkodva járkált ki meg be.

Egyszerre csak a vendégek közé jött Misu is, kit a szokatlan hangos beszéd felzavart napi álmából. Ilona szoknyája mögül barátságosan vicsorgatta hegyes ritka fogait a vendégekre.

A jenkiinek rögtön megakadt a szeme a furcsa állaton. Azt kérdezte:

– Miféle kutya ez?

Felvilágosították, hogy ez az állat vidra, s hogy Misu a neve. Csodálkozva kérdezte:

– Micsoda?

– Vidra!

E válaszra a jenki megcsóválta a fejét. „Furcsa dolog!”

Pál atyja még furcsábbat csinált. Azt kérdezte a gazdától:

– Megtudná-e mondani, hogy honnan származott a családja? Az öreg molnár készen volt a felelettel:

– Azt nem tudom kérem szépen. Hanem gyerekkoromban sokszor hallottam emlegetni az öregapámtól, hogy a Muszák fejéremberek voltak a régi világban, amikor még a régi isten uralkodott!

– A válaszra a barát arca ragyogni kezdett, de a szolgabíró, meg a jenki zavartan tekintgetett egymásra. Morier James megkérdezte:

– Mi az: fejér ember?

A szolgabíró nem tudta megmondani, csak úgy félrehajolva súgta:

– Talán azt jelenti, hogy molnárok voltak az ős-apák! Mire az öreg Musza tagadólág intett. Morier Jamesnek nem volt más választása, mint elővenni zsebszótárját, és kikeresni belőle a fejér szó jelentőségét. Akkor aztán még kevésbé értette meg a fejér ember kifejezést.

Végre is a gazdához intézte ugyanazt a kérdést:

– Mi az: fejér ember?

– Hát az öregapám azt mondta, hogy a régi világban fejér embernek hívták, aki másoknál többet érő nemzetségből származott! felelt a rongyos molnár.

Most aztán előállott Pál atya, és bőven megfelelt a kérdésre:

– Fejér = fej + ér. Ez az összetett szó eredetileg azt jelentette: értékes fej. Fejér ember alatt tehát olyant értettek, akinek a feje becsesebb, vagy ahogyan Musza mondta, többet érő, mint másé. Ilyenek voltak a kiválók, a főnökök.

– De hiszen színt jelent a fejér szó! – veti ellen a szolgabíró.

Igen! Csakhogy régen más értelme volt. Fejérnek hívták a mocsoktalan származású nemes (előkelő) egyént!

A szolgabíró azt mondta, miközben mosolygott:

– Még se tudom, hogy a fejér szó miért jelent színt?

– Mert az előkelők öltözete az ősi időben fehérszínű volt, s azért később átváltozott a fejér szó értelme egyúttal színnek jelentésévé is!

– Így jövünk rá tehát a fejer szó többféle jelentőségére! – szólt csúfalkodva a szolgabíró. A barát komolyan ráhagyta:

– Úgy van! A magyar nyelvben a fejer szónak többféle az értelme: kiváló, előkelő, főnök, szép, nemes, első stb.

Majd így folytatta:

– Ilyen a fejernép, fejérszemély, fejércseléd kifejezés, melyben az eredeti értelem valószínűleg ez volt: szép. S bizonyosan azért is mondják ezeket a szebbik nemnek! Így kell magyarázni a fejer lovat is, mely eszerint kiválót, drágát jelent. A pogány magyarok tudniillik tiszta fejer mént szoktak az Istennek áldozni!

– Nagyszerű! – kiált a szolgabíró. – Különbén úgy látom, hogy ön több ilyen esetre is rávezet!

Pál barát kissé mérgesen feleli:

– Hiába gúnyolódik! Bizony van több is. Például: A magyar nép fejer színű ruhát viselt: inget, gatyát, szűrt. A régi magyarok a fejer állatot szerették. Valószínűleg azért, mert szebbnek és nemesebbnek tartották a fejeret, mint a sötét színűt. Kedves kutyájuk a komondor tiszta fejer; úgyszintén fejer volt náluk a tehén, az ökör, a bika. Sőt máig is a magyar bika elnevezés azt jelenti: fejer bika.

– De hiszen akkor maga ez a szó: magyar, szintén azt jelenti: fejer! Szól közbe a Jenki.

– Hát bizony akadt már ember, ki azt állította, hogy a magyarok neve valamikor fejerhun volt. De a fejer szónak az első, a főnök, értelmére felhozhatom Fejermege nevet is; a vármegyék alapításakor ezer év előtt azért nevezték el fejernek, mert benne volt az ország fővárosa s ott lakott a fejedelem. Vagyis első volt a vármegyék között. S így lesz megérthető Anonymus krónikájának ama följegyzése, hogy Árpád sírja fölé szentegyház épült, amely fejernek neveztették.

– Persze, hisz ez nagyon valószínű! Látja, milyen érdekes dolognak jut nyomára az ember! Mondjon többet is! – szól a Jenki.

A biztatásra Pál atya kivágta a rezet. Azt mondta:

– Ez alapon tudjuk meg, hogy mit jelent a Bielai Cár elnevezés!

Erre még a szolgabíró is kíváncsi lett. Megkérdezte:

– Ugyan mit?

– Tulajdonképpen értelme fejer-szár, vagyis fejer-főnök. Jelent pedig olyan előkelő, tiszta családból született embert, ki törzsöke, szára népének. Mert az Ádám-tól származó legrégibb nép Szár néven hívta fejedelmét. Ezt a szót átvették először az asszírok, azután a későbbi népek is. Ebből eredt később a cár, caesar, kaizer, császár cím. És e szavakat csakis magyar nyelven lehet megérteni. Tehát itt van az eredete! Lehet, hogy Szárföld községnek neve is onnan eredt, mert a régi időben valami fejedelmet temettek oda. A szőlőhegyben talált sír is azé lehetett.

A szolgabíró nem szólt a pogány sírról, melynek csontjait megmenthette volna az elkallódástól, hanem gúnyolódott a másik mondás fölött. Azt kérdezte ugyanis:

– Így hát a fejer cár elnevezés tulajdonképpen szittyá cím volna?

Pál atya rámondta:

– Ugyan! S minthogy a történelem már régen megállapította, hogy az orosz nép egy része valamikor szkíta volt, tehát nincsen semmi csodálatos abban, miképp a magyar nyelvből tudjuk meg a Bielai cár jelentőségét, mert csupán itt van alapértelme a szlávra fordított kifejezésnek.

Soóghor Gyuri szó nélkül hagyta az újabb mondást. Csak nem fog örökös értekezést hallgatni mindenféle furcsaságról!

Pál atya most a rongyos molnártól kérdi:

– Az előbb a régi Istent említette. Tud valamit róla?

– Nem tudok én mást, mint amit az öregek mondtak, hogy az Isten régi ünnepe csupa lakozás volt!

Miután pedig Pál atya hasztalan faggatta a rongyos molnárt, betetézte előbbi mondását még egy feltűnő nyilatkozattal:

– Morier úr tessék csak megnézni az ősi írást!

A jenki odamegy a mestergerendához. Figyelmesen vizsgálgatja a vésést. Majd azt kérdezi:

– El tudja olvasni tisztelendő úr?

A páter készségesen felel:

– Igen! Annyit tesz: Isten örökkön él!

– Érdekes! De szeretném, ha megmagyarázná, mert nem értem az írást! – mondja a jenki.

Pál atyának nem kellett biztatás. Mindjárt beszélni kezdett:

– Hát bizony magam is sokáig bajlódtam vele, míg megértettem! Mert az írás mind mássalhangzó, csupán egyetlen magánhangzó van közte.

A szent atya magyarázat közben ujjával mutatott rá a mestergerenda minden egyes betűjére.

A jenki mégis azt mondta:

– Nem értem!

Pál tehát tovább beszélt:

– Majd megéri, ha arra figyelmeztetem, hogy az ősi írást, mint a keleti népek betűit általában visszajáról kell olvasni, vagyis jobbról bal felé. Aztán tudni kell, hogy az ősi-magyar nem írta ki az e betűt, az már bent van a mássalhangzóban. Vagyis a gerenda rúnáit ekképpen kell olvasni: (e)st (e)n + (e)r (e)k (e)n + él, melynek értelme: Isten + örökkön + él!

Morier most már biccent a fejével. Meg van elégedve. Még azt kérdezi:

– De hát miféle betűk ezek, és micsoda írás ez?

– Ez? – mondja Pál atya könnyedén – régi magyar írás. A rúnák pogány-korbéli betűk, de azért imitt-amott használták, bár tiltva volt, a keresztény magyarok is.

Morier behunyta szemét. Ilyent még nem ért meg! Most az egyszer aligha igaz a nincs a páternek! Az írásban felismerte a Babilonbeli egyik ősnép írásjegyeit! Micsoda felfedezés! El sem lehet hinni! Hiszen ezek úgy itt beszélnek róla, mintha holmi tyúkvakarás volna! Megkérdezi:

– Használják-e még ezt az írást a magyaroknál?

– Nem használják. Sőt nem is ismerik, mert a kereszténnyé lett királyok kipusztítottak mindent, ami a pogányságra emlékeztetett, s így az ős-írás is áldozatul esett. Csupán két feljegyzés maradt fenn ilyen betűkkel. Egyik Csík-Szent-Miklóson, másik Enlakán – mondja Pál atya.

– Érthetetlen dolog! – válaszolt a jenki. Majd azt kérdezte a gazdától:

– Mennyit ér a háza?

Musza Mihály mosolygott, s azt felelte:

– Bizony kétezer koronáért se mennék ki most belőle öregségemre.

– Adok érte négyezer koronát. – Mondja Morier James.

Az öreg látta, hogy bolonddal van dolga, hirtelen azt felelte:

– Nem eladó!

– Hát adja el csupán a gerendát! Azért magáért is megadom a négyezer koronát. Sőt még többet is!

Most már nevetett a rongyos molnár. Jókedvűen kérdezte:

– Aztán mire használná a gerendát?

– Múzeumba helyezném, hol örök időig bámulnák a Musza-család régiségét! – mondja a jenki.

– No, hallja az úr! Még csak az kellene, hogy mutogassák az én nemzetségemet! Világért sem adom el a gerendát! – jelentette ki komolyan a rongyos molnár.

A szolgabíró helyeslően bólintgatott hozzá:

„Emberül van Mihály bátyám!”

A jenki azt felelte rá:

– Igaza van! Ne is adja el. Megbecsülhetetlen kincs ez a gerenda!

Aztán ismét belemerült gondolataiba annyira, hogy majdnem úgy kellett kihúzni minden szót a szájából.

A szolgabíró végre is hazakészülődött, hogy a zavarodott helyzetnek véget vessen. Az öreg molnár parolázott vendégeivel, és barátságosan meghívta őket másorra is. A jenki szinte gépiesen búcsúzkodott és ült föl a szolgabíró négyes fogatára.

Útközben Bán Gábor azt mondta:

– No itt sem találtunk semmit, ami a régi ünnephez való!

Ezért aztán Pál atya megleckéztette:

– Hát az ős-írás, hát a rongyos molnár nyilatkozata a fehér emberről, meg a régi Isten tiszteletére tartott lakozásról? Mindez semmi egy magyar szemében?

Bán Gábor elhallgatott. De a jenki se felelt egy szót se az egész úton a barátinak meg a szolgabírónak szórakoztató beszédére. Csak amikor leszállt a kocsiról, akkor tagadólag ingatta a fejét, azt mondván:

– Érthetetlen! Igazán érthetetlen!

Bán Gábor pedig már másnap magához hívatta Szabó Jánost. Megkérdezte, hogy életben van-e Lélek Andorás?

Mikor megtudta, hogy nem halt meg az öreg, elégedetten dörzsölte két kezét:

– Jól van fiam! Holnap velem jössz az öreghez!

S mivel semmit se szeretett halogatni, tehát másnap csakugyan kocsira ült Szabó Jánossal, meg Pál atyával. A jenkit nem hozhatta el, mert valamerre elcsatangolt.

Az öreg Lélek Andorást megint megtalálták a Vejszló-majorban. Kint pipázgattott a pitvarban. Szakasztott olyan volt, mint amikor a múltkor meglátogatták. Nála már nem hagyott nyomot néhány esztendő.

Az öreg mellett kis gyerek feküdt a földön. Lehetett úgy három éves. A nap erősen rásütött, s a gyerek mégis annyira fázott, hogy a foga összeverődött. A hideg rázta.

Az öreg Lélek szívesen fogadta vendégeit:

– Csak kerüljenek beljebb az urak, ezt a kis szépunokámat előbb az ágyba fektetem!

Mikor a gyermeket lefektette, akkor az öreg pásztor pintest állított az asztalra, s úgy diskurált.

Bán Gábor hamarjában rátért a tárgyra:

– Emlékszik-e bátya valami régi ünnepre, vagy valami mulatságra, amilyen most már kiment a szokásból?

Az öreg csupán a fejét rázta. Úgy látszik, nem tud határozott választ adni. Talán nem is értette meg a kérdést. Bán tehát más oldalról fogott a dologhoz. Azt kérdezte:

– Amikor még fiatal volt, akkor csak összejött a többi pajtásával mulatni? Vagy talán esztendőnként tartottak összejöveteleket?

– Összegyűltünk bizony! Mulattunk is vásárkor, búcsún, meg a Szent György napi szegődés előtt! – válaszolt az öreg.

– Hát nem emlékszik olyan gyülekezésre, hol más nem jelent meg csak a pásztoember? – firtatta Bán tovább.

Az öreg várt egy kicsit, s úgy felelte:

– Az igen régen történt! Még negyvennyolcnál is előbb! – összegyűltek a juhászok messzi földről és régi pászto szokás szerint vezért választottak maguknak. Akkor aztán nagy áldomást tartottak.

– Miféle vezért?

– Kendet.

– Mit? Kendet? – csodálkozik Bán Gábor. Mert a kend szavat elégszer hallotta ugyan, de ilyen különös értelemben soha.

– Persze! Kendnek hívták a választott vezért.

Ekkor azt súgta Szabó János: „Most jut eszembe, hogy dédapám mindig szerette, ha kendnek szólították!” Bán meg a páter bólintottak: „No majd annak fogjuk nevezni!”

Ettől fogva Pál atya tanúsított nagy érdeklődést Lélek András beszéde iránt. Most már ő kérdezgetett mindenfélét:

– Hát aztán tudja-e hogyan történt a választás? Kend is jelen volt?

Az öreg szeme megcsillant a kend titulusra. Élénken válaszolta:

– Egyszer ott voltam. Mert én is juhász voltam ám, miként az volt apám, meg öregapám! Csak a gyerekeimből váltak másféle pásztorok: kényszerűségből, mivel az uradalom megszüntette a birkatartást!

– Hát hogyan történt az összejövétel?

– Engem apám vitt oda magával, de nekem, meg a többi legénynek csak a választás után volt szabad az öregek közé menni.

– Talán mégis hallott egyet s mást elbeszélni a Kend választásról?

– Nemigen beszélgettek arról, mert az öregek maguk között csinálták a választást, mink csak annyit tudtunk meg, hogy most Pecsénye László lett Kend, hát minden juhász neki köteles engedelmeskedni hét esztendeig. Mert a választás hét esztendőre szólt.

– Aztán mit csinált a Kend?

Az öreg Lélek nem értette jól a kérdést, s így felelt:

– Ő mindenkit tegezett, nekünk meg Kendnek kellett titulázni. Különben gyeles embörnek, meg ékes beszédű embörnek is hívtuk magunk között.

– A tisztelendő úr úgy érti, hogy volt-e a Kendnek valami hatalma? – szól közbe félig tréfából Bán Gábor.

– Bizony volt ám! Ha a Kend gyelet küldött valakinek, akkor hozzá kellett menni bármilyen messziről, hogy tőle a parancsolatot meghallja.

– Aztán mi volt az a gyel? – kérdezi Pál atya.

– Mogyoró-bot, melynek a felső részébe volt bemetszve a gyel. Mindjárt megmutatom!

Az öreg előkeresett egy botot, s arra késével rámeteszte a jelet. Hasonlított valami háromágú nemesi címer koronájához.

Mikor elkészült a munkájával, odamutatta és azt mondta:

– Ilyen volt ni! Erről minden pásztor tudta, hogy a Kend hívatja!

– Ki vitte el a jelet oda, ahova kellett?

– Egyik juhász vitte a másik szomszéd juhászhoz, s a gyel mindaddig szomszédtól szomszédhoz járt, míg oda nem ért az illetőhöz. Ha nekem szólt volna, akkor azzal adták volna át: „Kend küldi Lélek Andorásnak, Lélek Andorás vigye Kendhez!”

Bán azt kérdezte:

– De hát lett volna-e értelme, ha Kend például valakire ítéletet mondott volna?

Bizony uram, ha Kend parancsolta volna, hogy akasszanak föl valakit, hát hamarabb fölkötötték volna, mintha az úriszék ítélte volna halálra! – szólt az öreg, ki úgy látszik még nem tudta, hogy félszáz év óta nincsen úriszék.

Bán Gábor nevetett. Pál atya pedig tovább faggatta az eltűnt korszak élő hagyományát.

– Miféle időben történt a gyülekezés? Beszéljen el mindent, amire emlékszik!

– Szent Iván nap előtt való este gyülekeztünk össze, egy kost leöltünk, bár hoztunk magunkkal disznóhúst, meg marhahúst is. Míg az öregek a választással végeztek, addig mink fiatalok üstbe raktuk a tokányhoz valót. Aztán az új Kend

parancsolatjára ispilángot gerjesztettünk, a tűznél megfőztük a tokányt és valamennyien ünnepi áldomást ittunk.

– Mi az az ispiláng? – kiáltott Pál atya, ki rögtön arra gondolt, hogy ennek a régi pásztor szokásnak eredete rendkívül messze időbe, valószínűleg még a pogánykorba nyúlik vissza. A Szent Iván nap is azt bizonyítja, hogy a Napimádók tűzünnepeinek a maradványa lehetett ez az áldomás. – Mondjon kend többet is! Mi az az ispiláng? Talán az ispilángi rózsa, melyet játék közben emlegetnek a gyerekek?

Az öreg mosolyogva válaszolt:

– Dehogy is! Hisz az ispilángi rózsa nem más, mint a pünkösdi rózsa! Ispiláng meg az a tűz, melyet karikaforgatással csináltunk!

– Karikaforgatással? – kérdi a páter meglepetve.

– Persze azzal! A tűz gerjesztésére karikát csináltak. A karikának hét küllője volt és mind a hét más-más fából volt. Erre jól emlékezem, mert én voltam az egyik karikacsapó.

– Aztán mit csináltak? Mondjon el kend mindent, amit csak tud! Ösztönözte beszédre az öreget Pál atya, ki most már teljesen felismerte, hogy régi tűz ünnepről van szó.

És az öreg Lélek beszélt:

– Mikor már az ispiláng hamvadni kezdett, akkor hamu közé raktuk a magunkkal hozott fazekakba. Ezt a parázs-tüzet haza vittük. Mert aznap otthon kioltották a régi tüzet s ezért új tüzet kellett vinni a hamutartó helyre.

– Ejnye! Hiszen ezt a szokást átvette a katolikus egyház! Nagyszombaton megszenteli az új tüzet és a nép szétviszi házi használatra! – csodálkozik a barát. Majd azt kérdezi:

– Hát az új tüzet nem használták valamire?

– Dehogynem! Másnap reggel az új tűz parászából tüzet raktunk s a birkanyáját a füstjén keresztül hajtottuk, hogy baj ne érje. Nem is volt akkoriban annyi dögvész, mint a mai időben! – véleményezte az öreg.

– Másról nem használt az ispiláng? – tudakolta a páter.

– Dehogynem! Avval csináltak szenesvizet. Aztán a házban ezt a tüzet használták mindig. Akkor még nem volt gyújtó, hanem a parászat esztendőkön keresztül a tűzhelyen tartották, gondosan hamuba takargatva.

– Persze a szenes víz elűzte a hideglelést s ártalmatlanná tette az igézést! – mondta Pál atya. Mire az öreg csak bólintott egyet, mint aki tisztában van azzal, hogy felelni se kell, hisz tudja mindenki.

Pál atya még sok mindenről kikérdezgette az öreg Lélek Andorást s különös gonddal jegyezte meg az áldomás tartására vonatkozó felvilágosítást.

Hazafelé utazás közben azután a páter ilyenformán szólt az eredményről:

– Most már tudjuk, hogy mit fogunk bemutatni a Jenkinek: Ispiláng ünnepet a hozzá való áldomással. Aztán hozzákapcsoljuk a hajnal üdvözlését. Legalább a jenkinek lesz mit nézni estétől reggelig! Az ünnephez kész anyagot adott Lélek Andorás. Nem kell mást hozzá tenni, mint a Szent Iván-énekből korunkig

megmaradt részleteket, melyek érthetetlennek látszanak, de kétségtelenül a pogány ünnepek maradványai!

Bán Gábor helybenhagyta. Örült, hogy valahára dülőre juthat a vállalkozásával.
– Igaza van, szent atyám! Csináljuk meg az ispiláng ünnepet!

XVII. A híres per

A hóhér fiskális ez idő alatt pokoli ravaszságának új bizonyítékával ejtette bámulatba a vármegyét. Megindította a híres pert.

Csodálatos felgyógyulása után két hónap múlva adta be a törvényszékhez. Fogel Mátyás felperes neve alatt Pierpont Morgant, az amerikai trösztkirályt perelte meg két millió koronáért.

Ér Sámuel egyik kartársával mint megbízott ügyvéddel jegyeztette a periratot. De sokkal ravaszabb volt, mintsem előre ne biztosította volna magát, „minden csalással szemben”. Először is a kartárstól vett szabályszerűen kiállított nyilatkozatot arról, hogy a perben megállapítandó költség Ér Sámuelt illeti. Fogel Mátyással pedig íratott egy engedményt, mely szerint Ér Sámuelnek átengedi a perbeli egész követelését.

Így aztán nyugodtan várta az eredményt Ér Sámuel, most már senki sem férhetett hozzá.

A nevezetes esel híre hamar szétfutott a vármegyében. És nevetett rajta mindenki: a bírák, ügyvédek, sőt a hivatalbeli szolgák is. Senki se vette komolyan.

Pedig Ér Sámuel teljes perrendszerű bizonyítékkal támogatta a keresetet. A periratban A.) aláhajlított jegyzőkönyvvel igazolta, hogy a kérdéses régiség-gyűjteményt a felperes Fogel Mátyás vette meg árverésen a vármegyétől, B.) alatti nyilatkozattal maga Ér Sámuel igazolja, hogy Pierpont Morgan részére mégis Ér Sámuel adta el a régiséget, és nem Fogel Mátyás, a jogos tulajdonos, tehát semmis a Morgan általi adásvétel.

Annak igazolására, hogy a régiséggyűjteménynek csupán két darabja is megért két millió koronát, kéri a felperes kihallgattatni a C.) alatti kérdőpontokra Chester Frank Dyer budapesti amerikai konzult. Végül a felperes Fogel Mátyás kéri Pierpont Morgan New York-i lakost két millió koronának 15 nap különbeni végrehajtás terhe alatti megfizetésében ítéletileg lemarasztalni.

Ér Sámuel útmutatása folytán a kereseti példány kézbesítésénél nagyon vigyáztak, és a New York-i osztrák-magyar konzulátus útján eszközölték. A kézbesítés miként való eszközlése iránt Ér Sámuel külön is írt a konzulátushoz, sőt fősvénysége dacára pénzt is küldött a kézbesítési eljárás díjának fedezésére. El is érte, hogy a kereset szabályszerűen kézbesítettett alperes félnek, s a vevény néhány hónap múlva visszaérkezett a törvényszékhez.

A nevezetes perről sokat beszéltek a jogászberek, és mindnyájan azt a véleményt nyilvánították, hogy ezt a pert nem lehet megnyerni.

Azonban a per-felvétel egy kis meglepetést hozott: alperesi részről senki se jelent meg.

A felperes azonnal kért mulasztási ítéletet. Sürgetésére a törvényszék még azon a héten összeült, és meghozta az ítéletet, mellyel a kellő módon megidézett, de meg nem jelent Pierpont Morgan alperest a kereseti két millió koronának és a perköltségnek megfizetésére kötelezte.

Az ítélet hírére kartársai azonnal szerencsekívánattal halmozták el Ér Sámuelet. Persze csupa malíciából csinálták, mert meg voltak győződve, hogy Pierpont Morgan a pörben igazolással él, és az ítéletet hatályon kívül helyezteti.

Ér Sámuel megköszönte a jó kívánságot, és rendületlenül haladott azon az úton, melyet előre kiválasztott magának.

Most az ítéletnek kézbesítéséről gondoskodott a tőle megszokott óvatossággal. Még nagyobb összegű pénzbeli jutalmat küldött a konzulátushoz a kézbesítő részére, mint az első esetben. És írásbeli utasítása értelmében az ítéletet is szabályszerűen kézbesítették az alperesnek.

Persze beletelt pár hónap, amíg hivatalos úton visszajött az ítélet kézbesítési íve. Ekkor kezdett az ügy igazán mindenkit érdekelni. Eddig játéknak vették az egészet. S minél inkább közeledett az igazolási határidő lejárta, annál inkább fokozódott a kíváncsiság. Még mindig bizonyosra vették, hogy az utolsó órában megérkezik az írásbeli beadvány a jogorvoslatért.

A lejárati napján pedig egymást érték az emberek a törvényszék iktatójánál, kik mindnyájan azt jöttök megtudakolni: „Érkezett-e valami a híres perben?”

Elmúlt a dél anélkül, hogy jött volna valami. Az emberek izgatottan tárgyalták az esetet, s már akadtak, akik azt mondták: „Az ördög segíti a maga fiát! Hátha jogerőssé válik az ítélet?” A többség azonban kicsinylőleg mosolygott a fecsegésen, és a szemöldöküket felhúzáván, mintha valami titkos értesülésük volna, úgy mondogatták:

– Nagy ügyekben mindig váratlanul adnak mattot!

Végül bekövetkezett a legnagyobb meglepetés: az alperes nem kért jogorvoslatot. Az egész perben meg se mozdult, mintha őt nem is érdekelné a dolog.

Ez időtől fogva Ér Sámuelre irigykedve néztek kartársai. Hogyne, hisz úgy látszik a hóhérnak olyan disznó szerencséje van, hogy még azt a két milliót is megkaparintja!

Morier Jamesnek is beszéltek a perről, s megkérdezték, hogy mit szándékozik tenni ez ügyben?

A Jenki azt válaszolta:

– Semmit! Nem tartozik reám! A jogügyi osztály dolga!

Az emberek tömege pedig mindeddig úgy beszélt a híres perről, mint valami érdekes dologról, melyhez tulajdonképpen nincs semmi köze. Most azonban, mikor az ítélet jogerőssé lett, az a vélekedés lett irányadó, hogy a peres régiséggyűjteményt a vármegye eltékozolta. A népek azt mondogatták egymás között: (hal-kan, hogy baj ne legyen belőle) „Szépen megcsaltak megint! Persze bőven zsebelt az alispán, meg a főispán!”

Nagyobb veszedelem az esetből nem keletkezett. Beszéltek ugyan a dologról az úriemberek is, de még csak nem is interpelláltak érte a megye gyűlésen.

Egyszerűen kitértek a kellemetlen ügy elől. Félték Ér Sámuelettől is. Különben azt tartották, hogy a régiséggyűjtemény ára fejében valósággal kifizetett kétszáz ezer koronát sem lehet megtéríteni a vármegyével, nemhogy két milliót. Már a bíróság sem marasztalná el kártérítésben az ügyben eljáró megyei tisztviselőket, mert az árverésen való eladás szabályszerűen történt. Aztán úgy se lehetne behajtani a tisztviselőknél az óriási összeget.

Ér Sámuel terve pedig most már kizárólag akörül forgott, hogy miként hajtsa be végrehajtás útján Pierpont Morganon a két millió koronát.

Szavahihető emberek állították, hogy a hóhér arcán mosolygás futott keresztül, mikor elégedetten mondta:

– Minden sikerül az embernek, csak szigorú következetességgel törjön célja felé, nem tekintve senkire. Nekem legalább minden sikerült eddig.

Ér Sámuel úgy tervezte, hogy a végrehajtást személyesen vezeti, s elutazik New Yorkba. Mivel pedig angolul nem tudott, tehát felszólította Abár Józsefet, hogy jöjjön vele Amerikába. „A költségeket én fizetem, akármennyibe kerül is!”

Azonban Abár József nem fogadta el az ajánlatot. Ilyen vagyonszerzésnél nem akart segíteni.

– Majd megköszönöm, amiért nem segített rajtam! – fenyegetődött a hóhér, de Abárt ezzel sem ijesztette meg.

Aztán Pál atyához fordult az ügyész. Pénzt ajánlott neki, csak kísérje ki Amerikába.

Pál atya legjobban tudta, hogy Ér Sámuel az egész régiséget úgy lopta a közvagyonból. S most őt meri felszólítani, hogy közreműködjék ilyen vagyongyarapításában?

A szentatyai felindulásában úgy összeszidta, hogy a hóhér ugyancsak kotródott a cellából, nehogy kidobassák. Annyit azonban a retirálás közben is mondott:

– Ezt meghálálom a tisztelendő úrnak

A hóhér be szokta váltani fenyegetését. De a páter nem törődött vele.

Mindezek után pedig Ér Sámuel nem átalotta magát az alperes alkalmazottját, Morier Jamest megkérni, hogy legyen tolmácsa a végrehajtásnál.

A jenki azonban azt felelte:

– Nem lehet. Magyarországból még sokáig nem megyek el.

Végre Ér Sámuel úgy oldotta meg a csomót, hogy kérvényét beadta végrehajtásért, s egyszerűen a törvényszékre bízta, miképp a végrehajtás foganatosításáért keresse meg a New Yorki bíróságot.

De azért megint küldött pénzbeli díjazást a konzulátushoz, hogy a végrehajtás mibenállásáról értesítést küldjenek, s amennyire lehet, szorgolják az elintézését. A hóhér fiskális tudta, hol kell kenegetni az igazság kordéját.

XVIII. Titkolt érzések

Amilyen nagy szerencse érte Ér Sámuelett, olyan szerencsétlenség üldözte leányát. Sőt a leányán kívül a vejét, meg a rongyos molnár leányát is.

A szerencsétlenség olyan csekélységen kezdődött, hogy emberi szem alig vette észre. Azon tudniillik, hogy Musza Ilona kezdette keresni a magánosságot attól az időtől fogva, mióta Morier James a rongyos malomban volt.

Azelőtt soha eszébe se jutott, hogy közte meg a szolgabíró között lévő társadalmi különbség át volna hidalható. Különben sem várt szerelméért semmiféle jutalmat. Aztán azt hitte, hogy minden úgy van jól, ahogyan az imádott férfi cselekszik.

Hanem a jenkinnek arra néhány szavára valami fölébredt belsejében, ami eddig hiányozni látszott: szégyenérzet fogta el.

S ezután állandóan kínozza a szomorúság legnagyobbika: az utód, ki eljövendő lesz, nem fog menedéket lelteni az öregapánál!

Szünet nélkül az a mondás foglalkoztatta elméjét, hogy őt feleségül vehette volna a szolgabíró.

Hanem Misunak megint megjött a jó napja! Ilona vele együtt húzódott félre az emberek szeme elől, őt simogatta, kedves Misujának nevezte, neki panaszolta el bánatát.

És Misu soha se vesztette el a hallgatásban való béketűrést. Csillogó szemmel nézett Ilonára, azt akarván mondani: „Nem érdemes búsulni! Élünk mi még jó világot!”

Soóghor Gyurinak említést se tett Ilona az emésztő bánatról. Látható örömmel fogadta őt most is, de azért Soóghor leolvasta az arcáról a rejtett szomorúságot.

A szolgabíró hiába kérdezte a bánat okát. Ilona nem mondta meg. Könny borította el szemét, s legfeljebb azt felelte:

– Ne beszéljünk róla!

És mégis megértett mindent szó nélkül is Soóghor Gyuri. Sőt nem csak értette, hanem át is érezte a leány sorsának vigasztalanságát. Részvéte annál nagyobb volt, mert nem tudott segíteni, s mert az ő könnyelműsége okozta a bánatot.

Úgy járt ő is, miként már sok ezren járuk előtte. Kezdetben játéknak vette a rendkívüli leány szerelmét. Most pedig azt tapasztalta, hogy ez az érzés uralkodik felette, úgy a szívéhez nőtt. Tudatára jutott, hogy sehol talál ilyen önzéstelen szerelmet, hogy sohase lehet boldog mással, mint Musza Ilonával. Minden „társadalmi kérdés” eltörpült e nagy érzéssel szemben.

Lelki szeme előtt egyszerre igaz valóságban állott házassága: szeretet nélküli hideg frigy volt az. Ő meg a felesége becsületesen igyekeztek egymás kedvében járni, csak hogy a figyelmességgel nem lehet eltakarni a szerelem hiányát!

Soóghor Gyuri szomorúan ismerte be, hogy a jenki a tiszta igazságot mondta meg; a molnárleányt kellett volna feleségül venni! Kettőjüknek a boldogságát törte szét azért, hogy a társadalmi különbségre túlságos súlyt vetett.

Sőt meglehet, hogy egy harmadik életét is tönkretette: a feleségét.

Soóghor Gyuri hamar fel szokta találni magát mindenkor. Most még sem tudta mit cselekedjék. Csupán azt érezte, hogy valamit kell tennie. A tűrhetetlenül hamis helyzetet meg kell változtatni.

Gondolt arra, hogy egyszerűen elválik a feleségétől. Igen ám, de akkor mindjárt a nyakát törik a hiányzó hivatalos pénzért! Azt is tervezte, hogy lemond

hivataláról, följelenti magát, kiállja büntetését, aztán új életet kezd. Elveszi Ilonát, és lesz molnárlegény. Boldog molnárlegény! Gyerekkorának minden vágyakozása megvalósulna! Mert a fényes víznek meg a düledező malomnak látására, mindig megújultak emlékei s ellenállhatatlanul vonzották.

Ez a gondolat annál inkább csábító volt, mert legalább véglegesen megszabadul attól a társadalmi osztálytól, hova nehezen felküzdte magát, de a melyet gyűlöl, mert külső tekintélyét hazugságokkal kényszerül fenntartani. A börtöntől sem félt valami nagyon. Tudta: Ilona nem fogja őt közönséges mérték szerint megítélni, sőt egészen bizonyos volt, hogy annál inkább fogja szeretni.

Ebben is megakasztotta az a gondolat, hogy kímélni tartozik feleségét. Micsoda kárörömet fog kelteni a vármegyében, ha kisül, hogy a gazdag Ér Rózsa férje közönséges sikkasztó! A pletykától miféle kínzatást kellene elviselni annak az asszonynak, aki ártatlan!

Közben a belügyminiszter megint megsürgette a kavics pénz rendezését erélyes leiratban. Ez siettette a dolgot. Tenni kellett valamit.

Hosszú gyötrődés után mégis megállapodott valamiben Soóghor Gyuri.

Meglátogatta ipát. Őszintén megvallotta, hogy elköltött hivatalos pénzt. Mivel pedig háztartása sokkal többet emésztett föl, mint amennyi fizetése volt, könyörgött ipának, hogy leánya iránti tekintetből, adjon tízezer forintot. Annyival helyreépítolja a hiányzó pénzt.

Ér Sámuel rekedt nevetésre fakadt a kérésre, s gúnyosan mondta:

– Édes vöm! Megmondtam, hogy egy fillért sem adok a leánnyommal, s én nem szoktam a szavammal játszani. (Persze nem szokott, ha azzal pénzt lehetett megtakarítani.)

Soóghor Gyuri hangosan, szó nélkül otthagya a szívtelen embert. Csupán magában morogta: „Jöjjön hát aminek jönni kell! Én nem kímélem magamat!”

Azonban a harag elpárolgott a fejéből, amíg haza ért. Úgy gondolta mégis tartozik annyival a feleségének, hogy a dologról fölvilágosítsa.

Elmondott neki mindent. Nem mentegette magát, nem is szépítgette a dolgot.

A szegény asszony megrémült. Micsoda botrány keletkezik ebből! Ezt nem fogja túlélni!

Soóghor Gyuri szívébe Igaz fájdalom lopódzott szerencsétlen felesége iránt. Vigasztalni igyekezett. Elmondta, hogy van kétféle mód a szégyentől való menekülésre. Egyik, ha elmegy atyjához, és rá tudja venni a hiány kifizetésére. Másik, ha rögtön válópert indít, és elválik, mielőtt a hiányzó pénzért a hivatalos eljárást megindítják. Ő semmiféle gátat nem fog vetni az elválás elé.

Ér Rózsi sírva fakadt. Nem is annyira férjét sajnálta, mint saját eljátszott boldogságát. Mert avval régen tisztában volt, hogy neki más férfihez, Abár Józsefhez, ahhoz a szerény emberhez kellett volna férjhez menni. De eddig titkolta ezt a szerencsétlen felfedezést, s kettőzött figyelemmel környezte férjét, csak hogy házasságuk sivárságát takargassa. És most vége minden jó akaratnak! Világcsúfja lesz belőle!

Soóghor Gyuri megrendült. Mindinkább érezte, hogy nagy bűnt követett el felesége iránt. Sokat gondolkozott. És miután azt hitte, kötelessége a feleségének minden elégtételt megadni, végül azt mondta nejének:

– Ha jobbnak találod, sorsod helyrehozásához, hogy én rögtön elpusztuljak, szólj, én rögtön megölöm magamat!

Majd utána tette kis vártatva:

– Csak attól félek, hogy ezzel a szégyent nem hárítom el rólad, mert úgylis keresetbe veszik a hiányzó hivatalos pénzt!

Az asszony nem tudott mást tenni: sírt. Siratta elhibázott életét.

Pár nap múlva mégis elhatározta magát Ér Rózsa. Elment atyjához. Rimánkodott neki, hogy mentse meg nevüket a becstelenségtől.

Ér Sámuel hajthatatlan maradt. Leánya sírása nem puhította meg kemény szívét. Kijelentette újra, hogy fillért se ad. S mikor Róza azzal állott elő, hogy férje öngyilkos lesz, akkor azt felette:

– Az nem baj! Te újra kapsz másik férjet, mert gazdag parti vagy!

– Apám! Megver az Isten szívtelenségedért! – sikoltott Rózsa.

– Nem félek én attól! Isten csak a gyöngéket veri! – csúfolkodott Ér Sámuel.

Az istenkáromlásra Rózsa elhalványodott. Egy pillanatra mintha elkábult volna. Aztán lassan felkelt, azt sóhajtotta:

– Minket megvert az Isten!

És minden további szó nélkül eljött apjától.

Aztán múltak a napok folytonos gyötrelemben. Ér Rózsánál éppúgy mini Soóghor Gyurinál, vagy Musza Ilonánál.

Voltak pillanatok, mikor kétségbeesés fogta el mindháromnak szívét, s arra ösztönözte, hogy öngyilkossággal vessenek véget az élet nehézségének. De a kivitelnél mindig visszariadtak.

A szomorúság állandó tanyát ütött mindegyiküknél. Így éltek egyik napról a másikra.

A tragédia alapja készen volt, a megoldástól rettegtek mindhárman, mert csupán borzasztó összeütközés árán volt lehetséges

Ér Rózsának mind gyakrabban jutott eszébe töprengése közben Abár József. Hátha ő tudna segíteni! Vagy legalább tanácsot adhat! Elmegy hozzá! Segítségét kéri! Tudta, hogy ebben az emberben bízhat, noha sebet ütött rajta. Legvégső esetben megbízza házassági perének keresztülvitelével.

Addig tusakodott magában Ér Rózsa, míg egyik napon csakugyan elment Abár Józsefhez.

Rózsa nem várt megjelenése rendkívüli esemény bekövetkezését mutatta. Abár József arcát vér öntötte el az asszony látására.

Zavarba hozva, alig tudta mit mond, azt kérdezte:

– Miért Jött ide?

Rózsa nem felelt a szigorú szóra, hanem minden magyarázat nélkül sírva fakadt.

Most igazán megijedt az ügyvéd. Nem ismerte az asszonyokat, és el nem tudta gondolni, hogy Ér Rózsát miféle nagy szerencsétlenség érte? Vigasztalni próbálta,

de csak azt érte el vele, hogy Rózsa szeméből még inkább folyt a könny. Az ügyvéd zavarba jött, s megindultan mondogatta:

– Ne sírjon kérem, ne sírjon!

Eközben öntudatlanul hozzá ért az asszony kezéhez, s a közvetlen érintkezésnek következménye gyanánt a síró asszony megmagyarázhatatlan módon ott feküdt Abár József mellén. Valami ismeretlen erő következtében a férfi is elvesztette rendes józanságát, s körülkarolván Rózsát, a természet kényszerítő hatalma folytán csókkal halmozta el a hozzásimuló asszonyt.

Most végre tisztába jöttek egymás érzelmével, melynek megnyilvánulásához egy szerencsétlenség bekövetkezése volt szükséges.

A szótlanság pillanatainak eltelte után Ér Rózsa kipanaszkodta magát és könnyei közt mosolygott, mikor azt kérdezte a szeretett férfitől:

– Melyik ügyvédre bízom a válóper keresztülvitelét?

É kérdésnek váratlan hatása lett. Új akadály került a rózsás jövő útja elé. Abár József láthatólag küszködött magában, hogy megmondjon-e valamit, de végre őszintén válaszolt és rámutatott a dolog nehézségére. Azt felelte:

– Egy vallásos öregasszony lakik a Tiszán innen. Ez a szegény özvegy szűcs-mesterné az én anyám, ő a fiában él, s az én szeretetem kevés, hogy eléggé leróhassam iránta tartozásomat. Megsebezné egyszerű lelkét, ha megtudná, hogy fia olyan feleséget vett, kinek férje van. Nem lehet más választásunk, mint várni! Várjunk egy esztendőig. Talán az idő hoz valami megoldást! Ez okból kedves Rózsám, az első kérésem magához az: ne menjen ügyvédhez, hanem bízzék az isteni gondviselésben! Ha másként nem lesz, akkor egy év múlva megindítjuk a válókeresetet!

Az egészről legjobban megragadta Ér Rózsa figyelmét az, hogy a férfi kedves Rózsijának szólította. Ez a csekélység olyan boldogsággal töltötte el, hogy bánatát teljesen elfelejtette, s vak bizalommal egyezett bele a férfi óhajtásába. Ha ő úgy kívánja, akkor úgy lesz jó!

Búcsúzaskor azt mondta az asszony:

– Minden héten ezen a napon bejövök a városba, és ránézek ablakodra. Ez erőt fog adni nekem!

– Én pedig azokon a napokon várni foglak, és mindennap minden percében rád fogok gondolni! Ez melegséget fog hozni az én rideg életembe! – felelte a férfi.

Ér Rózsa ettől fogva vidámam hordozta az élet terhét. Immár fölemelkedett minden kicsinyes baj fölé. A változás feltűnhetett volna férjének is, ha Soóghor Gyurit annyira nem foglalta volna le a töprenkedés.

Az egy pillanatig tartó heti találkozásnál Ér Rózsa művészileg ki tudta fejezni érzelmét pár szóban. Például azt mondta: „Jó reggelt! Szépet álmodtam!” (Érted: Rólad álmodtam.)

Máskor azt mondta: „Az igaz boldogságért szenvedni kell!” (Vagyis az én boldogságom ezután jön. Addig várok, és tűrök!)

Utoljára a komoly Abár József is megtanult ezen a tolvajnyelven nyilatkozni. Egyszer így köszöntötte: „Alászolgája! Minden álmom egy fényes királyság!”

(„Koronája te vagy angyalom!” – mondogatta hazafelé utaztában Ér Rózsa a vers folytatását, melyet az a költő-fejedelem írt, ki lelkét adta a világnak, bár annyira kényúr volt, hogy még a nyakkendő nyomását sem tűrte.

Vagy pedig azt mondta aközben, míg egymás kezét megszorították: „Jó napot! Jövel Dumbar Fáni!” (Az asszony tudta, hogy Abár Józsefnek kedves költője a halhatatlan skót paraszt, s így azonnal tisztában volt a verssor jelentésével.)

Szóval minden csekélységnek valami különös jelentősége lett. Az asszony egész héten érezte a férfi kezének pillanatnyi szorítását, s Abár József mindennap a szeme előtt látta Rózsa mosolygását.

XIX. Ispiláng-ünnep

Ezt az ünnepet is könnyebb volt elhatározni, mint megvalósítani. Pedig minden szükséges dolog meg volt hozzá.

Pál atyának, meg Bán Gábornak mégis vagy hatszor kellett elmenniük Lélek Andorához, míg teljesen egybeállították az ünnep rendjét.

Kend méltóságát az öreg Lélekre ruházták.

„A Kend öltözete rojtos hétszél gatya, sípujú ing, meg pörge pásztor kalap!” – mondta az új Kend, és az ő nyilatkozata ellen nem volt föllebbezés. Megkészítettek tehát az öltözetet az uradalom költségére. De sok nehézségre bukkantak. Mert például sehol se kaptak fölthajtott karimájú régi módi pásztor kalapot, és csak nagy utánjárással találtak egy öreg mesterembert, ki még tudott olyant készíteni. Aztán alig tudtak fölthajszolni olyan varró asszonyt, aki értette a gatya suprikálását.

A faragó béres pedig megcsinálta a hétküllős karikát: bükk, gyertyán, dió, nyír, kőris, ihar, meg cseresznye-fából.

Végül a szép lányokat, meg az igéző menyecskéket, szálás legényeket összeszedték hét uradalom cselédségéből. Ezeket Bán tanította be a tennivalóra.

Szabó János szintén nyert alkalmazást. Persze illő díjazás mellett.

S mikor a résztvevőknek már mindent megmagyarázott Pál atya, akkor próbát rendezett.

Oly szigorúan vette, hogy a próbára is ünneplő ruhát kellett felvenni minden szereplőnek. Minden próba után tartottak egy kis áldomást is.

A Jenki is elment a második próbára. Ekkor már mindenki tudta a dolgát. A próba fölött egész hazáig gondolkozott a Jenki. Kezdte belátni, hogy Pál atya furcsának tetsző állításaiban sok a valószínűség, és hogy a páter tudományát komolyabban kell venni, mint milyennek tartják az emberek.

Aznap este otthon az uradalmi kormányzó abbeli kérdésére, hogyan tetszik az ünnep, a szúkszavú Morier James olyan elragadtatva beszélt, hogy a kormányzó kíváncsiságát is annyira fölkelte, miképp kijelentette:

– No, azt az ünnepet megnézem magam is!

– Helyesen van! Én pedig ebben a nyárban az ősi ruházatot fogom viselni! Ingeben, gatyában járok! – szól a Jenki.

– Micsoda? – riadt föl a megbotránkozott kormányzó. – Csak nem érti komolyan?

– Miért ne? Hiszen az a ruha sokkal szebb, mint a mai! Ezenfelül jóval célszerűbb is! Meg aztán akár igaz Pál páter állítása a magyarok ősi eredetéről, akár nem, de annyi bizonyos, hogy ez a ruházat ősi népek viselete! – erősítette a jenki.

A kormányzó kétségbeesve kiáltozta:

– Micsoda szégyent hoz ránk! Mit fog a herceg mondani, hogy vendégét paraszt ruhában engedték járni? El fog csapni bennünket! Az Isten szerelmére kérem, ne tegyen szerencsétlenné!

Annyit rimánkodott a kormányzó úr, hogy a jenkinek engednie kellett. Kijelentette, hogy bár csináltat olyan ruhát, mint a Kendé, de az utcán nem fogja hordozni.

És csakugyan készítettett olyan öltözetet.

Esténként aztán magára vette Gyuri huszár segítségével, rágyújtott a pipára, s így járkált a két szobán keresztül rámás csizmában, sípujjú ingben, meg hétszél gatyában.

– Szoknom kell a furcsa ruha viseléséhez, hogy majd otthon Amerikában be tudjam mutatni! – magyarázta a huszárnak.

Mikor pedig Gyuri annak a vélekedésnek adott kifejezést, hogy makra-pipa illelnek ehhez a ruhához, hát akkor szerzett a jenki olyan magyaros pipát, amelyen levő réz ékítmény egész nótákat csilingelt azalatt, míg a jenki pipálgatott.

Végre eljött a megállapított idő. Az ünneplő sereg kocsikon érkezett Lélek Andorás elhozta magával beteg szépunokáját is.

Az uradalmi erdőnek a Sullogó partján lévő szélére tették az ünnep helyét „Víz mellett köllött történni” –nyilatkozott Kend. Szó sem lehetett ellenkezésről, mert Kend ismét oly hatalommal áll az elsatnyult utódok között, hogy minden kimondott szava cselekedetté válik.

A Kend parancsához képest „tisztás helyen” hét kéve száraz ág van egymásra borítva, úgy hogy alapjuk négyszöget alkot.

Az északi oldalon földhalmot hánytak: „Az ékes beszédű ember ütőhelyének köll itt lenni!”

Keleten a legények vannak, s ugyanott készenlétben áll a hét-küllős karika, melynek agyán keresztül száraz rúd van dugva. A déli oldal a leányok helye. Nyugaton a menyecskék vannak.

Az ünnep megkövetelte, hogy cigánybanda is legyen. A Kend háta mögé helyezték el.

Az összes résztvevők már helyükön álltak, mikor megérkezett Morier James meg a kormányzó.

A jenki gyönyörködve nézett szét a gyülekezeten. Deli legények mind rojtos gatyában, meg ringó csípőjű szép lányok egytől-egyig bokorugró szoknyában. Mert így szólt a Kend parancsa: „Bokorugró szoknában kell jönni!”

Mikor áldozásra hajolt a nap, és sugaraival búcsútáncot járt a tisztáson, akkor Kend leül a fatönkből ácsolt trónusra. A tuskó kis halomra van helyezve és körül van véve nyírágból font sátorral. A sátor elöl nyitott, „mert látni kell a csillagot!”

Kend olyan méltóságosan tartja kezében hegyes végű fejer pálcáját, mely nem más, mint kérgétől lehántott egyszerű mogyorófa bot, (bele van róva a Kend jele), hogy semmiféle kényúr sem tudja manapság már ilyen tekintélyesen tartani jogarát.

Ünnepies órának elkövetkezését érzi minden jelenlevő. Lélek Andorás mozdulatlanul néz a nyugati égre. Senki sem mer mozdulni.

Kigyullad az égen az első csillag. Abban a pillanatban fölhangzik a Kend kiáltása!

„Isten törvénye tündöklük!
Tisztöléshez fogjunk!”

Most fölemelkedik trónusáról Kend, s pálcáját kelet felé tartva, ének-mondásban parancsolja:

„Ispiláng
Ispiláng
Gerjedetet
Kezdjünk!”

Erre két legény lép a karika mellé, és szemfényvesztő gyorsasággal csapja a hét küllőt, míg a rúd füstöt vet. Száritott pünkösdi rózsa ráhintésével tüzet élesztenek, és meggyújtják a rózsekévéket. Eközben azt kiállják:

„Istáp
Istáp!
Tiszteletet tészünk!”

Csakhamar pattog a száraz rózse, és tűzsziporkák illannak az ég felé. Lángban áll a hét kéve. A tűzbokor első füstje észak felé verődik Lélek Andoráshoz. Az öreg tisztában van ennek jelentésével, mert fölkiált:

– Hála legyen az égnek, nem halok meg ebben az esztendőben.

A leányok meg a menyecskék pedig megfogják egymás kezét, a tűzbokrot láncként körülfogják, és éneket mondanak, miközben körüllejtik a tüzet:

„Hajtsd, hajtsd
A cseresnye ágot,
A szépiből
Hadd szakajtsak!
Magyar Ilus,
Selyem sárhajú Ilus,
Gajon felül gyöngykoszorú
Gyöngy a másik ága!
Isipláng, ispiláng,
Ispilángi rózsa,
Arany garas hijja,
Rózsa volnék, piros volnék

Mégis hozzá lépnék
Mégragadnám a lova kantárját!
Hopp selyem rosta!
Vessed nékem
Honnan gyön a gazda!

Eközben megszűnik lánggal égni a tűz. Most az izzó parázs mellett a legények, egymás kezét megfogva élő gátat állnak a keleti oldalon. A menyecskék kiállnak a sorból. A leányok pedig a nyugati oldalról egyenkint neki szaladnak a parázs-tűznek. Egy hullámot vet szoknyájuk, mialatt a tűzbokrot átugorják. Azt kiáltják ugrás közben:

– Ég Buda!

A legények sorfala felfogja az ugrókat, s ők is felkiáltanak minden ugrásnál:

– Ég Buda!

– Kenyerem javát megettem, hanem annyi bizonyos, hogy csupán a mai naptól fogva tudom, hogy a bokorugró szoknya elnevezésnek mi az értelme! – jegyezte meg Bán Gábor.

Morier James szó nélkül állt az ünneplők között. Alig tudta hova nézzen, mire figyeljen.

Mikor minden lány átugrott, akkor a parázs tüzet újra megrakják.

Most valami borongós méla dallam harsog elő az erdő rejtelmes mélyéből. Pál barát bújt el a sűrűben, ő fújja Fejedelmünk kesergőjét. A bánatos édes hangtól megnedvesedik a szem. És önkénytelenül ökölbe szorul a kéz, mikor úgy végződik a nóta, mintha valami kiáltó szó szakadt volna félbe!

A tárogató után egy régi tánc következett.

Ez a tánc a maga nemében rendkívüli volt. Már napokkal előbb készülődtek rá. E célra előkerült a helyéről a forradalom óta rejtekben tartogatott két darab kard, melyet kitisztogattak a rozsdától, és élesre köszörültek. Az ünnep napján a két kard keresztbe fektetve lecövekeltetett a földre úgy, hogy élük fölfelé állt. Ez az elhelyezés könnyen ment, mert a kardok egyike görbe, másik pedig egyenes volt. Ez utóbbi valami némettől zsákmányoltatott annak idején, míg a görbe kard a török uralkodásnak volt emléke. A tánc a kardok között történik. A netáni hibás ugrást nem lehet eltitkolni, mert a kardok mélyre ható vágással bosszulják meg.

Mikor elnémult a tárogató, akkor a cigánybanda rázendítette a régi kanász-nótát:

Megismerik a kanászt

Ékes járásáról,

Disznó hájjal kipödrött

Pörge bajuszáról...

Most kilép a sorból Lélek Péter, az öreg Kend unokája, és a lobogó tűzfény mellett, a kardok között eljárra az ősi pásztor táncot.

Gyorsan, és mégis vigyázva táncol, hogy kardélre ne ugorjon.

Ne féltsük őt!

Csak járjad, Lélek Péter! Semmi az a félszáz esztendő, mely válladat nyomja! Duzzadó eredben lévő magyar véred nem engedi, hogy hibás lépést tégy!

Sőt a nóta végén megújrázod, utána megint azt kiáltod büszkén a cigánynak: „Három a tánc!” És eljáród lábujjhegyen, egyhujában háromszor a daliás ősök fárasztó táncát.

Morier James a szemével alig tudja követni a kápráztató mozdulatokat.

A tánc után Kend lépett elő. A zsarátnok fölé tartotta beteg szépunokáját, s a csillagok felé tekintve felkiáltott:

– Ispiláng! ispiláng! Kergesd el a hideglelést! Erősítsd meg a szép unokámat!

Pál barát lefeküdt a fűbe. Azt mondta a mellette levőknek:

– Szédülés fog el! Azt hiszem sok ezer év előtt élek, és a gyolcs ruhában öltözött csillagimádó Mágusokat látom! Mintha a behisztáni(?) sziklán lévő Dárius alakja megelevenedett volna előttem!

A jenkinek is fénylett a szeme a rendkívüli élvezetben. A kormányzó azonban meg se várta az ünnep végét, hanem kocsjába ült és haza hajtatott, azt mondván:

– No még ilyen szamárságot sem láttam soha!

Megint alábbhagy a tűzbokor lángolása. Ekkor a parázs tűz közé szolgálót vernek. Rá üstöt akasztanak, mely már tele van a tokány készítéséhez szükséges háromféle hússal, meg mindenféle fűszerszámmal.

A fölséges tokány már teljesen kész, mikor a Kend parancsa folytán kiszednek Morier James részére egy tányérral, mert „messziről gyűtt ember nem tudja megenni a paprikát!” Csak ennek megtörténte után rakják bele az üstbe a szükséges paprikát.

Ódon érzés csapott Pál barátára.

– Kár, hogy nem eszünk már lóhúst! – sóhajtott önkénytelenül; most fejrlovat áldoznánk!

Ekkor Kend megszólal:

– Most jut eszembe, hogy akkor az öregek fejr pecsenyét ettek a lakozás alatt. Csak a legénység kapott tokányt!

– Fejr pecsenyét? Én tudom mi az! – szólt közbe a jenki váratlanul.

Emberek nem kérdezik, tehát Morier James megmondja:

– A fejr pecsenye a húsnak a legjobb része!

– Aztán honnan tudja? – csudálkozott Bán Gábor.

– Hát kitaláltam. Útbaigazítást adott Pál atya, ki fölvilágosított a fejr színnek a magyarok történetén végig vonuló sajátosságáról!

Pál barát mosolyogva biccentett a fejével, azt mondván:

– Igaz ni! Megint egy eset, mely igazolja a fejrnek a kiválóval való azonosságát! Most a jenki figyelmét az foglalja el, hogy tálalják a tokányt.

Azaz csupán Morier Jamesnek adnak külön tányéron, míg a többiek a húsdarabot az üstből bicsakkal szedegetik kenyerekre, és a fűbe heverészve lakomáznak.

Morier észrevevén, hogy csupán neki kell civilizált módon enni, protestál. Kijelenti, hogy ő is úgy akar enni, mint a többi.

– Csak tessék ! – mondogatják szívesen.

Eközben pedig csapra ütik a boroshordót, és tartalmát sajtárokba eresztik, hogy mindenki könnyen megmeríthesse poharát.

Egyik szomjas legény odafurakodott mindjárt a sajtárhoz. Poharát tele merítvén, azt mondja hangosan: „Isten éltesse bennünket!” és inni akar. Csakhogy Szabó János ébersége megakadályozta az ünneprontást. Odaugrott a legényhez és rákiáltott:

– Csitt! Kendé az első pohár ital!

– igaz! Majdnem elfelejtettem! – szólta a legény és visszaöntötte a bort.

Most odaviszik Kendhez az első pohár bort. Az öreg pásztor a tűz mellé lép, poharából háromszor loccsant az ég felé, de úgy, hogy a kidült bor mindig a tűzre essék, és azt kiáltja:

„Istáp, Istáp

Tiszteletet tészek!”

Aztán pedig nagy méltósággal issza ki a pohárban maradt bort.

Morier James hirtelen odalépett Kend mellé, és azt kérdezte:

– Miért önti tűzbe a bort?

– Mert így köll tenni! – felelte az öreg.

Ez egyenes válasz után a jenki megint biccentett, s szó nélkül visszament az üst-höz. Kivett egy darab húst, aztán ő is evéshez fogott. A finom paprika az első harapásra lángot vetett a szájában, és könnybe borította szemét. Majd rettenetes köhögés fogta el. Mikor pedig látta, hogy milyen jóízűen falatoznak a többiek, hát másodszor is próbálkozott az evéssel. Bátorsága eredményeképpen majdnem megfulladt.

Le kellett a földre ütnie, miközben kínosan nyögte:

– Pompás, igazán hihetetlen pompás!

Kenyeret etettek vele, hogy a paprika hatását gyengítsék, de mégis beletelt negyed óra, míg a jenki szóhoz juthatott. Mindjárt arra kérte Bán Gábort:

– Kezdjék újra az ünnepet, és még egyszer csinálják végig, mert másképp nem értem tizedrészét sem!

Kend szólta közbe. Méltóságosan tiltakozott:

– Nem lehet!

Bán kérdőleg nézett az öreg pásztorra, ki mindjárt megfelelt:

– Azért nem lehet, mert az ünnepet csak akkor szabad megkezdeni, mikor az isteni-törvény csillaga az égen van!

– Aztán melyik csillag az? – kérdi a jenki.

– Hát amelyik mindjárt nap-áldozás után látszik. Most már letűnt! – mondja az öreg.

– Ez már legyőzhetetlen akadály! – hagyja helyben Bán. – Azonban ha tetszik, megint megcsinálhatjuk két hét múlva!

– Akkor lőhet! – hagyta jóvá Kend.

A jenkinek aggódó arca kiderült, mihelyt a legfőbb ember, a Kend, beleegyezett. Megragadta Kend kezét, és azt kiáltotta:

– Köszönöm! Köszönöm!

XX. Délibábos következtetés útján kiderül az Isten magyar volta

Pál atya ellenvetést tett:

– Nem szükséges az ünnepet újra megtartani! Hisz megmagyarázok én mindent, amit akar tudni!

– Úgyis jól van! – egyez bele a jenki.

És mindjárt hozzá is fog a kérdéshez:

– Hát mi baja van annak a gyerekeknek, kit a tűz fölé tartottak?

– Meg van ígézve! Adja meg a felvilágosítást Lélek Andorás.

– Ígézve! Mi az? – kérdi a jenki.

– Valaki megverte a szemével!

Pál atya közbeszól:

– Ez is az ősi származás bizonyítéka! Sok ezer év előtt a világ legrégebbi népénél igit is volt a szem neve! De még csodálatosabb, hogy az a régi nép szintén hitte, miképp bajt lehet okozni a szem-nézéssel!

Bán mosolygott:

– Ahá! A szent atya megint a levegőben jár!

Morier tovább kérdezgette:

– Miért nem viszik a beteget orvoshoz?

– Úgyis hiába! Már a javós asszony se tudott rajta segíteni!

– Mi az a javós? – fordult a jenki Bán Gáborhoz.

Bán aztán igyekezett megmagyarázni, hogy az egy olyan asszony, ki a régi világban szokásos módon, Isten nevével, ráolvasással, szenes-vízzel, meg egyéb bűvös szerrel gyógyít. A törvény azonban üldözi az ilyen kuruzslást.

Most Pál atya szólt, és ugyancsak különös magyarázatot adott:

– A javós szónak igen régi történet van! Alapja a Jav szó, mely gyökere a Jave istennévnek! Tehát a javós-asszony tulajdonképpen értelme istenes asszony.

Bán mit mondhatott volna? Nevetett s azt morogta: „Javíthatatlan!”

A jenki pedig azt kérdezte:

– Gondolja, hogy meghal a gyerek?

– Ha nem segített rajta az Ispiláng, akkor bizonyosan elviszik az örök hazába! – felel az öreg pásztor.

Most némi hallgatás állott be, melyet Bán Gábor úgy szakított meg, hogy Lélek Andorásnak vigasztalóan mondta:

– Csak bízunk! Még meggyógyulhat a beteg!

Lélek Andorás gyöngén bólint, és azt feleli:

– Hát hiszen él az Isten, abban még bízhatunk!

Pál barát nem tud tovább hallgatni. Fölkiált:

– Hallják! Az ősi eredetnek megint egy bizonyítéka! Él Isten ! Az az Isten, kit Jézus említett a keresztfán, mikor azt mondta: „Éli! Éli! Lámmá sábkáni!” Azaz: Istenem, Istenem! Miért hagytál el engem!

Micsoda? – szakítja félbe a jenki az érthetetlen beszédet.

– Hát nem értik? – kiált izgatottan a páter. – Éli annyit tesz mint: Istenem. Tudniillik Él az Isten neve, i pedig a birtokos rag az egyes szám első személyében s annyit jelent: enyém. Vagyis Él + i = Isten + em.

Bán elneveti magát, és azt mondja:

– Ejnye, szentatyám! Hiszen akkor Krisztus a keresztfán a magyarok Istenéhez kiáltott?

Pál atya nyugodtan felelte:

– Úgy van.

– No ilyent még nem hallottam! – mondja Bán. Égészen meg volt botránkozva.

Pál atya folytatja:

– Mindjárt megérti, ha így mondom: a magyarok őseitől a sémi nép altat átvett istennevet említette Krisztus urunk! Különbén csupán az a feltűnő a dologban, hogy az Él szónak eredeti alapértelmét meg lehet találni egy máig meglevő nyelvben: a magyarban!

E váratlan kijelentésre hallgatnak egy darabig. Végre is a szentatya töri meg a hallgatást:

– Ugye csodálatos? Pedig csodálatosabb dolgot is megtudhatunk belőle! Él szó például a Napisten egyik régi neve, s ebből származott a görög Elios név.

Az emberek hallgatnak, de a barát nem nyugszik. Azt kérdi:

– Hát az a megjegyzés, hogy a holtat az örök hazába viszik, tudják-e mire ad útbaigazítást?

Persze senki sem szól, tehát a páter folytatja:

– Az Ádám ős-apánktól származott nép, a szumír, sőt az utána következő többi nép is, milyen az asszír, a méd, a sémi, egy helyre temette halottait: Erek vagy Uruk városába, amely név az örök szóval azonos. Ott volt eltemetve az ős-apa, s utána ugyancsak Erek városába temették a különféle népek minden kiváló emberét. Így került oda Ábrahám teste is. Mikor már szétszóródtak az emberek a földön, akkor is még több ezer éven keresztül a világ minden tájékáról elvitték halottaikat az ős-apa mellé Erekbe. Az Erek hazába. S így Erek fogalma ugyanazzá lett az örökké-tartó szó jelentőségével, és másvilági haza fogalmával! Ezért mondta Kend, hogy a szépunokáját az örök hazába viszik, ha meghal!

– Ejnye, milyen érdekes! – kiált a jenki.

Pál atyának tetszik a megjegyzés, azért tovább magyaráz:

– Az is érdekes, hogy az Erek szónak alap értelmét csupán a magyar nyelvben lehet megtalálni! S még érdekesebb, hogy a rongyos malom feliratában szintén előfordul!

Bán Gábor másra akarta átterelni a beszédet, azért mondta:

– Az ünnep magyarázatára térjünk át!

– Jól van! – hagyta helyben a páter, pedig még szívesen beszélt volna kedves tanulmányáról.

Ezután a jenki elmondatta az öreggel a Szent-Iván éneket. Egyes kifejezésekre pedig seregestül intézte a kérdést a három magyarhoz,

Elöljáróban mindjárt azt kérdezte:

– Mi az értelme az ünnep alatt elmondott éneknek?

Emberek egymásra néztek, a végre Bán felelt:

– Az ének csupa értelmetlenség! Mostan már nem is hallani ezt az énekét másutt, mint a játszó gyerekek között.

A Jenki a váratlan feleletre megingatta fejét. Kisvártatva azt kérdezte:

– Mi az: Kend?

– Ez csupán cím. Manapság nincsen használatban, de még kétszáz év előtt nagyon tisztes cím volt, és a huszár kapitányokat kendnek kellett címezni. Sőt a negyvennyolcadiki országgyűlésen valami Táncsics nevű követ a kend címzést ismét be akarta hozatni; szerencsére rögtön letorkolták azzal: „Bolond kend Táncsics!”

– Tehát most már csupán csúfolkodás gyanánt alkalmazzák ezt a címzést a magyarok? – kérdi a Jenki.

– Bizony a kend megcégéztetett, s most akit kendnek címeznek, az dühében az almáriumba lép az ajtó helyett, amint Jókai megírta. Mert manapság csúf név! – erősítette, Pál pedig bólintgatott, hogy úgy van.

A Jenki kevés időig tűnődik, majd azt kérdezi:

– Aztán a Kend szónak mi az értelme?

– Semmi! Hangzott a felvilágosítás.

A Jenki ahelyett, hogy elhallgatott volna, most megint újat kérdezett. Azt:

– Mi az: Istáp?

Erre már szorongani kezdett Bán. Hogyan tudjon megfelelni a furcsa kérdésre? Tétovázva mondja:

– Ez egy ősi szó, már nem is igen használják. Csupán egyházi énekben a királyt mondják az ország istápjának, s a régi imádság szerint az volt az Úr neve. Értelme: istápoló, gyámolító, segítő.

Pál atya erre már közbeszólt, s nagyon is megerősítette Bán beszédét, azt mondván:

– Úgy van! A tűzisten egyik neve! Hérodotosz följegyzése szerint Tábiti vagy Tábít néven tisztelték a szkithák. Ez pedig ugyanazos a magyar Istáp szóval. Még az értelmük is ugyanaz.

Bán rémülten nézett a páterre. Minő csodás következtetéseket csinál!

– Hát ez a szó, Ispiláng, mit jelent?

– Ez nem magyar szó, nincs értelme! – mondja Bán.

Azonban az öreg Lélek nem hagyta annyiban:

– Dehogyan nincs, kérem szépen! Az a tűz az Ispiláng, amit karikával csináltunk!

Morier James felváltva nézett a magyarokra, és azt mondta:

– Ezt maguknak kell megmondani!

Bán tiltakozott:

– En nem tudom megmagyarázni! Nem is értem azt a szót!

A Jenki most már csupán az öreg pásztorra nézett. Az meg is szólalt:

– Kérem, minálunk lángnak hívnak minden lobogó tüzet, de csak karika forgatással csinált tüzet hívták a régiek Ispilángnak.

Bán részben megerősítette:

– Igaz, a láng szót máig is használják!

Most Pál barát megint közbeszól:

– Hát még ezt se tudják! Hisz az Ispiláng tiszta magyar szó! Egész egyszerűen rátalálhatunk értelmére. Például: mi értelme van az Ispiláng szónak?

Bán kevés gondolkodás után megfelelt:

– Egy igen régi feljegyzés szerint az is valamikor ős-t jelentett a magyar nyelvben.

Pál atya bólintott.

– Jól van! Hát a pi szónak mi az értelme?

Bán hiába törte az eszét, nem tudott helyes magyarázatot adni. Végül is Pál páternek kellett előhozakodni a tudományával:

– Pi szó nincs használatban, de vannak pi-vel kezdődő szavaink. Ilyen a pír, mely fényt jelent. Valószínűleg ebből származott ez a jelző: piros – tűzfényű. Vagyis a pír meg a piros szavak törzsöke pi, melynek értelme az ősi nyelvben tűz, és mely megvan ebben a magyar szóban is-pi-láng. Az Ispiláng szintén a tűz-isten egyik elnevezése. Értelme is megmaradt szóról-szóra a magyarban – ősi-tűz-láng.

– Úgy látom, hogy az Isten is a magyarok közé hozza! – dörmögte Bán bosszankodva.

Aztán gúnyolódva folytatta:

– Hiába keres mindenféle Istent a magyar nyelvben, mert a mi tudósaink már megállapították, hogy az Isten szó maga sem magyar. Nincs értelme nyelvünkben.

Pál barát közbeszól:

– Azaz, mégis akad két ember, egyik a történetíró Feszler Ignác, másik a történetbúvár Kállay Ferenc, kik az Isten szó magyar eredetét vitatták. Az igaz, hogy ők se tudták megmagyarázni.

Pál ezután hallgatott egy darabig, mintha tusakodott volna magában valami fölött. Végre újra megszólalt:

– Beszéljessünk egy kicsit az Isten név magyarságáról! Például van e valami jelentése a Ten szónak?

– Nincs! – hangzott Bán válasza.

– Talán rátalálunk másik szóval összetéve. Vagy hát egyáltalában nincs szó a magyarban, mely Ten-nel kezdődik vagy végződik?

Némi fejtörés után azt mondja Bán:

– Előfordul a Ten-magad szóban.

Pál atya most azt kérdi:

Bán megadja a feleletet minden gondolkodás nélkül:

– Ilyenformán értelme van: egyedül te, csupán te, kizárólag te, te és nem más!

De már erre Pál atyából kitört a szóáradat és kiáltozva mondta:

– Hogyan lehet, hogy mégse érti az Isten szavat? Hiszen máig is használják! S az Isten szó jelentése megfelel a biblia szerint magyarázott Isten fogalomnak!

Bán zavarodottan nézett a barátira és féltékeny kérdezte:

– De hát mit jelent az Isten szó?

Is-ten annyi mint: Ős-ten! Vagy ahogyan a Musza-féle ősrítésben is előfordul: Esten. Ez pedig azt jelenti: Ős egyedül te! Tenmagad őse! Az egyetlen, ki magadnak voltál őse, vagyis önmagadtól lettél! Ez a bibliai Isten az egyetlen, aki nem teremtett!

Pál barát teljesen belejutott a délibáb bűvös körébe. A káprázatos színben ragyogó dolgok elmámorosították s magukhoz vonták lelkét. Ki tudja, nem fognak-e majd befolyjni életének irányításába? Nem állott meg a hatalmas következtetés után, hanem folytatta:

– A krónikák szerint a honfoglalás után háromszor kiáltotta minden magyar az Isten nevét: „nagy fennszóval” s azért azt a helyet, hol így kiáltottak, elnevezték Dees-nek. „Ki mind e napiglan úgy hívattatik”. Tehát Dees vagy Tees néven hívták az Istent a pogány magyarok. Ez pedig ugyanaz a Tees szóval s később is csupán a szótagok rendjét fordították meg, ami első szótag volt, az lett a második, s így lett a mai Isten szó. Tudják e mi ennek a folyománya?

A magyarok nem szóltak, tehát a barát tovább beszélt:

– Az, hogy az ó-kor legműveltebb népe, a görög a Theosz nevet a magyarok elődeitől vette át. A görögtől pedig Deus néven átvették a rómaiak!

– No de most már elég lesz szentatyám! – mondja Bán Gábor.

Hanem a barátot már nem lehetett megállítani Azt mondta:

– A tudósok megállapították, hogy az aurea gramatika, vagyis az emberiség ősi nyelve az, melyen meg lehet érteni az Isten neveket.

Márpedig a magyar nyelvben nemcsak a magyar Isten szónak találjuk meg az érelmét, hanem a szkítha Tábiti, a sémi Él és Jav, a görög Theosz és Élios, a latin Deus, szóval az Isten nevek mind a magyarban lelik alapértelmüket. Vagyis megtaláljuk a mennyei grammatikát a magyar nyelvben!

Bán Gábor csak hallgatta a páter beszédét. Most azonban kifogyott a türelemből, s halkán azt mondta:

– Célszerű lenne a bolondok házába vinni, aki komolyan meri ezt állítani!

Hanem a Jenki megszorította a páter kezét, és azt kiáltotta:

– Még gondolatnak is gyönyörű mindez! Igazán örülök, hogy tudok magyarul, s megérthetem a sokféle fölséges eszmét!

A szentatya meg lehet vele elégedve. Ennyi sikert eddig nem tudott elérni a magyarok között.

– Van-e valami írásbeli adat, mely a magyar nép ősrégi voltát bizonyítja?

Pál barát erre is megadta a fölvilágosítást:

– Krónikáink szerint a magyarok Babilóniából származtak. Sőt az egyik krónikásunk a legrégebbi haza nevét is följegyezte: Evilát földjének hívták! A sumir nyelven Evil annyit tesz mint fiatal, at pedig azt jelenti: atya; tehát Terra Evilat – a fiatal atya földje. Tudják mit jelent ez? Azt, hogy ez az egyetlen szó is teljes bizonyosság arra nézve, miképp a magyar nép egyenes ivadéka a legősibb népnek!

E nyilatkozatra Bán bosszúsan morogta:

– Ilyenformán ráfoghatnánk, hogy Vejszló nem más, mint kalapos paripa. Mert Vejsz a neve a városban levő kalaposnak, a paripa pedig ló.

A jenki végigjártatta szemét az ott levőkön. Nyilván nem értette meg a tréfát. Hanem ekkor előlépett az öreg Lélek, s Bánnak tisztességtudóan megfelelt. Azt mondta:

– Ne haragudjék kérem, de a Vejszló név mást jelent. Én tudom az eredetét. Valamikor a Sullogónak egy ága erre folyt, s annak vizébe vejszet állítottunk halfogás végett. Egyszer itt volt gyerekkorában a mostani herceg öregapja. A csintalan hercegi gyereket minden szabadkozásunk ellenére be kellett egy lapos csónakon vinnünk a vízbe, hogy a vejszből kifogdossa a halakat. Nagy mulatság volt ez neki. Csakhogy a gyerek a fickándozó hal után belebukott a vízbe. Majdnem megfulladt. Én húztam ki a partra. Mikor emberré lett a kis herceg, akkor a szerencsétlenség emlékezetére építette ezt a majort úgy, hogy a vizet elvezette innen. Ezért kapta a major a Vejszló nevet, mely nem jelent mást, mint halfogó helyet.

Pál atya el volt ragadtatva. Azt kiáltotta:

– Uraim! Micsoda logika! Milyen értelem! Meglátszik, hogy ez a tanulatlan pásztor a biblia első emberének ivadéka, azért ilyen fölséges az esze járása!

Hallgatás állott be. Mind a három férfiú agyában más-más eszmék kavargtak.

Végre a jenki megint kérdezett valamit. Rátért az ünnep tárgyára:

– Hát a mogyoróbotra vágott jel mit jelent?

Az öreg Lélek azt mondta:

– Nem tudom mit jelent, mert nem tudok írni.

Bán pedig egyenesen megmondta:

– Semmit se jelent!

Pál atya sem tudta megmondani, hanem ott a tűz világa mellett belerajzolta a jelet a jegyzőkönyvébe. Másképp el találja felejteni. Pedig talán egykor kifürkészheti erről is, hogy mi az értelme, mert olyan, mintha valami ősi rúna volna.

Pál atya aztán tovább magyarázott:

– Az ünnep legszebb része mégis az lesz, amelyik ezután következik: a hajnal köszöntése. Csakhogy azt nem itt tartjuk, mert e helyről nem lehet a fák miatt kelet felé látni. Azért elmegyünk éjfél után a halászugnyóhoz.

– És ott mit csinálunk? – kérdezte a jenki.

– Mindenekelőtt megint eszünk valamit, nem csak azért, hogy reggelig ki tudjuk tartani, hanem azért is, mert a pogányok mindig lakomázással kötötték egybe az istentiszteletet. Aztán várjuk a hajnalt – tréfál a páter.

– Miért várjuk?

A barát elnevette magát:

– Hogy köszönthessük! Mihelyt észrevesszük a hajnal hasadását, mindjárt meg fog zendülni halkán a hegedű hangja. Betanítottam a cigányokat néhány ünnepi ütemre. Ujjaikkal fogják elpengetni, miként valamikor az íj húrján pengették a jókedvű szittyák. Majd halljuk az ünnepre hívó ősi szavakat. A Kend kiáltja:

Szólalj meg,

Szólalj meg,

Virrasztó szólalj meg!

Mire a leányok énekmondásban felelik:

Hajnal vagyon!

Szép piros hajnal vagyon!

Ezután valamennyien kelet felé fordulunk, és énekeljük az üdvözlő himnuszt, melyet részben átvett az egyház is hajnali miséhez.

Ekkor a páter önkénytelenül kelet felé fordult, és halkán énekelni kezdte az általa egybeállított pogány éneket:

Te fényességes szép hajnal!

Piros hajnal!

Gyönyörű hajnal!

Ragyogó hajnal!

Győzedelmes hajnal!

Mosolygó hajnal!

Aranyos hajnal!

Az emberek pedig amint meghallották a szentatya hangját, leemelték kalapjukat, és együtt énekeltek a betanult himnuszt. Erre bátorságot kaptak a fejérmépek is.

Ők is zengték:

Ki életet adsz mindennek,

Ki elől elfutnak a rosszak,

Üdvözlégy fényes szép hajnal!

Ki nekünk mennyből adattál,

Urunk legszebb alkotása,

Üdvözlégy szép piros hajnal!

Ki meggyógyítod a beteget,

Ki erőt öntesz minden teremtménybe,

Üdvözlégy gyönyörű hajnal!

Ki szépségben fűröszöd földanyánkat,

Ki vidámságot hozol reánk,

Üdvözlégy ragyogó hajnal!

Ki elűzöd a sötétséget,

Ki az ifjakat bátorrá teszed,

Üdvözlünk győzedelmes hajnal!

Ki a szomjas fűre harmatot bocsájtasz,

Ki a madarat dalra fakasztod,

Üdvözlégy mosolygó hajnal!

Ki örömet hintesz mindenfelé,

Ki megmutatod a másvilág fényességét,

Üdvözlégy aranyos hajnal!

Pál atyát egészen elragadta az ének varázsa. Hangja mindinkább erősödött, míg végül mint valami orgona hatalmas zúgása kísért a menyecskék, lányok csengő szavát és a férfiak áhítatos komoly énekét. A sokféle hang egybefonódott és elragadó összhangban szállott a magasba.

Úgy tetszett mintha az őserdő is megmozdult volna. Belsejéből különös zaj hallatszott. Az ének többszörös visszhanggal kanyarodott vissza, mintha táltos,

garabonc, igric énekelt volna hozzá. A félezer éves óriás fák levelei megrezzen-tek. Azok is üdvözölték a régen hallott éneket. Megmagyarázhatatlan mozgás ke-letkezett a sűrűben, mintha az ősi himnuszra a régi magyar mitológia alakjai su-hantak volna elő a lombok közül.

A jenki bólíntott mikor vége lett az éneknek:

– Hát ez igazán fölséges himnusz! Pedig milyen egyszerű! De talán éppen azért olyan gyönyörű. Majd leírom magamnak.

Pál atya tovább akarta magyarázni az ünnepség mikéntjét:

– Így ni! A régi hagyomány útmutatása szerint fogjuk üdvözölni a hajnalt; a ron-gyos molnár ezt úgy mondaná: „várjuk a régi isten jövését!”

A szentatya azonban nem beszélhetett többet, mert ekkor a cigánybanda kezdte meg működését. Andalgót húz, de már erre is táncolnak a legények, leányok, kik-nek elég volt a lakodalomból. A hold meg a tűz kettős világánál a puha gyöpon járták a palotást, utána a mártogatóst, majd a kopogóst olyan könnyedén, és mégis méltóságosan, hogy a néző szíve dobogott a gyönyörűségtől.

A táncolás ugyan nem volt fölvéve az ünnep rendje közé, de azért sikerült. Járták egyhuzamban másfél óráig.

Sőt eljárták volna világos virradatig is, mert mindenkinek tetszett. A jenki meg éppen elnézegette volna ki tudja meddig. Csakhogy a mulatságnak éjfél után végét szakította Baán Gábor, azt kiáltván:

– Megyünk a halászgunyhóhoz!

XXI. A hajnal köszöntése

A gunyhó negyedóra járásnyi messzeségre volt. A városiakat: Moriert, Baánt, Pál barátot meg Szabó Jánost csónakon szállították oda. A holdvilágos éjszakában a Sullogón való csónakázás igazán gyönyörű volt.

Zeneszó mellett kellett volna megtenni a vízi utazást, s ezért a cigányokat is csó-nakon akarták szállítani, azonban az indus-ivadék nem szállt volna vízre Dárius kincséért sem. Inkább fáklya világánál gyalog bujkáltak át az erdőn. Alighanem így is féltek, bár a többiek is velük mentek.

A terv szerint lakomázás előzi meg az ünnepet. Minden résztvevő kap ősi módon nyárson sült friss halat. Egy akó vörös bort pedig hajnalig megisznak mind kö-zönségesen. Akkor kezdődik az ünnep.

A terjedelmes halászgunyhónál várta a vendégeket Futó bácsi, a halászgazda, egész tanyára való halászlegénnyel. Már csillogott a tűz a gunyhó előtt, s a meg-tisztított halat szalonnával bélelve készen tartották a sütéshez.

A partraszálláskor a jenkinek egy furcsa alakú fekete csónak tűnt szemébe. Mindjárt azt kérdezte:

– Mi ez?

Futó gazda tisztességesen megfelelt:

– Az én régi csónakom! Bodon-hajó. Apai örökség. Isten tudja hány dédapám mind ilyen bodon-hajóval halászott. Egy darab fából van faragva az egész. Most

már nem csinálnak ilyent, pedig a hínárosban meg az ingoványosban az újmódi csónakot máig sem lehet használni!

Pál atya közbeszól:

– Jól mondja Futó bácsi! Már Priszkos Retor korában ilyent használtak szittyá elődeink! Morier úr jó darab földet bejárhat, míg ennek párját találja!

A Jenki megnézte az alkotmányt kívül-belül. Majd elővette jegyzőkönyvét, és az őscsónakot, úgy ahogy lerajzolta a holdvilág mellett.

Aztán kijelentette, hogy megveszi a csónakot.

– Nem eladó! – szól a gazda.

– De hiszen nem sok hasznát veszi! Én meg olyan árt adok érte, hogy új csónakot vehet rajta! – mondja a Jenki.

Futó gazda hunyorít egyet, és vidáman felel:

– No ha annyira megkívánta, hát legyen a magáé! Odaadom ajándékba!

A Jenki már megtanulta, hogy itt minden beszéd hasztalan. Vagy elviszi ingyen a csónakot, vagy sehogy se lesz az övé. Azt kiálltja:

– Köszönöm édes barátom! Adja ide a kezét, hadd szorítsam meg!

Miután jól megropogtatja Futó gazda kérges kezét a Jenki, azt mondja a barátnak angol nyelven:

– Igazán különös vér van a magyar emberben. Ahelyett, hogy értékesítené a vagyonát, inkább elajándékozza, mintha valami keleti fejedelem volna valamennyi!

– Biz' ez fejedelmi szokás!

Majd ő is odalép a gazdához, paroláz vele, és azt mondja:

– Jól van Futó bácsi! Magyar ember nem tehet másképp!

Ezalatt az emberek külön minden egyes halat hegyes pálcára tűztek, és körülbödösték velük a tüzet. Az urak pedig a tűz mellé leheveredtek a földre terített pokrócra, és nézték a halászok munkáját. A szintén megérkezett cigánybanda nő tához hangolja szerszámait.

Egyszerre megszólal Pál barát:

– Ebben a fényes éjszakában akármerre nézek, mindenütt valami tündéri szépséget látok. Szeretnék valami gyönyörű mesét hallgatni! Gábor bátyám mondjon el valami történetet; olyant, amelyik magával esett meg, és amelyiket élete legkiválóbb eseményének tart! Hadd legyen teljes az élvezetünk!

Bán lelkét is megfogta az éj fölséges pompája. Nem kérette magát, hanem azt felelte:

– Nem bánom, elmondok valamit!

És beszélni kezdett:

– „Az esemény olyan meseszerű, hogy bátran úgy kezdhethném: Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl volt...”

– Hallják! Milyen ősrégi szó! – kiáltja közbe Pál barát. – Ez a kifejezés szittyá őseinktől maradt fenn, kik még a hetes számrendszert használták! Azt akarták vele mondani, hogy nagyon messze földön, negyvenkilenc országnál is messzebb történt!

– Bizony olyanformát jelent! – mondja Bán mosolyogva, s folytatja a mesét: „Tehát élt valahol két jó pajtás. Az egyiket Rozgonyi Ferdinándnak hívták, a másik én voltam. Mikor megmozdult a magyar föld, akkor mindketten honvédek lettünk. Rozgonyi pár nappal előbb menetelt el csapatával; ekkor elváltunk és az egész hadjárat alatt nem találtunk egymásra. Pedig keresztülverekedtük az egész országot.”

„Mikor már a vég megkezdődött, s a muszka bejött Ausztria segítségére, akkor történt az esemény.”

„A honvédek temették a királyrévi csatában elesett harcosokat. Csakhogy a borzasztó hideg miatt a legénység nem tudta az elhantolást rendesen végezni. Hiszen óriási munkával is alig lehetett egy kissé felásni a fagyos földet.”

„A tisztek meg az altisztek a tűz mellett melengették magukat. A szomorú temetés eszközlésére senki se ügyelt.”

„Én akkor őrmesteri rangban voltam. Unalmamban nézegettem, hogyan munkálkodik a legénység.”

„Egyik csapat gödröt ásott, a másik a holtakat hordta. Majdnem teljesen magára hagyatva így takarította a legénység a megölt vitézeket. A felügyelet hiánya miatt, meg, hogy nagyon ki voltak fáradva, némely helyütt a legénység olyan felületesen hajtotta végre a parancsolt temetést, hogy kilátszott a földből a halott keze, lába. De a rettentő idő, meg a teljes elcsigázottság miatt senki se törődött vele.”

„Magamat is elfásított a holttestek ide-oda hurcolása Közönyösen melegedtem a fenyőfa tűzénél. Mégis felkeltette a figyelmemet egy tiszt ruhában levő tetem, mely már messziről riasztónak látszott a reáfagyott vércsomó miatt.”

„Közelebb mentem. És ekkor találkoztam a pajtásommal. Tudniillik felismertem a holttestben Rozgonyi Ferdinánd hadnagyot.”

„Megdöbentem. Hátha az én sorsom is ez lesz pár nap múlva? Apám, anyám se fogja tudni hová dobtak! Eh! Viszek valami emléket Rozgonyi szüleinek!”

„A legényekkel földre tétettem a testet, és könnyes szemmel vizsgálgattam: pus-kával meg szuronnal ejtett tizenégy sebet olvastam meg rajta! Valami ösztön-féle nem engedte, hogy a közös gödörbe dobassam. „Hozzátok ezt a holt hadnagyot utánam, külön eltemetem, legalább tudom, hol fekszik!” – parancsoltam a legényeknek, – és elszállítottam vagy száz lépésnyire egy bokor tövébe. Tüzet rakattam melléje, hogy a föld fagya némileg fölengedjen, és sírgödröt lehessen ásni!”

„Az emberi élet fátuma felett töprengve szemlélgettem barátom holttestét, mikor egyszerre úgy tetszett, hogy néhány sebből vér kezd szivárogni. Fölengedett a tűz melegénél.”

„Órült reménység villámlott át agyamon: hátha él? Hátha meg is gyógyul?”

„Megmosattam a testet, és a szíve táján dörzsöltettem. És megtörtént a hihetetlen dolog! Lassan visszatért az élet az elfásult testbe, sőt a természet csodája folytán fel is gyógyult Rozgonyi.”

– Azután nem találkozott vele bátyám?

– kíváncsiskodott Pál barát.

– Dehogynem. Hiszen Rozgonyi ma is él: fővadász a hercegnél, Szepetneken lakik, s folyton csalogat látogatóba. Csakhogy nekem is van magamhoz való eszem! Nem megyek el, mert Isten tudja mikor engedne ismét hazajönni! Olyan lakomát csapna az én kedvemért, hogy bele betegedném!

– Hát ezért kellett nekem szenvednem egy álló esztendeig! – kiáltotta el magát Szabó János.

Erre mindnyájan nevettek. A Szabó Jánosok szomorú sorsa az embereknek mindig derűtséget okoz.

Pál barát pedig azt kérdezte:

– De miért; tartja ezt az életet legkiválóbb eseményének Gábor bátyám?

– Mert embert ölni olyan közönséges, hogy nem érdemes róla beszélni; hanem egy életnek visszaadása igen nagy dolog! Isteni hatalom kell hozzá!

Ezalatt a lakomával elkészültek.

Csakhogy közbe jött valami, mi miatt nem foghattak hozzá az evéshez.

Ugyanis a mesélés alatt Morier figyelmét felköltötte valami. Feltűnő volt előtte, hogy Futó gazda hosszú ideig nézeget a Sullogó túlsó partja felé. Valami szokatlan látványban lehet elmerülve. Néha még a szemét is beárnyékolja kezével, pedig ily módon napfény ellen szokás védekezni. Megkérdezi a gazdától:

– Mit nézeget annyira?

– Valami különöset látok odaát a Morotvásban! Mintha egy elátkozott lélek viaskodnék valami állattal! – felelt az öreg Futó.

Morier fölugrott fekvő helyéből.

– Elátkozott lélek! Hol van?

– Arra ni! – mutatja Futó az irányt.

Morier eleinte semmit se lát. Ahá! Mégis! Ott valami mozog a vízben! A hold erős világítása mellett tisztán lehet látni. Most eltűnik. Alámerült a vízbe. Aztán megint fölvetődik egy időre.

Oda irányul a többi ember figyelme is. Mindannyian a tüneményt kezdik bámulni. Mi lehet az. Senki se tud magyarázatot adni.

Egyszerre megszólal Morier: „Hamar! Menjünk oda!” izgatja, hogy módjában lesz valami szokatlant látni.

Pál barátot szintén elfogta a kíváncsiság:

– Menjünk hát! – mondta.

Futó gazda azonnal intézkedett:

– Az urakat szállítsátok át csónakon! A bodon-hajóban pedig mi megyünk, Ferkó!

Ekkor a gazdához lép Szabó János. Azt mondja:

– Majd én megyek a Ferkóval!

És azonnal beleült a fekete csónakba. Senkinek se jut eszébe akadékoskodni, mert nagyon öntudatosan beszél Szabó János.

Különben se vesztegetik az időt. Egy perc múlva már a vizet hasogatják az evezővel. Mégis hosszú időbe telik, míg a Morotvásnak ahhoz a részéhez érnek,

melynek irányában látszik a rendkívüli jelenség, ki ez idő alatt háromszor is a víz alá merült és újra felbukott.

A bodon-csónak vezet és odaérve, mindjárt bevez a Morotvásba. Az angol módra épített csónak azonban megáll a Morotvás szélén, mert a sekély vízben használhatatlan.

Szabó János már közel van. Előtte a tünemény elég világosan mutatkozik.

Valami kutyaféle állat a föltartott fejével igyekszik a vízszínen tartani olyast, ami ruhagöngyölegnek tetszik. Elég tisztán látszik, de azért csak az Isten tudná megmondani, mi lehet az.

Mikor aztán egészen odaért a régi csónak, csak akkor lehetett megállapítani, mi az. Ferkó meg Szabó János borzadva bizonyosodtak meg, hogy a tünemény nem más, mint asszonyi holttest, melyet egy kutya tart a víz színe fölött.

– Talán még élet van a szerencsétlen asszonyban? Meg kellene menteni! – mondja Szabó János.

– Igen ám! De be kellene ugrani a vízbe! Aztán meglehet, hogy a feneketlen iszap lehúzza a mentőt s talán sohasem ereszti vissza! – aggodalmaskodik Ferkó.

Szabó János e pillanatban megérezte, hogy őt magasabb hatalom küldötte ide. Eljött az idő, hogy tartalmat adjon életének! Talán azért nem engedte neki az Isten családot alapítani, mert ez a mentés tétetett kötelességévé. Tévesztett életének ez lesz a célja.

Tudja, hogy az életét kockáztatja, de nem ingadozik. Hirtelen lerántja csizmáját és beleveti magát a vízbe. Mindjárt lesüpped az első lépésnél, de azért megragadja a ruhacsomót. Ferkó állandóan mellette evez. Szabó János néha belekapaszkodott a csónak szélébe, ha az iszap már mélyre húzta.

A kutya egyszeriben megértette, hogy segítségére jöttek az emberek. Mikor Szabó János emelni kezdi a ruhát, az állat rögtön kiengedi szájából és lebukik a víz alá, hogy a testet alulról fölfelé emelje.

Mindazonáltal lassan történik a mentés. Többször besüllyed az iszapba Szabó János. Szerencsére mellette van Ferkó s az evezőlapátot feléje nyújtja. Nagy vi-
gyázva, hogy a csónakot fel ne borítsa, a lapátba kapaszkodva végre sikerül Szabó Jánosnak kihúzni az iszaptól az asszonyi testet és beleemelni a csónakba.

Belefáradtak a nehéz munkába, de azért új erővel látnak az evezéshez, hogy a testet minél előbb kiszállítsák. Észre se veszik, hogy a kutya a vízben úszva követi őket.

Végre kiérnek a Morotvásból oda, ahol a másik csónak várja az eredményt. Amint Morier James megérti, hogy vízbefulladás történt, azonnal megteszi a mentéshez szükséges tennivalót. Azt a néhány percet se akarja elveszteni, míg átmennek a Sullogó túlsó partjára. Rögtön átemelteti a testet a nagy csónakba. Ott a sarat kitörülgeti zsebkendőjével a halott orrából meg a szájából. Aztán hasra fekteti a csónak fenekén és saját kabátját összehajtogatva oda helyezi a halott gyomra alá. Most elkezdti a hátát nyomkodni, hogy kihajtsa a vizet a tüdőből, meg a gyomorból.

Eközben megérkeznek a halászgunyhóhoz. Ott kiemelik a testet és a tűz mellé a fűbe helyezik. Látszólag meghalt, de azért Morier James mindent megkísérel, ami szükséges a életremosáshoz. A testet dörzsölteti, maga pedig a halott állkapcsát mozgatta, hogy a lélegzést folyamatba hozza. Nem mutatkozik eredmény.

Majd vizet melegített és avval locsolgatja. Aztán száraz ruhába göngyölgeti s erősen ütögeti minden oldalról a testet, hogy mozgásra keltse. Minden hiába!

Morier azonban lankadatlanul tovább dolgozik. Már több eltelt egy fél óránál. Az emberek megunták a hasztalan munkát. Néhányan félrehúzódnak s csak úgy messziről nézegetik a jenki erőlködését.

Ekkor észreveszik a kutyát, mely idáig követte asszonyát s most az árnyékba vonulva várja, mi lesz az eredmény. Egyik halászlegény fölkiált:

– Nézzétek, nem kutya az, hanem vidra! Alighanem a rongyos molnár vidrája! Erre a felfedezésre a legény hamarjában magához vesz a tűz mellől egy darab fát, óvatosan közelít a vidrához és a husángot hozzá sújtja teljes erővel.

Szegény Misu! Annyira igénybe vette minden figyelmét szerencsétlen asszonya, hogy nem vette észre az alattomos támadást. A borzasztó ütés eltörte egyik lábát. Három lábon sántikálva futott a folyóig, beugrott a vízbe, és eltűnt a legény elől.

A legény persze mérgelődött:

– Ejnye, megugrott az ördögadta rongyos állatja! Pedig a bőr hozott volna két-három forint hasznot!

Misut nem látta többé senki. Véget ért az emberek közti szereplése. Ha a csonttörésbe nem pusztult bele, hát szépet mesélhetett a vidra társaknak azokról a hatalmas állatokról, kiket embereknek neveznek, és akik különbeknek tartják magukat egyéb teremtményeknél. Talán ez az oka, hogy a vidrák most még bizalmatlanabbak az emberekhez, mint előbb voltak, és csupán az éjfél órájában merészelnek kijönni Vidraországból a szárazra, mikor alusznak a gyilkolásra mindig készen álló rettentő emberek.

Morier ezalatt folyton dolgozott az életre keltésen.

Fáradozását végre siker koronázta. Csoda történt! Lassan visszatért az élet a testbe. A lélegzetvétel szabályossá lett. Ekkor bort öntött a szényitott fogsor közé, s egyszerre kinyílt a szem. Meg volt mentve egy élet!

Ekkor tudta meg Morier, hogy vidra volt az, mely a testet fönntartotta a Morotvásban. De azt nem mondták meg neki, hogy minő jutalomban részesült. A vidráról gondolta, hogy a vízbefúlt nem lehet más, mint a rongyos molnár leánya. Csakugyan! Amint most figyelmesen nézte az eltorzult arcot, fölismerte benne Musza Ilonát. Ugyan miféle szerencsétlenség következtében fulladt a vízbe?

E szomorú eset miatt a hajnal üdvözléséről mindnyájan elfelejtkeztek. Sőt a lakoma is elmaradt. Csupán erősítő gyanánt ittak néhány pohár bort. A cigánybanda keblezte be az összeégett eledelt. Muzsikáról persze szó sem volt.

Már hajnal derengett, amikor hozzáfogtak a hazamenéshez. Ilona nem volt képes járni gyöngesége miatt, belefektették tehát a fekete csónakba, és vízen szállították a szekérútig, ahol a kocsikkal várakoztak. A többiek gyalog mentek odáig. Aztán

kocsira tették a beteget, és úgy vitték a székvárosba. Reggel lett, mikor a kórházba elhelyezték Ilonát.

A férfiak előtt feltűnő volt, hogy a nyugati égen piroslik a hajnal, nem a keletin, de nem értek rá értetlenkedni a tünemény fölött. És nem mondta senki, hogy szép piros hajnal vagyon!

A nyugati ég azért lett pirossá, mert arrafelé a rongyos malom égett.

A bodon csónakot Morier James elhozatta, és behelyezte az uradalmi épület legszébb szobájába, addig is, míg a már előbb gyűjtött egyéb különös kincssel együtt el fogja küldeni Amerikába.

XXII. Akik nagy útra készültek

Musza Ilona szerencsétlenségének az volt az okozója, hogy az ő rendkívüli sorsa is olyan csapáson kezdett járni, mint a közönséges teremtéseké.

Eltalálta Futó gazda, mikor azt mondta a vízben vergődő Ilonára: „Elátkozott lélek!”

Mert Ilonából csakugyan ilyen lett. Boldogságát elfújta a szél, s a gond állandó tanyát vert nála.

Ilona szomorúsága erősödött, mert egyszerre azt vette észre, hogy körötte minden árulkodik. Még a szellő, a holdvilág, sőt a nap is. A szellő elvitte a csók zaját az éji tolvaj fülébe, s a holdvilág föltárta a titkot az orvul vadászó előtt. A nap révén nagyon kevés tudódott ki.

Csupán annyi, hogy egy fogatlan banya, ki gallyat szedett az erdőben s a csatogó-madár (fülemile) fiait vitte haza pecsenyének, a nap fényözönében meglátta, mikor a szolgabíró gyönyörködött a virágba borult galagonyabokor szépségében, s eközben fél karját Musza Ilona derekán tartotta.

A tilosban dolgozóknak legfőbb gondjuk volt, hogy a titok mihamarabb megszűnjék titok lenni.

És mindenki furcsán kezdett ránézni Musza Ilonára. Emberek szóltak be hozzá, kikhez semmi köze sem volt. Szájuk az öregapától alattomos szavakkal kérdezősködött Ilona felől, s lenéző kacagásuk ismeretlen szerencsétlenség érzetét keltette fel az öreg emberben.

Musza Mihály tűnődni kezdett a dolgon, de nem talált rá magyarázatot. Egész életében a becsület ösvényén járt, hogyan találta volna meg a vénségére a kaján-ságtól jelzett becsstelenség országútját?

Pedig unokáját is megkérdezte:

– Iluskám, nem tudod, miért szánakoznak rajtam az emberek?

Ilona elfehéredett. Alig tudott annyit hebegni, hogy ő nem tud semmit.

Jöttek asszonyok a harmadik faluból, kik hírre voltak éhesek. Megsimogatták Ilonát. Szemük gonoszul csillogott, és azt mondogatták:

– Megerősödtél leányom!

Musza Ilona megpróbált titkolózni Kigondolt valamit. Hogyan fog ő elhúzódni valami ismeretlen helyre, s bizonyos idő múlva hogyan fog visszatérni

gyógyultan, csupán azért, hogy öregapja előtt rejtekben maradjon a való, hogy ő azontúl mindörökké az öregapja dédelgetésének szentelje életét!

Hanem a valóság az ő zordonságában hamarabb előlépett, mielőtt a sérült galamb biztonságba juthatott volna.

Musza Mihály egyik nap gyanakvóan nézte végig unokáját. Majd fölkerekedett, és szó nélkül eltávozott hazulról.

Ilona veszedelmet érzett. Mintha valami kiáltotta volna:

– Eljött a rettenetes óra!

Musza Mihály késő éjjel tért haza. Ilona mécsvilágnál virrasztott, s kisírt szeme megdöbbenő biznysággal látta a portól bepiszkolt, s aggodalomtelt szorongatott öregapán a tudás bizonyítékát. Az öreg inkább hörögte mint kiáltotta:

– Takarodj tiszta házamból te-te...

Ilona csak annyit tudott hebegni:

– Jaj nekem!

És kilépett az éjszakába, hogy soha vissza ne menjen többé ősi hajlékába. Érezte, tudta, hogy hiábavaló minden könyörgés!

Kint a Sullogó partján csónakjuk akadt szemében. Szinte öntudatlanul beleült, és vitte a csónakot a víz sodrától. Csak menni: lefelé, ismeretlen messzeségbe, ez volt vágyakozása.

Gondolata összekuszálódott. Lefelé néző szeme nem vette észre. Misut, ki a csónak mellett úszott s kitartóan követte úrnőjét.

Néhol megakadt a csónak, s akkor a víz halk locsogása mellett hallani lehetett Ilona szomorú sóhajtozását.

Végre elért a Morotváshoz.

Ott egyszerre tisztába jött azzal, hogy mit kell tenni.

A csónakot kihúzta a partra, maga pedig belépett a Morotvásba. Alig tett néhány lépést, már lehúzta az iszap. „Isten bocsáss meg!” – tört ki belőle a kiáltás. És lábával még mélyebbre fúrta magát az ingoványba.

Úgy kellett lenni: Misu tudta, hogy az ő segítségére szüksége lesz Ilonának, mert e pillanatban megragadta Ilona ruháját s annál fogva kiemelte a leányt az ingoványból.

Ilona föleszmélt, megismerte az állatot, meghatotta ez a rendkívüli ragaszkodás, minő nincs az emberek között. De a másik pillanatban haragosan kiáltotta:

– Misu! Nem takarodsz mindjárt! Eressz el! Ennek kell történni!

Misu elbocsájtotta úrnőjét, s Ilona ismét elmerült a víz alá. Ezt látván Misu, megint megragadta s nagy erőlködés között fölrántotta. Ezután pedig hasztalanul kiabált Ilona. Misu tisztában volt a tennivalóval: többé nem eresztette el asszonyát.

Ímígy viaskodott Misu hosszú ideig. És mégis hiába dolgozott. Ilona végre megszűnt lélegzeni. De azért Misu mégse eresztette el mindaddig, míg Futó gazda küldöttjei oda nem érkeztek. Azoknak kezére aztán átszolgáltatta a testet.

Így került Ilona a kórházba.

Még aznap reggelén, mikor a leányt kórházba vitték, már úton-útfélen beszéltek az emberek, hogy az elégett rongyos malomban bennveszett a molnár is.

Gyanakodtak, hogy az öreg Musza maga gyújtotta föl az épületeket, és azért égett bent a malomban, mert meg akart halni. Másképp miért küldötte volna el szolgáját éjféltájban a messze fekvő városba azzal a parancsolattal, hogy hozza ki reggelre az orvost, mert ő végórájának közeledését érzi?

Mikor az orvos megérkezett, akkorra csupán egy széndarabot talált, mely valaha a rongyos molnár volt.

Az öngyilkosság gyanúját aztán bizonyosságra emelte Musza Ilona szomorú cselekedetének a híre.

Az emberek szörnyűködtek az öreg molnár cselekedetén. Pedig nem tűzhalál lett-e az utolsó fejr emberhez?

Egyik szerencsétlen hír követte a másikat. Délután már azt is tudták, hogy a kórházban Ilona is meghalt.

Pedig a hír ebben a formában nem volt igaz: Ilona idő előtt szült, a gyermek meghalt, de az anya életben maradt.

A száguldó szerencsétlenségnek ezután Soóghor Gyuri akadt útjába.

A főszolgabíró hivatalos minőségben a helyszínen állapította meg a malom leégését, valamint az öreg Musza Mihály halálát. S alig érkezett haza, otthon már várta Ilona halálának híre.

És megtört az életerős férfiú. Eszébe se jutott kételkedni a hír valóságában. Pedig máskor azt szokta mondogatni: „Az emberek lehetőleg tartózkodnak az igazmondástól!”

Az irodába megy, hol az írnok csodálkozva figyeli főnöke mozdulatait. Még sohasem látta így a főszolgabírót. Mintha a lélek elveszett volna Soóghor Gyuriból. Oly bizonytalanul lépked, s úgy tesz-vesz, mintha nem lenne öntudata.

Üvegesedő szemmel néz sok ideig az íróasztalán lévő sok törvénykönyvre. Úgy látszik, agyára valami súly nehezedik, mely képtelenné teszi a gondolkodásra. Csak bámul maga elé, anélkül hogy látna.

Eközben hivatalos távirat érkezik. A minisztérium sürgönyzi: „Utasítom a folyó évi 1436 számú ügy haladéktalan elintézésére s kimerítő jelentés tételre.”

Soóghor Gyuri mosolyog; „Éppen még ez hiányzott!” – szól hangosan, és írónakának utasítást ad:

– Ezt a táviratot iktassa be! Megint a kavics fuvardíjat sürgetik! Csatolja hozzá az előző iratot, aztán holnapig tartsa magánál! Majd megjön az alispán és elintézi!

Az írnok előveszi az irattartóból a kavicsfordásra vonatkozó ügyet, s anélkül, hogy megnézné, miképp a távirat száma erre az ügyre vonatkozik e, a sürgönyt hozzá teszi. Kissé furcsának találja ugyan a főszolgabírónak az alispán jövetelére vonatkozó mondását, de nem szólhatott. Még csak az kellene, hogy írnok merjen megjegyzést tenni a főszolgabíró dolgára?

Aztán Soóghor Gyuri átment a lakásába, de rövid idő múlva visszajött, leült az asztal mellé, és néhány levelet írt. A leveleket a zsebébe tette. Majd kocsiját rendelte elő. A székvárosba akar menni.

Minden szokás ellenőre kezét fogott az írnokával, s búcsúzásul azt mondta: „Isten áldja meg!”

Ezzel megindult a négyes. Útközben egyszer azt morogta a szolgabíró: „Ki hitte volna, hogy én is olyan közönséges befejezést csinállok, mint valami borbélylegény!” Mire kocsisa hátrafordulva azt kérdezte:

– Parancsol tekintetes uram?

Soóghor Gyuri kis ideig hallgatott. Mintha az esze másutt járna, s úgy kellene valahonnan a messzeségből visszahozni. Szórakozottan felelte:

– Nekem már nem kell semmi! Csak hajts!

Ezután szó nélkül hajtottak végig a hosszú úton. Leszállt az este is. A kocsin nem égett lámpa. A gazda gyötrődése a kocsisra is átragadt. Sohase volt ilyen bánatos a szolgabíró, ki néha erőszakoskodott ugyan, de általában emberségesen bánt kocsisával, kihez valami nyers szeretettel vonzódott.

Ezalatt, bent a városban Csatlós Imrének, a kántornak, szintén – ámbár másnemű – borús gondolatai voltak.

Szomjazik; azaz még inkább kifejezi lelki állapotát ez a szó: ihatna. Nehéz gond, nyomja, mert azon kell a fejét törni: hol igyék. Elháríthatatlan akadály az, hogy egyetlen veszekedett vasnak sincs birtokában. Azt pedig mondani is fölösleges, hogy sehol sincs hitele.

A kántor hiába törte a fejét. Végre is sóhajtás lett az eredmény: „Semmi remény! Pedig ma különösen jól esnék egy kevés ital!”

Csatlós Imre mégse tud megnyugodni; megint fölveszi a harcot az ádáz sorssal. Előkeríti a kalendáriumot: hátha nevenapja lesz valamelyik ismerősnek? Az ördög nem alszik!

Hanem csakhamar leteszi a naptárt: „Tegnap Amália, ma Piusz, holnap Henrik; Még az eszkimók sem viselnek ilyen nevet! Igazán kétségbeejtő állapot!”

Már besötétedett. Csatlós nem tehet mást, mint dühösen fütyüli a Napoleon marsot: „Már siess hazádba visszavert seregem.” Végre megunja a fütyülést is. Elmegy lakásáról és kódorog. Hátha mégis találkozik a kedvező alkalommal?

Ejnye, Csatlós Imre, hát elfelejtetted, hogy ahol a baj a legnagyobb, ott a segítség a legközelebb van. Nézd csak azt a rohanó kocsit!

Éppen te előtted áll meg és egy ismerős vidám hang, Soóghor Gyuri hangja azt kiáltja:

– Égbekiáltó barátom gyerünk inni!

Mintha csak a kántornak saját lelke szólalt volna meg!

Hirtelen azt hitte, hogy káprázat az egész. De meggyőződven a csodálatos valóságról és egyszeriben fölugrik a szolgabíró homokfutójára, aztán föltekintvén a csillagos égre, hálát ad a Mindenhatónak, ki nemcsak a liliumokról gondoskodik, hanem a nagy szomjúságtól gyötört kántorról is.

Soóghor Gyuri nagyon meleg kézzel fogadta.

– Szervusz cimbora. Remélem eljön velem a barátokhoz? Elsőben oda kell mennem, noha már este van, mert utolsó dolgomat kell rendeznem. Aztán pedig elmegyünk másfelé is, ahol lesz iszongyóresz!

Csatlós jóformán nem is értette, mit beszél a szolgabíró. Elmegy ő, akárhova viszik. Csak inni lehessen.

A kolostor előtt megáll a négyes. Soóghor Gyuri leugrik a kocsiról és kurtán mondja a kocsisnak:

– Várj meg!

A kocsis épp oly röviden válaszol:

– Értem uram.

XXIII. Mikor a van-ból nincs lesz

Soóghor Gyuri bemegy a kántorral a feketecsuhás barátokhoz, kik szívesen fogadták a vendéget mindenkor. Még a kapus is nagyon megörült:

Isten hozta főszolgabíró urat! Csakhogy már minket is megnéz egyszer! Tessék a refektóriumba menni, ott vannak a páter urak!

Hát még a páterek mennyire megörültek. Szívesen megölelgették a nem várt vendégeket. A provinciális rögtön az asztalhoz tessékelte őket, másik atya poharat helyezett eléjük és bort öntött a harmadik.

A szíves vendéglátás mindjárt visszahozta Soóghor Gyuri régi kedvét. Ismét az aranygyerekké vált.

– Ezek aztán igazi barátok! Mi? – kiáltott a szolgabíró és jókedvvel rácsapott a kántor vállára. – Kántor barátom, remélem jól áll a világ?

– Köszönöm, rosszul! – válaszolt az érdeemes férfiú és rögtön leküldött egy pohár búfelejtőt.

– Nem hiszem én azt! Jó sora van annak, aki temetéskor is énekel! – évődött a szolgabíró.

– Az ám! Csakhogy nálam egyszer a van nincs, máskor meg a nincs van! – sóhajtott a kántor.

És a nagy szegénységre mit tehetett mást: megint inni kellett.

Pál atya igyekezett megvigasztalni a búsongó embert:

– Nem vagyunk mink szegények! Az ördög szegény, mert nincs lelke! Gyere koma, danoljunk!

És rákezdett a kivont kardú szalontai hajdú bordalára:

„Igyunk egy-egy kicsit kicsit kicsit!

Ha jól esik esik-esik...”

A nóta gyújtott. A kántor egyszeribe elfelejtette, hogy a van nincsen és Pállal együtt énekelte a nóta többi részét:

„Hiszen egy két pohár bortúl

Ez a világ föl nem fordul,

Ha fölfordul

Azt se bánom,

Nincsen benne

Semmi károm;

Igyunk egy kicsit!”

Aztán iszogattak szorgalmasan, jó egyetértésben. Ez is, az is énekelt valamit. Majd a kántor fölkiáltott.

– Urak, csönd! Most majd én éneklek a régi nótát! Az én nótámat!
El is énekelte ezt a szomorú és mégis derült humorú kuruc éneket:

„A vagyon gondjátúl
megmentett az Isten
Mit búsúlsz kenyeres,
Mikor semmink sincsen?”

Persze ittak erre a nagy szomorúságra. Később pedig ittak minden válogatás nélkül, a bánatos dologra éppen úgy, mint a vidámra.

A sok ivás már érezte hatását, de a szolgabíró színjózannak látszott. Mintha másutt járna a gondolata, néha olyan mereven nézett az étkezőterem füstött cirádájára.

Kissé ijedtnek látszott, mikor a provinciális fölkel az asztaltól és menni készült, azt mondván:

Csak vigadjanak az urak tovább! Énreám ne adjanak semmit, öreg vagyok már!

– Engedjék távozni! Imádkozni, megy! Majd mi tovább mulatunk! – súgta az egyik páter.

Úgy látszik, mégis megártott a bor Soóghor Gyurinak, Mert odaállott a távozó főnök elé és azt mondta:

– Atyám, áldjon meg!

A provinciális tétovázott. Valószínűleg tréfát sejtett. Manapság az urak dévajkodni szoktak a vallásos dologgal.

Ekkor a szolgabíró ajkához emelte az öreg páter kezét és megcsókolta.

A provinciális hirtelen elérzékenyült. Talán vigasztalásra van szüksége ennek a jó fiúnak? Rátette a kezét a szolgabíró fejére és megilletődve mondta:

– Isten legyen vele fiam!

Aztán elsietett.

Az öreg főnök mintha azok közül a régi szent emberek közül maradt volna köztünk hírmondónak, akik sohasem foglalkoztak mással, csak Istennel. Az ő szeme előtt is folyton a másvilág lebegett, s a körötte történt dologgal alig törődött. Most is a szent könyvek olvasásáért vonult vissza cellájába.

Soóghor Gyuri sajtósága viselkedése alig tűnt fel a vigadóknak.

A provinciális távozás után még elevenebb lett a mulatozás. A mágiszter pincernárum fáradhatatlanul hordta föl a bort, és a társaság nagy szakértelemmel idogált.

Ha pedig némi változás volt észrevehető, rögtön rágyújtottak a bujdosó pohár nótájára, és a jelenlevők mindegyikére ráénekeltek a következő rigmust: (Persze névváltoztatással.)

„Soóghor Gyuri iszik most,

Azt se kérdi drága-e most,

Megkeresi mindenkor,

Mit megiszik ilyenkor.

Kiáltsuk hát nékie:

Re-re-re-re

Re-re-re...”

Ekkor akinek a nevét a nóta elején említik, – (ez esetben Soóghor Gyurinak,) – ki kellett inni a pohár bort egy hajtásra, Míg nem iszik, addig folyton azt éneklik fülébe: „Re-re-re-re! Re-re re!” Ha pedig már ivott, akkor az éneket bevégzik az-
zal:

„Váljék egészségére!”

Ezzel a nótával óra számra lehet az ivást gyakorolni.

Változatosság kedvéért a mulatók ugratták egymást. Például: az egyik barát hunyorít egyet a szemével, és odasúgja Soóghornak: „Amerikát vegyük elő.”

A szolgabíró tudja már mi az. Rögtön készen áll a csínyre. Hirtelen föltartja mutatóujját, és erős hangon kommandíroz:

– Halt! Kézbe a poharat! Igyunk egyet arra, hogy az a borpusztító gyalázatos filokszera ott vesszen hazájában, Amerikában!

Ez az állítás a történelem meghamisítása volt ugyan, de nem nehezményezték. A kántor azonban az Amerika név ellen tiltakozott:

– Nem Amerikában, hanem Kolumbiában! Mert Kolumbia annak a földrésznek a neve!

– Ejnye, kántor barátom, hát maga már olyan nagyravagyó, hogy egy világrésznek akar a keresztapja lenni? – ingerkedik a szolgabíró.

– Nem vagyok nagyravagyó, – védekezett a kántor, hanem minden iskolás gyerek tudja, hogy azt a földet nem Amerigó fődözte föl, hanem Kolumbusz, tehát Kolumbiának kell hívni!

Valahányszor Amerikáról volt szó, a kántor sohasem mulasztotta el, hogy a mellőzött Kolumbusznak elégtételt ne szolgáltasson.

Pál atya közbeszólt:

– Akkor is Normandiának vagy Hetumogeriának kellene hívni, mert a pogány normán, és magyar férfiak már jóval Kolumbusz előtt felfedezték Amerikát!

– No, ezt se hallottam még! Denikve holtig tanul az ember: mondja a szolgabíró!

A kántort addig bosszantották Amerikával, míg a szolgabíró azt nem mondta:

– No, nem bánom! Legyen hát Kolumbia! De egy kolumbiai nótát kell énekelnie!

A kántor nem jött zavarba. Nagy készlete volt nótában Egy kicsit kimeresztette szemét, (mert ilyenkor nehezére esik az embernek a gondolkozás), hanem aztán elfűjt egy furcsa nótát: a Csetevájó marsot. az meg olyan bolond mulatságos volt, hogy hússzor kellett egyfolytában elénekelni. Ilyen pompás részletek fordultak elő a híres nótában:

„Fuji, fuji, fuji...”

Ó Csetevájó

Bumbelevájó

Pentelevájó

Csuk-csuk csuk...”

A nóta végén pedig azt kellett bömbölni: „Éljen Csetevájó!”

E fölséges szöveg (olyan dallamra énekelve, mely indusok harci zenéjét játszi erővel tönkre silányítaná) úgy feltüzelt a mulatókat, hogy észre se vették, mennyire múlt az idő. Mikor éjfél mutatott a fal óra, egyszerre fölkel Pál atya, kezébe vesz egy poharat, és kiált:

– Szilencium! Tizenkét óra! Eljött az időnek teljessége! Igyuk meg a szent János áldását! Aztán vége!

Olyan hamar eltűnt az idő, hogy Csatlós Imre nem hihetett az éjfél megérkezésének komolyságában. Ki is fejezte kételkedését:

– Lehetetlen, hogy már tizenkét óra volna. Rosszul járnak az órák. Maradjunk még. Igyunk egyet még szegény hazánkért!

Hanem a szolgabíró nem maradt. Csupán annyit késett, amíg Pál atyát kapacitálta:

– Jöjjön velem szentatyám! Még valami elvégezni valóm van a zárdán kívül!

Pál gondolta, hogy mi lesz az a dolog: iszinglyóresz. Azért azt mondta:

– Nem lehet!

Soóghor Gyuri azonban könyörögni kezdett:

– Csak ezt az utolsó kérésemet teljesítse! Sohase kérek többé semmit!

A rimánkodásnak persze nem tudott ellenállani Pál atya. Sűgva megígérte:

– Jól van! Megyek én is, de ne szóljon többet, hogy észre ne vegyék az eltűnésemet!

Ezek után a szolgabíró elbúcsúzott a vendégszerető szerzetesektől, kik a kapuig kísérték.

Persze a kántornak sem lehetett mást cselekedni; fájó szívvel elment ő is, miután legutoljára még egy pohár bort beöntött vala.

A kapu becsukásakor Pál atya is kinnrekedt az utcán. A kapus semmit sem látott, mert szintén virágos kedvében volt.

Az utcán állott Soóghornak a kocsija. Mert a szolgabíró kocsisa tudta a mórest. Várta a gazdáját estétől. És várta volna akár másnapig is. Mikor meglátta a vendégsereget, odakiáltott:

– Tekintetes uram, errefelé!

– No most föl a kocsira gyerekek! Megyünk a Szarvasba! – mondja Soóghor Gyuri.

A szolgabíró felült Pál baráttal. A kántor ellenkezett; ő nem megy.

Általános megdöbbenést okozott e tüneményes nyilatkozat.

– No ilyent még nem pipált összevéve se Szumátra, se Tátra-Fátra, se pedig Amerika! – kiáltott a szolgabíró.

– Kolumbia! Azaz Normandia vagy Hetumogeria! – rikkantott közbe a kántor.

A mulató pajtások nagyot kacagtak. És olyan szívesen kérték a nyakaskodó kántort, hogy jöjjön borozni, mintha ettől függött volna boldogságuk. Hiába. Minden könyörgés kárbaveszett. A kántor újra kijelentette:

– Nem megyek!

Pál atyát még sohasem érte ilyen meglepetés: „Egy kántor, hozzá még a mi kántorunk, nem megy inni! Csodák történnek; megdül a közmondás, hogy: cantores amant liquores!”

– De hát miért nem jön voltaképpen? – kérdi a szolgabíró. Mire a kántor fölsóhajt:

– Mert a szegény embernek egyszer a van nincs, máskor pedig a nincs van!

Pál barát bosszúsan rászól:

– Ne számárkodj, hanem érthető beszédben mond meg, miért nem akarsz jönni?

– Mert nincs pénzem! – nyögte ki a megbotránkoztató férfiú.

– Maga bolond, égbekiáltó barátom! Tudhatná, hogy én fizetek, ha én invitáltam!

– mondja a szolgabíró.

Erre Csatlós Imre késedelem nélkül fölkapaszkodott a kocsis mellé, azt mondván:

– Siessünk tehát!

A Szarvasban emberemlékezet óta egy „asztaltársaság” ülésezett éjszakánként, mely mindig fölláldozta magát, ha inni kellett.

Hallani kellett volna azt az örömvöltést, mellyel a szolgabírót meg a társait fogadták!

Meg aztán azokat a szíves felköszöntőket, melyekkel megtették a szolgabírót miniszternek, Pál barátot püspöknek, a kántort pedig önfeláldozó hazafinak! Hiába, csak korcsmában lehet találni igazán lelkes férfiakat!

Egyszerre Soóghor Gyuri földhöz teremti poharát:

– Eh, vesztemet érzem! Cigányt hozzatok, ha a pokolból kerítitek is elő!

Szaladt a csapos legény. És persze jött egy kettőre a Laci bandája, mert ilyen kívánsága mindjárt szokott az embernek teljesedni.

Laci legelsőbben elhúzta az aranygyerek nótáját: „Ezt a kerek erdőt járom én...”

Még csak ezután ittak ám Isten igazában! Csatlós már annyira benyakalt, hogy Pál atyához fordulva azt mondta:

– Meg mernék esküdni, hogy két barát ül mellettem! Tisztára kettőt látok!

Azután az a sok gyönyörű nóta, melyet Laci bandája a mulatók fülébe muzsikált, szintén hozzájárult a tökéletes elérékenyüléshez.

A Szarvasbeli társaság nimbusza megrongálódott; majdnem mindnyáját úgy kellett szégyenszemre kocsin haza szállítani, annyira leverte lábukról az ital. Alig bírta ki három tagtárs. Igaz ugyan, hogy már reggel felé járt az idő.

Hanem a mi embereink aránylag még elég jól tartották magukat.

Hajnalba Soóghor Gyuri odahívta a pincért, kifizette az egész költséget, és azt mondta:

– Borravaló gyanánt magának ajándékozom a kocsimat meg a lószerszámot! A négy lovam a kincstáré, másképp azt is odaadnám. Elfogadja?

A fizető pincér persze elértette a tréfát. Meghajtotta magát, és azt mondta:

– Igenis! Kérem alássan!

– No akkor jól van! De még átadom magának ezt a négy levelet; holnap dobja postára! – rendelkezett az arany-gyerek.

A pincér erre is azt mondta:

– Igenis! Kérem alássan!

Ezzel az arany-gyerek belerakta mellényzsebébe a megmaradt összes pénzt; majd levetette a mellényt és odanyújtotta a primásnak:

– Laci testvér, fogadd el emlékül! A pénzen osztózzatok meg, de a mellény az órával meg a láncsal egyedül a tiéd legyen!

Lacinak azonnal magára kellett öltetni a mellényt minden tartozékával együtt. A primás annyira örült (nem éppen a szép mellénynek, mint inkább az arany órának, meg az arany láncnak), hogy csak úgy ragyogott a fekete képe.

Most Soóghor Gyuri „utolsó búcsú poharat” ivott a társasággal, s utána sarokba vágta az üveg poharat. Mindez nem tűnt fel. Nem találták különösnek a következő beszédet sem:

– Többet nem iszom! Még csak arra kérlek bajtársaim, hogy velem gyertek egy utolsó bolondságra! Éjjeli zenét akarok adni egy igaz embernek!

Ezzel az egész társaság cigányostul együtt kivonult a Szarvas vendéglő szerető falai közül.

Kint az utcán a felkelő nap ragyogása mellett kofák szállingóztak a piacra, és emberi gépek indultak napi munkájuk után.

A mulató fiúk pedig Soóghor Gyuri vezetése alatt az uradalmi épület elé mentek, hol a szolgabíró szónokolni kezdett:

– Itt lakik az, aki egyedül merete megmondani, hogyan cselekedhettem volna becsületesen. Ez Morier James úr. Talpig ember! Éltesse az Isten!

A társaság lelkes éljenzésre fakadt. Ez a lárma fölébresztette a jenkit, és az ablakhoz csalta. Onnan végignézte az egész eseményt: az arany-gyerek hogyan állítja föl a bandát, hogyan veszi le kalapját Soóghor Gyuri s ennek példájára a többiek, és hogyan hallgatják végig a nótát fedetlen fővel. „Rendkívüli emberek ezek a magyarok még a mulatozásban is!” – gondolta magában. Fogalma sem volt arról, hogy mindez az ő tiszteletére történik.

A zene után Soóghor Gyuri fejébe nyomta süvegét azt mondván: „Ezt a tartozást is megfizettem! És most – fordult a társasághoz – gyerünk, magyarok!”

Induláskor szemébe tűnt az arany-gyerekek az átellenes házban levő vaskereskedés címere. Új gondolat jutott eszébe. Azt kiáltotta:

– Pajtások! Tiszteljük meg éjjeli zenével a vasembert! A befejező cselekedetem legyen igazi bolondság!

„Hurrá! Helyes! Éljen!” – zúgták a gyerekek a fölséges indítványra. Rögtön odavonultak a vaskereskedés elé, hol egy páncélos lovag állt címer gyanánt. Soóghor Gyuri a címer alá állította a bandát, azt parancsolván:

– Még egyszer húzd el Laci a nótámat!

A cigány rázendített; Soóghor Gyuri biccentgetett hozzá a fejével az ütem szerint; a nóta vége felé pedig már halkán énekelni kezdte a szöveget is:

„Ezt a kerek erdőt járom én,

Azt a barna kislányt várom én.

Az a barna kislány viola

Én vagyok a vigasztalója...”

Erre az elkoptatott régi nótára, melyre valamikor öregapánk bokázta a palotás-táncot, Soóghor Gyuri sírva fakadt. Azonban hamar kitörülte szeméből a könny-cseppeket. „Még csak az hiányzik, hogy pityeregni lássanak!” Egyet intett: „Ácsi!”

A vezényszóra elhallgatott a nóta, és Soóghor Gyuri a vasemberhez ilyenforma felköszöntőt mondott:

– .Igen tisztelt vas-ember!”

„A mi időnkben, a külügyi politika magyarellenes magatartása, valamint a vagyonos osztály bizantinizmusa korában, tisztelő bámulat kél minden honfi kebelben az iránt az ember iránt, aki nem csak meg nem ingott sohasem, hanem inkább mindig szembeszállt a viharral-vésszel, aki talpat nem nyalt soha, tehát nem is törődött vele senki, s hagyták, hogy rászálljon a rozsdá, s aki soha sem fordított köpenyeget szeretett hazánkban! Ez a rendkívüli ember te vagy, ó vas-férfiú! Megérdemled, hogy rólad megemlékezzünk, s tiszta szívből kívánjuk, hogy örökkön élj!”

A cigányok tust húznak, a többi népség lelkesülten éljenez, Soóghor Gyuri pedig a szónoklatot azzal fejezi be:

– Most pedig kiáltuk háromszor: Éljen Csetevájó!

A lelkesedés nem ismert határt. Dörgő éljenzéssel illették Csetevájó királyt. Eközben Soóghor Gyuri azt mondja:

– Égbekiáltó barátom, most meg fogja látni igazán, mikor van a nincs!

Ezzel pár lépésre elvonult a társaságtól.

A jókedv annyira emelkedett volt, hogy sem a beszéd, sem a visszavonulás nem tűnt föl senkinek.

Még az egész társaság éljenezett, mikor egy dörrenés Soóghor Gyuri felé irányította a figyelmet: a szolgabíró szájába lőtt arcra bukott, néhányat sóhajtott, és meghalt.

A réműlet egyszerre kijózanította a cimborákat. Pál barát sírva mondogatta a haldoklónak: „Gyónjon meg, gyónjon meg!” A kántor próbálgatta a szétroncsolt agyat összenyomkodni, a cigányok pedig szétfutottak.

Az igazmondásban mindig kiváló kofák állítása szerint az egyik cigány anyyira megrémült, hogy futás közben ugrott, mint valóságos kutya.

Pál barát rendes szokása szerint most is elvégezte azt a dolgot, ami más embernek volt a kötelessége. Eljárt a hivatalos emberekhez, hogy a holtat az útból elszállítsák.

Amikor már a városi kapitány meg a vizsgálóbíró is megjelentek a helyszínen, csak akkor vitték el az arany-gyerek testét a temetőben levő hideg-házba. Ott felbontották az orvosok és megállapították, hogy „a halál lövés által okoztatott.”

Csak ezután tért vissza kolostorába Pál atya. Megvolt az a tudata, hogy megtette kötelességét.

Mindenki gondolt valamit. Egyik tudta, hogy a szolgabíró az alispánhoz írta utolsó levelét, s ebben Ér Sámuel okozta a szomorú esetért, mert leányával

semmit sem adott, s mert az elsikkasztott hivatalos pénzt nem akarta megtéríteni veje helyett. Pedig az egész csupán valami tizenhatezer korona! A közvélemény ezt az összeget csekélynek minősítette.

Másik a szolgabíró feleségét okolta, ki sohasem szerette az urát.

Majd az a hír jött, hogy az alispán parancsára a tisztviselő-társak nem vesznek részt a temetésen. Sőt az a pletyka is lábra kapott, hogy sem a felesége, sem az ipa nem akar gondoskodni az eltemetésről.

És a tömeg, a jószívű embertömeg annyira ment sajnálkozásában, hogy szidni kezdte az urakat. Hangos kiáltás is hallatszott imitt-amott:

- Megölik a szegény embert!
- Nincs szívük!
- Gazemberek mindannyian!

Ellenben az öngyilkos szolgabíróról kiderítették, hogy nálánál gavallérabb ember nem volt a vármegyében. Csupa lélekemelő dolgokat meséltek róla. Hogy a szegény embereket szerette, rajtuk mindig igyekezett segíteni. Hogy emiatt kergették halálba az urak.

Mikor pedig híre ment, hogy az egyház megtagadta az öngyilkos tetemének be-szentelését, akkor a nép teljesen a halott pártjára állt. Az emberek félbehagyták munkájukat és csoportba verődve izgatottan beszéltek az esetről. „Valami történni fog!”

A temetés órájában annyi nép jött össze a temetőben, amennyi még sohasem jelent meg e városban semmiféle nagy ember temetésén. Még a közeli falvakból is jöttek emberek, hogy szaporítsák a tömeget.

Szociális eszméktől szaturált emberek kiadták a jelszót: „El kell temetni pap nélkül!” Munkától megdurvult öklök emelkedtek a levegőbe, s a mozgás általánosabbá vált. „Gyalázat!” zúgták egyhelyütt. Le a papokkal!” kiáltották amott.

Elmúlt a temetésre kitűzött idő. Pap nem jött.

Hír szerint a provinciális nem adott az egyházi temetésre engedélyt, pedig az öngyilkosság előtt megáldotta a szolgabírót.

Most négyes fogat érkezik a temetőbe. A lovak lassú lépésben járnak, s megállnak a néptömeg háta mögött.

Mind a négy lónak feje le van kötve a szerszámhoz, s emiatt úgy látszik, mintha a meghajlott nyakú lovak búsulnának. Vagy talán igazán szomorkodnak? Ki tudja, nem érzi-e meg a szerencsétlenséget a lónak nemes lelke!

Ez a fogat Soóghor Gyurié. A négy lovat a kocsis hozta el a gazda temetésére. „Meg kell tenni az utolsó kötelességet!” – beszélgetett lovaival a kocsis, miközben megindultsága miatt vastag bajuszán nagyot sodorított – „aztán Isten veletek Ráró, Mancsi, Csillag, Betyár! Sohase látjuk egymást!”

Az emberek hátra nézegetnek. Valaki azok közül, akik nem tanulták meg a sima beszédet, azt mondja: „Kutya legyenek, ha nem sírnak ezek a lovak!” S a régi pogány esküvés szavaitól figyelmessé téve, a tömeg megállapítja, hogy gazdájukat csakugyan siratják az oktalan állatok.

Azonban nem jut idő bővebb megfigyelésre. Egyszerre kiválnak a tömegből „a cselekvés emberei”, és a fecsegő szocialistákat leszólván, behatolnak a hideg házba. Kihozzák a koporsót és a sírgödör mellé helyezik. Hozzáfognak a temetéshez.

Éppen búcsúztató beszédet akart mondani az egyik „cselekvő”, ki különben a kovácsmesterség titkában volt járatos, mikor megérkezett kocsin az öngyilkos özvegye, s odaállt a koporsó lábához. Szó nélkül, sírás nélkül, mereven nézett a halottra.

A fekete fátyol alatt olyan volt, mint valami jelenség. Csupán egyetlen úri ember kísérte el a temetésre; Abár József. Ő is hallgatagon, komoran várakozott a sír oldalán.

Egyszerre a nép mozogni kezd; Pál barát jön a tömeg felé a temető középső útján, fejét magasan tartja, s elnéz az elégedetlenek fölött. Mintha nem is látná őket.

Az egyházi ember közeledésére eltűnnek az öklök és megszűnik a zajongás. Pál atya megáll a nyitott sírnál.

A fecsegőnek épp úgy, mint a tett embereinek arcáról eltűnik a rideg vonás. A szívekbe megnyugvás száll. S mikor az egyház embere a néphez fordulva azt mondja: „Hozzátok ki a szentelt víztartót!” – egyszerre ötven ember siet a temetőkápolna felé, s száz megbarnult kéz nyúl a víztartó edényért.

És eltemették Soóghor Györgyöt s azt a az utolsó éneket: „Ó, édes megváltóm, ne nézd bűneimet, sok ellened való cselekedeteimet...” oly bensőségesen énekeltek, hogy sírva fakadtak. A porból való tetem igazi részvét mellett ment vissza a földbe.

És a nép szétoszlott, hogy erről beszéljen, akkor is, mikor már réges-régen elfelejtették azokat a temetéseket, melyeket a fekete színben való tobzódással szoktak eszközölni.

XXIV. Az emberek utazni kezdenek

Morier James mindjárt reggel értesült a főszolgabíró öngyilkosságáról. Gyuri huszár mesélte el neki, mikor tőle az éjszakai muzsikálás felől kérdezősködött. A tárgyi összefüggés folytán Gyuri elmondja a rongyos molnár halálát is, meg a malomnak elpusztulását.

A jenkit balsejtelem szorongatta. Azt kérdezte:

– A gerenda csak megmaradt?

– Nem maradt uram az összes épületből semmi Porig leégett a ház is! – mondja Gyuri.

Morier James amikor meghallotta, hogy elégett Musza háza, s megsemmisült az ősjegyekkel berótt gerenda, egy szót sem ejtett ki. Sok meglepetés érte már, de ez megrendítette még az ő elpusztíthatatlan flegmáját is.

Hosszú hallgatás után Gyuri huszártól számláját kérte. Fizetni akar.

A huszár persze a kormányzónak jelentette a kívánságot, mire a hatalmas ember maga jött Morierhez megtudandó a dolog mibenlétét.

Morier megmondta kevés szóban:

– Azonnal elutazom! Tehát ki akarom fizetni ellátásom, meg a szállásom költségét!

Hiába marasztotta a kormányzó. Morier James másnap elutazott ládáival együtt.

Hanem a számlát mégsem kapta meg. Azzal nyugtatta meg a kormányzó, hogy a számlát a herceghez fogják küldeni Londonba, miután így szólt a herceg parancsa. Ott majd kézhez veheti.

Ugyanezen napon adta postára a pincér a Soóghor Gyuri utolsó rendelkezésével reábízott leveleket.

A levelek nagyon rövidek voltak. A halál fönséges igazságával szemben fölösleges minden cikornya.

Egyik levél a honvéd parancsnokságot illette, s ez volt benne: „Jelentem alássan meghaltam. A nálam levő négy lóról méltóztassék intézkedni. Soóghor György.”

Másik, az alispánnak címzett, még rövidebb volt. Csupán annyi: „Az elköltött hivatalos pénzre vonatkozó iratsomót írnom átadja!”

A harmadik levél Abár József címére ment Ez volt a tartalma:

„Bocsásd meg, amit ellened vétettem. Utolsó óhajtásom az lenne, hogy kövesd Morier James úr tanítását, ki majd megmutatja az utat, melyen neked és feleségemnek haladnotok kell. Annak az úrnak még akkor is igaza van, ha mink az ellenkezőjét hisszük.”

Ez a levél két okból is elkésett. Mert Ér Rózsa, meg Abár József már előbb rátaláltak a jó útra, s mert a jenki már elutazott. Szegény jenki csupán ezt az egyetlen elismerést tudta kiérdemelni; s erről sem nyert értesülést.

A negyedik feleségének szólt, a tartalmát senki nem tudta meg.

Az alispán pedig már a temetés napján Szárföldre utazott a szolgabírói hivatal megvizsgálására Azonnal intézkedett. A vármegye népe láthatta, milyen szigorú az alispánja.

Az írnok készen várta az iratokkal. Hisz Soóghor György megmondta neki, hogy az alispán jön azt az ügyet elintézni.

Persze az alispán azonnal megállapította a hiányt, s rendkívüli gyűlésre összehívta a vármegyét a baj orvoslása végett.

Még a gyűlés előtt az alispán magához kérette Ér Sámuel, Azt kérdezte tőle:

– Hajlandó vagy-e vőd által eltüntetett hiányt megfizetni?

Ér Sámuel nevetett valami furcsa módon, és jókedvűen kiáltotta:

– Hát ilyen számárnak tartasz engem?

Az alispán is elnevette magát, és azt mondta:

– Igazad van!

A vármegyei gyűlés tudomásul vette a sikkasztást, egy bizottságot küldött ki az ügy vizsgálatára, egyelőre az útalapból megtérítettet rendelte a hiányt „azzal, hogy amennyiben Soóghor György hagyatékából kielégítést nem nyerne a hiányzó összeg, akkor a köteles ellen-örzést elmulasztó közegek fogják megfizetni.”

Imígy a sikkasztás rendbehozott. Mindenki tudta, hogy komédia az egész intézkedés. De azért a táviratra hivatkozással a miniszternek „tüzetes” jelentés adott.

A miniszter rögtön válaszolt: „A jelentést egyelőre tudomásul veszem, s rendelem, hogy ez ügyről hat hónap múlva új jelentés adassék. De a hivatkozott sürgönyöm nem a sikkasztásra vonatkozik, hanem másik ügyre, melynek haladéktalan elintézésére az alispán urat jelentésadás mellett utasítom.”

Ekkor derült ki, hogy az ügyeket összecserélték. Az 1496. szám nem a kavicsfuvarozók ügye, hanem egy szépasszonynak kérvénye, ki ügyének elintézését a minisztériumban leeresztett függöny mögött sürgette meg.

Az alispán a mérég miatt majdnem megpukkadt. Rögtön fegyelmet indított az írrok ellen, ki rosszul iktatta be a táviratot.

Az írrok tudta, hogy az alispán haragja „elfújja, mint vihar a szalmaszálat”, azért mindjárt bement a székvárosba, és könyörületért rimánkodott.

Az alispán keményen összeszidta. Belátta azonban, hogy az írrokot igen kevés mulasztás terheli. De magát az alispánt annál több. Nem maradt más hátra, mint azt mondani:

– Jól van, megbocsátok! Hanem ilyen felületesen ne dolgozzék többé! Vigye el a manó az egész ügyet! Mennyi kellemetlenséget okozott!

Az alispánnak volt esze. Belátta, hogy legcélszerűbb lesz hallgatni, mert a vármegye okvetlen megtorolja a tisztújításkor, hogy a felületesség miatt neveltségessé tették. Azért a valót el kellett titkolni. Tehát mérgesen kiáltotta az írrokknak:

– Éppen csak az hiányzik, hogy megtudják ezt a dolgot a szomszéd vármegyében, örökké fognak csúfolni bennünket! Azért egy se merjen szólni az esetről senkinek, mert másképp baj lesz!

Persze az írrok annyira hallgatott, mintha hét lakattal zárták volna le a száját.

Nemsokára váratlan öröm érte az alispánt. Soóghor György özvegye levelet küldött a minisztériumhoz, hogy az elsikkasztott összeg fedeztetett. Aztán bejelentette a vármegyei gyűlésen is a nevezetes eseményt, s a gyűlés után megelégedve mondotta:

– Tisztára bolond az az asszony!

– Tisztára bolond az az asszony!

Leánya cselekedete miatt Ér Sámuel megütötte ismét a guta. Dühöngött, s leányát kitagadással fenyegette.

A bolond asszony azalatt elutazott valahova. Úgy eltűnt a vármegyéből, hogy az apja se tudott hollétéről. Abár József hallgatott, pedig az ő anyjánál húzódott meg Rózsa, s az ő tanácsa folytán vállalta el a kavicsfuvar megfizetését.

Csak akkor sejtettek valamit a vármegyében, mikor a hivatalos gyász letelte után Abár József minden ünnepség kerülésével feleségül vette az özvegyet.

E házasság által hárman lettek boldogok: az özvegy szűcs mesterné, a fia meg a menyé.

Rózsa amíg leendő napánál tartózkodott, egyebet se tett, mint kitudakolta Abár József szokásait, s most minden igyekezetével azon volt, hogy férje kedves

eledelei kerüljenek asztalra. A boldog férj sokszor elnézegette, mily fáradhatatlanul bajlódik felesége a befőzöttékkel, s néha eszébe jutott, hogyan sajnálta egykor azt a szegény tatárt, ki Ér Rózsa férje lesz. Sohasem hitte, hogy a férfiak annyira félreismerjék a nőket. Hiába! Más a hajadon, és más az asszony.

A házasság előtt Abár József, mint afféle javíthatatlan idealista arra nézve is megegyezett Rózsával, hogy Ér Sámuel netáni halála után öröklendő javakból alapítványt tesznek. Legalább könnyítnek vele a hóhér bűneinek súlyán.

XXV. Ami nincs, de azért mégis halalom

Musza Ilona ez idő alatt a kórházban a halállal viaskodott.

Heteken keresztül állt az élet meggyén. A korai szülés bajához még a tífusz is hozzájárult.

Látomások gyötörték a hagymáz okozta állandó lázban. Néha öregapját kiáltotta. Máskor el akart futni. Az elerőtlenedett testet az apácának kellett leszorítani, hogy ki ne essék az ágyból. Aztán jöttek más látomások, miknek alakjával beszélgetett. Egyszer azt susogta: „Megjöttél én királyfim!” Ekkor mosolygás látszott arcán.

Eközben múlt az idő, s Ilona egyre fogyott. Fölgyógyulásának reménye egyre tűnt, s már maga az orvos is azt mondta: „Csak az Isten segít rajta!” Ez az orvosi kifejezés pedig azt jelenti: „Menthetetlenül meghal!”

Eleinte ritkán, később gyakrabban megjelent valaki a kórházban, ki Ilona állapota felől tudakozódott, és aki egyre szomorúbban állt az öntudatát veszített betegnek ágya mellett.

Szabó János volt az, aki így érdeklődött a vízből kimentett leány sorsa iránt.

Mindig rosszabb értesítést kapott a kórházból.

Végre elkövetkeztek Ilona utolsó órái. Azt mondta az orvos: „Ma lesz a krízis!”

E napon is megjött Szabó János, ki megtudván a vég közeledését, kérte az apácát, hogy ott lehessen a beteg szobájában.

Az engedély megadatott. Az imádkozó apáca mellett álldogált Szabó János. Csüggedve, szomorúan nézte Ilona vívódását.

Alig hallható gyöngye hangon suttozta Ilona:

– Üzent a királyfi?

Szabó Jánost valami sugallat kényszerítette, hogy a beteg fölé hajolva azt mondja:

– Igen! A királyfi azt üzeni: meg kell gyógyulni!

Ilona arrafelé fordította szemét, honnan a beszédet hallotta, s láthatólag erőlködött, hogy megérthesse. Pár pillanat múlva egy szót felelt. Ezt:

– Meggyógyulni!

Bizonyos, hogy az üzenet foglalkoztatta Ilona elméjét. Hosszú napok óta ez volt az első eset, hogy valamit megértett, és rá választ adott. Ez is elfárasztotta. Mély álomba merült utána.

Felvilágosodottságunkban elbízott emberek, mink büszkén hirdetjük, hogy bűvös szavaknak nincsen ereje! Pedig olyanok történnek szemünk láttára, melyek bizonyítják az ellenkezőjét. Egyes elröppenő szónak elképzelhetetlen ereje lehet, ha bízunk hatalmában.

Ilonára nézve ilyen rejtelmes hatása volt a királyfi üzenetének. Visszahívta a másvilágról.

A következő nap délelőtt ébredt fel a beteg. Egy ideig szemével gyönyörködött a szobát eltöltő világosságban, majd megszólalt:

– Adjon inni! Meggyógyulok!

A gyöngye hangra odafigyelt az apáca és meglepetve látta a halálos beteg öntudatos, tiszta nézését. Ilona állapota jóra változott. Akármennyire hihetetlen is a dolog, de mégis úgy van: az üzenet ereje meggyógyította.

A tökéletes gyógyuláshoz azonban még hosszú idő kellett. A leány annyira elgyöngült a hosszas betegség miatt, hogy az ágyból való leszállás első kísérletét is csak egy hét múlva próbálhatta meg. Két hét kellett, míg járni tudott. Aztán a lesoványodott testnek sok táplálékra volt szüksége, míg régi formáját visszanyerhette.

Ezalatt Szabó János mindennap megjött és sohasem felejtett el valamit hozni magával: gyöngye eledelt, meg finom italt, piskótát meg ó-bort, melyre a gyógyulónak szüksége van.

Ilona hálásan fogadta az ajándékot. Nem kérdezte honnan való. Tudta, hogy az a valaki küldözgeti. Aki visszahívta az életre. A valóságnak tudása halála lett volna.

Lassan kezdett arcára visszatérni a szín. Ekkor már megengedték neki, hogy jó időben a kórház kertjében üldögélhessen. Szabó Jánosnak naponkint való eljövételét megszokta. Szinte félt, hogy egyszer el talál maradni.

Szabó Jánost pedig súlyos gond kezdte gyötörni, mi lesz Ilonával? Hol lehetne őt elhelyezni? Arra még nem is gondolt, hogy öregapja szomorú esetét elmondhassa neki.

Valami erős meggyőződés keletkezett Szabó János egyszerű lelkében. Az, hogy ő van hivatva Ilona sorsának elintézésére.

Szabó János aggódva járt-kelt. Ismételten megtörtént, hogy Bán Gábort nem vette észre az utcán.

Ez az esemény Bánnak feltűnt s mihelyt találkozott Abár Józseffel, első dolga volt megkérdezni:

– Mi baja a felügyelődnak?

A fiskális nem adhatott felvilágosítást. Csupán annyit tudott mondani, hogy Szabó János minden délután kettőtől négy óráig távol van a háztól, de ő nem kérdezte, hogy merre jár.

– No, azt könnyű lesz kikutatni! – mondja Bán Gábor.

Csakugyan könnyű volt. Szabó János másnap is pontosan két órakor ment a kórházba, anélkül, hogy jobbra vagy balra nézegetett volna. Meg se látta Bánt, ki éppen akkor járt az utcán.

Négy órakor pedig visszajött Szabó János Ekkor a figyelő Bán odament a kórházhoz és csengetett kapuján.

Nagy sokára a kapus kinyitotta az ajtót, de csupán azért, hogy mogorván azt mondja:

– Nem lehet bemenni! Már elmúlt a beteglátogatás órája!

Bán a barátságosan beszédre nem gorombáskodott, mert figyelmét megragadta a kapus kijelentése, mely tisztázta az egész ügyet. Persze! Betegét látogat Szabó János. Erre előbb is gondolhatott volna, hisz naponként kettőtől négyig van a beteglátogatás ideje!

Valami bizonyosat akart tudni s ezért barátságosan szólt a kapushoz:

– A főorvos úrral szeretnék beszélni. Különbönb talán maga is meg tudná mondani barátom, hogy elhagyhatja-e a kórházat az a beteg, kihez mindennap eljön Szabó János?

Az a gondolat, hogy a kapus is tudhat olyat, ami a főorvos hatáskörébe tartozik, a mogorva embert nyilatkozatra bírta. Azt mondta:

– Én tudom legjobban a kórháti eseteket! Musza Ilona akár ma is kimehetne a kórházból, annyira felgyógyult!

Bán meglepődve néz maga elé. A rongyos molnár lánya a beteg! Akit Szabó János húzott ki a Morotvásból! Lám ezt is kitalálhatta volna minden leskelődés nélkül!

Bánnak most már nem volt más hátra, mint megdicsérni a kapust:

– Maga nagyon ügyes ember, barátom! Köszönöm az értesítést!

Bán gondolkozva lépegetett hazafelé. Magában megdicsérte Szabó Jánost: „Csak menjen szép csöndesen a maga útján.”

Hanem a kifejlődést sietette egy közbejött esemény.

Szabó Jánosnak egyik napon eszébe jutott a főinspektor. Talán lendítene valamit az ügyében? Elhatározta, hogy újra jelentkezni fog. Ha megkapja az örökséget, akkor mindkettőjük sorsa biztosítva lesz. Majd ő gondoskodni fog róla!

Magának se merte bevallani azt a lehetőséget, hogy akkor mindkettőjük sorsa rendbe jöhetne.

Elment hát az adóhivatalba, hogy a főinspektor után tudakozódjék.

És az egyik asztala mellett kit látott görnyedni, rongyos, kopott öltözetben? Magát a főinspektort! Éppen a hivatalszolga feleselgetett vele.

Szabó János ennek láttára rögtön tisztába jött azzal, hogy ez nem lehet a főinspektor, s hogy eszerint csúfot üttek őbelőle. Elsötétült szeme előtt a világ. Rárohant a nyomorultra, ki megcsalta anélkül, hogy haszna lett volna belőle. Jól arcul vágta jobbról s mivel az ütés után le akart esni a székről, hát az egyensúly megtartása végett nyakon csapta balról is. Aztán pedig azt dörögve: „Gazember minden adószedő!” – s kirohant az hivatalból.

Odakint a falhoz támaszkodott. A nagy felindultság miatt remegett egész teste.

Mi lesz most. Tömlöcbe viszik egész bizonyosan. Mert azt nem fogják tekintetbe venni, hogy neki van igaza s hogy az a „gazember” megérdemelte a fenyítést.

Ellenben terhére fogják számítani, hogy a hivatalszoba szentélyében követte el a verekedést

A vigasz nélküli jövő elkábította. Szemét az aggodalom a földre szegezte s így róttá az utcákat, gépiesen, míg a test el nem fáradt.

Ekkor aztán eszébe jutott az ő jóakarója. A tudós ember. Hozzá kell fordulni, mert ha ő nem tud a baján segíteni, akkor úgymint hasztalan minden!

Bán éppen a rózsáit tisztogatta a férgektől, mikor Szabó János odatörtet, azt mondván:

– Itt vagyok tekintetes uram!

– Hozott Isten János! Mit hoztál? – fogadja őt barátságosan a tudós ember, ki a szokatlan köszöntésből rögtön tudta, hogy valami hiba van.

Szabó János elkeseredése már átcsapott a humorba. Azt felelte:

– Hát semmiképp se mondhatnám, hogy jót hozok, mert most már úgy látom, hogy amiért elrabolták a jussomat, azért ráadásul be is csuknak!

– Ugyan ne számárkodj János! – szolt Bán, ki jól tudta, hogy az elkeseredett embernek jól esik egy kis gorombaság. Olyan ez, mint amikor hátba vágják az embert, kinek halszájka akadt a torkán.

– Mi bajod? Talán prücsök rúgott meg?

Szabó János nagy nehezen elmesélte, mi történt vele. A végén azzal rukkolt ki:

– Ha tekintetes uram nem tehet valamit, akkor agyon kell magamat löni!

Bán hallgatott néhány pillanatig. Érző szíve megindult a szegény ember nevetéses sorsán. Afölött gondolkodott, hogyan vigasztalja meg Szabó Jánost. Egyszerre eszébe jutott valami. Jóízűen nevetni kezdett és azt felelte:

– Hisz ez semmi, János! Nem kell félni! Majd találok én valami rudat, mellyel helyrerántjuk a dolgot. Tudod fiam, a sárba dült kocsi kiemeléséhez dorongot kell vinni.

Szabó János megnyugvással fogadta a nyilatkozatot. Ha a tudós ember így beszél, akkor nem lesz baj! Mégis némi aggodás bántotta. Azt mondta:

– Köszönöm a szívességét! Meg lennék nyugodva, csak legalább azt ne mondtam volna, hogy gazember minden adószedő! Ezért megbüntettek!

Most már szívből nevetett Bán Gábor, s megvigasztalta Szabó Jánost, azt mondván:

– Nincs olyan ember, ki azt ne mondaná, hogy igazad van! Tehát nem fog olyan bíró sem akadni, aki ezért elítél!

Ezt a beszédet rögtön megértette Szabó János, és megvigasztalódott. Hiszen csakugyan igazat mondott!

Nem is ítélték el. Még pedig azért, mert senki se tett panaszt ellene. Az adóhivatalban úgy meglapultak a pórul járt csínytevők, hogy beszélgetni sem mertek az esetről néhány hétig. Bizonyosra vették, hogy Szabó János följelenti a dolgot, s mindennap rettegve várták az ukázt, mely megfosztja őket a díjnoki fényes hivaltól.

XXVI. Még egy olyan hatalom, amely nincs

Bán Gábort rögtöni cselekvésre indította Szabó János új szerencsétlensége. Hamarjában tenni kellett valamit, mert ezzel a cselekedetével Szabó János elárulta, hogy önálló szeretne lenni. Az önállóságra való törekvésnek pedig Bán mindjárt megtalálta az indító okát: a legény megnősülni óhajt. Ez pedig annyi volt, mintha Szabó János bevallotta volna, hogy feleségül akarja venni Ilonát.

Bán sokáig töprenkedett, hogyan segíthetne. Végre megállapodott a tennivalóra nézve.

Mindenekelőtt feleségének adta tudtára:

– Szép leányt hozok a házhoz! Mit szólsz hozzá édes anyjukom?

Az asszony derülten nézett az urára. Tudta, hogy tréfál. Bán aztán részletesen elmondta, hogy Musza Ilonát óhajtana idehozni a kórházból, mert nincs senkije, kinél meghúzhatná magát. A leány ügyes, majd segít végezni a házi tennivalót. Azt a gondolatát sem hallgatta el, hogy a leányt szeretné összeházasítani Szabó Jánossal. Éppen egymásnak való a jóra való két teremtés, ki mindkettő olyan szerencsétlen.

A nagyasszony beleegyezett. Ő is asszony volt: örült, hogy valakinek feleséget szerezhet.

A férjével történt megállapodás szerint a következő napon mindjárt magához hívatta Szabó Jánost. Megkérte, hogy – miután János sokfelé megfordul, s talán nem kerül sok fáradságába, – szerezzen egy dolgos leányt, ki a háznál segítségére lenne. Valami nagy fizetést nem kapna ugyan, de nem is néznék cselédnek, hanem családtagnak.

Látni kellett volna, miképp tüntette el ez a beszéd az aggodást Szabó János arcáról. Hisz már hetek óta gyötrődött azon, hogy Ilona részére hol találhatna tisztességes helyet. Hálás örömmel fogadta a nagyasszony megbízását.

Hamarjában rendbe hozta Ilonával a dolgot. Azt mondta, hogy valaki így kívánja, s ez elég volt Ilonának. Odamegy, ahova küldik.

Már másnap beállt Bánékhoz, kik oly igazi szeretettel fogadták, hogy Ilona azt sem tudta boldogságában hogyan viselkedjék.

Sok tervezgetés után Bán ismét lendített egyet Szabó János sorsának kerekén.

Levelt írt Rozgonyi Ferdinándnak, arra kérvén őt, hogy alkalmazza Szabó Jánost valami erdősfélének. Egyúttal röviden megírta, hogy Szabó János nősüléséről meg a jövőjének megalapításáról van szó.

Aztán pedig Bán elment Abár Józsefhez, s újra megbeszélte vele a Szabó János örökségének állapotát töviről hegyire. Hátha ráakadnának valamire, ami megmutatná a követendő utat? Persze sok tanakodás után sem tudtak kisütni semmi újat, hanem azért Bán még sem hagyta el a harcteret. Azt mondván Abár Józsefnek:

– Kérlek, add át nekem a Szabó-ügyre vonatkozó összes jegyzetet. Majd én magam böngészem végig az egészet. Minden részletét át fogom tanulmányozni. Hátha mégis rájövök valamire? Mert ha most sem sikerül, akkor úgyis elveszett az örökség!

Az ügyvéd átadta az iratcsomót. Bán pedig másnap egyebet sem tett, mint magában üldögélt és a jegyzeteket nézegette. Egy-egy adaton elgondolkozott hosszasan. De semmi eredményre se jutott.

Harmadnap megint az iratokat lapozgatta. Annak a nyugtának a másolatát betűzgette, melyre kifizették a Szabó féle örökséget. Már vagy hússzor tanulmányozta eredmény nélkül, s íme most huszonegyedszer valamin megakadt a szeme, amit eddig nem vett észre. A nyugta másolatának vége így hangzott: „a személyazonosságot és a névaláírás valódiságát hivatalosan igazolja Orbán István bíró. (Szarhegy község pecsétje.)”

Bán fölvetette a szemét és azt dünnyögte: – Szarhegy község pecsétje! Ez alighanem íráshiba lesz, mert Szabó János öröksége Szárföldről való, nem pedig Szarhegyről!

Tovább akart lapozgatni, hanem az esze újra meg újra visszatér arra a különös dologra. Fölkelt és járkálni kezdett a szobájában. Izgatni kezdte az új rejtelem. Tovább tűnődött. Később már fönnyhangon beszélt, annyira belemélyedt a gondolataiba. „Mégis furcsa ez a dolog! Már csak el ne égett volna a nyugtának eredetije, legalább meggyőződhetnék, hogy milyen pecsét volt rajta!”

Alig tudott megebédelni, annyira elfoglalták gondolatai. Ahelyett, hogy kávéházba ment volna, leült a karosszékbe és üzte-füzte a dolgot. S utoljára megállapodott abban, hogy elutazik Szarhegyre és kutatni fog. Bár nem valószínű, de azért mégis megeshetik, hogy ott megtalálja Orbán Istvánt, a bírót, és valami módon ráakad a titok nyitjára.

Azt gondolta: „No, ha most se tudok a dolog végére járni, akkor keresztet vetheünk rá!”

Előre megállapította mit fog tenni, nehogy valami csekélység megakadályozza a sikert.

Megvásárolt egy zöldre festett bronz-békát, melyet az egyik kirakatban látott, s amelynek üvegszemeit kékes fénnel lehetett szikráztatnia, ha a hozzáfűzött kis tartóban levő villamáramot egy nyomással működésbe hozták. Mint kísérletre alkalmas tárgyat már régen kiszemelte megvételre. Ezenkívül egy szép hajlós vesszőt vágott a fűzfáról és a vessző végére olyanforma fogantyút csinált, mint a kardokon levő kosár. Mindezzel felszerelve, vasútra ült és elutazott Szarhegyre.

Eltökélte magában, hogy az örökség történetét mindenáron kikutatja. Szükség esetén igénybe veszi a babonát; ezt a nem létező félelmetes hatalmasságot, melynek ereje korlátlan azoknál, kik hisznek benne. Erre kellett a béka.

A faluban nagy vigyázattal fogott a nyomozáshoz, óvatosan tudakozódott. Betért egyik komája házához. Mert Bánnak minden faluban volt egy csomó keresztgyereke.

A koma nem volt otthon, de az asszony is megadta a felvilágosítást. Orbán István nevű gazda csakugyan volt a faluban. Szabó János pedig kettő is akadt.

A Szabó Jánosokkal nem tartotta célszerűnek megkezdeni a nyílt beszédet. Előre tudta, hogy az a Szabó János, ki elvitte az örökséget, úgyis tagadni fog mindent.

Tehát Orbán Istvánnal próbált szerencsét. Elment hozzá. Eleinte csak általános dolgról beszélt vele, de így is megtudta, hogy igenis volt községi bíró. Még pedig úgy tizennégytizenöt év előtt. Vagyis az idő megegyezett.

Később rátért a dologra. Egyenest megkérdezte tőle, hogy hol lakik az a Szabó János, kinek 2640 koronás nyugtáját ellátta bírói pecséttel. Orbán István kissé meghökkeni látszott, azonban sehogy sem se emlékezett rá, hogy valamelyik Szabónak nyugtát hitelesített volna.

Bánnak eredménytelenül kellett visszavonulni. Még sem akarta elhamarkodni a dolgot. Ismét betért komája házához.

A komámasszony azzal fogadta, hogy már üzent az ura után; nemsokára haza fog jönni. Bán egyelőre valami széles szájú üveget kért a komaasszonytól. Üveg nem volt, de helyette az asszony adott egy jókora bögrét. Bán azt mondta, hogy az is jó lesz és keresztfiával, Gabikával, elment a házi kertbe.

Végigjárta a hosszú kertet meg a rétet. Valamit keresett. Béka kellett neki. Meg is találta hamar. A rét alján tó volt s mellette egész sereg béka.

Bán elővette a fogantyús vesszőt és vidáman szólt a gyerekhez:

– Tudod-e, mi ez Gabika? Persze nem tudod. Hát ez nem más, mint béka kard. Ugye szép jószág? Neked adom, ha jól tudsz vele bánni.

Micsoda! Alig várta Gabi, hogy kezébe vehesse a kardot. Majd megmutatja ő, hogyan kell forgatni!

Bán aztán megtanította az örvendező gyereket, hogy kell a békát fogni. Meg kell vigyázni, hol ugrál egy-egy béka a fűben. Ügyesen rá kell ütni a vesszővel, mire egy pillanatra elkábul, akkor meg kell fogni a lábát, és bedobni a bögrébe. Onnan nem bír kiugrani. Egyszerű dolog ez nagyon.

Gabi gyereknél olyan hamar ment az egész, hogy csupa gyönyörűség volt nézni. Bizony összefogdosta volna az egész faluban a békákat. De mikor tele lett az edény, száznál is több lehetett már benne, akkor Bán befődte a bögrét és beszüntette a vadászatot. A legkisebb békát kivette az edényből és zsebébe dugta.

Eközben Bánnak az jutott eszébe: hátha Orbán István tudja a dolgot és csupán azért nem árulja el, mert fél a következménytől.

Ez valószínű volt. Bán tehát még egy próbára szánta el magát. Elhelyezte a fűben a békás bögrét és újra fölkereste Orbán Istvánt. Biztosította, hogy semmiféle kára vagy bántódása nem lesz a dolog miatt. Bátran megadhatja a felvilágosítást.

A jó módú öreg gazda még kicsit ingadozott, de Bán ismételt biztatására beismerte, hogy emlékezik a dologra. Még pedig azért nem felejtette el ilyen hosszú idő után sem, mert akkor még életben volt apja-anyja annak a Szabó Jánosnak, tehát feltűnő volt, hogy a gyerek mégis örökséget kap az árvatárból. Meg aztán az is feltűnő volt, hogy nagy összegről szólt a nyugta, melyet ellátnia kellett a község pecsétjével.

Bán jobban megörült a vallomásnak, mintha egy fazék aranyra bukkant volna. Annyi év óta ez volt az első siker!

Pedig a dolog neheze még hátra volt: hogyan bírja beismerésre a szárhegyi Szabó Jánost?

De roppant hasznára volt, hogy megtalálta a helyes alapot és most már bízott a sikerben.

Orbán Istvánnal megígértette, hogy szükség esetén tanú előtt ismétli vallomását, aztán megköszönte a felvilágosítást. Megint visszament komájához.

A komát ezúttal otthon találta. Szíves beszélgetés közben megkérte: legyen segítségére abban, hogy egy szegény embert az ellopott vagyonához juttassák. A koma örömmel megígérte.

Bán most újra megállapította tervei részleteit.

A sikerüléshez meg kellett várni az estét.

Végre munkához fogott.

Odahívatta a koma házához Szabó Jánost. Negyvenesbe járó erős férfiú volt. Mikor belépett, ugyanakkor a koma az előre megbeszélt megállapodás szerint kiment a szobából. Azalatt majd bort hoz fel a vendégeknek a pincéből.

Bán mindjárt rátért a dologra. Azt kérdezte, mennyi pénzt vett fel tizenöt év előtt az árvapénztárból szárhegyi Szabó János?

Az ember eleinte bámult. Hogyan kerülhetett elő ez a régen elfelejtett ügy? De hamar megemberelte magát és tagadott mindent. Nem tud ő semmiről semmit.

Azt is tudta Bán, hogy ez lesz az eredmény. Elővette hát a tudományát.

– No, Jól van Szabó barátom! Akkor téteményhez fordulunk!

Fontoskodó arcot mutatva, Bán kivesz zsebéből egy kis szeget, és Szabónak fejéről kitép egyetlen hajszálat, mielőtt a meglepett ember tiltakozhatott volna elene. A hajszálat rákötötte a szegre, aztán a sétabotját megfordította, és a szeget beleverte a bot végébe. E művelet közben azt morogta:

„Vén asszonyok, lányok,
Földi boszorkányok,
Téteményt használok!
Ki nyugtára nevét írta,
Majd a feje lent lesz
Hét nap múlásával!”

Szabó János csak nézte a mesterkedést. Egyszerre megszólalt:

– Én miattam csinálhat az úr, amit akar! Úgyse lesz semmi ereje, mert én nem írtam a nyugtát! Különbem sem hiszek a téteményben!

– Jól van, Szabó barátom! Csak várjon még egy keveset! No féljen, mert csak hét nap múlva kezdődik a tétemény ereje! Aztán aki ártatlan, hát annál nem lesz hatása. Hanem annyit mondhatok, hogy hét nap múlva már nem beszélgetünk az-
zal az emberrel, aki ludas a dologban, mert lent lesz a feje! – felelte Bán.

Bán bosszankodott, de azért nyugodtan folytatta a babonáságot.

A mutatóujjával néhány karikát kanyarított az asztalra, és ünnepélyesen szótagolta az ilyenfélétet:

„Rokonságát
Heted ízig
Hetvenhét betegség törje
Minden izét

Csúz szaggassa!”

Szabó János mintha megilletődött volna a réműletes átokra. Különösen a rejtélyes mondás bántotta: lent lesz a feje! Meg aztán az sem bolondság, ha az ember hetedíziglieni rokonába bele akarnak bujtani mindenféle rosszat. Legokosabbnak vélte eltávozni. Hirtelen azt mondta:

– No Isten áldja meg az urat!

Csakhogy Bán Gábor résen állt.

– Hohó még valamit meg kell várni ártatlan barátom! Ezt:

„Gyere Béka herceg

Gyere Béka király,

Heted napra

Elébe állj!”

A rejtelmes mondás mégsem tévesztette el hatását. Szabó János jobban kezdett figyelni. A tudós-ember balkezét az asztalra nyugtatta. Később visszahúzta kezét, és utána béka jelent meg az asztalon.

Az ugrálás folytán Bán észrevette a békát és fölkiáltott:

„Ohó! Béka herceg!

Vissza-vissza!

Messze még a hét nap!”

Aztán a békát gyöngéden a közébe vette, a kezével egyet lódított mire a béka eltűnt valahova. Ugyanakkor az asztalra helyezte jobb kezét, s amikor visszahúzta markát, hát ott állt az asztalon a villamos béka. A mozdulatlan állat három ízben pokolbeli kékes fényt vetett szét szeméből, mire Bán megint fölkiáltott:

„Béka király!

Retirálj!

Messze még a hét nap!”

Szárhegyi Szabó János megborzadt, mikor látta, hogy szavakra a béka király hátrafelé ugrott egyet, és szintén eltűnt. A villamos zsinórnál fogva Bán lerántotta az asztalról.

A kérkedő Szabó János bőrén bizsergés futott végig, minden haja szála az ég felé meredt. Egyetlen szökéssel az ajtón kiugrott, és beszökött a konyhába. Éppen a kemencének akart szaladni, mikor a koma megfogta, s barátságosan kérdezte:

– No, mi baj? Csak nem akarsz elfutni, míg nem iszunk egyet!

Kellet is az ital a megijedt embernek! Egyetlen gondja volt, hogyan lehetne minél messzebb innen. Alighogy kinyögte: „Köszönöm, nem lehet! Haza kell sietni!” – már kint volt az udvaron. De ez alatt a pár pillanat alatt Bán is odaérkezett, és a rohanó embert meg fogván, szintén kérte a maradásra.

Szabó János kiszakította magát Bán keze közül, és szélvészféleg száguldott hazafelé.

A koma hozzá volt már szokva a tudós ember különös dolgaihoz, de most mégis megkérdezte:

– Mi lelte ezt az embert?

Bán pedig nevetve válaszolta:

– Legyen nyugodt komám! Nem lesz annak semmi baja! Csak a lelkiismeretét mozgattam meg egy keveset! Pár nap múlva elmesélem az egészet. Addig hallgatni kell! Most pedig a Gabival kell mennem valahova!

Kint sötét volt már, Senki se járt a faluban. Bán magához vette a bögrét és Gabi gyerekekkel elvezettette magát Szabó János házához. Ott azt mondta:

– Vigyázz Gabi! Állj oda a szomszéd kapuhoz, aztán ha jön valaki, hát kiálts!

Gabi jól betöltötte fontos tisztét, s míg ide-oda nézegetett, azalatt Bán a kerítésen keresztül beöntötte a békákat az udvarba.

Még néhány pillanatnyi egyedüllétre volt szüksége Bánnak. Azt mondta hát keresztfiának:

– No, most szaladj előre Gabika, és nézd meg, hogy van-e a jegyzőéknél gyertyavilág?

Amíg oda volt Gabi, azalatt Bán földhöz teremtette az üres bögrét, nehogy még valami használatba vehesse a piszkos edényt. A visszatérő gyereket pedig megdicsérte:

– Jól van, Gabi! Megérdemled a kardot!

Bán elvégezvén dolgát, nyugodtan megvacsorált, s olyan későn ült kocsira, hogy kicsi hujja el nem késett a vasúti állomásról.

Már másnap meg volt az eredmény.

Ugyanis szárhegyi Szabó Jánost kerülte az álom egész éjszakán. Rémitő gondolatok kergetőztek agyában. Üldözték a csodálatos békák. Majd a misztikus szavak jutottak eszébe: „lent legyen a feje!” Miféle borzasztóságok veszik körül? Retentő előérzet bántotta, mely elűzte az álmot szeméből. Keservesen mégis elszundított néhány pillanatra, akkor meg azt álmodta, hogy sírban van, és a fején keresztül békák mászkálnak. Egyszer az ágyból is ki kellett ugrania valami rettenetes sikoltásra. „A hetedíziglieni rokonok lelke!” gondolta rémületében.

Majd magához tért. Ráismert a rémes jajgatásban a macskák szokásos nász-dalára. Szégyenlette, hogy annyira megijedt. De nyugodtságát nem nyerte vissza.

Reggelre úgy érezte magát, mintha összeverték volna egész testét. Nagyon törődött volt. Felesége már korábban felkelt, és dolgozgatott. Azzal fogadta ágyból kelő férjét:

– Ilyen csodát még sohase láttál apjuk! Annyi béka van az udvarban, mintha az éjjel gyűlést tartottak volna nálunk!

E hírre úgy elhalványodott a gazda, hogy a felesége megütődve kérdezte:

– Valami bajod van? Egészen sápadt vagy, talán jó lesz, ha valami szert csinálunk a szomszéd asszonnal?

Szabó János megkeményítette magát. Hallani sem akart semmiféle szerről. Rágyújt egy pipa dohánnyra, az rendbe hoz mindent!

Előkereste pipáját, és gondolkozva megtömté. Most gyújtóért nyúlt a zsebébe. Ekkor valami furcsaság nyomul a kezébe, és kis békát emel ki gyújtó helyett.

A béka-herceg volt! Isten tudja miképp került oda. Talán Bán Gábor csente a zsebbe, mikor Szabót maradásra kérte a konyhában.

Szegény béka-herceg! Egyszeriben tönkrement, mert rémületében Szabó János a falhoz lapította. Az erős emberen folyt a veríték. Láz fogta el. Újra leült az ágyba. Fogvacogva rendelkezett:

– Mindjárt fogjatok! Bemegyünk a városba!

Azt hitték, orvoshoz akarja magát vitetni, tehát kocsiba fogták a lovakat. Aztán behozták késelem nélkül a székvárosba.

Szárhegyi Szabó János azonban nem orvoshoz hajtatott, hanem Bán házához.

Remegve ment be a tudós emberhez, s könyörgött neki:

– Segítsen rajtam tekintetes uram. Mindent megvallok!

Bán kikérdezgette a rémült embert. Szárhegyi Szabó minden kerülgetés nélkül bevallotta, hogy ő állította ki a nyugtát.

– Jól van Szabó! Hanem a téteményt csak akkor lehet ám levenni, ha az árvtár-ból kapott pénzt visszafizeti! Talán kicsit soknak látszik, de egy emberélet, meg a másvilági kintól való menekülés megér nagyobb összeget is! – mondja Bán. Azért ijesztgette, mert a megtérítendő pénz oly sok, hogy faluhelyen egész gazdaságot lehet rajta venni.

– Nem bánom én uram, ha kamatostól kell is visszaadni a kétszáz koronát. Csak nyugodalmam legyen! – egyezett bele Szabó János.

Bánt bosszantotta, hogy ez a gazember kétszáz korona áron akar kibújni a kötelezettség alól. Rákiáltott:

– Micsoda kétszáz koronáról beszél? Hisz kétezerhatszáz koronát fizettek ki az árvtár-ból? Aztán a pénz mennyit kamatozott tizenöt esztendeig? El is viszi az ördög elevenen, ha így beszél!

Hanem ahelyett, hogy erre még jobban megijedt volna szárhegyi Szabó, inkább megkeményítette magát, mikor azt felelte:

– Hiszen csak kétszáz koronát adtak nekem a pénzből, a többit a hóhér fiskális vitte el. Miért fizetném az egészet?

Bán sokféleképpen kigondolta magában ennek a csalásnak mikéntjét, hanem ez a vallomás mégis meglepte. Ilyenre mégsem gondolt. Tehát Ér Sámuel keze van a dologban!

Bán kérdezősködésére aztán kiderült a csalás. Ér Sámuel csinált mindent. Szabó nem is tudott addig a dolgról, míg az ügyész magához nem hívatta. Ekkor kétszáz korona jutalmat ígért Szabónak, ha a kész nyugtát aláírja, és a bíróval hitelesítteti. Az árwapénztárnok úgy látszik nem volt bűnös, mert csupán akkor fizette ki az ügyész kezére az örökséget, miután a szintén jelenlévő Szabót megkérdezte, hogy csakugyan megbízta-e Ér Sámuel a pénz felvételével?

Bán gondolkozott egy darabig a tennivaló felett. Aztán azt mondta:

– Jól van Szabó! Hiszek a szavának! Most elmegyünk Abár Józsefhez, s ott írásba foglaljuk a vallomást. Aztán mehet nyugodtan haza. Annyit teszek, hogy három napig a békák nem mennek be a szobájába. De negyedik napon megint ide vissza kell jönnie hozzám. Akkor leveszem magáról a rontást egészen. Ha igazat vallott, akkor még a kamatot is elengedem, de a száz forintot vissza fogja fizetni!

Szárhegyi Szabó annyira megörült, hogy leveszik róla a rettenetes terhet, miképp mindent megtett, amit csak tőle kívántak.

Abár József annyira elbámult a csodálatos felfedezésen, hogy jó időbe került, míg megértette a dolgok összefüggését. Tehát a vármegye mégis jobb volna a hírénel? Sőt az ő kidobása a hivatalból, a kandidálásnál történt mellőztetése is csupán a főispán bosszúja lenne, s nem függne össze Szabó János örökségével?

A furcsa dolgon csodálkozó fiskális haladéktalanul elkészítette szárhegyi Szabó vallomásáról az írásbeli nyilatkozatot, és a megnyugtató ember gyógyulva tért haza.

Most már nem maradt más hátra, mint megtalálni a módot, hogyan keríthetik hurokra Ér Sámuel?

Bán azt mondta, hogy jelentsék fel csalásért minden kímélet nélkül. Hanem Abár József hosszabb gondolkodás után azt felelte:

– Az nem vinne célhoz. Ér Sámuelnek ez a bűne már régen elavult. Hanem azért majd kitalálom a módját, hogyan kényszerítsük az örökségnek visszafizetésére. Holnap délután nézz be hozzám Gábor bátyám, addig csinállok valamit.

Bán meg volt elégedve. Hanem azért meg nem állhatta, hogy meg ne jegyezze:
– Úgy-e, mégse olyan fekete a vármegye, milyenek főstik? Lám senki se volt ennek a gazembernek cinkostársa?

Abár József azonban azt válaszolta:

– Beszélhetsz nekem akármit, bátyám! Én el nem hiszem, hogy ebben a csalásban másnak nincsen benne a keze. Csakhogy nem tudunk ráakadni a nyitjára. A közgyám írásai nem gyulladtak ki maguktól.

Másnap Abár József kieszelte a módját, hogyan fogják a pénzt visszaszerezni. Periratot készített, csatolta szárhegyi Szabó János vallomását, ezenkívül szükségesnek tartotta Orbán István volt bírónak, meg néhány más embernek eskü alatt való kihallgatását az ügyre nézve, s kérte, hogy azok alapján Ér Sámuel a keresetbe vett kétezerhatszáznegyven koronának és tizenötévi kamatnak megtérítésére kötelezzék.

Most megint Bánnak a szereplése következett. A periratot magához vette, és beállított Ér Sámuelhez. Az ámuló ügyvédnek elmondott mindent. És kerekén föl szólította, hogy fizessen vissza minden fillért a kamattal együtt.

Ér Sámuel egyet hunyorított a szemével. Aztán azt felelte:

– Nem engedem magamat megzsarolni! Egy szó se igaz az egész történetből! Figyelmeztetem, hogy az ügy különben is elévült már, s hogy rágalmazásért megzsarolásért föl fogom jelenteni!

Bán gúnyosan mondta:

– A fenyegetésnek talán nincs helye az ön részéről? Azt én is tudom, hogy a bűnügyi úton való megtorlás joga elévült. Ha ezt a periratot elolvassa, hát megtudja, hogy nem is fogjuk más módon érvényesíteni a követelést, mint polgári perben. De arról az egyről biztosítom, hogy nem fog akadni egyetlen bíró, ki önt el ne ítélje a fizetésre. Akkor pedig önnek nem lesz többé maradása, mert nemcsak

megveti mindenki, hanem leleplezni fogják egyéb gazságát is! Ha pedig visszafizeti az örökséget békességben, hát akkor ígérem, hogy hallgatni fogunk róla!

A hóhér elolvasta a periratot. Mindenféleképpen ki akart bújni a hálóból. Vergődött egy darabig. Legalább a kamat elengedését kérte, mert hisz a bíróság is legfeljebb három évi kamatot ítélne meg.

Bán azt felelte:

– Fogadok, hogy ebben az esetben tekintetbe veszik, hogy egy szegény árvának örökségét rabolta el, s ezért megítélni fogják az összes kamatot! Nem engedhetek tehát egy fillért sem!

Végül is megadta magát Ér Sámuel. Az alatt a szigorú feltétel alatt, hogy titokban tartják a dolgot, visszafizette Szabó János egész örökségét kamatostól együtt.

Mikor már a pénz Bán zsebében volt, azt kérdezte:

– Aztán a vármegye tisztviselői közül volt-e társa ennél a csalási műveletnél?

Bán azt hitte, hogy megharagszik az ügyész. Ehelyett Ér Sámuel kényszeredett mosolygás mellett ezt a választ adta:

– Nem volt senki sem. Hanem azért az egész örökséget a főispán költötte el Kairóban töltött üdülése alatt. Kölcsönadtam neki, de még máig sem adta vissza.

Ezután a pénzt átadták Szabó Jánosnak. A szegény ember azt se tudta, mit csináljon örömeiben. A sok pénzt mindenképpen megosztani szeretne volna Bánnal, meg Abár Józseffel, mert ha ők nem fáradnak érte, hát elvesz az örökség. Csak-hogy egyik férfiú sem fogadott el egyetlen fillért sem. Hisz becsületből tették, amit tettek!

Szárhegyi Szabó pedig negyednapra pontosan beállított Bánhoz, és visszafizetvén kétszáz koronát, a rontás megszüntetését kérte.

Bán egy pohárka jól megpaprikázott szegfűszeges pálinkát adott Szárhegyi Szabónak, kinek azt meginni kellett háromszori keresztvetés után. Szárhegyi Szabó kicsit rosszul lett a förtelmes italtól, de éppen azért szentül hitte, hogy ez a szer használ.

A kétszáz koronát pedig odaajándékozta Bán a rongyos molnár öreg szolgájának. Más embert hamarjában úgy sem találhatott, ki a segítségre inkább rá lett volna szorulva.

XXVII. Ravasz fondorlattal boldoggá lesznek két szerencsétlent

Közmondás szerint: a szerencsétlenség nem jár egyedül.

Csakhogy úgy van ez megfordítva is. Ahova egyszer beköszönt a szerencse, oda csöstül hull az áldás.

Alig térült vissza olyan csodálatos módon Szabó János öröksége, már más oldalról is gyorsan odairamodott a szerencse.

Mikor Bán Gábor hazajött Szárhegyről, otthon egy levél várta. A levelet Rozgonyi Ferdinánd küldte. Ez volt beleírva:

Kedves Barátom!

Kérésedet nem teljesíthetem. Civilizált államban élünk, melyben az erdőstől képesítést követel a törvény. (Valahogyan össze ne zavarodj ez a rettentő szót képviselésével!) Mivel pedig Szabó Jánosnak nincs képesítése, tehát nem szabad alkalmazni.

Ezzel aztán végeztem volna a dologgal, ha pártfogoltad nem lenne az a Szabó János, kit megsöréteznem kellene, amiért innen megszökött. Így azonban tovább is kell foglalkoznom az esetével.

Tudod, hogy a Rozgonyi család utolsó tagja vagyok. Az ég nem adott gyermeket. Saját gyermekem lakodalmán nem lehetek. Én tehát az alatt a szigorú feltétel alatt, hogy te meg a feleséged s azon kívül legalább néhány jó barátod eljöttök hozzám a lakodalomra: gondoskodom arról a szökött Szabó Jánosról! Még pedig úgy, hogy nem csak szolgálatba segítem, hanem a lakodalmát is én tartom ki. Erdősfelügyelő címet kap. Fizetése pedig az erdősfizetés duplája lesz. Ilyen hivatalt nem ismer a törvény, tehát azt nem is kötötte képesítéshez. Ellenben a felügyelőnek semmi dolga sem lesz, mert a papiroson előírt felügyeletet egyáltalán nem szükséges gyakorolni. Az új állás rendszeresítése meg a fizetés kiutalása iránt előterjesztést írtam a kormányzónak. Bizonyosan megadják, mert én még sohasem kértem semmit se, s már ismerik a természetemet Kihajtom magát a kormányzót, ha ellenvetést tesz, sőt még Láthatatlan Urunk nyugalma is megzavarom érte! Az évi díjazás miatt nem fog tönkremenni az uradalom. A sok fölösleges kiadás között ezt is megbírja a hitbizomány. Szabó János a fizetésen kívül kap tűzifát, meg lakást. Lakóhelye a szomszédságomban lesz, mert azt akarom, hogy mindig a kezem ügyében legyen, s hogy levegye öreg vállamról a hajtóvadászati rendezésének terhet. No meg a friss menyecske látása is jól fog esni ilyen öreg harcos szemének!

Jánosnak megmondhatod, hogy jöhet bátran. Nem fogok rá lődözni, bár megérdemelné. Különböleg pedig írd meg minden szándékotokat, hogy aszerint intézkedhessem.

Végül kérem, én a másvilágról visszajött ember a te kedves feleségedet, hogy jöjjön el szerény hajlékomba, mert másképp nem leszek soha elégedett és nem tudok majd másodszor meghalni! Téged pedig újra figyelmeztetek, hogy a föltétel megtartása nélkül semmi se lesz!

Ölel régi pajtásod

Rozgonyi Ferdinánd

urod. főerdész.

A levél elolvasása után Bán Gábor kényszerült lecsapni a sipkáját a padlóra, s bár egyedül volt, mégis kiabálnia kellett:

– Emberül van, régi pajtás! Látom, szívedet nem tette keménnyé az idő! Úgy lesz, ahogy írod! Elmegyünk hozzád! Legalább még egyszer látjuk egymást, mielőtt a néhai jelzőt megkapjuk!

A magában való kiabálásra Bán felesége rémülten nyitott be a szobába. Attól tartott, hogy valami baj érte férjét.

Bán Gábor olyan tüzesen megölelte a nagyasszonyt, mint a mézeshetekben szokta tenni, és tovább kiabált:

– Édes anyám! Minden rendben van! Összeházasítjuk Jánost meg Ilonkát! Aztán elutazunk Rozgonyihoz! Neked is el kell jönni! Annak az arany embernek meg tesszük a kívánságát!

Az örömtől felindult ember csak hosszabb idő múlva csillapodott le annyira, hogy el tudta egybefüggőleg beszélni a szerencsés eseményt.

Aztán pedig a tennivalót közösen állapították meg. Azt mondta Bán:

– Azt a két teremtest, Jánost meg Ilonát, minekünk kell összehozni, másképp sohase értik meg egymást! Majd úgy csináljuk, mintha egyiknek a másik jövőjéért kellene feláldozni magát. Én végzek a férfival, te meg anyjuk majd a leányt beszéled rá!

Es a két öreg haladéktalanul hozzálátott ahhoz, hogy annak az egypár szerencsétlennek hátralévő életét boldoggá tegye.

Bán elment Abár József irodájába, s ott Szabó Jánosnak így adta tudtára a jó hírt:

– No, hála Istennek, Musza Ilona sorsa biztosítva van, mert erdős-felügyelővé teszik azt, aki férje lesz!

Szabó János annyira megijedt, hogy hirtelenében nem is értette meg teljesen a beszédet, mert figyelmét csupán az foglalta le, hogy Ilona férjhez megy.

Bánnak meg kellett magyarázni a dolgot, s midőn azt tette hozzá: „Az a baj, hogy nem találunk olyan tisztességes embert, akihez Ilona férjhez mehetne. Pedig másként füstbe megy Ilona szép jövője, mert a felügyelői állást pár hét alatt betöltik!” Akkor még mindig nem mert szólani Szabó János. Sokat szenvedett embernek nincs önbizalma.

Végül mégis Bánnak kellett előhozakodni. Komolyan mondta:

– János, te elvehetnéd Ilonát! Meghozhatnád neki ezt az áldozatot! Másképp mi lesz abból a szerencsétlen leányból, hiszen senkije sincsen! Aztán az Isten úgyis azért vezetett benneteket össze, hogy segítsetek egymáson!

Szabó János úgy érezte magát, mintha csiklandoznák, és mégis sírnia kellene. Félig szomorúan, félig nevetve válaszolta:

– Nem lehet az, kérem alássan! Ilonának külön ember kell!

Bán ravasz módon megfordította a dolgot. Azt mondta:

– Ha így áll a dolog, akkor más embert kell keresnünk! Pedig azt gondoltam, hogy ezt a szívességet megteszed Ilonának!

Szabó Jánosnak torkán akadt a szó erre a fordulatra. Ilona másnak legyen a felesége. Ezt nem bírta el. Akadozva felelte:

– Hát hiszen én beleegyezném. Hanem Ilona – az – nem jönne hozzám.

– Hála Istennek. Csakhogy valahára ki merted vallani. A többi majd az én dolgom lesz. Légy nyugodt, János. Pár nap alatt rendbe hozzuk.

Miután pedig Szabó Jánossal imígy végeztek, eljött az ideje annak, hogy a nagyszony tegyen valamit a másik fél érdekében. Elmondta Ilonának, hogy Szabó János milyen pompás állást nyer, ha megházasodhatik. Mert ez a föltétel. Nőtlen embert nem alkalmaznak.

Ilona örült Szabó János szerencséjének. Nem is gondolt arra, hogy ő lehetne a feleség.

A nagyasszony hagyta. Félnap múlva megint beszélgettek a dolgról. Ekkor már a nagyasszony gyöngéd célzást tett arra, hogy Szabó János azt szeretné feleségül venni, akit az Isten rendelt neki azzal, hogy megengedte az élete megmentését.

Ilona megértette a célzást. Elpirult. Zavarába ilyesfélét mondott:

– Az nem lehet. Szabó János derék, becsületes ember. Én nem lehetek a felesége. Nem is lennék méltó rá.

A nagyasszony ismét hagyta vergődni Ilonát, s nem szólt a dolgról többet.

Másnap azonban újra előhozta az ügyet, s ezúttal határozottan kérte, hogy legyen Szabó János hitestársa.

Ilona visszautasította:

– Nem fogadhatom el! Szabó János más feleséget érdemel. Aztán én is le vagyok kötve valami módon.

Negyednapon aztán szelíden tudtára adta a nagyasszony Ilonának a szomorú valót: hogy a főszolgabíró meghalt.

Ilona megtántorodott a hírré. Pedig mintha már előbb is sejtette volna Soóghor György szomorú végét.

A nagyasszony bátorította:

– Az Isten akarata volt ez leányom! Ő tudja, mit tesz, s amit tesz, az jól van téve.

Ilonának lassankint megeredtek a könnyei. Ekkor a nagyasszony Ilonát magára hagyta, hadd sírja ki magát. Jól fog esni neki. Megkönnyebbül tőle.

Ezalatt a nagyasszony nem sajnálta fáradságát, maga elment Szabó Jánosért. Megkérte, hogy rögtön jöjjön a házhoz és segítsen Ilonának egyet-mást rendbe hozni a pároláshoz, mert holnap nagymosás lesz.

Szabó János gyanútlanul elment. Hogy mit csinált Bán házában, az sohasem tudódott ki. Egy azonban bizonyos volt, hogy elfelejtette, miért ment oda. Ellenben tökéletesen tisztába jött Ilonával. Mire nagy későn a nagyasszony hazament, ott-hon egy emberpárt talált a boldogságtól kipirulva.

Most már csak a lakodalmat kellett kitűzni. Erről Rozgonyi gondoskodott, még pedig egész részletesen. Annyi levelet írt ebben a pár hétben, amennyit nem ír hat esztendő alatt. Az esketésre nézve ezt írta Rozgonyi:

– Az új párt összeadja az ottani anyakönyves, azután az egész vendégsereg Szeptetnekre jön. Az egyházi kötést majd elvégzi a mi papunk. Nála rendbe hoztam a dolgot, csak az okmányokat küldjétek el kellő időben. A plébánosunk is szeretne már mielőbb átesni a dolgon, mert a stólán kívül neki ígértem egy nagyon szépen kikészített farkasbőrt, melyre már régen fáj a foga.

Bánnak azonban erős fejtörést okozott, hogy kiket vigyen Szeptetnekre. Magán, meg a feleségén kívül még csak Abár József, aki bizonyosan eljön, mint aki Szabó Jánosnak násznagya lesz. Már pedig azt írta Rozgonyi, hogy „legalább néhány jó barátot is” el kell vinni s Bán tudta, hogy az öreg pajtással nem lehet tréfálni. Tehát végre kell hajtani az utasítást. E szerint még legalább egy emberre lesz szükség, hogy szó szerint a néhány meglegyen.

Sok gondolkodás után a kántor személyében állapodott meg. Olyan embert, aki inkább illő lenne vendégnek, úgy sem találhatott; majd ő iszik a lakodalmon

három helyett is. Meghívta tehát Csatlós Imrét és megajánlotta neki a vasúti díj kifizetését. A kántor ingadozott. Mikor azonban Bán megígérte, hogy arra az időre helyettesről gondoskodik, sőt egy történeti alakot fog leleplezni, kit nem illet meg az eddig bitorolt jó hírnév, ennyi gyönyörnek a kántor gyöngye szíve nem tudott ellenállni. Szavát adta, hogy elmegy, de mindenekelőtt tudni akarja, hogy ki az a bitorló?

Bán Gábor nevetett!

– Hát Gutenberg János. A könyvnyomtatást nem ő, hanem Coster Laurens hollandi ember találta föl. Itt van megírva az újságban!

Ezzel hírlapot adott a kántor kezébe, ki elolvastván a közleményt, haragos lett, és azt kiáltotta:

– No, majd adok én annak a Gutenbergnek!

Az ünnepség a megállapított rendben folyt le. Az egész társaság baj nélkül érkezett a szepetneki állomáshoz. A falu jó másfélórányira van a vasúttól, de ez nem okozott akadályt, mert Rozgonyi az állomáson várta őket vagy nyolc kocsival meg a Púpos Lajcsi csendes bandájával. A vályogvetők ruházata kopott volt ugyan, de olyan tulipiros nyakkendőt viseltek, hogy láttukra az ember szeme ragyogott az örömtől. Muzsikaszó mellett vágattak Szepetnekre.

A falu végén puska-tűz fogadta a lakodalmi menetet. Az uradalmi erdősök, kik oda voltak rendelve, lövöldöztek üdvözlésül. Semmi baj sem esett, leszámítva, hogy a cigányok ordítottak az ijedtség miatt, néhány ló megbokrosodott, és egy kocsi feldűlt.

Megérkezéskor mindenek előtt szobákat jelöltek a nagyasszony, meg a többi vendég részére a főerdéshi lakásban. „Ha valaki pihenni akar, bármikor szobájába vonulhat anélkül, hogy szólna vagy zavarná a mulatságot!” – magyarázta a gazda.

Aztán a vendégsereg átment a szomszédságban fekvő kisebb házba, mely ezen túl az új párnak leendő lakása. A kapu mellett, ahová kétfelől nyírfa volt ültetve, azt mondta Rozgonyi a házasokhoz:

– Azért ültettem ide, mert a szép fejei fák távol tartják a háztól a rosszakat!

A ruházat rendbe hozása után megtörtént az egyházi kötés utána. Utána pedig megkezdődött a lakoma.

Olyan vigasságban ritkán lehet része embernek, amilyent ott véghezvittek. A fél-száz év előtt már egy ízben meghalt Rozgonyi Ferdinánd is táncolt. Még pedig nemcsak a menyasszonnyal, hanem még a nagyasszonynak is kellett vele táncolni „egy cseppet.” Szerencsére nem voltak jelen petyhüdt idegű városi népek, akik e fölött megbotránkoztak volna.

Pompásan végigmulatták az éjszakát Isten rendelése szerint, s másnap reggel Bán búcsúzkodni kezdett. Eljött a hazaindulás ideje.

– Hát volna szíved ilyen hamar elhagyni öreg pajtásodat? Képes volnál nekem ilyen nagy szomorúságot okozni? – kérdezte a búcsúzó vendéget.

Nem! Bán Gábor nem tudott elkövetni ilyen szívtelenséget! Maradott. Mulattak tovább.

Hanem estefelé a nagyasszony hozta szóba a hazatérés szükséges voltát.

Csakhogy Rozgonyi Ferdinánd semmiképp se engedhette meg, hogy a nagyasszony éjjel utazzék. Ki tudja, miféle baja történhetnék? Sokkal jobb lesz, ha kipihen magát.

A nagyasszony szörnyen álmos lévén, beismerte a gazda szavának igazságát. Szobájába vonult.

A vendégek pedig tovább vigadtak.

Harmadnap reggelre Abár Józsefnek eszébe jutott valami bírói tárgyalás. Kijelentette, hogy okvetlenül haza kell mennie.

Csakhogy éppen akkor érkezett meg egy új cigánybanda, a Kecskeméti Jóska bandája. Fölváltotta a fáradt Púpost, s pompás friss nótákat nyomkodott ki a száraz fából. No, már ezt meg kell hallgatni, ha mást nem, hát becsületből! Különben is a gazda kijelentette, hogyha most otthagyják, hát örökre csúffá lesz téve az utolsó Rozgonyi!

Abár József mit csinálhatott? Egyik kartársának táviratozott, hogy a bírói tárgyaláson helyettesítse, s ott maradt Szepetneken. Egyúttal sürgönyt küldött feleségének is, hogy megnyugtassa a hosszú távolmaradás miatt.

A mulatozás közben ez is kidült, amaz is elvonult néha, csak egyedül a kántor tartott ki szilárdan. „Ez az igazi vendég! Ilyen ember kell nekünk!” – dicsérgette Rozgonyi.

Csatlós Imre meg is érdemelte a dicséretet. Gutenberg jó hírnevét egészen pocskká tette. Annyiszor ivott Gutenberg nevének vesztére, hogy csak a jó Isten tudná számon tartani. Néha szunyókált ugyan a székén ülve, de ha ezt a bűvös szót hallotta: „igyunk!” rögtön kinyitotta kezét, s mihelyt poharat érzett a markában, ivott rendületlenül. Pedig a szemét se nyitotta ki.

A plébános igyekezett megmenteni a német nyomtatót, s a kántor ellenében mindig Gutenberg dicsőségére ürítette poharát. De hasztalan volt minden erőlködés! A kántor győzött! Bár a gazdasági írnok is a plébános mellett harcolt s ittak színefine, azonban néha mégis ki kellett magukat aludniuk s különben sem mérközhetek ivásban a mi kántorunkkal.

Mikor pedig a negyedik nap megint hiába próbálkoztak a vendégek a hazamevetellel, akkor Abár József azt mondta félig nevetve, félig bosszankodva:

– Éppen úgy jártunk, mint egykor Szabó János! De ő legalább el tudott szökni!

Bán mosolyogva felelte:

– Hát bizony én csak most látom Rozgonyi ravaszágát, pedig már ismerem őt a gyerekkorból. Hanem azért én még ravaszabb leszek, öreg pajtás! Én rajtam nem fogsz ki! Majd kieszelek én valamit, hogy elmehessünk!

Bán aztán titokban tanácskozott Szabó Jánossal a szökés módozata iránt. A nagyasszonyt meg Abár Józsefet beavatták az összeesküvésbe. Mikor azonban a kántort susogva felszólították a szökésre, a tevékeny férfiú így válaszolt nagy énekszóval:

„Haragszik a gazda,
Hogy mi itt mulatunk,
Vigye el a házát,

De mink itt maradunk!”

Bán bosszankodik, és rászól az érdemes kántorra:

– Hát nem akar haza jönni? Mondja meg egyenesen!

– Nem vagyok szarvasmarha, hogy elszökjem az ital elől!

Az értelmes válasz után nem maradt más hátra, mint hármunknak készülni a szökésre.

Szabó János felfogadott egy parasztkocsit, mely hajnaltájban várni fogja a szökevényeket.

Csakhogy bajos volt Rozgonyi elől eltűnni.

Hogy a főerdész mikor aludt, az rejtelem volt a vendégek előtt. Néha mintha elmaradott volna. A vendégek már reménykedtek, hogy nyugodni tért a gazda, tehát szabadon elszökhetnek. De kis félóra múlva már megint előkerült Rozgonyi s meg nem gyöngült energiával mulattatta vendégelt.

Hanem azért mégis sikerült megszökniük. A hajnali derengéskor egyenkint kimentek a szobából az udvarra, onnan pedig Szabó János ahhoz a házhoz vezette őket, ahol a kocsi volt. Azonnal felültek, és a kocsi csendesen haladt kifelé a faluból. Mindannyian meg voltak nyugodva, hogy szökésük sikerült.

Már elérték a falu végét, mikor az utolsó háznál egy erdős lépett az útra és azt kiáltotta:

– Megállj!

Csakhogy Bánnak volt magához való esze. Ahelyett, hogy a megállás iránt intézkedett volna, inkább ráparancsolt a fuvarosra:

– Hajtson, ahogyan bírják az állatok! Megfizetünk érte!

A kocsis lovai közé csapott. Az állatok vágatni kezdtek. Az erdős elmaradt.

Utasaink egy lövést hallottak, de nem törődtek vele.

De alig haladtak néhány percig, mikor a kocsi megállt. Négy erdős ugrott ki az útszéli fák mellől, hova örködés céljából kirendelve voltak, s ezek kettője ragadta meg a lovak zabláját. Ők rögtön készenlétbe helyezkedtek, s imígy várták a feléjük iramodó kocsit. A szökevények szépen beleszaladtak az ellenség táborába.

Az erdősök levették a lovak istrángját, mely művelettel a további utazás megszüntetését adták a vendégek tudtára. Aztán négy lövést eresztettek az ég felé, azt mondván a foglyoknak:

– Ne tessék félni! Nem lesz baj! Csak várni köll egy kicsit, míg a jeladásra megjönnek!

No, nem sokáig kellett várakozniuk! Alig tíz perc múlva egész kocsisor jött elébük. Az elsőt ült Rozgonyi a pappal meg az írnnokkal. A többin a két banda cigány ült egyéb lakodalmi népséggel.

Most tudódott ki, hogy Rozgonyi uram már első naptól kezdve kirendelte örködni az erdősöket. Az volt a kötelességük, hogy elfogják mindazokat, kik a lakodalomból elszökni akarnak.

Hát ennyire ravasznak Bán mégsem hitte volna a gazdát!

A szökevényekhez érkezvén, mindannyian leugráltak a kocsiról. Rozgonyi, bár káröröm volt szívében, mégis színlelt szemrehányással szólt a foglyokhoz:

– Persze, azt hiszik: könnyű. kijátszani azt az embert, aki már egyszer meghalt!
Azután az írnochoz fordult és kemény hangon kérdezte:

– Mit érdemelnek azok, akik a bizalommal visszaélve megszöktek a szeretet helyéről?

Az írno k moran összehúzta szemét és válaszolt, ahogyan ilyen esetben szokásos:

– Vasaltassanak meg és imígy kísértessenek vissza!

– Elő hát a bilincsekkel! – mondá ki a szentenciát Rozgonyi.

Ekkor elővették a kocsira előre elhelyezett láncokat, és Bán Gábort, valamint Abár Józsefet megláncolták kezüktől a lábukig. A nagyasszonynak azonban pardon adaték.

Most aztán gyalog történt a visszatérés.

Elül ment Púpos Lajcsi a bandájával. Azt a nótát húzta, amelyikbe közbe kellett kiabálni: „alsó Veisz, felső Veisz!”

Aztán következett egy legény söprűvel a kezében, s úgy mutatta, mintha az út porát söpörgetné; csakhogy vigyáznia kellett, mert ha igazán söpörne, akkor az egész vendégsereg belefulladás volna a nagy porba.

Utána az írno k hozott kezében egy égő lámpást s olyanokat rikkantott, hogy a falu minden kutyája vonítani kezdett rémületében.

Most jöttek a megvasalt férfiak. Utánuk Rozgonyi a nagyasszonnyal meg a vendégsereggel.

Leghátul pedig a Kecskeméti bandája.

Mikor Púpos bevégezte a Veiszek csúfolását, akkor Kecskeméti bandája rögtön rákezdte a Víg Rézmíves nótáját, részben hegedűszóval, részben pedig füttyszóval.

Az egész falu fölébredt a nagy vígasságra. Asszonyok, férfiak a kerítés mellől nézegették a szökevények csúffá tételét, s talán életükben sohasem nevettek olyan szívesen, mint most. A még öltözetlen gyereksereg pedig az örömtől visítva állított be a kísérők csapatába. A siker tökéletes volt. Rozgonyi nem adta volna egy vak lóért ezt a dicsőséget!

Az ekképpen visszakerült vendégek belátták, hogy nincs más mód, mint megadni magukat kegyelemre minden föltétel nélkül. Hanem azért Bán megmondta a gazdának:

– No, azt mégse hittem volna, hogy ekkora fondorkodás lakozzék benned!

Persze! Jó lett volna, ha az utolsó Rozgonyi becsapni engedi magát! – vágott vissza a vendégszerető gazda.

Már úgy látszott, hogy a lakozás örökké fog tartani. A városi vendégek beletörődtek a változhatatlanba, mikor egyszer az ünnep véget ért. Éppen egy hétig tartott.

Hét napi vigadás után mehettek haza.

Búcsúzásnál a fiatal pár könnyezve hálálkodott Bánnak a soha vissza nem fizetendő fáradozásért. Bán azonban tiltakozott:

– Én semmit sem tettem, amiért érdemes volna szólni! Ha valaki megérdemli a köszönetet, Abár József az, mert ő még a hivatalát is feláldozta a ti ügyetekért!

Hát ez igaz volt. Szabó János meg a felesége az ügyvédnek kezdett hálálkodni. Csakhogy Abár József is résen állott! Azt kiáltotta:

– Hohó! Én semmit sem tudtam tenni! Mindent a főerdész úrnak köszönhetnek, ki a sorsüldözött párról gondoskodott!

Ez is igaz volt. Tehát Rozgonyit fogták közre az ifjú házások, s mire a főerdész észrevette magát, már a kezét akarták csókolgatni. E borzasztó helyzetben a főerdész az ég felé fordította két karját s azt kiáltotta rettenetes hangon:

– Ha valaki még egy szót mer előttem szólni háláról, hát akkor én szavamra fogadom, hogy rögtön lövöldözni kezdek!

Mindenkitől visszautasítva, Szabó Jánosnak meg Ilonának nem maradt más hátra, mint a nagyasszonyhoz menekülni s megköszönni számtalan jóságát. A nagyasszony is el akart háritani magától minden érdemet, csakhogy hasztalan volt erőlködése! Hiába mondotta, hogy ő nem tett semmit értük s hiába akarta eldugni a két kezét! Az új férj egyfelől, a menyecske másik felől kapta el a nagyasszony áldott közét és össze-vissza csókolgatta. Egyébbel úgyse lehetett leróni a tartozást.

Mindenki szívét szorította az elválás. Még a kántor is búsan mondta:

– Az ős szülők módjára bűnhődöm én is: el kell hagynom az Édent!

XXVIII. A híres pör vége. – A páter elutazik

Körülbelül három hónap múlva Ér Sámuel elhatározta, hogy maga utazik el Amerikába, a híres pörben nyert pénzének a tröszt királytól „végrehajtás útján leendő behajlása végett.”

Az elutazás előtt azonban még elkövetett valamit, aminek nagyon örült, mert tudta, hogy kellemetlenséget okoz vele: Pál atya ellen följelentést adott be a szent-székhez.

A följelentésben megírta, hogy a páter pogány istentiszteleten szokott részt venni, ami pedig azt bizonyítja, hogy az ördöggel cimborál. Tehát méltatlan a papi tisztségre. Egyúttal tanúkat is nevezett, kik a följelentés tartalmát igazolják.

És megkezdődött a hivatalos eljárás. A lavina megindult.

Az ispiláng-ünnep iránt Bán Gábort meg Szabó Jánost is kihallgatták. A vizsgálat aztán sok olyan eseményt is fölvetett a bűnlajstromba, melyet az elkövetés idejében tisztességes cselekedet számba vettek az emberek. A hóhér is több új följelentést csinált. Följelentette a pogány kor tanulmányozását, nemkülönben a korcs-mában tartott hazafias szónoklást.

És az emberek között elterjedt a hír, hogy Pál atyát eltiltják a papi funkciótól.

A hír sok embernél sajnálkozást keltett. Abár József a felesége ösztönzésére írt a püspöki székvárosba egyik kartársának, hogy tudja meg miképpen intézik el az ügyet, s ha lehet segítsen valamit. Már harmadnap megérkezett az ügyvéd levele. Ez volt benne;

„Kedves Kartárs Úr!

Megbízásához képest rögtön föllocsikáztam a püspök-várba, hogy Pál atya ügyének miben állásáról értesítést szerezzek. Az eredmény nem valami kielégítő, amennyiben a szentszéki ülnök, ki az ügy előadója, semmi reményt nem adott a fölmentésre nézve. Az mondja Pál atyát azért is el kell ítélni, mert másképp sokan eltántorodnak a könnyen hívők közül s ezáltal az egyház könnyen kárt szenved. Különben Pál atya megérdemli a büntetést, mert mindig a meggyőződése szerint cselekedett, mint egy valóságos pogány, kinek nem szabályozza tettet az anyaszentegyház tiltó rendelete. A pogányok pedig vesszenek! Ki kell őket irtani!

Kérésemre azonban megígérte az ülnök úr, hogy lehetőleg késleltetni fogja az ítélethozatalt. Ez is valami. Mert qui habet tempus, habet vitam.

Midőn végül kérem kiadásaim, és díjaim postafordultával leendő megküldését, maradtam szíves kartársi tisztelettel stb. stb.”

Abár József felolvasta a Vidám Veteránban a szomorú hírt. Mindenki sajnálta a magyar pátert, Segíteni azonban nem tudtak.

Tallér fetter hallgatott. Csak a fejét ingatta, mint akinek nem tetszik a dolog.

Másnap azonban már korán reggel beköszöntött a magyar páterhez. Kissé akadozva azt mondta:

– Kedves tisztelendő úr! Ha netán kidobják a rendből, akkor légyen az én vendégem. A feleségemmel már megegyeztünk abban, hogy ellátjuk a tisztelendő urat holtig. Hála Istennek, van miből élnünk.

Pál atyát rendkívül meghatotta a fetter jó szándéka. Azt felelte:

– Tulajdonképpen haragudnom kellene, amiért én rólam föltette, hogy ingyenélő tudnék lenni. Hálásan köszönöm a jó akaratát, de nem fogadom el.

– Hát bennmarad a kolostorban? – kérdi a fetter.

Az őszinte ember előtt Pál atyából kiömlött az összegyűlt keserőség. Azt mondta:

– Azok az írásmagyarázók kényszerítenek, hogy itt hagyjam a rendet. Mert engem nem visznek deficienciába. Ohó! Én is ember vagyok! Inkább leteszem a szerzetesruhát és leszek favágó! Tudom, hogy az én nagyszívú Istenem akkor is velem lesz, mikor fát döntögetek az erdőben.

Johán fetter nem igen értette a beszédet, de azért annyira tetszett neki, hogy sírva fakadt.

Este, mikor a Vidám Veteránban elbeszélte a dolgot, akkor is még mintha szorongatta volna valami a torkát.

A magyar páter sorsa iránt különben mindenki érdeklődött. De senki sem tehetett semmit.

Legfeljebb annyit tudtak cselekedni ismeretlen jóakarói, hogy egyik sötét éjszakan bedobálták az ügyész ablakait. Persze ezt is Pál atya rovására írták.

Különben a „spion”, a „vörösnadrágos gazember” titulusokkal illették Ér Sámuel az utcai gyerekek.

Csakhogy az ügyész mindezt fel se vette. Hisz a már régen megszerzett hóhér névnel rosszabbal nem csúfolhatták.

Mikor aztán Pál atya feje fölött az ég már egészen beborult, akkor elutazott. Amerikába Ér Sámuel. Még pedig egyedül, mert angolul tudó társat nem talált. Más kíséret meg nem akart fizetni.

Az ügyész elutazása érdekelte az egész vármegyét. Talán remélték, hogy az ügyész belefut a nagy vízbe. Sőt ez iránt az alispán nyilatkozott is, azt mondván:

– Ha van Isten, akkor elsüllyeszti azt a hajót.

Ér Sámuel azonban nem hagyta el a közmondásos szerencséje. New Yorkban partra szállt és a konzulátus segítségével késelem nélkül végrehajtást akart foganatosítani.

Csak hogy az amerikai bíróság nem rendelte el a végrehajtást, mert amerikai ember ellen csak olyan ítéletet lehet érvényesíteni, melyet az Egyesült Államok bírósága ítél meg.

Ér Sámuel káromkodott egyet. De azért a tőle megszokott szívóssággal mindjárt munkába fogott. Megbízott két ügyvédet, kik megindították az eljárást Pierpont Morgan ellen.

Ez a per csodálatos gyorsan lőn bevégezve. Hiába hordott össze hetet-havat Ér Sámuel, már az első tárgyalás után elutasították a követeléssel, mert a bíróság csupán a faktumot nézte: mind Fogel Mátyás, mind pedig Ér Sámuel közreműködtek a régiség eladásánál, s eszerint tökéletesen mindegy, hogy kettőjük közül melyiké volt a gyűjtemény.

Ér Sámuel nem igen merészelt mérgelődni a pervesztés fölött, mert félt, hogy a következmény megint gutaütés lesz. De azért összeszidta az amerikai törvényt, mely nem ismer semmiféle „finomabb megkülönböztetést.”

Belekerült néhány ezer koronájába ez a tapasztalás, mellyel kérkednie sem szabad, másképp kicsúfolja az egész vármegye.

Roszkedvűen szállott hajóra, hogy hazautazzék. S útközben is azon töprenkedett, hogy micsoda mesével álljon az emberek elé.

A hosszú utazás alatt néha elnézegette a hajót kísérő cápát. Majd szórakozás kedvéért lement a hajó többi osztályába.

A szegény utasok közt három ember feltűnő módon vizsgálta Ér Sámuel. Angolul beszélgettek.

A kopott kék ruhát viselő embereken meglátszott, hogy reményvesztetten utaznak vissza az ócsárolt régi hazába. Legalább ezt mutatta külső formájuk.

Egyszer csak egyikük odalép Ér Sámuelhez és vállára csapván, azt kiáltja magyarul:

– Mi van a híres pörrel?

Ér Sámuel a váratlan támadásra annyira megrettent, hogy szédülni kezdett. Valami székféle után nézett, hogy leülhessen.

Komoly veszedelemre senki sem gondolt. Pedig Ér Sámuel pár pillanatnyi ingadozás után a födélzetre esett s már halott volt, mire a köréje gyűlt emberek vízzel locsolgatni kezdték.

Az a három munkásféle ember, mint később kitudódott, Ér Sámuel vármegyéből, Peleskéről való magyar volt. Ők szintén sürgölődtek a gutaütött ember körül, de hamarjában elvonultak mellőle.

A halott ember kivoltát azonnal megállapították és poggyászát hivatalos őrizetbe vették.

A tetemet pedig lepedőbe varrták, lábára súlyt kötöttek, aztán a hajó fedélzetén deszkára helyezték.

A temetéssel nem teketóriáztak. Azzal sem törődtek, hogy a porhüvely miféle valláshoz tartozott földi életében. Az utasok a földélzetre gyűltek, egyikük, ki talán pap lehetett, valami anglikán imádságot mondott fönnhangon. Az imádság majd odatalál az illetékes Istenhez! Azután a hajó-haranggal indulásra csöngettek. Két matróz fölemelte a holttestet és belebillentette az óceán vizébe.

Néhányan még látták, hogy a cápa rögtön bekebelezte a tengerbelökött ennivalót.

Talán ez volt az első eset, mikor kis cápa nyelte el a nagy cápát.

Ér Sámuel poggyászát és mintegy kilenc korona pénzét a brémai konzul küldte meg az alispánnak.

Megmagyarázhatatlan volt, hogy az elhaltnál úgyszólván semmi pénzt sem találtak, mert Fogel Mátyás beszéde szerint Ér Sámuel negyvenezer koronát vitt magával az útra.

A gutaütés történetét pedig a peleskei legények mesélték el. Ők mindhárman házat, földet vásároltak az Amerikából hozott pénzen.

Példájukon annyira felbuzdultak a parasztok, hogy az egész környékről elvándoroltak az újvilágba.

Ér Sámuel különben senki sem sajnálta. Az emberek, kik mindig bölcsek, és akik utólag mindig megjövendölik, hogy ez vagy amaz miért történik, most is megmondták:

– Tudtam, hogy megveri az Isten keze!

Hirtelen halála miatt a fiskális nem békülhetett ki leányával sem, de éppen amiatt őt kitagadni nem tudta.

Abár József százezer koronát ajándékozott ipa vagyonából a vármegyének, – múzeumra. Ezért a vármegyei gyűlés jegyzőkönyv kivonatot küldött, melyben „a nagylelkű alapítványért hazafiúi hálás örömmel köszönetet mond a vármegye közönsége.”

A nép szava pedig imígy nyilatkozott meg:

– A rablott jószágnak felét visszaadták, de azért a szegény ember terhén nem könnyítettek.

Körülbelül a múzeumi alapítvány megtételekor Morier Jamestől levél érkezett Pál baráthoz. Ez volt a tartalma:

Tisztelendő Úr!

E levéllel egy időben postautalványon kétezer dollárt küldök önnek, amiért lelkét adott a magyar nyelvből. Ön ugyan jóval többet érdemelne, de tekintetbe kell vennem, hogy Ön magyar, ki mindjárt megsértve érzi magát érthetetlen

büszkeségében, ha illendő díjat kínálnak munkájáért. Én pedig nem akarom elveszíteni az ön jóindulatát, s azért kevés díjat és nagy köszönetet küldök önnek!

Most is beteges vagyok kicsit. Az orvos meghagyta, hogy semmivel se foglalkozzam, mert agylágyulásba esem.

De ezelőtt több mint másfél hónapig nagybeteg voltam, s az orvos nem tudta bajomat megállapítani. Én azonban nem tudom, hogy nosztalgia bántott. Nosztalgia! Talán megártott, hogy az önök klímáját el kellett hagynom! Úgy kell lenni, mert másképp miért gondolnék a nap minden órájában magukra, és miért kíváncsnám áldott hazájukba?

Morier James.

A levél elolvasása után lassan tűnődött Pál atya. Valami különös gondolat ötlött eszébe: mily fölséges cél lenne, ha csekély tartalmú életét a magyar eredetnek tisztázására szentelné! Édes mámor ejtette hatalmába. Szeme előtt látomás vonult el. Képzületében látta, hogyan vonulnak fel a történelem színpadára a magyar nép ősei, kik isteneket adtak az emberiségnek. Egyszerre nagy elhatározás érlelődött meg benne, mert hirtelen fölkiáltott: „Itt az Isten ujja működik! Ez a pénz fölment a gondtól! Elmegyek!

Másnap már ezt a feleletet küldte a jenkinek: (A javíthatatlan ember ebben a levélben sem tagadhatta meg magát.)

Kedves Uram!

Legyen meg az ön akarata! Hálásan köszönöm és elfogadom a küldött pénzt, bár sokkal többet kaptam, mint amennyit megérdemeltem.

Talán érdekelni fogja, ha arról értesítem, hogy rájöttem a Kend tökéletes magyarázatára.

Tudniillik a Kend a legfelsőbb méltóság volt, melyet az ősi magyar népnél viseltek. A Kend szó körülbelül a császárok császára mostani fogalmának felel meg. Erre nézve tökéletes bizonyítékul szolgálnak a középkorbeli arab írók, kik följegyezték hogy a magyar (moger)

nép főkirályának címe: Kend.

E meglepő dolognál még különösebb az, hogy az öreg Lélek Andorásnál fába faragott Kend jelvény nem más, mint ősi betűkkel írva ez a szó: Kend.

Előbb azért nem Jöttem rá a megfejtésre, mert a jelet fordítva nézegettem, holott másik oldaláról könnyen el lehet olvasni.

Ön persze mosolyogni fog ezen az együgyűsége.

De azért még nem dobja félre leveletem, hanem olvassa végig: még valami haszontalanságról kell értesítenem: arról, hogy a Kend jel van rávésve az ősrégi szkíta érmekre is a fejedelmi méltóság jele gyanánt. A jel csupán stilizálva van kissé a feltalált érmeken.

Úgy látszik, hogy a későbbi időben egyéb méltóságok is, kik hatalommal voltak felruházva, használták a Kend háromágú jelét. Utóbb pedig négy-ötágúvá változott a fejedelmi jel, s valószínűleg ebből származtak a koronás nemesi címerek is.

A mi hazánkban annyi minden rávezet bennünket a sok ezer év előtti dolgok magyarázatára, hogy ez hihetetlen olyan ember előtt, ki maga nem tapasztalta. Ha

valamely közönséges dolgot lát az ember az utcán, csak egy kevéssé kell kutatni az eredete után, s már meglepő ősi alapot fedezhet föl.

Most azonban minden eddiginél fontosabb dolog foglalkoztat. Elmegyek a régi magyarok nyomát keresni! Először alaposan áttanulmányozom Itáliában a sok etruszk maradványt. Azután megvizsgálom a babiloni ásatásból múzeumba helyezett temérdek régiséget, s mindezek után átkutatom Babilóniát, Indiát, Perzsiát, Kínát.

Az Isten, kinek áldását kérem, talán megsegíti az ön hálás tanítóját páter Pált.

Pál barát csakugyan megvalósította szándékát.

A páter elhatározását siettette az a tudat, hogy jobb lesz, ha minél előbb eltűnik a botránkozó emberek szeme elől. Meg is mondta jóembereinek:

Elmegyek, mert mindig útban vagyok!

Az emberek sajnálkozva mondogatták:

– Kár ezért a magyar páterért!

Hanem azért a sajnálkozás nem gátolta őket abban, hogy meg ne mosolyogják a páter beszédét.

Az utazás előtt Pál atya hamarjában elvégezte minden magánügyét. Mert ilyen is volt.

A páter még útlevelet is szerzett.

Mindezek elvégzése után Pál barát búcsúlakomát tartott, melyen lelkes felkészöntőkkel árasztották el a lelkiatyát, ki a domonkosrendi Julián barát példájára elmegy őseinek emlékét keresni.

S aztán a mindenféle gyarlósággal megvert Pál atya a tisztalelkű emberek közül eltűnt. Elindult a nagy útra, melyről nehezen lesz visszatérés.

Nem is jött hír a rajongó szerzetesről. Ellenben az elutazás után alig múlt el még egy hónap, mikor a másik furcsa emberről, a jenkiről, megint értesítés érkezett. Még pedig Londonból. A láthatatlan herceg ugyanis azt írta a kormányzónak: „Soha sincs nyugtom Morier Jamestől, mert mindig azon erőszakoskodik, hogy kifizeti az uradalomtól kapott ellátás költségét. Azt mondja, hogy önök utasították hozzám. Gondoskodjék tehát a kormányzó úr, hogy jutányos fölszámítás mellett a Jenki számlája kiállítassák, és hozzám elküldessék.”

Az uradalomnál aztán egybeállítottak a herceg parancsa szerint olyan jutányos számlát, minőt száz év múlva csoda gyanánt fognak mutogatni a múzeumban.

A számlában felszámítottak minden csekélységet, azért, hogy egyéb tétel olcsósága vagy teljes kihagyása eltakartassék.

Ilyenforma számítás fordult elő benne:

Szoba suvikszoás 80 fillér

Világítás 8 fillér

Ellenben kimaradt a hat szobának ára, kihagyták a két huszárnak díját, a tűz-ünnep költségéről egy szó se történt, s ily formán számítottak a lakomának beillő étkezések:

Ebéd 56 fillér

Esti étkezés 32 fillér.

Hogy aztán a herceg miképp tudott a számla miatt a jenkivel végezni, az titok maradt.

XXIX. Az utolsó Kend

Morler Jamesről egészen megfélekeztek az emberek.

Azaz mégse! Akadt egy ember, aki nem felejtette el.

Ez pedig nem volt más, mint Lélek Andorás, az öreg pásztor.

Ugyanis a tűzűnnep évfordulóján Bán Gábor abban a meglepetésben részesült, hogy Lélek Andorás lépett be hozzá.

Bán Gábor nagy örömmel fogadta a ritka vendéget. Leültette. Kérdezősködött minden dologról. Többi között azt is tudakolta:

– Hát Kendnek a kis szépunokája meggyógyult-e?

– A hideglelés elmaradt. Elkergette az ispiláng! Hanem azért meghalt; amint mondták tüdővészben.

Sokféle dologról beszélgettek, s végre rátért Lélek Andorás arra, ami behozta a városba. Azt mondta:

– Uram, nagy dologra kérem! A testamentumom meghallgatására, meg a sírkeresztem megrendelésére!

Bán biztatta:

– Olyan egészséges, mint a makk! Elél Kend sok esztendeig!

Az öreg derülten nézett Bánra és egyszerűen kijelentette:

– Három nap múlva halott leszek!

– No-no! Nem kell olyan bizonyosra venni! A halál óráját csak az Isten tudja! Még sokáig élhet Kend! – mondta kissé megilletődve Bán, mert nem egyszer tapasztalta, hogy öreg parasztok napokkal előbb megmondják halálukat.

– Hát ez már úgy lesz, ahogyan mondtam. Három nap múlva a másvilágon leszek! Hiába rakják mellém a hét kenyeret! – bizonyítgatta az öreg pásztor.

Bán tudta, hogy csak az utolsó segítség gyanánt szoktak hét kenyeret rakni a beteg mellé, s magában csodálkozott az öregben, ki úgy várja a halált, mint valami pogány bölcs. Kend pedig folytatta:

– Csak arra kérem tekintetes uramat, hogy a sírkeresztemet rendelje meg és véssesse rá a Kend jelet, meg hogy én voltam az utolsó Kend! Mert az én cselédeim ehhez nem értenek! Itt van ötven pöngő. A sírkő ára.

Bán Gábor valamit akart mondani, de az öreg Lélek intett a kezével. Az annyit jelentett, hogy engedje végig sorolni a testamentumát. Folytatta a beszédet:

– Aztán hoztam még hatszáz pöngőt. Ezt a pénzt Szabó Jancsinak hagyom, mert sokat szenvedett. Azért a többi örökösömnek is jut majd valami; megosztoznak a szőlőmön! Ezen felül még csak az az utolsó kívánságom volna, ha annak az amerikai úrnak, aki a magyar embereket úgy megbecsülte, megírná, hogy tisztölöm!

Ezzel az öreg elővett egy hólyagba burkolt papírpénz csomagot és Bánnak átadta mindenestől!

Bán tudta, hogy megsérti az öreget, ha tovább vonakodik. Elfogadta tehát a megbízást és a lelkéig megindultan mondta:

– Emberségemre fogadom, hogy eleget teszek végső akaratának! Az amerikai úrnak is elküldöm a tiszteletet! Most pedig adok nyugtát a pénz átvételéről!

Bán hamarjában kiállította az ezerhatszáz koronáról szóló nyugtát, s át akarta adni az öregnek.

Csak hogy erre azt mondta Lélek Andorás:

– No sértsen meg uram! Az az írás jó helyen van magánál. Csak tartsa meg, hiszen ez a szokás a becsületes emberek között!

Bán Gábor kicsi híja, hogy könnyezni nem kezdett meghatottságában. Szó nélkül megszorította az öreg kezét. Egyébbel nem lehet megjutalmazni az ősi erkölcsöt, mint egy kézszorítással.

Bán mindjárt megírta pár sorban Morier Jamesnak az öreg Lélek tiszteletét.

És beteljesedett Lélek Andorás jóvendölése. Meghalt a mondott időre.

Bán azonnal hozzáfogott a testamentum teljesítéséhez. Elsőben elküldte a hat-száz forintot Szabó Jánosnak, Aztán pedig megrendelte és kivitette a vejszlói temetőbe a kőemléket, melyre rá volt vésve a Kend jele és ez a felírás:

ITT NYUGSZIK

LÉLEK ANDORÁS

AZ UTOLSÓ KEND

†96 ÉVES KORÁBAN.

Hanem azért mégis megakadályozták a Kend kívánságának teljesedését.

Úgy történt, hogy Vejszlón a Kend halála után nem sokára gyermeket temetett Csatlós Imre, a kántor. A, kis poronty búcsúztatása közben Csatlós megszomjúhozott, és tanakodék annak orvoslása felett.

Az egyszerű fa-keresztek között szemébe tűnt Lélek Andorás fehér kő keresztje. Elolvasta fölírását és megbotránkozék.

A temetés elvégzése után rögtön sietett Lélek Péter lakására. A kántor jól sejtett: ott csakugyan megkínálták borral. Iszogatás közben imígy önté ki lelkének keservét:

– Miért vésték az öreg sírkőre a Kend szót? Nem szabad az Istennel komázni! Különbben is viselje mindenki azt a címet, ami megilleti. Ha valaki pásztor volt, azt se szégyellje! Megbotránkoztatja az a szó a hívőket!

Közben a boros poharat felhajtván, előhozakodék Amerikával, melyet Kolumbus fedezett fel, tehát nem Amerika, hanem Kolumbia néven kell hívunk.

– Hát én ehhez nem értek! – mondá Lélek Péter.

– Pedig úgy van! – folytatta a kántor lelkesen, s ismét leküldött egy pohár bort. – A könyvnyomtatást se Gutenberg János találta fel, tehát nem illeti őt a feltalálói cím! Ezért maga is jobban teszi Péter gazda, ha minél hamarabb leveszi a Kend címet a kőkeresztről!

Ez nehéz mondás volt. Nem is nagyon illett össze a helyzettel. Nem csoda, ha megint kellett egy pohár bor nyomatéknak.

Lélek Péter azonnal kikeresett egy vésőt, meg egy kalapácsot és indult a temetőbe. Talán megérezte, hogy most Scwarz Bertoldnak példája következne.

Elment hát a temetőbe, s emiatt kántorunknak is el kellett hagyni a vendéglátó hajlékot, bár váltig mondogatta a gazdának:

– Nem olyan sürgős a dolog, maradhat pár napig!

De Lélek Péter nem hagyta, hogy öregapját megszólják a keresztje miatt. Azonnal lefaragta a sírkőről a Kend jelet, és ezt a három szót: az utolsó Kend.

Lélek Andorás pedig nyugodtan marad Földanya ölében a cím-fosztás után is. Semmibe se veszi a földi férgek fontoskodását.

(Vége)